

Yngve Carlsson og Thomas Haaland

Barn og unge som står utenfor

– aktivisering gjennom idrett

En evaluering av idrettens storbyprogram

Barn og unge
som står utenfor
- aktivisering gjennom idrett

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2004:3

**Nærmiljøtiltak i
barneverntjenesten**
Evaluering av et prosjekt i
Buskerud
112 sider. Kr 250,-

NIBR-rapport 2004:1

**Skolegården, jungell eller
luftegård ?**
En studie av nærmiljøanlegg,
barn og fysisk aktivitet i
skolegården
179 siderinkl. vedlegg.
Kr 250,-

**Porto kommer i tillegg til de
oppgitte prisene**

Publikasjonene kan bestilles
fra NIBR:
Postboks 44, Blindern,
0313 Oslo
Tlf. 22 95 88 00
Faks 22 60 77 74
E-post til
berit.willumsen@nibr.no
Se også NIBRs hjemmeside
www.nibr.no

Yngve Carlsson og Thomas Haaland

Barn og unge
som står utenfor
- aktivisering gjennom idrett

En evaluering av idrettens storbyprogram

NIBR-rapport 2004:11

Tittel: **Barn og unge som står utenfor
– aktivisering gjennom idrett.**
En evaluering av idrettens storbyprogram

Forfatter: Yngve Carlsson og Thomas Haaland

NIBR-rapport: 2004:11

ISSN: 1502-9794
ISBN: 82-7071-475-5

Prosjektnummer: O-2137
Prosjektnavn: Fysisk Aktivitet

Oppdragsgiver: Kultur- og kirkedepartementet

Prosjektleder: Yngve Carlsson

Referat: Denne rapporten beskriver og vurderer en satsing med sikte på å aktivisere inaktive barn- og unge, barn og unge med problematferd, og barn og unge med minoritetsbakgrunn gjennom Kultur- og kirke-departementets tilskuddsordning *fysisk aktivitet og sosial integrasjon – idretten som samarbeidspart*. Flere tiltak er utviklet i skjæringsfeltet mellom idrettslag og kommunale instanser. Noen av disse tiltakene aktualiserer viktige idrettspolitiske problemstillinger.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: April 2004

Antall sider: 196
Pris: Kr 250,-

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Gaustadalléen 21, Postboks 44 Blindern
0313 OSLO

Vår hjemmeside: Telefon: 22 95 88 00
Telefaks: 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no
<http://www.nibr.no>

Org. nr. NO 970205284 MVA
© NIBR 2004

Forord

Denne NIBR-rapporten *Barn og unge som står utenfor – aktivisering gjennom idrett*, er utarbeidet på oppdrag fra Kultur- og kirkedepartementet. Arbeidet ble startet sommeren 2003 og ble avsluttet i april 2004.

Prosjektet er gjennomført i et samarbeid mellom forskerne Yngve Carlsson og Thomas Haaland. Yngve Carlsson har vært prosjektleder. Carlsson har hatt ansvar for datainnsamlingen fra hhv. Bergen, Drammen og Kristiansand, mens Haaland har hatt ansvar for Oslo, Trondheim og Nittedal. Haaland har i tillegg hatt hovedansvar for kap. 1 og 2, mens Carlsson har hatt hovedansvaret for kap. 9 og 10. Avslutningskapitlet, kap. 11, er skrevet i fellesskap.

Forfatterne vil takke alle de ressurspersoner i hhv. idrettskretser, idrettsråd og idrettslag, samt i de respektive kommunale etater, som har gitt mye god informasjon og innsiktsfulle kommentarer.

Forfatterne vil også takke personale i Idrettsavdelingen i Kultur- og kirkedepartementet og nøkkelpersoner i Norges Idrettsforbund og Olympiske komité for interessante diskusjoner og konstruktive tilbakespill underveis i prosessen.

NIBR, april 2004

Sidse Sverdrup

Forskningsjef

Innhold

Forord	1
Sammendrag	5
Summary	12
1 Bakgrunn og problemstillinger	19
1.1 Storbytiltak	19
1.2 Idrettens Storbyarbeid	20
1.3 Organisering og iverksetting	20
1.4 Problemstillinger og metode	23
1.4.1 Problemstillinger	23
1.4.2 Kort om metode	24
1.5 Valg av kommuner	24
1.6 Disposisjon	25
2 Idrett – et kort tilbakeblikk	26
2.1 Idrett for alle?	27
2.2 Idrett for alle - basert på frivillig innsats	29
2.3 Uorganiserte	30
2.3.1 De frafalne	32
2.3.2 De ”idrettsfremmede”	34
3 Oslo	36
3.1 Innledning	36
3.2 Storbytiltak i Gamle Oslo	38
3.3 Storbytiltak i bydel Furuset	41
3.4 Søndre Nordstrand	47
3.4.1 Bjørndal IF	48
3.4.2 Holmlia Sportsklubb	51
3.5 Byomfattende tiltak: Idrett og Utfordring, samt Gatekamp	57
4 Bergen kommune	60
4.1 Historikk. Kommunens deltakelse i Storbyarbeidet	60
4.2 Organisering	62
4.3 Kort presentasjon av utvalgte prosjekter i byen	65
4.3.1 Mange tiltak	65
4.3.2 Åpen hall	66

4.3.3	Demonstrasjonsaktiviteter og ferieaktiviteter	68
4.3.4	Støtte til etablering av nye idrettslag eller nye aktiviteter	70
4.3.5	Støtte til reform i etablerte idrettslag.....	73
4.4	Hva kjennetegner arbeidet i Bergen?	78
5	Drammen.....	80
5.1	Drammens deltakelse i Storbyarbeidet. Bakgrunn.....	80
5.2	Organisering. Krets, idrettsråd vs. kommunens rolle.....	84
5.3	Kort presentasjon av utvalgte prosjekter.....	86
5.3.1	Drammen svømmeklubb og Drammen kampsport sine tiltak på Galterud.....	86
5.3.2	Skiold og Drammen håndballklubbs aktivitetstilbud i SFO-tid og rett etter skoletid.....	89
5.3.3	Kurs for lærere og SFO-personale	89
5.3.4	Drafn – 20 års erfaring med å integrere unger med minoritetsbakgrunn	90
5.3.5	Tiltak overfor ”målgruppe-2” finansiert utenfor Storbyprosjektet	92
5.4	Hva kjennetegner arbeidet i Drammen?.....	94
6	Kristiansand	97
6.1	Kristiansands deltakelse i storbyarbeidet – bakgrunn	97
6.2	Organisering: Krets, idrettsråd vs. kommunens rolle.....	98
6.3	Presentasjon av de viktigste tiltakene/prosjektene	100
6.3.1	KB-Priates – eliteklubb med en sosial profil?.....	100
6.3.2	”Æksjen” – Kristiansand Ski- og skøiteklubb Oddersjø.....	106
6.3.3	Kristiansand Turnforening	110
6.3.4	Andre tiltak med støtte fra storbyprosjektet.....	113
6.4	Tiltak overfor storbyprosjektets målgrupper som er finansiert utenfor Storbyprosjektet.....	114
6.4.1	New Page	114
6.4.2	Open House på Kvadraturen Vidergående skole	115
6.5	Hva kjennetegner arbeidet i Kristiansand?.....	115
7	Nittedal - Gjelleråsen Idrettsforening	117
7.1	Storby i GIF	117
7.2	Hva kjennetegner arbeidet i Gjelleråsen idrettsforening?	122
8	Trondheim.....	124
8.1	Organisatorisk forankring	124
8.2	Målgrupper og målområder.....	126
8.2.1	Tiltak i Lademoen	126
8.2.2	Tiltak i Saupstad.....	129
8.2.3	Byomfattende tiltak.....	133

8.3	Hva kjennetegner arbeidet i Trondheim?	134
9	Forsøk på en kategorisering av tiltak	136
9.1	Tiltakstyper/strategier – hva slags og hva er de godt for?	136
9.2	Integrering av utsatte enkeltindivider i idrettsaktivitet	138
9.2.1	Basketball – aktivitetsmessig- og økonomisk/ organisatorisk match	139
9.3	Støtte til etablering av nye idrettslag.....	141
9.4	Støtte til nye aktiviteter i regi av etablerte idrettslag ...	143
9.5	Støtte til (demonstrasjons-) aktiviteter på skolenes idrettsdager og i ferier	145
9.6	Støtte til tradisjonelle idrettslagsaktiviteter.....	146
9.7	Idrettslagsreform – i nye og etablerte lag.....	147
9.8	Skolebaserte tiltak med idrettslaget som medprodusent.....	149
9.9	Åpen hall	151
9.10	Anlegg – begrensninger og muligheter.	152
10	Uklare mål og problematiske virkemidler	154
10.1	Presisering av mål	154
10.2	Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité – fortolkninger av departementets mål.....	158
10.3	Målstyring og rapportering – om høna og egget.....	161
10.3.1	Et detaljert og krevende rapporteringssystem	161
10.3.2	En rapportering som er idretten fremmed	163
10.3.3	Vår vurdering: Utgangspunktet for rapporteringen er feil	165
10.4	I det idrettspolitiske ”minefelt” er de kvalitative dimensjonene viktigst.....	166
10.5	Et program/tilskuddsordning i utakt med departementets politikk?	168
10.6	Et komplisert samspill rundt mål, målstyring og kontroll - oppsummering.....	170
11	Oppsummering og konklusjoner	172
11.1	En tilskuddsordning som inneholder grensesprengende forsøksvirksomhet	172
11.2	Medlem, bruker eller kunde	175
11.2.1	Idrett gjennom medlemskap, og andre utøverroller	177
11.2.2	Terskler mellom organiserte og uorganiserte.....	180
11.3	Minoritetsforeldre og deltakelse – ”idretten er fargeblind, men dugnaden er hvit”	183
11.4	Avsluttende kommentarer	191
	Litteratur	194

Sammendrag

Yngve Carlsson og Thomas Haaland

Barn og unge som står utenfor – aktivisering gjennom idrett.

En evaluering av idrettens storbyprogram

NIBR-rapport 2004:11

Denne rapporten inneholder en evaluering av en idrettslig satsing som ble igangsatt i de største byene i landet i 1993 støttet av spillemidler fra Kulturdepartementet. Begrunnelsen for en spesiell satsing rettet mot de største byene var en erkjennelse av at idrettsarbeid for barn og unge i storbyområdene bød på spesielle utfordringer. Storbyene hadde store grupper vanskeligstilte barn som ikke deltok i den organiserte idretten. Målet for storbyarbeidet var å få disse gruppene med i idrettsaktivitet. Dette storbyarbeidet ble evaluert i 1998, og ordningen ble forslått videreført i Stortingsmelding nr. 14 (1999-2000) ”Idrettslivet i endring”. Fra 2001 ble programmet videreutviklet. Det ble utvidet til å gjelde flere storbyer eller storbyområder. I dag gis det tilskudd til byene Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Fredrikstad, Tromsø og Drammen. I tillegg deltar fire omegnskommuner utenfor Oslo (Lørenskog, Nittedal, Oppegård og Bærum). Norges idrettsforbund og olympiske komité fikk en mer sentral rolle i iverksettingen av programmet og forvaltningen av midlene. Det offisielle navnet ble endret til *Tilskuddsordningen for fysisk aktivitet og sosial integrasjon – idretten som samarbeidspart*. Dette er et navn som brukes av svært få. De fleste bruker fortsatt innarbeidede navn som storbyprogrammet, storbyprosjektet eller idrettens storbyarbeid.

Denne rapporten beskriver og evaluerer arbeidet med utgangspunkt i data fra seks av de aktuelle kommunene. Det er Oslo, Bergen, Trondheim, Kristiansand, Drammen og Nittedal. I Oslo har fokuset vært rettet mot de tre bydelene som har hatt de største utfordringene i forhold til programmets målgrupper. Målet med evalueringsarbeidet har vært å gi et bredt og forhåpentligvis representativt bilde av hva slags idrettslig virksomhet som faktisk støttes med disse statlige spillemidlene. I 2003 ble det fordelt 9 millioner kroner til de aktuelle

storbyene. I tillegg kommer anslagsvis et like stort beløp fra de deltagende kommunene.

Storbyarbeidets hovedmål er å: *Skape lokal tilhørighet og sosial integrasjon gjennom tilbud om idrett og fysisk aktivitet.*

Følgende målgrupper skal prioriteres:

- inaktive barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år)
- barn og ungdom med problematferd
- innvandrere

Til målgruppene knyttes følgende delmål:

Inaktive barn og ungdom:

- få flere barn og ungdom fysisk aktive
- skape attraktive idretts- og aktivitetstiltak i nærmiljøet
- øke antall medlemmer i organisert idrett

Barn og ungdom med problematferd/ i risikogrupper:

- utvikle og etablere gode aktivitetstiltak for barn og ungdom med problematferd
- skape arenaer for deltakelse og medvirkning

Innvandrere:

- få flere innvandrerbarn og ungdom, spesielt jenter, med i ordinær idrettsaktivitet
- utvikle og etablere idretts- og aktivitetstiltak i flerkulturelle miljøer
- øke deltakelsen fra foreldre til barn og ungdom med innvandrerbakgrunn

Disse målformuleringene og angivelse av målgrupper fra 2001 var mer detaljerte og presise enn det som var tilfelle tidlig på 1990-tallet.

Organisering og iverksetting av virksomheten skjer gjennom fire nivåer:

- Departementet er (fortsatt) det øverste ansvarlige forvaltningsorganet som formulerer mål for arbeidet, og

som fører tilsyn med at virksomhet og bruk av midler er i samsvar med disse.

- Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité (NIF) er iverksettende organ som fordeler midler til den enkelte idrettskrets etter samlet søknad fra kretsen. Idrettsforbundet har ansvar for samordning av rapport og regnskap over siste års bruk av midlene til departementet.
- Den lokale idrettskretsen fordeler noen steder midler til det enkelte idrettslag med grunnlag i det rammebeløp som er overført fra NIF. Andre steder er dette delegert til det kommunale idrettsråd, eller til ei lokal styringsgruppe med representanter fra idrettskrets, idrettsråd og kommune. Idrettskretsen koordinerer rapport og regnskap fra idrettslagene til Idrettsforbundet.
- Det lokale idrettslaget planlegger aktuelle prosjekt, sender søknad til idrettsråd eller idrettskrets, og i verksetter tiltak etter mottatt tildeling. Idrettslaget oversender rapport og regnskap til idrettskretsen.

Fra lokalt idrettslag til departement er avstanden stor. Departementets målformuleringer kan gjøres til gjenstand for fortolkninger i NIF, i den lokale idrettskrets, og på det lokale nivå, i kommunen og i det nærmiljø idrettslaget opererer.

Avgjørende for virksomheten er også hvordan departementet fortolker og forstår de mål det selv har fastsatt for virksomheten. Vi har vist at Kultur- og kirke departementet (KKD) har gitt enkelte tvetydige signaler når det gjelder målene for virksomheten. Mens den offisielle idrettspolitikken etter 1999 har vært å nedtone en slik målgruppefokusering, hvor målet om *idrett for alle* heller skal nås gjennom generelle tiltak og anleggspolitikken, representerer *Tilskuddsordningen* en forsterkning av målgruppefokuseringen i forhold til storbyprogrammets første fase fra 1993 til 1999. Departementet er også av den oppfatning at spillemidler til aktivitet skal gå til idrettsorganisasjonene, og ikke til kommunene. Samtidig gir selve navnet på *Tilskuddsordningen* et signal om at et nært samarbeid med kommunen om aktivitet er ønskelig. NIF har i sin tur videreført de offisielle målene og på enkelte områder bidratt til å trekke arbeidet i en retning som beveger seg bort fra det som for tiden er departementets idrettspolitik. KKD har for øvrig gitt få signaler om hvordan målene bør nås, og derved gitt stor frihet til de iverksettende nivåer, til å finne egnede midler.

Tilskuddsordningens viktigste styringsinstrumentene er søknaden fra NIF, tildelingsbrevet fra KKD til NIF, og rapporten fra NIF over virksomheten. Det er en åpenbar *målstyring* en forsøker – hvor NIF skal rapportere /dokumentere om målene nås. Spesielt har det vært viktig å dokumentere i hvilken grad tiltakene treffer målgruppene slik at det blir klart at ikke midler myntet på ”svake grupper” går til den vanlige idretten, hvilken jo er et forståelig anliggende. For å få til dette har NIF pålagt de enkelte storbykretsene og de involverte lag en meget detaljert rapportering som delvis er umulig, som delvis er svært ressurskrevende, og som i hvertfall er idretten fremmed. Idrettslagene foretar vanligvis ikke systematiske registreringer av hvem som er ”atferdsvanskelig” (evt. hvor mye), hvem som har vært inaktiv (evt. hvor mye). Og i åpne tiltak (eks. åpen hall) viser ikke barn og unge slike kjennetegn åpenlyst. Et viktig poeng er at idrettslagene heller ikke bør gjennomføre slike registreringer. Når næringslivets målstyringsregime – som senere er forsøkt inkorporert i offentlig forvaltning gjennom virksomhetsplanleggingen, forsøkes ført videre inn i de frivillige foreninger og det sivile rom, som motkrav mot at de får ti eller hundre tusen kroner til tiltak myntet på spesifikke målgrupper, går det galt. Resultatet blir en samlerapporrt som forteller lite om virksomheten og lite om de idrettspolitiske problemstillinger som arbeidet reiser, og som dessuten har skapt mye frustrasjon hos de som har frambrakt denne dokumentasjonen. Her må en finne andre måter for å dokumentere og kontrollere arbeidet på.

At det har vært gitt få retningslinjer for hvordan de oppsatte målene kan nås, har gitt stor frihet til aktører ute i lokale idrettslag og kommuneorganisasjoner til å utvikle lokale løsninger ut i fra lokale forutsetninger og interesser. Det er store forskjeller fra Bergen og Drammen med en svært aktiv kommune, til Trondheim hvor arbeidet er rent kretsstyrt, til Kristiansand hvor arbeidet er helt styrt fra idrettsrådet, og til Oslo hvor prosjektleder må forholde seg til flere bydeler som langt på vei opererer som selvstendige kommuner. Det er store forskjeller i prosjektlederroller på kretsnivå fra Bergen og Trondheim, med prosjektledere som opererer som virvelvinder ute i bydelene, til Kristiansand hvor prosjektleder har en 10% stilling som i hovedsak må rettes inn mot de formelle sidene ved prosjektdriften, men hvor til gjengjeld lite midler går til administrasjon. Slike forhold får konsekvenser for hva som skjer ute i de enkelte idrettslag.

Fra mangfoldet av tiltak har vi beskrevet idrettslag som er meget inkluderende og som tar imot unger uavhengig av medlemsbetaling og foreldreinnsats. Vi har også sett at lag som presses betydelig av ”gratispassasjerer” har forsøkt å finne fram til nye veier for å inkludere ”utsatte” barn og unge. Vi har og sett idrettslag som bevisst

forsøker å utvikle aktiviteter som kan gi roller til de som ikke er så gode, som utvikler upretensiøse ”fun-aktiviteter”, og som satser på det sosiale rundt deltakelsen – for derigjennom å redusere frafallet fra idretten i ungdomsårene. ”Storbyarbeidet” har støttet opp under idrettslag som ikke ønsker å være ekskluderende. Det har gitt penger og legitimitet til motkrefter som finnes innen idrettsbevegelsen. Vi har og sett idrettslag som aktivt stimulerer til presosialisering i nye idretter slik at barn og unge kan hjelpes over de innledende terskler av teknisk, kunnskapsmessig og ressursmessig art slik at de kan finne ”noe som passer for dem”. Og vi har sett idrettslag som beveger seg mer i retning av friluftsliv hvor en gir aktivitetene en mer tidsriktig innpakning slik at de blir mer attraktive for barn og unge. Noen idrettslag har gjennomført kampanjer mot rasisme for å signalisere at ”vår klubb er til for alle”.

Vi har og sett at skole og idrettslag kan samarbeide om aktiviteter i skoletida og etter. Derved har en gitt muligheter for barn og unge som er idrettsfremmede til å være aktive uavhengig av foreldrenes evne og vilje til å delta. Og vi har sett ”løkkeaktiviteter” få plass i store idrettshaller som holdes åpne på tidspunkt de tidligere var stengt.

Tilskuddsordningen har stimulert mange spennende og gode enkelttiltak og prosjekter. Hvis målet er å få flere barn og unge fysisk aktive, herunder også vanskeligstilte grupper, har programmet/tilskuddsordningen med stor sannsynlighet fungert etter intensjonene.

Samtidig har denne store friheten i virkemiddelbruken også aktualisert viktige idrettspolitiske problemstillinger. I idrettspolitikken som i politikk for øvrig ligger ikke de brennbare spørsmålene i målene, men i de midler som brukes. Den aktiviteten som produseres ute i de deltagende kommunene er i meget betydelig grad produsert med lønnet personale – hvor ”storbymidlene” er en viktig finansieringskilde. For å få barn og unge fra utsatte grupper over de idrettslige terskler, har også mange av de krav som forbindes med deltakelse i et idrettslag blitt borte. Vi har beskrevet gode tiltak hvor offentlig lønnet personale trår inn og gjør den innsatsen som ellers foreldrene i den organiserte idretten må gjennomføre. Dette kan være SFO ansatte som frakter de unge til og fra, kommunalt lønnede (ofte med tilskudd fra storbymidler) som sørger for å organisere idrettsaktivitet eller lekebetonte aktiviteter. Vi har også sett at et eksempel på at medlemskap i idrettslaget direkte kobles til deltakelse i SFO. Når man betaler for SFO, blir barnet samtidig medlem i idrettslaget – hvor medlemskapet inkluderes i SFO-betalingen. Vi har også sett en form for B-medlemskap hvor kostnadene til aktivitetesproduksjonen dekkes av det offentlige, men hvor deltakerne ikke får delta i konkurranser. Mange

av de tiltak som har fått støtte, har introdusert barn og unge til nye aktiviteter, men ikke til idrettslaget som organisasjon. Verken de eller deres foreldre har blitt eksponert for de krav som stilles til utøvere som er medlemmer i idretten. Det stilles ikke krav om bidrag til fellesskapet i form av frivillig arbeid. I skjæringsfeltet mellom kommune og idrettslag utvikles det aktiviteter som *kan* bidra til å svekke idrettslagene som produsent av idrettsaktivitet. Hvis ungene får alternative og gode muligheter for lek og aktivisering, er dette neppe problematisk i et folkehelseperspektiv. Men det bør være problematisk sett i et idrettspolitisk perspektiv hvis medlemsrollen blir mer lik en offentlig brukerrolle.

Mange av de beskrevne storbytiltakene har vært gjennomført i de områder i Norge med størst konsentrasjon av innvandrere og flyktninger. Det har ikke vært vanskelig å få aktivisert gutter med minoritetsbakgrunn i aktivitetene, derimot har det vært større utfordringer knyttet til hvordan få aktivisert jenter, og særlig i tenårene. Når det gjelder aktivisering av foreldrene – i alt fra å betale medlemskontingent, til å kjøre barn til og fra – til å ta mer krevende treneroppgaver og laglederverv, er ikke erfaringene gode. Manglende foreldreinnsats har blitt erstattet med lønnet innsats og med penger til utstyr fra *Tilskuddsordningen* (ofte kombinert med kommunale midler). Uten disse midlene hadde de lokale idrettslagene trolig ”brukket ryggen”, eller det hadde ikke gitt muligheter for idrettsaktivitet for barn med minoritetsbakgrunn i områder hvor en relativt høy prosent har en slik bakgrunn. Offentlige midler som konverteres til lønnede trenere og ledere er et virkemiddel som for øvrig ikke er ukjent i idretten, og er et greit og enkelt virkemiddel som langt på vei løser problemet med manglende foreldredeltakelse. En viktig problemstilling er om en i stedet for gradvis å integrere foreldrene inn i norsk idrett, avlærer dem en gang for alle.

Vi tror at de barrierer av praktisk, språklig, økonomisk og kulturell art som er til stede for at foreldre med minoritetsbakgrunn (hvertfall 1. generasjon) skal delta som ”yttere” i idrettslaget, for mange er svært store og uoverkommelige. Årsaksforklaringene er mange og sammensatte, og gjelder også hvordan idrettslaget og ”norskingene” tar i mot de nyankomne, og i hvilken grad ”vi” er villige til å endre rutiner og praksiser. Vi tror at denne barrieren i mange tilfeller blir for stor. Vi mener derfor at i enkelte områder bør ”idrettsbevegelsen” sammen med kommunen gi en forsterket økonomisk, faglig, praktisk og moralsk støtte for å stimulere til dannelsen av etnisk baserte lag eller multietniske lag hvor deltakerne har minoritetsbakgrunnen felles. Her kan personer med minoritetsbakgrunn utvikle egne moralske fellesskap med normer om gjensidig ytelse, og hvor de gradvis kan

utvikle ferdigheter i å drive en frivillig organisasjon. Hvis idrett er tenkt som et virkemiddel for å nå et mål på et annet samfunnsområde, i dette tilfellet nasjonale integreringsmål, vil mange betrakte dette som problematisk. Men hvis målet er *idrett for alle*, hvor alle skal kunne oppleve idrettens gleder i form av både trening og konkurranser, sammen med mennesker en lett kan kommunisere med og som man deler grunnleggende normer og verdier med, bør dette ikke være så omstridt.

Summary

Yngve Carlsson and Thomas Haaland

Excluded Children and Adolescents – A Way in via Sports?

An evaluation of the urban sports programme

NIBR Report 2004:11

This report details our evaluation of a scheme to encourage more children and adolescents to take part in physical activities. The scheme has been in force in Norway's largest cities since 1993. The Ministry of Culture and Church Affairs have supported the scheme with money from the lottery fund. The scheme was a response to what was commonly acknowledged to be a very serious situation in the largest urban areas, where many deprived children had no access to organized sports. Encouraging these children to join in was one of the scheme's principal aims. It was evaluated in 1998, and on the recommendation of the Report to the Storting no 14 (1999–2000) entitled "The Changing Face of Sports" (*Idrettslivet i endring*), it was extended and expanded. More cities and city districts were covered. At present, the cities of Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Fredrikstad, Tromsø and Drammen are all receiving programme funds, along with four local authorities bordering Oslo, i.e., Lørenskog, Nittedal, Oppegård and Bærum. The Norwegian Olympic Committee and Confederation of Sports (NIF) were given a more prominent role in running the programme and allocating funds. The scheme changed its official name to *Grant Programme for the Promotion of Physical Activity and Social Integration – Working Hand in Hand the Sports Community* ("Tilskuddsordningen for fysisk aktivitet og sosial integrasjon – idretten som samarbeidspart"), generally abbreviated to urban or city programme, city project or sports in the cities.

This report describes and evaluates the programme on the basis of data collected in six local authorities, Oslo, Bergen, Trondheim, Kristiansand, Drammen and Nittedal. As far as Oslo is concerned, we

looked at the three most challenging districts from the point of view of the programme. The evaluation tries to draw a representative picture of sports-related programme-funded work. In 2003, NOK 9 million was allocated to the cities, in addition to what was probably a similar sum from the participating local authorities themselves.

The central objective of the programme was to encourage a sense of local belonging and foster social integration through sports and other forms of physical activity.

The following groups were targeted:

- Inactive children (aged 6–12) and adolescents (aged 13–19)
- Children and adolescents with behavioural problems
- Immigrants

Objectives were worked out for each group.

- Inactive children and adolescents:
- *Increase physical activity among children and adolescents*
- *Ensure that children have sporting and activity facilities in their own neighbourhoods*
- *Increase participation in organized sports*

Children and adolescents with behavioural problems / at risk:

- Design and put in place activity-promoting facilities for children and adolescents with behavioural problems
- Create venues where children and adolescents can come together and have a say

Immigrants:

- Encourage minority ethnic children and adolescents, especially girls, to take part in mainstream sports
- Design and put in place sports and other activities in areas with mixed populations
- Encourage involvement of parents of minority ethnic children and adolescents

Both the objectives and specification of target groups were detailed more thoroughly in the expanded programme.

Four administrative tiers shared responsibility for programme management and performance:

- The Ministry remains in overall charge as the government body responsible for setting programme targets, and for ensuring that management and spending comply with them
- The Norwegian Olympic Committee and Confederation of Sports (NIF) is the executive body, empowered to disburse funding to local sports committees on receipt and scrutiny of application from such committees. NIF reports back to the Ministry on activity and submits proper accounts
- District sports associations distribute in certain areas moneys to local sports clubs on the basis of moneys allocated by NIF. Elsewhere, this is the responsibility of the municipal sports council or local steering committee on which sit representatives of the district sports association, sports council and NIF.
- Local sports clubs design projects and submit funding applications to the local sports council or district sports association, and if approved, manage the projects. Sports clubs report back to the district sports associations and provide proper accounts of spending.

The distance from a local sports club to the Ministry is, naturally, not traversed in an instant, and the Ministry's objectives are subject to interpretation by NIF, the district sports associations, and, at the lower tier, by local authorities and sports clubs etc.

What is decisive is how the Ministry itself interprets and comprehends its own targets and objectives. We are aware that the Ministry of Culture and Church Affairs have on occasion not always given identical interpretations of the aims of the programme. Official policy after 1999 was to downplay the focus on target groups, and 'sports for all' was to be achieved by means of general mechanisms and investments to update sports facilities. The current *Grant Programme for Physical Activity and Social Integration* represents a more pronounced target-group emphasis than was evident during the first 1993–99 phase. The Ministry is of the opinion that sports

organizations shall benefit from lottery money in the work to foster physical activity, not local councils. But at the same time, the name *Grant Programme* signals wider collaboration with local authorities where apposite. The Norwegian Olympic Committee and Confederation of Sports has interpreted the official objectives in its own way, and in certain areas has nudged the programme slightly off Ministerial course. The Ministry of Culture and Church Affairs has, it should be said, offered little guidance as to the means to achieve the ends, thereby delegating by default considerable scope to the administrative bodies to devise their own ways ahead.

The programme's most important control mechanism lies in the applications NIF must prepare, the allotment letter from the Ministry to NIF, and NIF's performance reports. This is a clear example of government by objectives, where NIF is obliged to report that targets have been reached and substantiate how they were reached. It has been particularly important to show that initiatives had the desired results, establishing thereby that moneys targeted at "vulnerable groups" were not squandered on mainstream sports, which is understandable. To this end, NIF instructed the district sports associations and the clubs etc. to prepare the most detailed of reports. This is in part impossible, and in part enormously time consuming, and in any event, a relatively alien procedure in the sporting world. Sports clubs generally do not keep systematic records of the behavioural difficulties of their members (or how much challenging behaviour there might happen to be), nor who among them are inactive (and by how much). What is more, behavioural difficulties among children and adolescents are simply not observable in the open initiatives (open hall for instance). Attempts at imposing management by objectives from the private sector on voluntary associations in civil society – later incorporated in government administration by means of activity planning – in return for ten or a hundred thousand kroner tied to pre-defined target group activities, are bound to cause trouble. What one gets is a generalised report that says little about the work being done or the questions raised by the process of concern to sports policy. One must also take account of the widespread sense of frustration among those with the task of producing the documents. There must be other ways of documenting and controlling the work.

The paucity of guidance gave local sports clubs and council organizations wide scope to model responses on local conditions and arrangements. And local arrangements vary considerably, from the impressively pro-active town councils of Bergen and Drammen, via Trondheim where the district sports associations organize things and Kristiansand where the sports council prevails, to Oslo, where project

managers need to relate to city districts which to all intents and purposes have the powers of many an independent local council. The variations continue in the way project managers perform their duties. In Bergen and Trondheim, for instance, project managers operate administratively at the level of the district sports associations, flying around the neighbourhoods like tornados. Kristiansand council, on the other hand, has instructed its project manager to devote ten per cent of his working hours to oversee the formal aspects of programme management (administration costs are kept low). The repercussion of differences like these are felt all the way down to the local sports clubs.

Among the many initiatives we looked especially at sports clubs working to involve children and adolescents from all areas, irrespective of membership fees or parental involvement. We saw that clubs, challenged by numerous 'free riders', tried to find imaginative ways to attract 'vulnerable' children and adolescents. We came across clubs in the throes of developing activities for children who do not necessarily excel. We saw clubs organizing basic activities, with a focus on the community aspect of participation, in an effort to stem the exodus of teenagers from clubs and facilities. The programme has funded clubs that reject exclusivity. It has given money and legitimacy to the counter-culture in sports. We saw clubs pro-actively encouraging pre-socialisation in new sports, to help children and adolescents past the first hurdles, whether technical, skills-related or financial, to find something they enjoy doing. And we saw clubs more intent on outdoor activities, giving them a modern look to attract children and adolescents. Some clubs sponsored anti-racism drives to let the world know 'our club is open to everybody'.

We saw schools and sports clubs getting together to arrange activities in school time and afterwards. They gave the youngsters a chance to be active whether or not parents had the time or inclination to help out. We saw "park activities" relocated to large sports halls, which now stay open at times they used to remain closed.

The programme has stimulated many exiting and rewarding initiatives and projects. If the objective is more physically active children and adolescents, including deprived youngsters, the programme has probably fulfilled its purpose.

At the same time, the wide scope for inventiveness in the use of the resources made available by the programme does raise important questions of a sports policy nature. Here, as in politics in general, the vital questions do not reside in the objectives, but in the means. The

activity we saw in the participating municipalities is very largely the result of industrious but salaried personnel, for whom the programme provides a substantial part of the funding. Helping vulnerable children and adolescents across the threshold often means, however, disregarding many of the normal criteria in mainstream sports. We have described good initiatives where publicly salaried officials come in and do what, in the wider world of sports, is generally left to the parents. Examples are after-school supervisors who transport children to and fro their sports venues, municipally salaried (often on programme funding) officials who arrange sporting or other play-like activities. We noted in one instance that participation in officially organised after-school activities is integrated with membership in a local sports club. Payment for the one is payment for the other, and the child becomes a member of the sports club along with his or her right to after-school care. We saw a form of secondary membership, where the costs of the activities are defrayed by the authorities, but where children are allowed to take part in competitions. Many of the funded initiatives have introduced children and adolescents to new types of activity, but not to sports clubs per se. The ordinary rules of admittance apply neither to the children nor to their parents, nor are parents obliged to help sustain the club through voluntary work. At the crossroads where sports clubs meet local authorities, activities are developed which *could* undermine the sports clubs as nurturers of sports and physical activity. If children are given the opportunity to play and be physically active, from a national health viewpoint there is probably nothing to point one's finger at. But from the viewpoint of sports policy, if joining a club membership starts to resemble the use of a public service, then warning lights should start blinking somewhere.

Many of the outlined initiatives were in areas of Norway with large immigrant and refugee populations. While it has not been difficult to activate minority ethnic boys, it has been more of a challenge to get girls involved, especially adolescent girls. And persuading parents to become involved – from paying membership dues and driving children to sports facilities and back to accepting more demanding training and team manager jobs – has not had an encouraging outcome. The lack of parental involvement has been covered by salaried officials and equipment paid for by the programme (often in combination with local council contributions). Without this funding, many local sports clubs would have seized up, or there would probably not have been sports opportunities for children from areas with relatively high ethnic minority ratios. Government money, in the shape of salaried officials and sports leaders, is not unknown in sports,

and as a policy mechanism is quite useful since it compensates for absent parental involvement. But it is important to ask whether, rather than integrating parents into Norwegian sports in such a piecemeal fashion, one would not do better than to take the bull by the horns and re-educate them once and for all.

We believe that barriers of a practical, linguistic, financial and cultural nature to involvement as 'helpers' in sports clubs by minority ethnic parents (at least first-generation immigrants) are simply too high and insurmountable for a large proportion of them. There are doubtless many elaborate explanations, concerning also the manner in which 'Norskies' signal their welcome to strangers, and how much 'we' are willing to modify our own behaviour and rituals. We believe, as noted, that the barriers in many cases are too robust. We suggest therefore that, in *certain areas*, sporting bodies should team up with local authorities to provide financial, professional, practical and moral backing to efforts to form ethnically based teams or multi-ethnic teams, the members of which share a common minority background. This would give people from minority ethnic groups an opportunity to develop their own moral communities based on ideals of reciprocity, where they can also develop the skills required to run a voluntary organization. If sports is seen a means to an end in a different area of society, in this case, national integration, many will find it difficult to excuse. But if the aim is to ensure a chance for everybody to participate in sports, and enjoy what sports has to offer in the way of training and competing together with others who share the same basic ideals and values and who communicate in much the same way, then it is not likely to incur much opposition.

1 Bakgrunn og problemstillinger

1.1 Storbytiltak

I Stortingsmelding nr 41 (1991-92) "Om idretten" ble det foreslått å avsette midler for spesielle tiltak i regi av idrettslag i større bysamfunn. Begrunnelsen for en spesiell satsing rettet mot de større byene var en erkjennelse av at idrettsarbeid for barn og unge i storbyområdene bød på spesielle utfordringer. Inaktive barn og unge var en prioritert målgruppe for denne satsingen, og aktivisering av disse gjennom allsidig lek og idrett var det sentrale målet. Betegnelsen "storbytiltak" ble nyttet om disse virkesomhetene, og "storbymidler" om de bevilgninger som ble avsatt til formålet fra 1993. Fra 2001 omtales tilskuddsordningen som "Fysisk aktivitet og sosial integrasjon – idretten som samarbeidspart". Betegnelsen "Storbytiltak" og "Storbyprosjekt" er likevel nesten enerådende i dagligtalen blant lokale idrettsledere som har arbeidet med prosjekter finansiert over ordningen

Fordeling av midler til storbytiltak skjedde fra Kultur- og kirkedepartementet (KKD) fram til 2000, senere av Norges Idrettsforbund og Olympiske komité (NIF) til noen idrettskretser etter forutgående søknad fra disse. For tiden er det idrettskretsene i Oslo, Akershus, Østfold, Buskerud, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Sør-Trøndelag og Troms som mottar slik tilskudd.

I den enkelte av disse kretsene fordeles tilskudd til lokale prosjekter. Slike prosjekter drives som hovedregel i regi av et idrettslag tilsluttet den lokale idrettskretsen, men det finnes også, som vi senere skal se, prosjekter med hovedforankring i den kommunale forvaltningen.

Denne rapporten gir en beskrivelse av virksomheter under dette programmet i byene Drammen, Kristiansand, Bergen, Trondheim, og i tre bydeler i Oslo, samt i Nittedal, en av omegnskommunene til Oslo.

1.2 Idrettens Storbyarbeid

Bakgrunnen for at det daværende Kulturdepartementet i St.meld. nr. 14 (1991-1992) foreslo en satsing på idrett i storbyene, var at Oslo, Bergen og Trondheim i forkant av denne Stortingsmeldingen hadde utarbeidet og vedtatt egne, lokale idrettsmeldinger. I de lokale meldingene var det pekt på en rekke spesielle problemer og utfordringer disse byene sto overfor. Dette handlet dels om særegne problemer knyttet til anleggssituasjonen, men også - og kanskje mest - til at byene hadde store grupper vanskeligstilte barn- og unge som ikke var aktive i den organiserte idretten. Blant inaktive var barn og unge med innvandrerbakgrunn en særlig stor gruppe. Det ble også pekt på at inaktive og vanskeligstilte barn og unge var ”hopet opp” i bestemte bydeler:

Bydelene lider av sosial og kulturell fattigdom. Befolkningsstrukturen medvirker til at infrastruktur, aktivitetstilbud, organisasjonstilhørighet og kontaktflater faller ut. Særlig er mangelen på tilfredsstillende aktivitetsområder og anlegg prekær. Organisasjonsgraden er svak. Idrettslagene er små, og har lite av økonomiske og menneskelige ressurser å sette inn (St.meld. nr. 41 (1991-1992):136).

I premissene for forslaget om å avsette egne midler for aktivisering av inaktive, ble det også vist til at man i de områder som her var omtalt, fant særlig stort omfang av barnevernssaker. Premissene for denne kulturpolitiske satsingen var altså sosialpolitisk, dels ved å kompensere for dårlige levekår, dels med henvisning til behov for forebyggende barnevern.

1.3 Organisering og iverksetting

Betegnelsen ”Storbytiltak” og ”Storbyprosjekt” ble nyttet om denne satsingen fra 1993 til og med 2000. Fra 2001 ble ordningen ”omdøpt” til ”*Fysisk aktivitet og sosial integrasjon – idretten som samarbeids-part*”. Større bysamfunn var fortsatt ”nedslagsfelt” for ordningen. Navneendringen understreket det doble formålet ved ordningen:

gjennom idretten ville man stimulere til større aktivitet og dessuten arbeide (for bedre) sosial integrasjon av inaktive barn og unge.

I brev til NIF av 21.mai 2002 beskriver Kultur- og kirkedepartementet mål og målgrupper for ordningen slik:

Hovedmål: *Skape lokal tilhørighet og sosial integrasjon gjennom tilbud om idrett og fysisk aktivitet.*

Følgende målgrupper skal prioriteres:

- *inaktive barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år)*
- *barn og ungdom med problematferd*
- *innvandrere*

Til målgruppene kan knyttes følgende delmål:

Inaktive barn og ungdom:

- *få flere barn og ungdom fysisk aktive*
- *skape attraktive idretts- og aktivitetstiltak i nærmiljøet*
- *øke antall medlemmer i organisert idrett*

Barn og ungdom med problematferd/ i risikogrupper:

- *utvikle og etablere gode aktivitetstiltak for barn og ungdom med problematferd*
- *skape arenaer for deltakelse og medvirkning*

Innvandrere:

- *få flere innvandrerbarn og ungdom, spesielt jenter, med i ordinær idrettsaktivitet*
- *utvikle og etablere idretts- og aktivitetstiltak i flerkulturelle miljøer*
- *øke deltakelsen fra foreldre til barn og ungdom med innvandrerbakgrunn*

Med disse formuleringene videreføres de mål som i mer generelle vendinger var formulert i tidligere rundskriv. Det nye i formuleringene er en mer detaljert beskrivelse av delmål og av målgrupper enn det som var tilfelle tidlig på 1990-tallet. Gjeldende formuleringer kan sees som en form for operasjonalisering av erfaringer gjort over ti år. Det er likevel klart at med formuleringen *...skape lokal tilhørighet og sosial integrasjon gjennom tilbud om idrett og fysisk aktivitet...* legges det inn en ny og kollektiv dimensjon i det man gjennom aktivisering vil skape sosiale inkluderende fellesskap. Selv om tilskuddsordningen

har endret navn, er betegnelsen "Storbyprosjektet", "Storbyprogrammet" og "Storbytiltak" fortsatt i bruk både i dagligtale og i formelle presentasjoner av prosjektene.

Det er NIF som skal iverksette tiltak for å nå de mål Kultur- og kirke departementet er har formulert. Departementet overfører midlene til NIF. For 2003 år ble det overført 9 millioner kroner. NIF fordeler så pengene videre til de aktuelle idrettskretsene. Denne ordningen ble innført i 2001. Tidligere var departementet saksbehandler, og fordelte midlene til den enkelte idrettskrets etter forutgående søknad. Kretsene rapporterte til Kultur- og kirke departementet direkte.

NIF's koordinering av arbeidet ble delegert til Oslo Idrettskrets fra 2001 til 2002, men administreres fra 2003 fra NIF sentralt.

NIF er altså trukket sterkere inn i bildet som koordinerende instans. Ellers går organisering og iverksetting av virksomheten gjennom fire nivå:

Kultur- og kirke departementet er (fortsatt) det øverste ansvarlige forvaltningsorganet som formulerer mål for arbeidet, og som fører tilsyn med at virksomhet og bruk av midler er i samsvar med disse.

NIF er iverksettende organ som fordeler midler til den enkelte idrettskrets etter samlet søknad fra kretsen. Idrettsforbundet har ansvar for samordning av rapport og regnskap over siste års bruk av midlene til departementet.

Den lokale idrettskretsen fordeler noen steder midler til det enkelte idrettslag med grunnlag i det rammebeløp som er overført fra NIF. Andre steder er dette delegert til det kommunale idrettsråd, eller til ei lokal styringsgruppe med representanter fra idrettskrets, idrettsråd og kommune. Idrettskretsen koordinerer rapport og regnskap fra idrettslagene til Idrettsforbundet.

Det lokale idrettslaget planlegger aktuelle prosjekt, sender søknad til idrettsråd eller idrettskrets, og i verksetter tiltak etter mottatt tildeling. Idrettslaget oversender rapport og regnskap til idrettskretsen.

Fra lokalt idrettslag til departement er avstanden stor. Departementets målformuleringer kan gjøres til gjenstand for fortolkninger i NIF, i den lokale idrettskrets, og kanskje særlig på det lokale nivå, i kommunen og i det nærmiljø idrettslaget opererer.

1.4 Problemstillinger og metode

1.4.1 Problemstillinger

Det er *lokalt*, i det enkelte idrettslag og i det nærområde idrettslaget opererer, at planlegging og iverksetting av tiltak finner sted. Lokale tradisjoner og ressurser blir helt sentrale rammevilkår for tiltakene. Fordi slike lokale forutsetninger vil være svært forskjellige, er det grunn til å regne med at utforming og gjennomføring av tiltak under ”storbyparaplyen” vil vise stor variasjon i ulike idrettslag og i ulike områder i samme kommune under samme idrettskrets.

Hovedformålet for det foreliggende arbeidet er å vise bredden og variasjonen i de mange tiltak som drives innen Idrettens Storbyarbeid, forsøke å systematisere tiltakene i meningsfulle kategorier eller strategier, og å vise hvordan disse henger sammen med slike lokale rammevilkår.

Det er også viktig å belyse likheter og ulikheter i organisering av storbytiltakene i de ulike vertskommunene, særlig når det gjelder samspillet mellom den organiserte idretten og kommunen.

I hvilken grad og på hvilke måter har en lykket med å etablere nye virksomheter og samarbeidsstrukturer gjennom arbeidet lokalt? Og i hvilken grad og på hvilken måte har en klart å få til deltakelse fra målgruppene?

Storbytiltakene kan sees som ett ledd i kjeden av tiltak for å virkeliggjøre visjonen om ”idrett for alle”. Idrettens Storbyarbeid har på mange måter preg av ”forsøk” med tiltak i forhold til målgrupper som har stått utenfor idretten. Det inviteres til nytenkning og til å ta i bruk utradisjonelle virkemidler for å nå disse gruppene. Gjennom storbytiltakene vil man skape ny virksomhet der ingen var, og man vil arbeide for at flere inaktive blir innlemmet i den ordinære idretten.

Lokale kommunale myndigheter er viktige idrettspolitiske aktører. Kommunene har ansvar for idrettsanlegg, og kommunene yter direkte tilskudd til idrettsarbeid, særlig til barne- og ungdomsidretten. Idrett står ofte på den lokale politiske dagsorden, og flere kommuner har utformet systematiske planer for idrettsarbeid, delvis etter forutgående politisk behandling av lokale idrettsmelding¹. Lokalpolitisk prioritering innenfor idrettsfeltet danner et annet sett av rammevilkår

¹ At kommunen har vedtatt planer for idrettsarbeidet stilles som betingelse for å få spillemidler til anlegg.

for bruk av storbymidler. Samtidig ”produserer” kommunene selv også tiltak i skolene, SFO, noen ganger i fritidsklubber og på idrettsanlegg utenom den organiserte idretten. Samspillet mellom kommune og idrettslag vil derfor måtte stå sentralt.

Problemstillingen i denne undersøkelsen handler altså i første rekke om lokal implementering av tiltak etter de mål Stortinget har trukket opp. Vi har gått ut til idrettsarbeid og idrettslag i seks kommuner i like mange kretser for å belyse hovedlinjene i det arbeid som gjøres. I Oslo er det vesentlige av kartleggingen begrenset til tre bydeler.

1.4.2 Kort om metode

Datatilfanget til denne rapporten er dels skriftlig materiale (søknader og rapporter), dels strukturerte samtaler med nøkkelinformanter i idrettskrets og i tjue idrettslag. Vi har også hatt noen samtaler med lokale politikere og kommunale ledere eller fagpersoner som har vært involvert i dette arbeidet. I noen sammenhenger har dette vært personer som i tillegg til den kommunale rollen også spiller en aktiv rolle som tillitsvalgte innenfor idretten – såkalte kombinertløpere. Flere av informantene er blitt intervjuet flere ganger, dels med nye spørsmål, dels for å avklare usikkerhet eller mulige misforståelser etter tidligere samtale. Etter første møte er dessuten noen av informantene kontaktet pr. e-mail med anmodning om å kommentere konkrete avsnitt i det referat som ble skrevet etter intervjuet. Dette har flere ganger medført lange svar som har gitt vesentlig utdyping og bedre innsikt, ikke minst i forhistorien bak enkeltprosjekt.

Samtaler med slike nøkkelinformanter er i noen utstrekning blitt kombinert med tilstedeværelse under aktivitetsprogram støttet med storbymidler. Særlig gjelder dette Åpen-hall arrangementer. Dette har dels gitt rom for ved selvsyn å oppleve virksomheten, men har også i noen grad gitt rom for uformelle samtaler med unge brukere som tok pause i aktivitetene. Dette har vært nyttig, men vi må understreke at det bare er en liten del av vårt samlede datatilfang som stammer fra slike direkte møter med unge brukere av storbytilbud.

1.5 Valg av kommuner

Denne rapporten representerer ikke en oversikt over aktiviteten i alle kommunene som er med i storbyarbeidet. I samråd med oppdragsgiver valgte vi å gå inn i halvparten av de kommunene som tilhører ”storbyfamilien”. Oslo, Bergen og Trondheim har gitt seg selv som de

største byene, og fordi de har deltatt i storbyarbeidet siden oppstart i 1993. Oslo er så stor at der har vi, i samråd med både Idrettsavdelingen i KKD og NIF, valgt ut tre bydeler – hhv. Furuset, Gamle Oslo og Søndre Holmlia. Dette er også de bydelene hvor storbyarbeidet har vært mest omfattende og hvor utfordringene i forhold til målgruppene har vært store. Samtidig er det bydeler som vi kjenner fra annen forskning vi har utført. Likeledes er Bergen så stor at vi der valgte å se nærmere på noen tiltak som vi mente er typiske, etter først å ha skaffet oss en oversikt over alle tiltakene i kommunen. Av nye byer i storbyarbeidet fra 2001 foreslo vi selv overfor oppdragsgiver å kartlegge arbeidet i Drammen og Kristiansand. Grunnen til dette valget er synergieffekter til tidligere og pågående forskning i de to byene. Som omegnskommune til Oslo ble Nittedal valgt, etter et forslag fra NIF fordi det arbeidet som drives der ble sagt å være spesielt interessant.

1.6 Disposisjon

I kapittel 2 gjør vi et kort tilbakeblikk på hvordan idrett for barn og unge har endret seg gjennom 1900-tallet fram til i dag. Målene for idretten har blitt endret. De har endret seg fra å være utpreget instrumentelle til å understreke idrettens egenverdi. Konkurrans aspektet har blitt begrenset. Vi vil også diskutere hvem som enten ikke kommer inn i idretten, eller som raskt slutter med idrett.

Kapittel 3-8 inneholder en presentasjon av et utvalg av de mest sentrale tiltakene i hhv. Oslo, Bergen, Drammen, Kristiansand, Gjelleråsen i Nittedal og Trondheim.

Kapittel 9 representerer et forsøk på å samle mangfoldet av tiltak i noen få kategorier, samt drøfte hvilke fordeler og ulemper disse tiltakstypene har når det gjelder å aktivisere barn og unge, og evt. deres foreldre.

I kapittel 10 som vi har kalt ”Uklare mål og problematiske midler”, kommer vi inn på hvordan utviklingen av storbyarbeidet også må forstås ut i fra hvordan programmet har vært forvaltet i et samspill mellom Kultur- og kirke departementet og Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité.

I kapittel 11 foretar vi en oppsummerende drøfting av noen av de viktigste funn og erfaringer som dette kartleggingsarbeidet har tydeliggjort.

2 Idrett – et kort tilbakeblikk

Den organiserte barne- og ungdomsidretten har meget stort omfang. Men det at barn og unge er organisert i idrettslag er i hovedsak et nytt fenomen.

I 1980 inviterte Nasjonalforeningen for folkehelsen og Landslaget for bygde- og byhistorie kvinner og menn født like etter 1900 til å skrive ned minner fra sin oppvekst. Bjarne Hodne (1986) tok for seg de 120 beretningene fra folk med oppvekst i Oslo i sin beskrivelse av *Oppvekst i Kristiania*. Beretningene om idrettsaktivitet står sentralt når informantene forteller om bruk av fritid. Men beretningene handler om det vi kan kalle aktiviteter på løkka; fotball, ballspill, ski- og skihopp på jordet: Alt var selvorganisert uten oppsyn eller instruksjon fra voksne. *Ingen av Hodnes informanter var organisert, verken i idrettslag eller i annen frivillig organisasjon.*

Etter datidens oppfatning var det barna drev med neppe regnet som *idrett*, trolig snarere som *lek*. At barn ikke var fanget opp i datidens organiserte idrettsbevegelse må sees på bakgrunn av hvilket *formål* idretten var ment å skulle ivareta. Idrett og idrettsarbeid ble sett som et viktig ledd i styrking av forsvarsevnen - statens støtte til idrettsarbeid gikk over forsvarsdepartementets budsjett helt fram til 1929.

Det er først fra 1960-tallet at barn og unge får en sentral (og etter hvert tallmessig dominerende) plass i idrettsbevegelsen. Mens idrettsbevegelsen hadde om lag 400 000 medlemmer tidlig på 1960-tallet, var medlemsmassen økt til 1.600 000 på midten av 1980-tallet. I tillegg til barn og unge var det blant kvinner at denne nyrekrutteringen særlig fant sted.

Synet på idrettens funksjon og formål ble vesentlig endret gjennom forrige århundre. *Folkehelse* gjennom aktivitet og fysisk fostring erstattet i etterkrigsårene den forsvarspolitiske begrunnelsen i idrettspolitikken. Idrett ble forebyggende helsepolitikk, og fra 1930 støttet over Sosialdepartements budsjett. ”En sunn sjel i et sunt legeme” var slagordet som viste til at idrett var et nyttig redskap i arbeid for god folkehelse.

I etterkrigsårene ble idrett gradvis tillagt større egenverdi. *De gode opplevelsene* ved å drive idrett, det sosiale fellesskap og det gode samhold som oppsto gjennom idrett og idrettsarbeid ble sterkere framholdt, og sammen med de helsepolitiske argumentene ble dette framholdt som idrettens *raison de être*. Dette synet på idrettens egenverdi ble lagt til grunn da idrett og idrettsarbeid tidlig på 1970-tallet i den såkalte kulturmeldinga ble lagt til Kultur- og kirkedepartementets forvaltningsområde under merkelappen ”det utvidede kulturbegrep”. Slagordet ”Idrett for alle”, opprinnelig formulert av Arbeidernes Idrettsforbund, ble tatt inn som sentral parole, og viste til at breddeidrett var et sentralt satsingsområde. Alle skal ha rett til å drive idrett ut fra sine forutsetninger, behov og interesser.

2.1 Idrett for alle?

Visjonene bak slagordet ”idrett for alle” legger føringer for den statlige idrettspolitikken. Barn og unge framholdes som en særlig viktig målgruppe. Utformingen og dimensjoneringen av idrettsanlegg blir i stor grad bestemt ut fra hensynet til breddeidrett og aktivitet for alle, samt av at barn og ungdom er rangert som primær målgruppe. Nærmiljøanlegg for idrett, gjerne knyttet til skole, er i de senere årene blitt prioritert i anleggsutbygging. Løkka trekkes inn i anleggs politikken. Med ballbinger, portable mål og enkelt utstyr legges det til rette for spontane aktiviteter regissert av barna selv uten vokseninnblanding. Man legger til rette for aktivitetsformer omtrent slik de må ha fortonet seg under oppveksten for Hodnes informanter for snart 100 år siden.

Idrettsforeningen – idrettslaget – sportsklubben er det lokale organ som organiserer det meste av aktiviteten. Idrettslagene inngår som medlemmer av sær-idrettsforbund som igjen bindes sammen under Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité. Betegnelsen ”fleridrettslag” nyttes om klubber som driver idretter organisert i flere forbund.

Bredde- og topp-idrett drives ofte innefor én og samme klubb. Forholdet mellom topp- og bredde kan være konfliktfylt. Fordelingen av aktive langs topp-bredde dimensjonen har gjerne pyramidens form: noen få av klubbens utøvere trener og konkurrerer på toppnivå, mens det store flertall har mer moderate ambisjoner for konkurranse, og avstemmer treningsinnsatsen i forhold til dette. Konflikter mellom topp og bredde oppstår gjerne når utgiftsregnskapet tar form av den

omvendte pyramide: de største kostnadene knyttes til de relativt få topputøverne.

Det blir ofte hevdet at *bredde skaper topp – topp skaper bredde*. Logikken i dette er enkelt sagt følgende: gjennom bred rekruttering til idrett fanger man opp mulige talenter som kan utvikles seg til topputøvere, topputøvere vil framstå som modeller som unge vil identifisere seg med, og som derved åpner for enda bredere rekruttering. I dette resonnementet vil altså topp og bredde virke gjensidig konstituerende.

Ordene *idrett* og *sport* sees ofte som synonymmer. Språkhistorisk² er ordet *idrett* avledet av de oldnorske ordene *id* (=syssel, gjerning) og *Þrott* (=kraft, utholdenhet). Ordet *sport* er på sin side avledet av det engelske *desport* (=bære bort, bortføre) som i denne kontekst kan oversettes med *få en bort fra arbeide/ adsprede fra arbeid*. Sport er morskap, lek og atspredelse i den arbeidsfrie tid! Ordet *idrett* refererer til det vi forbinder med toppidrett. Om det ikke var for at ordet *sport* i dagligspråket nå mye er nyttet om ”idrett utført med hjelpemidler”, slik som *bilsport*, *hestesport*, med videre, kunne kanskje ordet *breddeidrett* vært skiftet ut med *breddesport*?

Toppidrettsutøveren er *spesialist*, en perfektjonist i de teknikker som er spesifikke for en enkeltidrett. Utvikling av topputøver forutsetter spesialisert trening. Spesialisering kan stå i motsetningsforhold til hensynet til breddeidrett. Rekruttering til breddeidrett viser på den ene side til at man vil rekruttere fra ”brede lag av folket”, men også at man vil rekruttere til et mangfoldig og allsidig spekter av idrettslige aktiviteter. Konflikten mellom spesialisert toppidrett og allsidig breddeidrett kom tidlig til syne innenfor barneidretten. Grovt sett tilsa hensynet til toppprestasjoner tidlig spesialisering, og differensierte treningsopplegg basert på ferdigheter, allerede på et tidlig alderstrinn. Temaet har stått sentralt på Idrettstingets agenda flere ganger. I 1987 vedtok Idrettstinget en rekke bestemmelser for barneidretten (aldersgruppene t.o.m. 12 år), bl.a. med følgende hovedpunkter:

- Barneidretten skal tilrettelegges som allsidig idrettsopplæring hvor det tas sikte på å stimulere barnas fysiske, psykiske og sosiale utvikling, og gi en opplæring i flere idretter.
- Idrettsopplæringa bør følge en egen utviklingsplan der barneidrett i stor grad bør sees som forlengelse av barns

² Falk, Hjalmar og Alf Torp (1996): *Etymologisk ordbok over det norske og det danske sprog*. Bjørn Ringstrøms Antikvariat, Oslo

egenorganiserte lek. Utviklingsplanen er differensiert for aldersgruppene 5-7, 8-9 og 10-12 år.

- I fler-idrettslag skal hovedstyret ha ansvaret for idrettsopplæringa som skal organiseres i egen barneidrettsgruppe.
- Konkurranser i barneidrett må organiseres som en integrert del av opplæringa. Det bør ikke organiseres konkurranser for barn under 8 år. Barn under 10 år kan bare delta i konkurranser i idrettslaget og i lokalmiljøet. Det året barnet fyller 11 og 12 år kan det arrangeres konkurranser innenfor et begrenset geografisk område.

Regelverket for barneidretten kjennetegnes av ord som *lek og allsidighet samt fravær av, eller begrensninger i konkurranseaspektet*.

Regelverket *institusjonaliserer* på mange måter barneidretten som noe eget, og forskjellig fra det som ellers drives i idrettslaget. Fleridrettslag skal organisere barneidretten i egen gruppe underlagt hovedstyrets ansvar.

Barneidretten gjøres til *idrett for alle* gjennom organisatorisk samarbeid med universelle institusjoner som skole og SFO.

Barneidrett blir lek, morskap og atspredelse i den arbeidsfrie tid, altså *"barnesport"*!

2.2 Idrett for alle - basert på frivillig innsats

Norsk (og nordisk) idrettsbevegelse kjennetegnes ved frivillig innsats. Uttrykket Folkebevegelse nyttes gjerne om den omfattende og brede frivillig organiserte sektoren. De frivillige organisasjonene, og i særlig grad idretten, fanger opp svært mange barn. Om lag 85 prosent av alle 14-åringer er- eller har vært medlem av en organisasjon (Grue 1985, referert etter Mjaavatn, 1999). I 1990 var mer enn 500 000 barn og unge under 17 år – mer enn hvert andre - medlem i den organiserte idretten. I løpet av 1990-årene ser det ut til at idrettslagene i mindre grad har vært i stand til å fange opp barn og ungdom. I løpet av ti-årsperioden 1992 til 2002 var det en markert nedgang i andelen i aldersgruppe 8-15 år som oppgav "å trene eller konkurrere i et idrettslag" (fra 60 prosent i 1992 til 46 prosent i 2002). I aldersgruppen 16-19 sank andelen fra 37 prosent i 1992 til 28 prosent i 2002 (NIF og KKD, 2003).

Mira Aaboen Sletten (2003) har sammenstilt resultater fra ulike undersøkelser om organisasjonstilknytning blant ungdomsskoleelever i ulike byer og til ulike tidspunkt gjennom 1990 tallet. Resultatet tyder på stor grad av stabilitet. På landsbasis var 43 prosent av elevene i 9. og 10 klasse medlemmer av idrettslag i 2002. Det var nesten nøyaktig den samme andelen idrettsorganiserte elever man fant i Bodø i 1996, i Skien i 1997, i Kristiansand i 1998, i Tromsø i 2001, og i Stavanger i 2002. Den sterke nedgangen i oppslutning om idrettslagenes tilbud som ble rapportert i Tilstandsrapport fra 2003 (NIF, KKD 2003) avspeiles således ikke i disse undersøkelsene blant 14 og 15 åringer.

Kommersielle treningssentre har i løpet av få år blitt etablert som et populært treningsalternativ til idrettslaget. Blant brukerne av slike tilbud finner vi særlig mange i aldersgruppen 18 til 30 år (Tilstansrapport 2003).

Men også yngre ungdom er brukere av slike tilbud. En undersøkelse blant 14 til 17-åringer i Oslo i 1996 (Bakken 1998, Strandbu og Bjerkeset, 1998) viste at 25 prosent av guttene, og 17 prosent av jentene hadde "trent på trenings/helsestudio" minst en gang siste uke. 14 prosent av guttene og 8 prosent av jentene oppgav å ha gjort dette minst to ganger i løpet av siste uke. Til sammenlikning oppgav 55 prosent av guttene og 43 prosent av jentene at de i løpet av siste uke hadde trent i idrettslag. Hele 47 prosent av guttene og 34 prosent av jentene oppgav å ha trent i idrettslag to ganger eller mer siste uke. Andelene som er aktive i idrettslag er altså mer enn dobbelt så store sammenliknet med helse/treningsstudio, og andelen svært aktive (to ganger eller mer pr uke) er flere ganger så høy når trening skjer i idrettslagets regi.

Treningsilbudet i idrettslaget når altså fortsatt fram til langt flere enn det "kommersielle" konkurrerende tilbudet, og treningsfrekvensen blant medlemmer i idrettslag er langt høyere.

2.3 Uorganiserte

Oppslutning om frivillig organisert arbeid i befolkningen varierer betydelig med sosiale kjennetegn. Individuer i bestemte grupper synes systematisk å bli stående utenfor organisasjonsdeltakelse. Wollebæk, Selle og Lorenzen (2000) viser at *utdanning* i hele perioden etter 1957 er den enkeltfaktor som i størst grad skilte mellom medlem/ ikke-medlem i organisert virksomhet. I perioden 1957 til 1986 ble betydningen av andre faktorer som alder, kjønn og yrkesaktivitet gradvis svekket som "forklaringer" på det å stå utenfor

organisasjonslivet. Fra 1986 til 1998 har slike faktorer igjen fått økt betydning. Menn deltar gradvis mer enn kvinner, arbeidsledighet, og avhengighet av trygd øker for første gang sannsynligheten for å stå utenfor organisasjonslivet, og mot slutten av perioden gir ung alder for første gang økt slik sannsynlighet. Når man i analysene skiller mellom ulike organisasjoner viser det seg at det er:

...*idrettslagene* som rekrutterer mest selektivt. Her har alle bakgrunnskjenne­tegn betydning: Deltakelse er kjønnsbasert ved at menn er mer aktive enn kvinner, den er aldersbetinget ved at de over 50 år deltar sjeldnere enn yngre aldersgrupper, den er statusbetinget ved at høyt utdannede og høyinntektsgrupper er overrepresenterte, mens arbeidsledige deltar i mindre grad, og den er geografisk betinget ved at aktiviteten er mer omfattende i spredtbygde strøk. (Wollebæk, Selle og Lorenzen 2000:115).

Ungdoms deltakelse i frivillig organisert arbeid varierer mye med foreldrenes sosiale status. Sannsynligheten for organisasjonsdeltakelse øker med foreldres utdanningsnivå og inntekt. Omvendt finner vi blant uorganiserte unge en overvekt av unge der begge foreldre står utenfor arbeidslivet, men også unge med foreldre i lavere funksjonæryrker eller med manuelt arbeid er sjeldnere medlemmer enn unge med middelklasse-bakgrunn. Unge med innvandrerbakgrunn er langt sjeldnere med i organisasjonslivet enn unge med norsk-etnisk bakgrunn. Mens 55 prosent av unge med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn i alderen 13-17 år er med i en eller flere organisasjoner, gjelder dette 73 prosent av norske i samme aldersgruppe (Aaboen Sletten 2003). Aaboen Sletten finner også at uorganiserte ungdom oftere kjennetegnes ved å prestere svakt i skolen.

De frivillige organisasjonene er i ferd med å endre karakter, hevder Østerud, Engelstad og Selle (2003). Utviklingen det siste ti-året kjennetegnes ved det de karakteriserer som *fragmentering*, og framvekst av *her og nå-organisasjoner*.

De nye hovedkjenne­tegnene er instrumentalitet, effektivitet og desentralisering. Det betyr at relasjonen mellom organisasjon og medlem har klare paralleller til det flyktige forholdet mellom konsument og produsent i et marked (Østerud, Engelstad og Selle 2003:142).

Satt på spissen ligger det i dette at medlemmet står i en *mindre forpliktende* relasjon til sin organisasjon enn det som var tilfelle før. Individet vurderer medlemskap i forhold til hvor nyttig det er for en

selv, i motsetning til at medlemskap vurderes i forhold til den sak organisasjonen fremmer, og de mål den har satt. Medlemskapet får mer preg av et kunde-lignende forhold.

Som nevnt legger helse/ treningsstudio-bransjen til rette for å være fysisk aktiv i rollen som kunde. Slike markedsbaserte tilbud er blitt mange: alpinbakker, kampsport-sentre, fornøylespark (ofte med innlagte badetilbud), biljard- og bowlinghaller. Mange er aktive kunder i slike virksomheter. Aaboen Sletten (2003) viser fra Stavanger at de unge brukerne av kommersielle treningstilbud i første rekke er ungdom som ikke er organisert i noen form for frivillig sammenlutning. Det å være uorganisert innebærer således ikke nødvendigvis at man er fysisk innaktiv.

Blant uorganiserte finner vi to grupper: de som aldri har vært med i organisert virksomhet, og de som har vært medlem, men som har sluttet. Blant 13-17 åringer i Stavanger fant Aaboen Sletten at 43 prosent av alle unge i disse aldersgruppene var medlem av idrettslag på intervju tidspunktet. 30 prosent av informantene oppgav at de hadde vært medlem før, men var sluttet, mens de siste 28 prosent aldri hadde vært med i idrettslag. Blant unge som ikke er med i idrettslag finner vi altså like mange "fracfalne" tidligere medlemmer, som vi finner personer som idrettslagene aldri har nådd ut til.

2.3.1 De fracfalne

Uttrykket "fracfall" er en litt tilslørende betegnelse på det forhold at mange barn i overgang til ungdomsalderen *velger* å slutte med idrett. Aaboen Sletten ba Stavanger ungdom om oppgi hvorvidt en rekke mulige grunner til å slutte stemte med deres valg om å slutte i de(n) organisasjon(er) de tidligere hadde vært med i³. Som del av beslutningsgrunnlaget ble følgende grunner trukket fram av mer enn 50 prosent av de som hadde sluttet:

*Fikk andre interesser
Tok for mye tid å være med
Det var ikke spennende nok*

³ Disse begrunnelsene gjelder utmeldelse fra alle typer frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Men blant disse var idrettslagene den organisasjonstype som uten sammenlikning hadde fanget opp flest barn, og også den organisasjon som i absolutte tall hadde flest fracfalne. Blant fracfalne tidligere organiserte som besvarte spørsmålene kom derfor flertallet fra idretten.

*Jeg vokste fra det
Venner sluttet*

I tillegg oppgav mer enn 50 prosent av jentene at

*Jeg begynte i annen forening, og
Skolearbeidet tok for mye tid*

som viktige beveggrunner for å slutte.

Som vi ser er det to (sammenvevde) hovedreferanser i disse begrunnelsene, den ene "til meg selv" ("Jeg vokste fra.., (jeg) fikk andre interesser, Jeg begynte (med noe annet)..."), og til egenskaper ved den organisasjon de forlot ("tok for mye tid, var ikke spennende nok"). Begrunnelsen "venner sluttet" ligger nær egenskaper ved organisasjonen, og viser til at organisasjonen ikke lenger ble det sentrale sosiale treffsted, og derfor ikke lenger for individet kunne fungere som base for sosialt fellesskap.

Disse forholdene viser de mange og store forandringer som skjer i overgangsfasen fra barn til ungdom. Økt selvstendighet gir større aksjonsradius, og derved møter med- og utprøving av nye arenaer. Aktiviteter og samværsformer etablert gjennom barneårene får konkurranse fra erfaringer med slike nye arenaer. Gjennom dette vekkes nye interesser som kan overskygge de man hadde, og gjøre dem mindre spennende. Overgang fra barn til ungdom innebærer at man vokser fra. Overgang fra barn til ungdom stiller individet overfor mange nye valg. "Frafall" fra organisasjonene i overgang fra barn til ungdom avspeiler nettopp dette at tilbudene og mulighetene blir flere, at konkurransen om den unges oppmerksomhet øker, men også at pliktene blir flere og valgene vanskeligere, her bl.a. illustrert med at "skolearbeid tok for mye tid". For den unge kommer (fortsatt) organisasjonsdeltakelse under økende "krysspress" mellom større valgmuligheter og flere plikter.

Mye kan tyde på at fortsatt deltakelse i idrett settes under særlig store påkjenninger i overgangen fra barn til ungdom, og større enn i andre frivillige organisasjoner. Det er i hvert fall to grunner til dette:

For det første blir deltakelse i idretten mer tidkrevende med økende alder. Antallet treninger øker fra én, til kanskje to eller flere i uka. Samtidig blir konkurransene flere og reisene lengre. Forpliktelsene på den enkelte deltaker øker, særlig innenfor lagidrettene der individuelt fravær går utover laget, og i verste fall kan føre til kollektivets

sammenbrudd. Lagledere blir mindre romslige til fravær fra trening og kamp, og man havner opp i ”onde sirkler”⁴.

For det andre er ungdomsidrett kjønnssegregert, (enda) mer enn det vi finner i barneidretten. De *nye interessene* i ungdomsalderen er preget av motsatsen: for jenter ufarliggjøres ”guttelus” gradvis fra fylte 12-13 år. Noe tidligere enn jevnaldrede gutter vil jentene søke inn til arenaer felles for de to kjønn, og etablere forhold til gutter som ofte er litt eldre enn dem selv. Slikt er tidkrevende, og kommer lett i konflikt med den regularitet som timeplaner for organisert trening og konkurranse innebærer.

2.3.2 De ”idrettsfremmede”

Som vi så fra Aaboen Sletten (2003) oppgav vel hver fjerde ungdom i Stavanger at de aldri hadde vært medlem av idrettslag. Disse tallene stemmer rimelig godt overens med tilsvarende undersøkelser fra andre byer og fra hele landet, tidligere på 1990-tallet.

Disse ”idrettsfremmede” ungdommene skiller seg på flere måter fra sine jevnaldrede. Barn med foreldre med svak eller ingen tilknytning til arbeidslivet er kraftig overrepresentert i denne gruppen. Overrepresenterte er også unge med svake skoleprestasjoner. Unge innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn er en annen gruppe som er sterkt overrepresentert blant dem vi her kaller ”idrettsfremmede”. Blant unge innvandrere gjelder dette begge kjønn, men i særlig grad jenter (Aaboen Sletten 2003).

Sosiale kjennetegn, samt etnisitet og kjønn danner altså skillelinjer mellom organiserte og uorganiserte i barne- og ungdomsidretten. Rekruttering til idrettslag (og til andre frivillige organisasjoner) er selektiv:

...organisasjonssamfunnet samlet er preget av en selektiv integrasjon. Individuer i bestemte grupper synes å være systematisk marginalisert i forhold til organisasjons-

⁴ Forfatteren av disse linjene var trener og lagleder for 15-årige fotballspillere. På vårparten var disse elever i siste klasse i grunnskolen, og de aktive så mange at det ble besluttet å melde på to lag i seriespill. Fram til sommerferien var frammet godt både til trening og kamper. Etter sommerferien meldte flere at de sluttet. Det ble vanskeligere å stille fulle lag. Å trekke et lag ville innebære bot fra kretsen, og mindre spilletid på dem som ble igjen. Lederpolicy ble enda mindre toleranse til fravær, og økt krav om at ”kamp kommer foran bursdag”. Resultatet var at enda flere trakk seg. Det ene laget måtte trekkes før serien var ferdigspilt.

deltakelse. I den grad organisasjonene integrerer deltakerne sosialt, kommer dette oftere de ressurssterke til gode enn de med lavere utdanning og svakere økonomi. (Wollebæk, Selle og Lorentzen 2000:112.)

I *egalitært perspektiv* blir slik selektiv integrasjon problematisk, og særlig problematisk når det er tale om barn og unge fordi vi i framtid i dette ser konturene av *reproduksjon* av sosiale forskjeller.

Men også i nåtid er det selektive ”utenforskapet” i organisasjonslivet problematisk, og paradoksalt nok særlig problematisk at det er slik i idretten, fordi idrettslaget når så mange. Idrettslaget er felles arena for flertallet av barna. Strengt tatt er det vel bare skolen som fanger opp flere. Det å stå utenfor idrettslaget innebærer derfor at barnet avskjæres fra deltakelse i et av samfunnets viktigste fora for forming av sosiale fellesskap. Det å stå utenfor fellesskapet gir risiko for feilutvikling. Aaboen Sletten (2003) viser i den tidligere refererte studien fra Stavanger, at ungdom som er med i organisasjonslivet lever et fritidsliv dominert av det hun kaller ”strukturerte aktiviteter” preget av regularitet, og der ”timetabellen” langt på vei er lagt av institusjoner, ikke av individet selv. Blant uorganiserte finner hun et fritidsmønster dominert av ”ustrukturerte aktiviteter” slik som å ”henge på gatehjørnet”, ”kjøre rundt for moro” og lignende. ”Problematferd” i form av kriminalitet og bruk av rusmidler forekommer oftere blant uorganiserte enn blant organiserte. En lang rekke tidligere undersøkelser viser samme mønster (se for eksempel Bakken 1998, Emler and Reicher 1995, Haaland 2000). Kunnskaper om disse sammenhengene har medført at det å integrere barn og unge i organisasjonslivet blir gitt en rus- og kriminalitetsforebyggende begrunnelse, i tillegg den kulturpolitiske egenverdi slik deltakelse har. Slike sosialpolitiske begrunnelser, hvor idretten er et instrument for å nå mål på andre samfunnsområder, har som vist i kapittel 1. også stått sentralt i idrettens storbyarbeid.

3 Oslo

3.1 Innledning

Storbyvirksomheten i Oslo er omfattende med mer enn 100 ulike tiltak i 32 idrettslag. I tillegg finnes to byomfattende tiltak direkte under Oslo Idrettskrets. Idrettslag i 14 av byens 25 bydeler er aktivt inne i storbyarbeidet. Aktiviteten er klart mest omfattende i bydel 4 (Sagene/Torshov, bydel 5 (Grünerløkka), bydel 6 (Gamle Oslo), bydel 9 (Søndre Nordstrand) og bydel 16 (Furuset). Hele 75 av vel 100 ulike prosjekt er lokalisert til disse 8 bydelene.

For budsjettåret 2003 ble 3.9 mill stilt til disposisjon via NIF til Oslo idrettskrets. I tillegg bevilget Oslo kommune 2 mill til dette arbeidet.

I en oversikt over levekår for ungdom i større byer rangerer Statstisk sentralbyrå (Daugstad 2003) fem av disse bydelene blant de 15 mest vanskeligstilte bydeler i større byer i landet. Til grunn for rangeringene ligger en samleindeks basert på antall sosialhjelpstilfeller, dødelighetsstatistikk, uførepensjonister 16-49 år, attføringstilfeller, siktelser for voldskriminalitet, registrert arbeidsledighet, samt mottakere av overgangsstønad. Vår studie av Oslo har vært konsentrert om bydelene Gamle Oslo, Furuset og Søndre Nordstrand. Disse bydelene ligger alle blant de 15 mest vanskeligstilte bydelene i landet i henhold til SSB's rangering.

De tre bydelene er kjennetegnet av et meget stort innslag av innvandrere fra ikke-vestlige land. Pr. 1. januar 1998 var 33 prosent av innbyggerne i Gamle Oslo ikke-vestlige innvandrere, i Søndre Nordstrand var andelen 26 prosent, mens innvandrерandelen i Furuset var 20 prosent. I Søndre Nordstrand var pr. januar 2001 hele 27,7 prosent av befolkningen under 15 år, i Furuset utgjorde aldersgruppen 0-15 år 21,9 prosent av de bosatte. Andelen barn og unge tenåringer er langt høyere i disse bydelene enn i Oslo for øvrig. Bydelen Gamle

Oslo har et mindre innslag av barn og unge enn byen ellers (13 prosent, mot 17,7 prosent i Oslo samlet).

Bydelene kjennetegnes også av en betydelig befolkningsgjennomstrømning. I bydel Gamle Oslo flyttet for eksempel hele 11000 personer inn- eller ut av bydelen i 1999. Det vil si at knapt 44 prosent av de bosatte i bydelen ble ”skiftet ut” i løpet av det året. Blant utflytterne var det nær dobbelt så mange barn (0-15 år) som blant innflytterne. Også i Furuset og Søndre Nordstrand bidrar ut- og innflytting til en betydelig utskiftning i befolkningen (henholdsvis 23,2, og 21,6 prosent av bosatt i 1999). I disse bydelene det omtrent like mange barn blant inn- og utflyttere⁵.

Bydelene Furuset og Søndre Nordstrand er forholdsvis nye drabantbyer i Oslo. Furuset ble reist i løpet av 1970-årene, mens Søndre Nordstrand ble ferdigstilt ca 10 år senere. Begge bydelene har god tilgang til skog og mark, og begge har rimelig godt om åpne uterom som kan nyttes til lek og løkkeaktivitet. Gamle Oslo ligger nær sentrum av Oslo, er preget av høy utnyttelsesgrad, mye trafikk, og lite uterom. I løpet av 1990-tallet er det lagt ned betydelige ressurser i regi av bl.a. handlingsplan Oslo Indre Øst for å framskaffe trygge leikeareal. En idrettshall, Hangar'n er reist, og representerer en meget synlig forbedring på anleggssiden.

I disse tre bydelene finner vi til sammen 26 enkeltprosjekt⁶ i regi av 11 idrettslag. For 2003 er disse prosjektene til sammen tildelt i overkant av en million kroner over storbyprogrammet.

Vi skal i det følgende gi en kort oversikt over storbyarbeidet i hver av disse bydelene. I bydelene Gamle Oslo og Furuset er en dominerende del av storbyvirksomheten i bydelen drevet av ett lokalt idrettslag. På grunn av det store omfanget, men også på grunn av praktiske og prinsipielle spørsmål knyttet til virksomheten i disse lagene, vil vi gi en mer inngående beskrivelse og drøfting av virksomhetene i Oslo sportsklubb og i Furuset Idrettsforening.

⁵ Kilde: ”Fødte, døde og flytting 1999.” Oslostatistikken, notat 9/2000, Byrådsavdeling for finans.

⁶ Oversikten er hentet fra Oslo idrettskrets' ”Presentasjon av storbytiltak 2003” som i sin tur er basert på søknadene fra klubbene. Oversikten gir et litt fortegnende bilde fordi enkelte klubber utad opererer med søknad for ett ”samleprosjekt” som internt i klubben er organisert som en serie ulikartede mindre prosjekt med ulike aktiviteter og målgrupper (for eksempel Bjørndal IF), mens andre klubber i sin søknadspraksis har budsjettert og søkt tilskudd til en serie små ”frittstående” enkeltprosjekt (for eksempel Oslo sportsklubb).

I Søndre Nordstrand er storbyarbeidet lagt til tre idrettslag. Virksomhetene er svært forskjellige, og rent organisatorisk har virksomhetene ulik form og posisjon internt i klubbene.

3.2 Storbytiltak i Gamle Oslo

I alt 19 idrettslag har 'adresse' i Gamle Oslo. Blant disse er Vålerenga Idrettsforening det største, med Oslo Sportsklubb som en god nummer to. Disse to klubbene organiserer til sammen svært mye av storbyaktivitet i bydel 6. I tillegg til disse foreningene er Oslo friidrettskrets inne med et program for instruksjon i friidrett, og Oslo Bokseklubb, Oslo Karateklubb samt Tøyen Taekwondo klubb inne med opplærings- og treningstilbud til barn og unge.

Tilbudene gjennom klubbene gir god geografisk dekning i bydelen. Aktivitetene er i betydelig grad tilrettelagt i samarbeid med skolene. I særlig grad gjelder dette tilbudene om fotballinstruksjon gjennom "Vålerenga mot rasisme", som i stor grad er lagt opp som "ambulerende virksomhet" som finner sted på de ulike skolene i distriktet. Målgruppene er "inaktive" gutter og jenter inntil 10 år. Skolene, men særlig skolens SFO, er sentral samarbeidspart. Instruktører fra klubben oppsøker skolene med sine tilbud til småskolebarna. Gjennom dette kommer idretten til barna i deres nærmiljø, i stedet for at "barna skal komme til idretten", i dette tilfelle VIF's egne anlegg, som for mange av de barn i de skoler og områder dette gjelder, ville innebære forflytning ut av det nærmiljø de er bosatt i. Hvert enkelt av disse tiltakene er rettet mot et spesifikt geografisk område, og som hovedregel en spesifikk skole (SFO). Hvert tiltak har en kostnadsramme på omlag kr 20.000 pr år.

En form for slik "ambulerende virksomhet" drives også av Tøyen Taekwondo klubb gjennom årlige sommerferiearrangementer ved Jordal idrettshall. Tilbudet har meget stor oppslutning fra barn og unge gjennom ferieukene. Med tilskudd av Storbymidler driver klubben dessuten to treningstilbud for jenter ved på to av barneskolene i sentrum av byen.

I tillegg til slike "ambulerende tilbud" har VIF ved hjelp av Storbymidler startet VIF-trolls som organiserer egne lag med Amerikansk fotball som idrettsgren. Til denne virksomheten er det i 2002/2003 rekruttert et U-13 lag (i tillegg til et bestående U-16), og det ble tegnet om lag 30 nye medlemskap i klubben.

Oslo Sportsklubb er det av idrettslagene i bydelene som har det mest differensierte tilbud med støtte av Storbymidler. Om lag 60 prosent av Storbymidlene bevilget til lag i bydel Gamle Oslo går til denne klubben.

Tilbudene fra Oslo Sportsklubb er i alt vesentlig ”stasjonære” i den forstand at de er lokalisert til idrettshallen Hangar’n ved Vahl skole. Unntaket til dette er et mosjonsprogram for innvandrerkvinner (med småbarn) som er lagt til Mortensrud. Det av alle aktivitetstilbud i Oslo Sportsklubb med størst oppslutning er tilbudet om allidrett for barn under 13 år fire ganger i uka etter skoletid. Til dette er det om lag 50 barn som møter hver gang. Tilbudet er gratis og forutsetter ikke medlemskap.

Gratis tilbud i spesialiserte idretter til barn og ungdom gjelder landhockey, fotball og basket. Hver av disse tilbys en dag i uken. Det er noe overlapp mellom deltakere i allidrett og i disse spesialiserte tilbudene.

I tillegg arrangeres to ganger i uken et tilbud om ”trim til musikk”, et mosjonsprogram for innvandrerkvinner (med småbarn) helt parallelt til det tilbud klubben også har på Mortensrud. Tilbudet er gratis.

Endelig arrangeres det en gang i uken et tilbud for funksjonshemmede under betegnelsen Fighting odds. Også dette er gratis, og i likhet med de øvrige støttet over storbyprogrammet.

Det er tiltak under storbyprogrammet som utgjør tyngden i det aktivitetsprogram som Oslo Sportsklubb driver. Daglig leder av klubben anslår forholdstallet mellom aktive ordinære medlemmer og aktive i storbyprogrammet til å være 1:3.

For deltakelse i konkurranse (seriespill m.v.) forutsettes medlemskap i klubben. Årskontingent er satt så lav som kr. 100,-. På tross av meget lav medlemskontingent har man vanskeligheter med å rekruttere medlemmer blant de mange aktive i storbyprogrammet.

Grunnene til dette er flere. Fravær av engasjement fra foreldre og andre voksne er en av de mest sentrale. Daglig leder peker på at det er meget vanskelig å få voksne (foreldre) til å stille opp til frivillig arbeid som ledere, men også for å kjøre barn til kamper. Det har hendt at lagleder har måttet bringe barn til kampsted i to vender, først kjøres halve laget som så ventet på at han hentet den andre halvdel av spillerne. Det samme gjentok seg ved hjemtur. Den meget svake frivillige oppslutningen fra foreldre medfører stor slitasje på de få som

er villige til å ta på seg lederoppgaver, og dette legger også en demper på lysten til å rekruttere flere medlemmer.

Et annet forhold er at man har store vansker med å legge til rette tilbud til ungdom. Det oppstår tidvis store problemer med vold og hærverk. ”Problembarn” som ikke kommer for å delta i aktiviteter, møter opp for å gjøre opp et mellomværende med en eller flere av de aktive. De opptrer truende, og lederne har flere ganger måttet beslaglegge kniver og andre våpen. På grunn av dette er tilbudet til 13-18 åringer svært vanskelig å drive. Klubben regner barn opp til 13 år som sin sentrale målgruppe.

Disse to forholdene har medført at det er breddeidrett, og i særlig grad barneidrett, som er prioritert som klubbens primære satsingsområde. Uttrykkene ’lavterskeltilbud’ og ’breddeidrett’ nyttes nærmest som ”ideologi-markører” av klubbens talsmann. *”Når vi oppdager talenter, oppfordrer vi dem som regel til å gå over til mer elitepregede klubber”*, framholder daglig leder.

Denne ”ideologiske posisjonen” må i hvert fall delvis sees på bakgrunn av de svært begrensede ressurser, og de rammevilkår klubben jobber innenfor. I større grad å satse på ungdom ville måtte innebære flere ressurser til skjerming mot- og kontroll med ”problembarn”. Større satsing på ungdom ville kreve mer deltakelse i konkurranse, og derved større oppslutning av frivillige. Disse forutsetningene er ikke til stede.

Daglig leder i klubben er i dag lønnet med midler fra stiftelsen Helse og Rehabilitering. Gjennom Bypass-ordningen er Hangar’n tildelt fire sivilarbeidere som også bidrar til driften av hallen, og med tilrettelegging av aktivitetene. Instruktører til de ulike aktivitetene under storbyprogrammet er lønnet på timebasis for sin innsats.

Oslo Sportsklubb har driftsansvar for Hangar’n. Oslo Idrettskrets fordeler deler av tiden i hallen til andre ’elitepregede’ klubber i Oslo. Oslo Sportsklubb har arbeidet for at eksterne klubber som får tid i hallen skal forplikte seg til å bistå med instruktører i sine respektive idretter til aktiviteter under Storbyprogrammet, og til Sportsklubbens egne medlemmer. Dette er tenkt som motytelse fra disse mer ressurssterke klubbene for bruk av Oslo Sportsklubbs ”egen” hall, og er tenkt som én måte å kompensere for klubbens egne begrensede ressurser. Klubben har enda ikke fått gjennomslag for dette.

Gjentatte forsøk på å rekruttere flere foreldre til frivillig innsats har gitt små resultater. Man har nå utformet en fler-språklig brosjyre (ni språk) med oppfordring til foreldre om å slutte opp om klubben. På

lengre sikt har klubben håp om at mosjonstilbudet til mødre og småbarn etter hvert kan trekke noen av deltakerne i dette programmet inn som frivillige instruktører etter hvert som barna blir eldre. Dette forutsetter at barna blir boende i bydelen. Den omfattende utflytting av småbarnsforeldre fra bydelen til bl.a. drabantbyene i Groruddalen og Søndre Nordstrand gir grunn til å tvile på denne forutsetningen.

Slik situasjonen nå er, er tilgangen til storbymidler trolig en helt grunnleggende forutsetning for driften i Oslo Sportsklubb.

Oslo Sportsklubb er en forholdsvis ny klubb (etablert av innvandrere i 1970-årene). Klubben ligger i et av de områdene i Oslo som (fortsatt) er dårligst stilt når det gjelder anlegg og trygge uterom for lek. Klubben arbeider i område preget av stor gjennomtrekk i befolkningen, og av at majoriteten av barne- og ungdomsbefolkningen har innvander- eller flyktningbakgrunn. Bydelen oppebærer således (fortsatt) mange av de problemkjennetegn som i St.meld. 41 (1991-1992) ble framholdt i beskrivelsene fra Oslo indre-øst.

I våre møter med de ulike storbytiltakene har vi møtt to andre klubber (og bo-områder) som på flere måter deler de samme vanskelige utgangspunkt som Oslo sportsklubb gjør. Disse er Buran IL i Lademoen i Trondheim, og Bjørndal IF i Søndre Nordstrand i Oslo. Felles for disse er at Storbymidlene langt på vei danner grunnmur i arbeidet, og Storbymidlene er mer enn i andre områder- og klubber *en sentral forutsetning* for alt arbeid som drives i klubbens regi. Vi kommer nærmere tilbake til dette i kap. 11.3.

3.3 Storbytiltak i bydel Furuset

Furuset bydel er som nevnt en av Oslos nyere drabantbyer, ferdigstilt på 1970-tallet.

Befolkningen i bydelen er gjennomgående yngre enn ellers i Oslo, og antallet barn og unge ligger om lag 25 prosent høyere enn gjennomsnittet for bydelen samlet. Andelen av den voksne befolkningen (30-66 år) med høyere utdanning er den laveste i Oslo. Innslaget av ikke-vestlige innvandrere i bydelen er betydelig. Bydelen har mer enn 80 prosent flere innvandrere enn bygjennomsnittet⁷. I en analyse av

⁷ Kilde for alle opplysninger i dette avsnittet: *Oslo-Statistikken, Sosioøkonomiske data for bydelene 1999*. Notat 10/2000, Byrådsavdeling for finans.

levekår for ungdom i større byer utført av Statistisk sentralbyrå (Daugstad 2003) kommer bydelen ut blant de ti dårligste i landet.

Storbyarbeidet i bydelen drives i regi av idrettslagene Furuset IF, Varg IL, og Oslo City F.C. De to første av disse er meget tradisjonsrike klubber. Varg IL ble etablert tidlig på 1920-tallet, mens Furuset IF ble stiftet så tidlig som i 1914. Klubbene hadde altså eksistert i om lag 50 år da Furuset i 1970-årene ble omformet fra "bygdeby" til drabantby.

Oslo City F.C er en klubb av nyere dato, og som navnet antyder har klubben sin opprinnelse i sentrumsnære områder av byen. Klubben ble stiftet av innvandrere med tyrkisk opphav. Når Oslo City F.C nå er etablert med hjemmeadresse i Furuset bydel, må det sees i lys av de senere års utvikling der svært mange med innvandrerbakgrunn har flyttet fra de sentrumsnære områdene og etablert seg i drabantbyene i Groruddalen og i Søndre Nordstrand.

Det er Varg IL, og i særlig grad Furuset IF, som driver tyngden av Storbyarbeidet i bydelen. Til sammen får disse klubbene mer enn 90 prosent av de storbymidler som tildeles lag i bydelen.

Svømmeklubben Varg IL retter sitt tilbud til (innvandr)kvinner, og består i "vanntilvenning" og svømmeopplæring under ledelse av kyndige instruktører. Innholdet i dette tilbudet er sammenfallende med tilsvarende prosjekt i andre byer og bydeler.

Det mest omfattende og vidtrekkende "Storbytilbud" drives i regi av Furuset IF under betegnelsen "Moro med idrett". Dette er innrettet mot barn i småskolealder, og er organisatorisk drevet i nært samarbeid med SFO'er ved skoler i bydelen. Tilbudet er omfattende, det når mange barn, og har praktiske og *prinsipielle* implikasjoner som vi skal komme tilbake til i kap. 11. Her skal vi nøye oss med en mer beskrivende framstilling av virksomheten.

Før vi går inn på beskrivelse av Storbyvirksomheten i klubben, er det nødvendig å si litt om organiseringen av Furuset IF, og beskrive et annet prosjekt som på mange måter utgjør en form for "infrastruktur" i klubben, og som gjør storbysatsing, i den form vi her finner, mulig.

Furuset IF (FIF) er paraplyorganisasjon for fire selvstendige alliansepartnere: Furuset Tennis IF, Furuset Håndball IF, Furuset Ishockey IF, og Furuset Fotball IF. FIF eier Furuset Sportsanlegg A/S som består av et omfattende hallanlegg (Furuset Forum) med kafeteria, kontorer og møterom, samt utendørs stadion og baneanlegg. "Aktivitet" og "drift" er altså skilt i atskilte juridiske personer. Aktivitetene drives i de fire særvidrettslagene som inngår i alliansen.

I samarbeid med bydelen har FIF over en årrekke organisert og drevet prosjekt Regnbuen, et sysselsettings-, opplærings- og kvalifiserings-tilbud for personer med psykiske lidelser, psykisk utviklingshemmede, samt ulike grupper yrkeshemmede og arbeidsledige. Prosjektet drives på dagtid. Sysselsettingsoppgavene under Regnbuen går ut på vedlikehold og drift av anlegg og utstyr. Ansatte i Regnbuen har en form for vertskapsfunksjon i forhold til brukere av anlegg og utstyr. Når bestemte grupper av brukere kommer er dører åpnet, og utstyr på plass slik at aktiviteter kjøpt kan starte. Etter avsluttet økt er det Regnbuen som forestår klargjøring av anlegg for neste gruppe. Det arbeid Regnbuen her utfører erstatter innsats som ellers bare kunne vært framskaffet med (mer) frivillig medlemsinnsats. Det ville det ikke vært mulig å få til på dagtid. Fra idrettslagets side blir det framholdt at dette prosjektet utgjør en sentral ”infrastruktur” for storbyprosjektet ”Moro med idrett”.

”Moro med idrett” er en form for ”sam-entreprise” med SFO’ene ved barneskolene i bydelen. Prosjektet startet så tidlig som 1994. De seinere årene har prosjektet også vært støttet fra Oslo kommune ved Flyktning- og innvandreretaten. I 2003 mottok klubben kr 130.000 i form av storbymidler.

Ordningen i ”Moro med idrett” kan kort beskrives som følger: For hvert barn i SFO mottar FIF kr 90,- pr år. For dette får barna en aktivitetsdag pr uke med instruktør i FIF sine anlegg. Bydelen har bidratt aktivt i organiseringen. Assistenten fra SFO kommer til Furuset Forum med barna. Assistentene er med i aktivitetsperioden med oppgave å se til at barna fungerer sosialt, mens FIF står for instruktører som har ansvaret for gjennomføring av selve aktivitetsprogrammet. Instruktører hentes blant aktive i de fire sær-idrettslagene som inngår i allianseforeningen. Typene aktivitet veksler.

I alt 500 barn fra 40 nasjoner deltar nå i denne ordningen. Da vi første gang i forbindelse med dette arbeidet tok kontakt med klubben, ble det framholdt at denne virksomheten i liten grad var integrert i klubbens struktur. Ordningen kunne på mange måter sees som ”utleie av ledig halltid til SFO” i tider av døgnet da hallene ellers sto ubenyttet. På en måte var dette tiltaket, støttet med storbymidler, noe som de ”egentlige” idrettsaktivitetene ikke hadde noe med, bortsett fra å organisere instruktørtjenester. Overgangen (uttrykt ved tegnede medlemskap) fra storbytiltaket ”Moro med idrett” til allianseforeningene under FIF ble sagt å være altfor liten. En av lederne i FIF uttrykte dette slik:

”Moro med idrett” (Storbyprosjektet, var anmerkning) sees på med stor velvilje blant medlemmer og ledere, og de er stolte over at dette tiltaket bidrar til den høye aktivitetsprofilen i klubben. Men om du henvendte deg til medlemmer og ledere i allianseforeningene og ba dem fortelle om virksomheten i ”Moro med idrett”, ville de knapt kunne gjøre rede for noe av det arbeid som drives i prosjektet.

Da vi senere (oktober 2003) på ny hadde kontakt med klubben, var prosjektet endret fra ”utleie av ledig halltid til SFO”, til ”medlemsbasert aktivitet” i regi av idrettsforeningen. I hovedtrekk var følgende skjedd:

Foreldrene til barna i SFO ble invitert til å tegne medlemskap for sine barn i en ny allianseforening – Furuset Allidrett. Årskontingenten for slikt medlemskap var den samme som SFO’ene betalte FIF for ”kjøp av halltid” (kr. 90,-). Det var fortsatt bydelen (SFO) som skulle forestå innbetaling av dette beløpet, men som nå altså i FIF ble inntektsført som medlemskontingent for de barna foreldrene ønsket medlemskap for. Aktivitetstilbudet ble noe utvidet ved at instruktører fra idrettsgrener utover de som finnes i de fire allianseforeningene ble leid inn fra andre klubber (bl.a. svømmeinstruktører fra Varg IL). De foreldre som ønsket medlemskap for sine barn ble bedt om å undertegne svarslipp, og å sende denne til klubben. Det store flertallet av foreldrene ønsket medlemskap i idrettsforeningen for sine barn på disse premissene.

Om foreldrene ikke ønsket medlemskap i idrettsforeningen, ville aktiviseringstilbudet gjennom SFO utgå.

Fordi denne ordningen reiser prinsipielle spørsmål, ikke minst når det gjelder forståelse av medlemsbegrepet, og av plikter og rettigheter som følger av det, skal vi komme tilbake til dette eksempelet i kap. 11.2.

Det organisatoriske grep som FIF her gjorde kan sees i lys av retningslinjene for barneidrett. Allianseforeningene under FIF er i prinsippet selvstendige rettssubjekt, og hver enkelt kan sees som et særrettslag med tilknytning til et særforbund. FIF må trolig likevel reelt sees som et hovedstyre i et fleridrettslag. Om dette legges til grunn, påhviler det etter Idrettstingets bestemmelser for barneidretten fra 1987 en plikt til å opprette *egen barneidrettsgruppe* som skal forestå idrettsopplæringa. Etablering av Furuset Allidrett kan sees som en imøtekommelse av dette kravet. En av lederne i klubben framholder at med den struktur FIF hadde, var nyetableringen trolig

nødvendig, og ekstra nødvendig ved at omfanget av barneidretten gjennom Storbytiltaket ”Moro med idrett” var blitt så stort. Ved etablering av Furuset Allidrett økte tallet på medlemmer i FIF med nærmere 40 prosent.

Storbyprosjektet ”Moro med idrett” representerer en form for tiltak der institusjonelle grenser og barrierer overskrides.

Vi vil her kort foregripe denne diskusjonen ved å vise til at overskridelser av institusjonelle grenser enkelte steder som på Furuset, har så stort omfang at det ikke kan gjøres bare som ledd i en unilateral avtale mellom et idrettslag og en annen institusjon som en SFO eller en fritidsklubb. Når man som på Furuset nærmest fysisk flytter SFO’ene ”inn” i idrettslaget, og det inngås avtale med alle SFO’ene om en slik ordning som også omhandler betalingsordninger, blir det nødvendig å inngå avtale om medvirkning fra den lokale myndighet med det overordnede ansvaret for ordningen, i dette tilfelle Furuset bydel.

Det har vært et nært og mangeårig samarbeidet mellom idrettslag og bydelsforvaltning. Anleggene som eies av Furuset IF er over en årrekke benyttet av skolene ved undervisning i kroppsøving. Prosjekt Regnbuen som drives under FIF, og er omtalt ovenfor, inngår som ledd i bydels psykiatriplan. Likeens har man gjennom dette prosjektet hatt nært samarbeid med bydels sysselsettingsseksjon, og med sosialkontoret. At det bredt anlagte samarbeidet mellom idrettslaget og bydelen ble utvidet til også å omfatte ytelser til SFO’ene, må sees på bakgrunn av disse mangeårige tradisjonene. Også når det gjelder storbyprosjektet Idrett og Utfordring (som vi senere kommer tilbake til) vises det, ikke minst fra bydelsrepresentantens side, til det mangeårige, utstrakte og gode samarbeid mellom FIF og bydel når prosjektets ”sterke sider” blir omtalt.

Fravær av foreldremedvirkning

I en orientering til foresatte skriver Furuset Fotball:

Foreldre/foresatte til hver enkelt spiller har ansvaret for alt inntektsbringende arbeid i Furuset fotball.

Dette består i hovedsak av vakthold og vasking (...) ca 6 kvelder i året, salg av lodd, samt andre dugnader som styret måtte bestemme. Alle foreldre må delta i arbeidet etter oppsatte vaktlister (...) Foreldre og foresatte har ansvaret for at barn får den hjelp og støtte som trengs for å kunne delta i klubben på linje med andre.

Andre klubber kan ha brukt andre ord og vendinger, men alle foreldre med barn i norske idrettslag vil ha fått meldinger fra sin klubb med samme meningsinnhold som Furuset Fotball her formidler.

Inntektsbringende dugnadsarbeid utgjør om lag 50 prosent av den norske gjennomsnittsklubbens økonomi (Enjolras 2001). Foreldrene må også stille opp i de trenings- og konkurranseaktivitetene barnet deltar i. Vask av treningsutstyr og drakter, henting og bringing til og fra trening og konkurranser, enkel tilrettelegging av utstyr, formidling av beskjeder, se til at barna fungerer godt sammen, er alt sammen ulønnede oppgaver med bistand til lagleder og trener som må ivaretas av foreldre. De mye omtalte slitasjeproblemene på tillitsmannsapparatet henger ofte sammen med at sentrale (tillitsvalgte) ildsjeler må ta på seg også disse mange, små- og ofte nesten usynlige oppgavene, fordi foreldremedvirkning uteblir.

Innvandrere utgjør et meget betydelig innslag i gatebildet på Furuset. Barn med ikke-norsk etnisk bakgrunn er trolig i flertall ved flere skoler i bydelen. Som i Oslo Sportsklubb, er erfaringene i FIF at frivillig medvirkning i idrettsarbeid fra innvandrerforeldre er så godt som fraværende. *"Vi kan glemme første generasjon innvandrere i frivillig sammenheng. De stiller ikke opp"*, sier en leder med meget lang fartstid i klubben.

Han hevder at klubben har gjort mange forsøk på å trekke foreldre med innvandrerbakgrunn med i arbeidet. Det har i liten grad nyttet. De barna som deltar kommer gjerne alene til trening og konkurranse. Det er få foreldre som viser seg, og de man ser kommer sjeldnere enn foreldre til norsk barn i samme aldersgruppe.

Manglende oppslutning fra innvandrerforeldre beskrives som et stort problem i samtlige idrettslag vi har hatt kontakt med i Oslo, men også i andre byer. Det er likevel klart at dette problemet blir ekstra stort når *så mange* av barna i klubbens rekrutteringsomland har minoritetsbakgrunn. Det er nettopp dette som er tilfelle i Furuset bydel, i Gamle Oslo og i Søndre Nordstrand.

Gjennom måten å organisere Storbytiltaket "Moro med idrett" har Furuset Idrettsforening funnet en form som *helt ut* kompensere for frafall av frivillig foreldrebistand, så langt selve "aktivitetsproduksjonen" angår.

For det første *bringes* barna til klubbens aktiviteter av SFO. Assistentene i SFO *bistår* idrettslederne med å se til at barna fungerer sosialt. SFO-assistentene formidler all nødvendig informasjon, og bidrar gjennom dette med det mer eller mindre uformelle arbeid som ellers forventes utført gjennom frivillig foreldremedvirkning.

Idrettslederen kan således i større grad rendyrke en ren instrumentell instruktørrolle.

For det andre trekker klubben på ressurser i prosjekt Regnbuen. Enkelt arbeid med tilrettelegging av utstyr ivaretas av medarbeidere i dette prosjektet. Også her blir altså fravær av foreldrebistand kompensert.

Fordelene med dette prosjektet er at man har maktet å etablere et nærmest universelt tilbud som når ut til alle barn, i alle fall de som har plass i SFO.

Men *ulempene* er flere. Det ene er at medlemskapet i ”Moro med idrett” til forveksling ligner et kundeforhold, noe vi altså senere kommer tilbake til.

Et annet forhold er knyttet til mer langsiktige virkninger av dette. Frivillighet er her overflødiggjort. Engasjement i frivillig arbeid kan sees som en form for sosialiseringssprosess, der småbarnsforeldre gradvis ”oppdras” og innlemmes i rutiner for frivillig oppslutning. Foreldrene til disse barna får ikke del av en slik prosess.

Et tredje potensielt problem knyttet til den linje Furuset IF har lagt seg på gjelder *andre idrettslag* i distriktet. Ved at barn i SFO nærmest kollektivt flyttes inn i klubben, og gjennom dette (riktignok individuelt) får tilbud om medlemskap, har på en måte FIF tatt innersvingen på andre klubber og lag i rekrutteringssammenheng.

Et fjerde potensielt problem, som egentlig faller utenfor de problemstillinger vi her er opptatt av, gjelder SFO og den gjenværende minoritet som *ikke* tegner medlemskap, og som blir igjen når ”alle andre” drar til Furuset Forum. Hvilke opplevelser av ”utenforskap” er det disse barna opplever, og hva gjør denne oppdelingen med det sosiale fellesskapet i SFO?

3.4 Søndre Nordstrand

Søndre Nordstrand er en ung bydel i Oslo. Utbyggingen ble påbegynt tidlig i 1980 årene, og vel egentlig avbrutt i siste del av 1990 da entreprenøren i et av de siste store boligområdene gikk konkurs. Grunnmurer og delvis ferdige, men tomme bygg, står fortsatt som et minne etter dette.

Demografisk skiller Søndre Nordstrand seg på flere måter fra øvrige bydeler i Oslo. Befolkningen er ung. Innslaget av barn og unge er svært høyt sammenliknet med byen forøvrig. I aldersgruppe 0-5 år

finner vi 45 prosent flere enn bygjennomsnittet for Oslo, i aldersgruppen 6-17 år bor de hele 80 prosent flere enn gjennomsnittet for byen. Ved siden av gamle Oslo er Søndre Nordstrand den bydelen som har høyest innslag av ikke-vestlige innvandrere. Hele 36 prosent av bosatte barn (0-17) år i bydelen har foreldre med ikke-vestlig bakgrunn⁸.

I likhet med bydelen, er idrettslagene unge. Holmlia Sportsklubb (HSK) ble etablert i 1982, og Bjørndal IF (BIF) i 1996. Det er storbyvirksomheten i disse klubbene som presenteres i det følgende.

En tredje klubb, Åsbraten IL har også prosjekter støttet med storbymidler. Her har en lokal, privat *fritidsklubb* i regi av flere borettslag i området en framtreddende rolle. Med storbymidler organiserer fritidsklubben i samarbeid med idrettslaget idrettsaktiviteter for *sine medlemmer* og for ungdom som ikke er organisert. Rent organisatorisk er dette en nokså enestående modell.

3.4.1 Bjørndal IF

Aktivitetene i Bjørndal IF (BIF) er på mange måter tuftet på Storbymidler. Klubben mottok i 2003 kr. 150 000,- til prosjektet ”Sammen er vi sterke. Gode oppvekstvilkår gjennom aktivitet for alle.” Helt fra oppstart i 1996 har BIF hatt tilskudd over storbyprogrammet.

I klubbens formålsparagraf heter det: ”(Klubbens formål er)...å være en positiv bidragsyter til at barn og unge får sunne oppvekstvilkår i sitt nærmiljø. Bjørndal IF ønsker både organisert og uorganisert idrett i nærmiljøet. Foreningen har som mål å drive breddeidrett og gjennom dette gi muligheter til alle”.

Til klubbens rekrutteringsområde sogner ca 9000 innbyggere.

Vår informant, som er mangeårig styremedlem, og helt sentral i storbyarbeidet, viser nettopp til at *breddeidrett og barneidrett* er klubbens viktigste satsingsområde. Han peker blant annet på at *anleggsutformingen* bevisst er lagt til rette som nærmiljøanlegg med ”løkkekarakter”. For eksempel har man anlagt en ny flott gressbane, som bevisst er anlagt litt mindre enn minimumsmålene for fotballbane. Derfor kan ikke banen brukes i forbindelse med serieavvikling.

⁸ Kilde: Oslo Statistikken, Sosialøkonomiske data for bydelene 1999, notat 10/2000

Derved blir banen fristilt til klubbens egne barn og unge i organisert trening eller i egenregistrert løkkefotball. Han sier:

Hos oss har slike løkkepregede aktiviteter prioritet. Når ungdom er i gang med løkkeaktiviteter på en bane, må de organiserte vike og finne en annen bane for sin trening.

Idrettsanlegget er helt bevisst lagt åpent slik at folk i nabolaget skal kunne ta det i bruk og organisere sine egne aktiviteter. Anlegget er kommunalt, men kommet i stand med betydelig dugnadsinnsats fra idrettslaget og fra beboere i nabolaget. Blant annet er det kjørt inn 35000 billass fyllmasse som i etterhånd er finplanert ved dugnadsinnsats.

Et nytt klubbhus er lokalisert midt i anlegget. BIF har to ansatte (bl.a. finansiert med midler fra Helse- og Rehab) som holder "Åpent hus" alle virkedager fra 09.00 til 17.00. Disse forestår bl.a. gratis utlån av utstyr til fotball, basket, frisbee og cricket, og særlig av vintersportsutstyr som ski og skøyter (innkjøpt med storbymidler). På ettermiddag/kveldstid avløses de ansatte av tillitsvalgte i foreningen, samt foreldre i samarbeid med BIF. Utlån av utstyr og drift av kiosk pågår hver virkedag fra 17.00 til 21.00, lørdager og søndager fra 12.00 til 16.00. Utover disse tidene er klubbhuset brukt til møter for ulike organisasjoner. Lokalene er også tidvis brukt til kunstutstillinger.

Dette Åpent hus-programmet er en hjørnestein i virksomheten. "Løkkeaktivitetene", særlig på kveldstid, har sitt utspring i dette.

Brukere av lokaler og utstyr i Åpent hus-programmet er institusjoner som barnehager, skoler og SFO'er i nærmiljøet (dagtid), mens brukerne på ettermiddag og kveldstid er klubbens egen medlemmer, samt uorganiserte barn- og unge i nærområdet. Virksomheten har meget stort omfang. På dagtid er det daglig i gjennomsnitt 50 brukere, mens bruken av huset på ettermiddags- og kveldstid kan variere mellom flere hundre og noen få brukere avhengig av is- og snøforhold, og av værforhold ellers. Opplegget følger "årshjulet" der aktivitetsform og årstid er mest mulig samstemt.

Gjennom dette er klubbhuset og idrettsanlegget blitt det mest sentrale treffpunktet for barn og unge i Bjørndalområdet.

Flertallet av ungene i området har fjernkulturell bakgrunn. De har null erfaring med ski og skøyter, eller for den del med Snow-board. Gratis utlån av utstyr til disse idrettene er en helt nødvendig forutsetning for å få ungene til å prøve seg. Treningsopplegg for bruk av ski og skøyter blir så en Storbyaktivitet for etablering av et minimum av ferdigheter.

Også BIF har problemer med å rekruttere foreldre til frivillig dugnadsarbeid. Dels kan det være vanskelig å få nok oppslutning til at driften av Åpent hus på kveldstid går rundt, men enda vanskeligere har det vist seg å få foreldre til å stille opp som instruktører og lagledere. At barn og unge langt på vei selv klarer å regissere løkkepregede aktiviteter rundt ballidretter, på skøytebane eller i skiløyper gjør at aktivitetsnivået er rimelig høyt. Men nivået blir enda høyere når enkeltpersoner er villige til å ta på seg leder- og instruktørarbeid. BIF har gjort erfaringer med at ”storebrødre” i slutten av tenårene og begynnelsen av tyve-årene lar seg mobilisere til lederoppgaver der foreldregenerasjonen forblir passive. De siste to årene har man bevisst satset på å rekruttere nye ledere blant disse litt eldre ungdommene. Under Storbyprogrammet er det blitt arrangert tre dagers kurs der litt eldre ungdommer er blitt kurset i idrettsledelse. Disse litt eldre ungdommene blir mer og mer sentrale i tilrettelegging av ”de uorganiserte” aktivitetene under storbyprogrammet rundt Åpent hus-programmet”.

Under storbyprosjektet organiseres en rekke tilbud til voksne med innvandrerbakgrunn. Tilbudet er begrunnet som ”verdifulle i seg selv”, men hensikten er også å trekke flere foreldre med innvandrerbakgrunn med i klubben. En kveld i uken arrangeres ”Åpent aktivitetshus” for voksne med fra 6 til 20 deltakere. En gang pr. uke arrangeres svømmekurs for 8 til 10 kvinner, en gang pr uke arrangeres sykurs i klubbhuset, hver fredagskveld har fedre med flerkulturell bakgrunn tilbud om aktiviteter i Mortensrud fjellhall. Disse tilbudene har gradvis trukket flere med innvandrerbakgrunn inn i klubbens arbeid. Særlig har tilbudene til kvinner hatt slik virkning. Noen av disse deltakerne har toneangivende posisjoner innenfor sine miljø. Disse har stilt seg til disposisjon for BIF som ”mobiliseringsagenter” innefor sine nettverk når klubben trenger frivillig bistand. Til større skippertak har dette vist seg å fungere godt, men har enda ikke gitt særlig utslag i rekruttering til de daglige og løpende oppgavene med å holde virksomhetene i gang.

Storbyprosjektet i Bjørndal Idrettsforening har på mange måter preg av å utgjøre en helhetlig plan av virkemidler i svært god overensstemmelse med klubbens mål om å være et tilbud ”...*til organiserte og uorganiserte i nærmiljøet*”. Tersklene for deltakelse er lave. Man har lyktes med å etablere klubbhuset og idrettsparken som det mest betydelige treffsted for barn og ungdom i boområdet.

Gjennom allsidige tilbud til eldre ungdom og til foreldre er det lagt føringer for lederrekruttering og for at det i bokstavelig forstand multikulturelle miljøet i området skal avspeiles i klubben.

Storbytiltakene i regi av BIF har også elementer som peker framover. En oversikt over tillitsvalgte, trenere og lagledere viser imidlertid at man har langt fram. Pr 2003 inneholder disse listene fortsatt bare norsk-klingende navn.

Grensesnittet mellom storbytiltak for uorganiserte, og tilrettelagt aktivitet og konkurranse for organiserte barn- og unge, er ikke uproblematisk. Deltakelse i løkkepregede aktiviteter under storby er gratis. Klubben har også hatt som policy at de organiserte treningene for klubbens medlemmer skal være åpne for ikke-medlemmer. Når det har vært mulig slik å delta uten betalt kontingent og treningsavgift, har man opplevd at det har vært vanskelig å få barna, eller snarere deres foreldre, til å betale. Man opplevde derfor at barn- og unge stilte til kamper og konkurranser uten å være medlem av klubben. Det har vært nødvendig å innskjerpe kontroll med medlemskap før deltakelse i konkurranser. Medlemskontingent er imidlertid lav (kr. 250 for enkeltmedlemskap, og kr. 500 for familiemedlem). I barneidretten kreves det ikke treningsavgift.

Ved inngangen til 2003 hadde klubben 542 betalende medlemmer.

3.4.2 Holmlia Sportsklubb

Holmlia sportsklubb (HSK) er stiftet i 1982. På få år har klubben vokst til å bli en stor klubb med ca 1500 medlemmer. Aktivitetsnivået er høyt, klubben har for eksempel mer enn femti lag (fotball og håndball) i aldersbestemte klasser. Anleggskapasiteten er for liten i forhold til det høye aktivitetsnivået.

Storbytiltakene, slik de nå fungerer, kan føres tilbake til 1994, men tiltakene ("Åpen hall") kom i gang etter initiativ fra sentralt hold i Oslo Idrettskrets, ikke fra klubben. Tvert i mot ble initiativet møtt med betydelig motstand fra klubbens side. Det ble for det første anført at det verken kunne eller burde være en oppgave for et idrettslag å satse på uorganiserte unge. Knappe frivillige ressurser måtte settes inn til *medlemmenes* beste. For det andre ble det vist til knappe anleggsressurser. Manglende anleggskapasitet begrenset den gang som i dag, omfanget av den virksomhet klubben kunne drive for egne medlemmer. I et slikt perspektiv var det galt å avsette knappe hallressurser (en ettermiddag pr. uke) for å skape aktiviteter for uorganiserte, ble det hevdet. I klubbens styre sto det strid om disse spørsmålene.

I 1995/96 var det tillitsmannskrise i klubben, og vansker med finne folk som var villige til å stille som kandidater til styret. Den som til slutt tok på seg oppgaven som styreleder var (og er) morsmåslærer

ved Rosenhoff skole, avdeling Holmlia. Gjennom sitt arbeid hadde hun sett hvilke store behov for fysisk og sosial aktivisering innvandrerkvinner hadde. Dette hadde gjort henne til ivrig talskvinne for ideene rundt storbytiltakene. At klubben skulle ta ansvaret for drift av Åpen hall, var en av de betingelsene hun stilte for å ta vervet som styreleder. Problemstillingene ble formulert som følger⁹:

Er det en sportsklubbs oppgave å drive aktiviteter utover det å gi medlemmene våre et treningstilbud? Bør HSK involvere seg i aktiviteter av sosial karakter? Greier vi å gi våre grupper og lag de samme gode tilbudene som i dag hvis vi også tar på oss å drive Åpen idrettshall?

Og svaret:

Begrenset halltid til tross, konkluderte vi med at det er riktig å ta utfordringen. HSK har alltid hatt som målsetning at medlemsmassen skal gjenspeile befolkningsstrukturen i bydelen. Klubben skal ikke bare være for barn av ressurssterke foreldre, men for alle. Vi ønsker å gi vårt bidrag til at barn og unge får gode oppvekstvilkår på Søndre Nordstrand. Gjennom å tilby aktiviteter til barn og ungdom som ikke er tilknyttet HSK, kommer vi i kontakt med nye grupper som kanskje på sikt ønsker å drive organisert idrett. Vi har plass til flere!

I klubben avtok motstanden mot storbytiltakene. I dag hevdes den å være helt borte. Storbyvirksomheten (Åpen hall) er i dag akseptert som en del av HSKs virksomhet.

Åpen hall

Åpen hall er det klart viktigste storbytiltak i HSK. Åpen hall holder oppe en kveld i uka fra klokka 18.00 til 20.00 i Holmlia Fjellhall. Det kjøres fem parallelle aktiviteter: innebandy, (inne) fotball, aktiviteter for småbarn (under 7 år), aerobic for kvinner (som alle er mødre til noen av småbarna), samt svømmetrening for de samme kvinnene som er med i aerobic-tilbudet.

Den store hallen er inndelt i samsvar med dette. Nedsenkbare skillevegger deler hallen i fire seksjoner. Når man kommer inn i hallen møter man i første seksjon småbarna som aktiviseres gjennom diverse ball-leker, lek med ringer, åling i tunnell m.v. i neste seksjon finner man innebandy med i hovedsak barn mellom 8 og 12 år. I neste

⁹ Leder i HSK-nytt, utgitt av Holmlia Sportsklubb, spesialutgave fra september 1995

seksjon finner vi innefotball for samme aldersgruppe, mens kvinnegruppen holder til i fjerde seksjon. Aktivitetstilbudet varer over to timer. Kvinnene går fra aerobic etter ca en time, og over i svømmehallen hvor de fortsetter med svømmetrening. Til svømmetrening kommer også kvinner og småbarn som bare tar del i dette tilbudet.

En vanlig Åpen hall-kveld vil være besøkt av mellom 250 og 300 store og små, hvorav svømmehallen alene trekker henimot 100 personer.

To voksne menn har et overordnet oppsyn med aktivitetene i alle de fire seksjonene, men er aldri innom den seksjonen der kvinnene driver aerobic. I hver av seksjonene er det så fra en til fire instruktører som har ansvar for å dra i gang de spesifikke aktivitetene. Unge kvinner er instruktører for småbarna og for kvinnene i aerobic-seksjonen, mens unge menn instruerer i fotball og innebandy. I svømmehallen stiller klubben med tre kvinnelige instruktører i tillegg til tre sikkerhetsvakter. Instruktørene er alle hentet fra en av særiddrettsgrenene i klubben. Man har et korps av ca 20 unge instruktører som skifter på å ta sine tårner i hallen. Disse lønnes med fra kr 100 til kr 150 pr time. Klubben har arrangert lederkurs for sine instruktører.

Åpen hall er et helårstilbud, men mye av virksomheten legges utendørs i perioden mai - september. I denne perioden drives for eksempel "gå-gruppe" for kvinner i en 5-km turløype.

Lite integrert i klubben

Selv om storbytiltakene i HSK drives i klubbens regi, er det flere forhold som tyder på at disse virksomhetene er lite integrert i klubbens ordinære arbeid. Det er karakteristisk for den posisjon disse tiltakene har at de nærmest framstår som en egen avdeling eller "divisjon" i klubben. Lederne vi møtte var iført treningsdrakter i klubbens farger, men under klubbens logo var innbrodert "STORBY". Særstillingen er altså også understreket med symboler. Fra høsten 2003 er alle brukere av Åpen hall registrert som "medlemmer av Storby". Det er utarbeidet et eget skjema for slik registrering. Pr 15/10 var det registrert 80 ulike brukernavn. En av lederne begrunnet denne registreringen av "Storbymedlemmer" med forsikringstekniske argumenter: registrerte deltakere ville være forsikret med samme gruppeforsikring som registrerte medlemmer av klubben.

Drift av tiltakene er helt ut basert på tilskudd til storbytiltak. All innsats er lønnet. Poenget illustreres av kontaktperson for aerobic for kvinner:

Aerobic for kvinner går så det suser. Målgruppen nås. Problemet er at virksomheten er helt avhengig av storbypengene, og vil umiddelbart måtte nedlegges om disse pengene blir borte. Slik har det vært, slik er det, og slik vil det forbli. Det finnes ingen mulighet for å erstatte disse tilskuddsmidlene med frivillig innsats.

Sitatet viser til ”frivillighet som knapphetsgode”, og kan kanskje omskrives omtrent slik: *i ordinær drift når vi ikke lenger enn frivilligheten rekker!*

Frivillighet som knapphetsgode er som vi har sett ikke et særphenomen i HSK. Begrenset frivillighet får trolig større konsekvenser i et boområde der ”barnettheten” nesten er dobbelt så høy som for gjennomsnittet av byen. I HSK opererer man med ventelister for å bli tatt inn som aktiv utøver. Særlig gjelder dette fotballgruppa. Bakgrunnen er begrenset anleggskapasitet, men også begrensninger som følger av manglende frivillig oppslutning fra foreldre og andre voksne.

Åpen hall kan et stykke på vei sees som ”ventehall for utøvere som står i kø”. Egne observasjoner fra fotballspill under Åpen hall kan illustrere dette:

Noen av ungene viste frapperende teknikk. Såledragning og overstegsfinter bar bud om at dette var gutter med lang fotballerfaring. Et par av ”barfotgutta” var blant de fire fem flinkeste. Ferdighetsmessig ville disse ligge an til plass i ”førstelevere” i aldersbestemt klasse i de fleste klubber jeg har møtt. Det er altså klart at disse ikke er ”uorganiserte” fordi de faller gjennom ferdighetsmessig. Grunnene er og må være andre.

Om disse ungene faktisk står i kø for opptak i fotballgruppa er uklart. Lederne peker på at *økonomi* er en viktig grunn til at mange av deltakerne i Åpen hall ikke er ordinære medlemmer i klubben. Det koster for mye. I fotball koster medlemskontingent og treningsavgift minst 1000 kroner året, hevder de. I tillegg kommer utgifter til utstyr, flere sett fotballsko, leggskinn m.m. Dette utgjør betydelige innhogg i en fattigfamilies kasse, særlig for dem med mange barn.

Uttrykket ”barfotgutta” i sitatet ovenfor refererer nettopp til økonomi. I åpen hall har de to voksne lederne rollen som ”portvakt” der skotøyet til alle som entrer hallen blir kontrollert. Den som ikke har sko med godkjent såle må delta barbeint. Fra våre observasjoner hitsettes:

Jeg satt den påfølgende halvtimen og så på fotballgutta, for med ett unntak var det gutter på banen, mer enn 30 i tallet. Av alle aktive var det innvandrere som dominerte. En av guttene var med sikkerhet norsk, muligens var det en til (lys hud, lyst hår) som hadde norsk opprinnelse, mens de øvrige avspeilte alle verdens kontinenter etter hudfargen å dømme. Antrekket var bemerkelsesverdig. Bare en av guttene hadde trukket i treningstøy. Alle andre hadde dongeri/utebukse og en vanlig skjorte/genser under blå eller rød treningsvest som markerte hvilket lag de inngikk i. Skotøyet var et kapittel for seg. Flertallet hadde nok sko som var medbrakt for formålet, men om lag en tredjedel av guttene spilte i strøpulesten eller barbeint. Bare en av ungene hadde leggskin. Jeg kommenterte dette for (leder), som sa at disse ungene har ikke den slags utstyr.

Og, i følge lederne, kan altså manglende utstyr i stor grad tilskrives svak økonomi i mange av familiene.

”Medlemskap i Storby” kan altså ha bakgrunn i (kombinasjon av) flere forhold: det kan henge sammen med kø som skyldes begrensede anleggs- og lederressurser, og/eller det kan henge sammen med begrensede økonomiske ressurser i barnets oppvekstfamilie.

”Medlemskap i Storby” er gratis, det er gratis å delta, og det er mulig å delta uten å investere i noen form for personlig utstyr som sko og leggskin. I den grad økonomi er et hinder for å søke ordinært medlemskap, kan det gratis ”Medlemskap i Storby” være et varig alternativ.

”Medlemskap i Storby” kan selvfølgelig også omfatte barn som *ikke vil* søke ordinært medlemskap i klubben. I forhold til aktivt medlemskap er deltakelse i Åpen hall minimalt forpliktende. Bruk av tilbudet har karakter av ”drop inn” og ”kom som du er”. Det forefinnes ikke krav til regularitet i frammøte. Slik fotballaktivitetene i Åpen hall arter seg, kan opplegget betegnes som ”løkkefotball under tak”. Aktivitetene er i stor grad regulert av ungene selv. I løpet av de ca 35 minuttene vi fulgte de fotballspillende guttene, var trolig mellom 40 og 50 unger aktive, med om lag 30 ute på banen til en hver tid. Ungene byttet med hverandre. En spiller som ville ha pause løp ut til sidelinja, gav sin overtrekksvest til en annen som så overtok plassen på laget. Dette skjedde uten noen form for medvirkning fra instruktørene eller de to eldre lederne.

Instruktørene spilte en svært tilbaketrasket rolle. De gav så vidt jeg kunne se ikke en eneste kommentar til teknikk eller spilleforståelse. Det var ingen element av drilling initiert av de to (som for øvrig avløste hverandre med å stå inne på banen blant ungene). I perioder var instruktørene aktive medspillere. De gikk for eksempel inn i spillet og dro et par finter, eller en spektakulær vending, før de igjen dro seg ut mot sidelinja. I minuttene etter kunne man se hvordan ungene gjorde forsøk på å kopiere nettopp den finte eller vending som instruktørene nettopp hadde vist. Kopiering skjedde uten at spillet et øyeblikk ble avbrutt, og uten at et ord ble sagt!

Så akkurat ved å ha instruktører skiller hallen seg fra løkka, ved de eldre 17 til 18-årige juniorspillerne som ivaretar instruktørrollen gjennom å demonstrere, snarere enn å instruere.

Også på et annet punkt skiller Åpen hall seg fra løkka: *det var nesten uvirkelig stille i hallen!* Ingen snakket eller ropte under spillets gang. Lydene som hørtes var sko (og bare bein) som subbet mot gulvet. Av og til, men svært sjelden, hørtes dommerfløyta som blåste av for en helt åpenbar forseelse.

At der var slik, må selvfølgelig sees på bakgrunn av at det bak foldeveggene på hver side av den del fotballspillet foregikk, samtidig var aktiviteter for andre grupper (småbarn og kvinner). Men den som har erfaring fra å lede barnefotball i hall vil vite hvor vanskelig det er å få ungene til å legge bort "barnehagestemmen" og å avstå fra tilrop. Stillheten vitnet om disiplin, og om at ledere og instruktører faktisk hadde en grad av kontroll som var langt mer vidtrekkende enn den tilsynelatende tilbaketrakne rolleutøvelsen kunne tyde på.

Oppsummerende kommentarer

Med en omskriving av kontaktpersonen for aerobic for kvinners vurderinger gjengitt ovenfor, kan vi om Åpen hall på Holmlia si at *det går så det suser*. Oppslutningen er god, brukerne er mange, aktivitetsnivået er høyt, og *de "inaktive" får mosjon så det holder*.

Begrensingene i den virksomhet som drives handler om det organisatoriske: Åpen hall er en slags "egen divisjon" i Holmlia Sportsklubb. Virksomheten drives helt ut med lønnede ledere og instruktører. Selv utgifter til administrative oppgaver (Sentralstyret) i forbindelse med Storbyarbeidet blir dekket ved at det avsettes midler fra storbypotten til s.k. administrasjonsstøtte. Innslaget av frivillig innsats i Storbyarbeidet er altså nær- eller lik null.

Forbindelseslinjene mellom Storbyarbeidet og klubbens ordinære virksomheter er altså tynne. Man opptrer under samme hatt i den forstand at man er i samme klubb med like drakter og med samme hovedlogo. Men de økonomiske og menneskelige ressursene som ligger til grunn for drift av Storby og av klubbens ”egentlige” virksomheter er helt atskilte.

Drift av Storby i HSK er så godt som helt avhengig av tilførsel av penger utenfra.

3.5 Byomfattende tiltak: Idrett og Utfordring, samt Gatekamp

Idrett og Utfordring

Prosjektet Idrett og Utfordring ble drivet innenfor rammen av storby-satsingen, og startet opp i Søndre Nordstrand bydel i 1995. Prosjektet har et kriminalitetsforebyggende siktemål, og er rettet mot barn og unge (12-18 år) som oppviser det en kan kalle risikoatferd.

Mot slutten av 1990-tallet utformet Oslo kommune planer for kriminalitetsforebyggende arbeid blant barn og unge. Planene ble nedfelt i bystyremelding nr. 2/1999. Det ble her besluttet å avsette kommunale midler til arbeidet med Idrett og Utfordring. Midlene ble overført Oslo idrettskrets som er ansvarlig for gjennomføring av prosjektet. Dette gjorde det mulig for idrettskretsen fra 2000 å tilby modellen til alle Oslos bydeler. I 2003 hadde man i alt 14 prosjekt under Idrett og Utfordring, i 11 av byens 25 bydeler. Blant de 11 bydelene som er aktive, finner vi Furuset og Søndre Nordstrand. Vi skal kort beskrive arbeidet slik det drives i disse bydelene. I 2003 er prosjektene fullt ut finansiert med kommunale midler.

Idrett og Utfordring drives i samarbeid mellom *idretten, det kommunale barnevernet og politiet*. Prosjektleder ved Oslo idrettskrets peker på at den praktiske utforming i de ulike bydelene varierer noe. Idrett og Utfordring kan være samorganisert med annen prosjektbasert arbeid med samme målgruppe, for eksempel i regi av skoleverket, eller annen offentlig etat i bydelen.

Følgende hovedelement er like for prosjektene i bydelene Furuset og Søndre Nordstrand:

1. *Uttak av ungdommer til prosjektet* skjer i begge bydeler i samarbeid med skolene. Sosiallærere legger fram forslag til kandidater. Aktuelle kandidater drøftes med barnevernet og

politiet. (Opprinnelig ble aktuelle kandidater plukket ut blant barnevernets klienter. Dette medførte at deltakelse i prosjektet ville "avsløre" klientstatus i barnevernet. Dette ble derfor ansett å kunne være i strid med regler om taushetsplikt, og uttak ble derfor lagt om til dagens praksis.)

2. *Forpliktende avtaler.* Ungdom som sier ja til deltakelse inngår skriftlig, forpliktende avtale om dette. Også foreldre undertegner avtale. Foreldre inviteres også til fellessamlinger ved oppstart og midtveis.
3. *Offentlig ansatte ledere.* De voksne lederne i arbeidet er ansatte i kommunen og/eller politiet. Disse lederne skal følge ungdommene gjennom prosjektåret, og to år etter endt avslutning. Disses arbeidsinnsats i prosjektet regnes som en del av deres ordinære tjeneste.
4. *Kjøpte idrettstjenester.* Idrettens bidrag består i å stille instruktører og utstyr til disposisjon mot betaling.
5. *Rullerende program med mange idretter.* Ungdommene introduseres til ulike idretter etter en fastlagt timeplan i en "aktivitetskalender". Typene idrett har elementer av spenning og action, slik som for eksempel klatring, trialkjøring, hundekjøring, go-kart og pistolskyting. Amerikansk fotball er mye nyttet på Furuset.

Søndre Nordstrand er som nevnt den av bydelene som har drevet disse prosjektene lengst. I denne bydelen synes prosjektet å være svært godt innarbeidet og godt integrert i bydelens administrasjon. *Prosjektet har høy status, også blant bydelens politikere*, hevder vår hjemmelsmann i bydelen. Samarbeidet om gjennomføring av arbeidet mellom politiet og medarbeidere fra bydelen er godt, blir det hevdet.

I Furuset har det vært vanskeligere å få til det løpende og forpliktende samarbeidet om drift av prosjektet. En av grunnene til dette hevdes å være at den lokale politiposten på Furuset har fått sterkt nedsatt bemanning, og man har fryktet at posten skulle legges ned. De politi-ansatte har derfor ikke kunne stille opp på aktivitetene slik deres kollegaer ved politiposten i Søndre Nordstrand har hatt anledning til. Også i Furuset er prosjektet godt innarbeidet i bydelens administrasjon, blir det hevdet.

Det har likevel oppstått problemer i arbeidet. Noe av dette har sammenheng med at politiet har trukket seg noe mer ut av prosjektet, slik vi har pekt på ovenfor, men det har også oppstått uavklarte problemer med ansvaret for *oppfølging* av ungdommene etter endt prosjektdeltakelse. Kravet er at ungdommene skal tilbys to års

oppfølging etter at deltakelse i prosjektgruppe er avsluttet. Dette innebærer at den enkelte medarbeider skal jobbe med ”dem som gikk ut i fjor” og de som gikk ut året før, *i tillegg* til de som for tiden er inne på programmet. Kravet til slik oppfølging er altså omfattende og ressurskrevende, så krevende at barnevernet i bydelen ikke har kunnet stille opp. Arbeidet med Idrett og Utfordring er nå delvis overført til et annet prosjekt som jobber med atferdsvanskelige unge under kulturavdelingen i bydelen. Pr. 1. oktober 2003 hadde man enda ikke kommet i gang med arbeidet for 2003/2004, men oppstart var like forestående.

I begge bydeler blir det hevdet at det i stor grad er barnevernets klienter (om lag 70 prosent) man når fram til, selv om uttak til prosjektdeltakelse går gjennom skolen. Om lag en femtedel av deltakerne regnes å ha tunge atferdsproblemer.

Idrett og Utfordring hevdes å gi gode resultater. I Søndre Nordstrand ble unge som hadde deltatt i prosjektet fulgt opp noen tid etter prosjektavslutning. Både fra barnevernet, og særlig fra politiet, ble det rapportert om en markert reduksjon i kriminalitet og problematferd, samt betydelig redusert behov for oppfølging fra barnevernet.

Gatekamp

Gatekamp drives under mottoet: VI TAR OPP KAMPEN OM GATENE: MED LEK OG AKTIVITETER. Prosjektet drives sentralt fra Oslo idrettskrets og er finansiert over storbymidlene og av Oslo kommune.

Prosjektet har til formål å fremme løkkepregede aktiviteter i byens parker, gater, løkker og gårdsrom. Dette drives helårlig. Det mest omfattende arbeidet skjer i feriemånedene med arrangementer over hele byen. Med en kassebil full av utstyr drar en gruppe instruktører med høy sosial- og idrettsfaglig kompetanse i gang lokale, løkkepregede arrangement. Ved disse lokale arrangementene ”markedsføres” lokale idrettslag, ofte på en slik måte at den lokale klubben framstår som (eller oppfattes å være) den arrangør av tilbudet.

4 Bergen kommune

4.1 Historikk. Kommunens deltakelse i Storbyarbeidet.

Bergen kommune har deltatt i Storbyarbeidet siden det startet opp i 1993. Allerede i kommunens idrettsmelding fra 1992 ble det lansert et forslag om å utvikle et vidtfavnende aktivitetstilbud for barn og unge i byen. Den økonomiske støtten fra Storbyprosjektet gjorde det mulig å starte dette arbeidet opp. Kommunen valgte å starte sitt arbeid på Li/Flaktveit, et område med ca.8000 innbyggere som utgjør en del av Åsane bydel. Mens Oslo kommune i stor grad ønsket å bruke Storbyprosjektet overfor områder hvor det bor mange innvandrere og flyktninger, valgte Bergen kommunen å prioritere et område som på den tiden var i fokus på grunn av tydelige ungdomsproblemer (Eidheim 1998).

Bergen hadde på slutten av 80-tallet en bydel som særmerket seg når det gjaldt både oppvekstforhold og sosial problemer - Vadmyra i Loddefjord bydel (nå en del av Laksevåg bydel). Her ble problemene forsøkt motvirket gjennom et stort anlagt kommunalt prosjekt med mange ansatte fagfolk, og med et utstrakt samarbeid til blant annet politiet (Unstad og Ytrehus 1993). Situasjonen var neppe like problematisk i Li-Flaktveit, men nok til at Bergen kommune i 1990 igangsatte et prosjekt som lignet på prosjektet i Vadmyra/Loddefjord, men i mindre målestokk. Blant annet var det bekymring for at barn og unge i området ble dratt inn i en kriminell subkultur – lokalt definert som ”Flaktveit-gjengen”. Det ble etablert et tverrfaglig team med tre-fire ansatte som både arbeidet med enkeltbarn og deres familier, samt med mer generelle nærmiljøspørsmål. En del av nærmiljøarbeidet var å støtte opp under og samhandle med grasrotorganisasjonen ”Flaktveit vi bryr oss”, samt andre organisasjoner i området. Gjennom det nærmiljøprosjektet som var i gang fra 1990-1993, ble det etablert en

rekke lav-terskel aktivitetstilbud – før Storbyprosjektet ble etablert (Carlsson 1994).

Det bør også nevnes at Bergen kommune på 80-tallet forsøkte å utvikle en aktiv nærmiljøpolitikk i samarbeid med lokale organisasjoner, særlig velforeninger og andre geografisk baserte foreninger og aksjonsgrupper. Det største prosjektet, nærmiljøprosjektet på Nøste-Verftet-Klosteret og senere på hele Nordnes, var et av flaggskipene til Statens nærmiljøutvalg (Carlsson 1991). Nærmiljøbegrepet var allerede godt forankret som et positivt honnørord i Bergen kommune. Dette kan være en av forklaringene på at idrettens storbyarbeid i Bergen fikk betegnelsen *Nærmiljøprosjektet- idrett i Bergen (NIB)*.

Da Storbyprosjektet ble etablert som en nasjonal satsing, ble det naturlig å føre videre det arbeidet som allerede var startet opp på Li-Flaktveit. En viktig del av arbeidet var å støtte opp under et lokalt ønske og engasjement om å starte et idrettslag i området. Både idrettskrets og kommunens idrettsavdeling ga faglig hjelp og økonomisk støtte fra Storby-ordningen som da var etablert. Flaktveit IK ble startet i 1994. Dette er i dag et stort velfungerende idrettslag med 735 medlemmer og med stor aktivitet innenfor fotball, håndball, basket og allidrett, og etterhvert med nye tilskudd som bordtennis, badminton og volleyball. En ny hall ble åpnet i november 2003.

Arbeidet på Flaktveit ble vurdert som vellykket både i kommune og i idrettskrets, og det ble høsten 1995 utvidet til Åsane bydel som helhet.

I 1997 ble NIB utvidet til Sentrum bydel – det som nå kalles for Bergenhus. Dette skjedde uten at den økonomiske støtten til Åsane ble kuttet ned. Bevilgningene fra både stat og kommune økte tilsvarende.

Idrettsmeldingen fra 1999

Bergen kommune utarbeidet i 1992 den første kommunale idrettsmeldingen i landet. I 1999 ble det utarbeidet en ny melding med tidshorisont fram til 2005. Meldingen legger stor vekt på folkehelsebegrunnelsen for idrett og fysisk aktivitet. Nærmiljøprosjektet Idrett i Bergen vies bred plass i meldingen, og da spesielt Åpen Idrettshallprosjektet på Åstveit. De erfaringer som oppsummeres i meldingen er positive:

Med den store oppslutningen nærmiljøprosjektet har hatt, og i særdeleshet de ”åpne egenorganiserte tilbudene”, er det nærliggende å tro at en ytterligere styrking av slike tilbud vil få flere inaktive barn og ungdom aktive.
(Idrettsmeldingen 1999, s. 17)

En slik positiv konklusjon banet i sin tur vei for at NIB i idrettsmeldingen ble foreslått utvidet til de andre bydelene. I 2001 ble bydelene Fana og Ytrebygda innlemmet i Storbyordningen, og i 2003 Årstad bydel trukket inn. Kun tre bydeler står nå utenfor NIB, nemlig Laksevåg, Fyllingsdalen og Arna. Intensjonen er at også disse innlemmes i ordningen.

4.2 Organisering.

Sterk kommunal forankring

Som det framgår ovenfor har *Nærmiljøprosjektet idrett i Bergen* gradvis ballet på seg – ved at nye bydeler har blitt innlemmet i arbeidet gjennom at bevilgningene har blitt økt. Mens kommunen i 2001 brukte 1,5 mill. kroner til arbeidet ble bevilgningen økt til 3 mill. kroner i 2002 og 4 mill. i 2003. Men på grunn av store økonomiske problemer i Bergen kommune, ble disse 4 millionene for 2003 redusert til samme omfang som året før – 3 millioner kroner. I 2003 vil den statlige støtten ligge på 1,8 mill. kroner og den kommunale på 3 – til sammen 4,8 mill. kroner. Et ikke helt ubetydelig beløp.

Arbeidet i Bergen kjennetegnes for øvrig av en aktiv kommune. Fra 1993 hadde både kommune og idrettskrets to personer hver i styringsgruppa. Prosjektlederen ble tilsatt i den kommunale Idrettsavdelingen, noe som var forskjellig til de andre storbyene hvor prosjektlederen ble plassert i idrettskretsen. Fra idrettskretsen ble dette ikke betraktet som problematisk, tvert i mot.

Fra sentralt hold i storbyarbeidet ble det stilt spørsmål om hvorfor ikke prosjektleder ble plassert i idrettskretsen her i Hordaland. Fra vår side var dette en bevisst politikk. Vi tenkte at dette ville styrke kommunens engasjement, og at et sterkt engasjement fra kommunen ville bety mer ressurser til dette arbeidet. Dette har vist seg å slå til. Idrettssjefen var sentral i dette arbeidet, og han har tidligere vært styreleder i Hordaland idrettskrets – han har vi tillit til. Jeg var ikke bekymret for at Bergen kommune tok styring. Dessuten var den prosjektlederen som ble ansatt et skikkelig idrettsmenneske. Alle i Idrettsavdelingen er det (Org.sjef Hordaland Idrettskrets).

Idrettsrådet derimot var perifert i arbeidet fra 1993 og helt fram til i dag. Det var først i 1999 styringsgruppa for NIB fikk orientere i idrettsrådet om prosjektet. I 2002 fikk leder av idrettsrådet møterett i

styringsgruppa, men har ikke stemmerett. I praksis har dette kanskje ikke så stor betydning, siden alle avgjørelser hittil i styringsgruppa har vært fattet gjennom at man har drøftet seg fram til enighet.

Vinteren 2001/2002 ble det også utøvet et påtrykk fra prosjektledelsen for "Idrettens Storbyarbeid" (da plassert i Oslo Idrettskrets) om at prosjektets daglige leder burde være plassert i idretten – for å styrke idrettens eierandel i programmet. Denne anmodningen ble oppfattet som utidig i kommunens idrettsavdeling. Men siden den kommunale idrettsplanen foreskrev en opptrapping av dette arbeidet i Bergen til alle bydelene innen 2005, sa Hordaland idrettskrets seg villig til ansette en egen prosjektleder for å øke koordinatorkapasiteten i takt med utvidelsen til nye bydeler. Derved ville det bli to prosjektledere/ koordinatorene - en i idrettskretsen og en i kommunen. Nå viste det seg at hun som hadde stillingen som prosjektleder i kommunen søkte på stillingen i kretsen – en stilling hun fikk. Stillingen i kommunen ble deretter stående ubesatt i over ett år. Den ble først erstattet i august 2003 av en 1. konsulent i idrettsadministrasjonen som for øvrig hadde sittet i styringsgruppa for kommunen siden prosjektets start i 1994. I største deler av det inneværende år har drivkraften i arbeidet derfor ligget i idrettskretsen.

Idrettens Storbyarbeid i Bergen er lite brukt begrep. Det har helt fram til 2003 vært kalt for *Nærmiljøprosjektet Idrett i Bergen (NIB)*. NIB er et begrep i Bergen som både idrettsavdeling og politikerne har vært stolte av. De har et eierforhold til det, og de har bevilget mye penger til formålet. Fra den sentrale ledelsen av Idrettens Storbyarbeid i NIF har det vært et ønske om å forandre navnet til Idrettens Storbyarbeid – for å bringe betegnelsen i tråd med hva det kalles i de andre byene.

For de involverte aktører fra Idrettsavdelingen i kommunen har det vært viktig å signalisere at dette ikke er idrettens arbeid alene, men et arbeid Bergen kommune i høyeste grad er delaktig i, og hvor kommunen i dag faktisk bevilger nær 2/3 av midlene. Som et kompromiss har Idrettsavdelingen i Bergen godtatt at det fra nå av heter "Storbyidrett Bergen".

Sagt på en annen måte: Dette arbeidet i Bergen har hatt en stor symbolverdi for Idrettsavdelingen. Det har gitt mye positiv publisitet, og har hatt betydelig politisk legitimitet, noe som har igjen har ført til bevilgninger til formålet. Det har derfor ikke vært enkelt å akseptere at man skal være i mindretall i styringsgruppa, noe kommunen blir hvis Idrettsrådet får stemmerett i styringsgruppa. Likeledes har det ikke vært enkelt å akseptere at betegnelsen på arbeidet knytter det til idretten (jfr. Idrettens storbyarbeid). De tilløp til uenighet knyttet til

dette arbeidet gjelder derfor hvem som eier prosjektet og hvem som skal ha æren for det.

De tre millionene kommunen bevilger disponeres av styringsgruppa, men kommunens idrettsavdeling forvalter formelt midlene. Det føres separate regnskaper for hhv. storbymidlene fra Kultur- og kirke-departementet og fra kommunen.

Prosjektledelse og prosjektlederrolle

Nærmiljørprosjektet idrett i Bergen har hatt en og samme prosjektleder fra 1995. Hun var som nevnt først ansatt sju år i kommunens idrettsavdeling, og de to siste årene i Hordaland idrettskrets. Hennes oppgave har vært å stimulere fram nye tiltak for barn og unge. Det viktigste virkemidlet har vært ”frie midler” som er øremerket til å skape aktivitet. Mye av midlene har vært engangsstøtte til utstyr og andre oppstartkostnader, mens en god del midler også har gått til aktiviteter som har blitt varige (eks. åpne haller, arbeidet til idrettslaget Viking). Når det har kommet nye bydeler til, har pengepotten økt tilsvarende. For prosjektleder har derfor hennes arbeid i betydelig grad vært en løpende stimulering av nye aktiviteter. Som prosjektleder selv uttrykker: ”Det har vært veldig greitt å komme ut til lokale lag og ildsjeler med gullbuksene på¹⁰.” Hun har hatt penger til å komme gode idéer i møte. Og selv om hun formelt ikke kan love penger på ”strak arm”, har hun kunnet be dem å sende en kort søknad for å realisere en idé og hvor sannsynligheten for å få penger har vært stor. Styringsgruppa har ikke hatt søknadsfrister, men en løpende søknadsbehandling slik at det sjelden har vært mer enn en måneds venting på svar.

Prosjektleder har ikke vært noen tradisjonell byråkrat, men har mer vært en entreprenør som har oppsøkt, eller latt seg invitere til, idrettslag og andre lokale organisasjoner ute i bydelene på kveldstid og i helger. Det er mye i samtalene mellom prosjektleder og de lokale aktører at prosjektidéer har blitt utviklet og konkretisert. I tillegg har Bergen kommune en stor idrettsforvaltning med både ”innefolk” og ”utefolk”. Mange av de som arbeider i idretten er også selv engasjerte idrettsledere på fritida. Disse har vært klar over de muligheter som relativt store ubundne midler kan gi, og har hatt gode muligheter for å kontakte prosjektleder for å drøfte mulige prosjekter. Prosjektleder er dessuten også et ”idrettsmenneske” med lang fartstid som utøver og leder. Og så har hun en åpen og kommunikativ stil.

¹⁰ Dette uttrykket om å komme ut med gullbuksene på, er egentlig ”oppfunnet” av personer i idretten for å karakterisere arbeidsmåten – og er ikke prosjektleders eget.

I diskusjonene med lokale ildsjeler som har hatt idéer til hvordan de kan utnytte penger fra NIB, har prosjektleder kunnet signalisere hvor grensene for ordningen går, og hun har samtidig vært nøye på at de skal komme med realistiske kostnadsoverslag og ikke ”skrive disse med gaffel”.

I og med at Bergen kommune har utvidet NIB gradvis med en bydel av gangen, har også prosjektleder hatt kapasitet til å ha en slik utadvendt stimuleringsrolle. Men når etterhvert alle bydelene skal delta i Storbyidrett Bergen, kan en også lett se at det blir for lite med en utadvendt prosjektleder.

Stabilitet

Et viktig trekk ved arbeidet i Bergen har vært stabilitet blant nøkkelaktørene. Hordaland idrettskrets har hatt samme organisasjonssjef fra 1993 og fram til 1/10-03 da han ble ordfører i en nabokommune. Bergen kommunes idrettssjef har vært den samme i hele perioden, de to konsulentene som har sittet i styringsgruppa har vært de samme. Idrettskretsens prosjektleder har som nevnt også hatt denne rollen siden 1995. I tillegg til dette har det også vært stabile samarbeidspartnere ute i de viktigste samarbeidsklubbene – som blant annet Viking som har hatt samme daglige leder siden 1993.

En slik stabilitet blant nøkkelaktørene på krets og kommunenivå har også ført til at de kumulativt har kunnet bygge opp nettverket sitt ut til lokale idrettslag. Situasjonen vil være annerledes i en kommune som foretar hyppigere skifter på slike nøkkelposisjoner (jfr. Oslo) hvor hver ny person må bli kjent og opparbeide et nettverk.

4.3 Kort presentasjon av utvalgte prosjekter i byen

4.3.1 Mange tiltak

Årsmeldingen fra Nærmiljøprosjektet Idrett i Bergen for 2002 opererer med 101 ulike tiltak og prosjekter. Det som nok andre vil regne som et og samme tiltak – eks. åpen hall i Åstveithallen, regnes her som fem ulike tiltak. Åpen hall på torsdag/lørdag/søndag er et tiltak, åpen hall i hhv. vinterferie, påskeferie og juleferie regnes som tre separate tiltak. Biljard/bordtennis i Åstveithallen regnes som et eget tiltak som kommer i tillegg til det andre som skjer i den åpne hallen. Samme regnemåte anvendes også for Bergen Kickboxing-

klubbs og IL Bjargs aktivitetstiltak i feriene – noe som da regnes som fem ulike tiltak, et for hver ferie. Dette til tross – det ei ganske imponerende liste med aktivitetstiltak som støttes økonomisk fra NIB.

4.3.2 Åpen hall

Det viktigste tiltaket i Bergen synes å være ulike former for ”åpen hall”. 27 av de 101 tiltakene har overskriften åpen hall, åpent hus eller nattåpent (som jo skjer i en åpen hall¹¹). Aktiviteten i disse oppgis i årsrapporten for 2002 til å være 328.660 aktivitetsøkter. Dette representerer 79 prosent av de 415.225 oppgitte aktivitetsøktene for 2002. Av de oppgitte aktivitetsøktene i åpen hall, har 88 prosent (291.580) vært utført i en av de kommunale hallene – Åstveithallen (149.650 aktivitetsøkter alene), Stemmemyrshallen, Sandslihallen og Slåtthaughallen.

Vi anser det ikke som usannsynlig at antallet aktivitetsøkter i for eksempel Åstveithallen er for høyt anslått. Med ca. 100 åpne hall-dager pr. år, utgjør dette 1500 unger inne hver dag – et tall som er så formidabelt at vi betviler det. Vi vil umiddelbart tilføye at en evt. overrapportering av antallet deltakere ikke får noen direkte økonomiske fordeler for tiltaket – utover at tiltaket kommer i et spesielt gunstig lys, og at det bidrar til at Bergen ”slår” Oslo når det gjelder antall deltakelser i Storby-programmet. Selv med en 1/5 av antallet deltakere (ca. 300 pr. åpen dag på tre timer) vil en åpen Åstveithall måtte kunne kalles for en suksess.

I 1998 ble det gjennomført en brukerundersøkelse av de åpne aktivitetene i Åstveithallen (Idrettsmeldingen 1999:15). Denne viste at 80 prosent var svært fornøyd med tilbudet, og ytterligere 10% noe fornøyd. Motivene for å delta ble i stor grad rapportert å være for å ha det gøy. Undersøkelsen viste dessuten at 35 prosent av ungdomsbrukerne og 39 prosent av barnebrukerne ikke deltok i organiserte idrettsaktiviteter¹². Dette betyr at det åpne halltilbudet nådde ”uorganiserte” i like stor grad som organiserte.

Et enkelt og rimelig konsept som gir mye aktivitet

Starten på de åpne idrettshallene i Bergen var de gode erfaringer en gjorde med åpen gymsal på Li ungdomsskole i 1993/94, under oppstarten av storbyarbeidet i Bergen. Her fikk ungdommene selv nøkkel

¹¹ Vi har ikke regnet åpent hus i regi av Bergen Kickboxing inn her. I dette tilfellet er dette ikke en åpen hall med varierte aktiviteter.

¹² For Bergen kommune som helhet var det 27 prosent av barn og 36 prosent av ungdom som ikke deltok i organisert idrett.

slik at de kunne drive egenorganisert aktivitet, særlig basketball. Nøkkelaktører i Idrettsavdelingen spurte da seg selv om man kanskje kunne åpne de kommunale idrettshallene. De var jo stengt fram til kl. 13.00 på søndager. Hvorfor ikke åpne dem kl. 10. slik at barn og ungdom kunne bruke anleggene til mer lekebetonte aktiviteter? Og hva trengs av utstyr for å gi barn og unge nok variasjon og utfordringer?

Til Åstveithallen ble det i 1996 kjøpt inn baller, trehjulsykler, sparkeyklesykler, rulleskøyter¹³ og ei stor oppblåst hoppematte på 81 kvm. For å administrere et slikt aktivitetstiltak ble det lønnet to aktivitetsledere som setter ut utstyr, som tar inn utstyr, som hjelper enkelte barn med å sette i gang aktiviteter, som sørger for at visse grunnleggende regler for atferd og oppførsel blir fulgt, og som grov-rengjør arealet før neste brukere kommer. Dette betyr at foreldre ikke spiller noen rolle i tilretteleggingen av aktivitetene. I Åstveithallen, Stemmemyrshallen og Sandslihallen er det aktivitetsledere lønnet av kommunen som har ansvaret for aktivitetene. Med sosiale utgifter blir dette ikke mer enn 1500-2000 kroner pr. gang¹⁴.

I den kommunale Slåtthaughallen er det Hop basket som har tatt på seg oppgaver. Kalandseid IL, IL Bjarg, SK Djerv, TIF Viking får 2000 kroner til hver søndagsøkt eller ”feriedagsøkt” i sine åpne haller. Det er opp til klubbene selv om deres aktivitetsledere lønnes, eller om inntektene går til klubben eller de avdelinger som evt. Aktivitetslederne kommer fra. Til hver idrettshall som åpnes for denne type aktiviteter ytes det et engangstilskudd på minst 70.000 kroner. Pengene går til innkjøp av hoppematte m/kompressor, trehjulsykler, rulleskøyter, sparkeyklesykler/løperhjul, og ballkasser med alle typer baller. Både driftsmidlene og engangstilskuddet dekkes av ”storbymidlene”.

De store hallene blir som regel delt inn i tre deler på de åpne dagene. Det varierer selvsagt mellom hallene hvordan de brukes, men det er ikke uvanlig at det i en del av hallen settes det opp innebandyvandthvor det spilles innebandy, gjerne med rulleskøyter. I den andre delen er det åpent for frilek. I den tredje spilles det ofte basket foran den ene kurven. Det skytes på et håndballmål, og det hoppes på den store opplåsbare hoppematta. Bergen kommune har laget en manual for sine aktivitetsledere for hvordan de skal sette ut utstyr, samt om sikkerhet og førstehjelp.

¹³ Sykler og rulleskøytehjul har ikke ført til nevneverdig slitasjeproblemer på gulvene.

¹⁴ Aktivitetsledere blir betalt med 120 kr. pr time hvis de er under 18 år, 130 hvis de er over, og de får 150 kr. pr. time hvis de har idrettsfaglig utdanning. De lønnes 4 timer hver gang – dvs. at det går med 8 lønnstimer for tre timers åpen hall.

Mestring, sikkerhet og ansvar

De åpne hallene innbyr til egenregissert lek og mestringsaktivitet for barn helt fra 3-4 års alderen til langt opp i ungdomsårene. Med mange barn inne i en hall i mange typer aktiviteter, og i enkelte typer utfordrende lek, kan det skje sammenstøt og ulykker. Ungdommer finner selvsagt utfordringer som når de setter en langbenk fast oppe i ribbeveggen og så kjører den ned på rulleskøyter, eller de klatrer høyt opp i tauene og hopper ned på den opplåsbare hoppeputa. Det oppgis fra Idrettsavdelingen i kommunen at hittil har det vært få og små ulykker. Åstveithallen har i løpet av 8 år med åpen hall kun hatt to armbrudd og noen overtråkk. Aktivitetslederne må sette grenser ut i fra sitt eget skjønn, blant annet ut i fra hvor mange som leker i hallen.

Kommuneadvokaten kan ikke garantere at Bergen kommune ikke kan bli stilt juridisk ansvarlig for skader som skjer. Men han mener at halleier står sterkere overfor et evt. erstatningsansvar hvis det blir informert godt om at all lek skjer på eget ansvar, at rulleskøytebrukere skal anvende hjelm, og at barn under seks år må være i følge med voksne. Et skilt med denne informasjonen er slått opp i alle de aktuelle hallene.

Å utnytte idrettsanleggene på utradisjonelle måter har blitt en viktig del av NIB-arbeidet i Bergen.

4.3.3 Demonstrasjonsaktiviteter og ferieaktiviteter

En rekke av de tiltak som nevnes i tiltaksoversikten fra Bergen kan regnes som demonstrasjonsaktiviteter hvor en eller flere idretter tilrettelegges og presenteres for barn og unge, og hvor de får anledning til å prøve dem ut. I utprøvingen får de ofte assistanse av instruktører som kan hjelpe dem over de helt grunnleggende terskler for idretten. Eksempler på slike demonstrasjonsaktiviteter er stupekursene og stupeskolene til Bergen stupeklubb, idrettskolen og de aktivitetsdager som IL Norna Salhus arrangerer ute på skolene i sitt nedslagsfelt, skoleidrettsdagene til T&IL Hovding, skyteskolene og skyteaktivitetene til hhv. Åsane sportskyttere og til Åsane/Hordvik skytterlag. Vågen takwondo-klubb har fått støtte til å drive demonstrasjonsaktiviteter ute på skolene i sin idrett. Bergen skøyteklubb arrangerer skøytedager – noe som er populært med hele 3750 deltakelsesøker i 2002. Kunstisbanen i Fana har gjort et slikt tiltak både mulig og attraktivt i en by som normalt ikke har de klimatiske forutsetninger for slik aktivitet. Hordaland basketkrets har fått penger til skolepromotering av basketsporten hvor spillere fra elitelagene i Bergen er med ut på skolene og inn i gymsalene hvor barn og unge

får prøve selv. Hjeltestad jet-skiklubb har fått støtte for å rekruttere ungdom som ønsker å drive med jet-ski, men klubben gir også anledning til å ta den vanlige båtførerprøven.

Mange av disse demonstrasjonsaktivitetene er lagt til feriene slik at deltakerne har mulighet til en noe lengre utprøvingsperiode. Hovedhensikten med ferieaktiviteter er nok å aktivisere barn og unge i en periode hvor de har mye fritid, men samtidig er det en anledning for aktive lag å vise fram sin idrett. Bergen kickboxingsklubbs ferieaktiviteter inngår i denne kategorien. Den nystartede Fana kickboxingklubb driver også aktiviteter i feriene i Fana, men her er det ikke bare kickboxing som drives. Deltakerne får også prøve seg på go-cart kjøring, klatring, paint-ball og seiling. Njörd Ro og kajakk-klubb har et sommertilbud som pågår hele sommeren hvor ungene får lære å padle. Bergen snowboard-forening arrangerer en tur pr. uke om vinteren til Eikedalen hvor deltakerne får anledning til å prøve ut snowboard under ledelse av kyndige instruktører.

NIB har etablert et utstysdepot bestående av kanoer, snowboard-brett, ski, skateboard, skøyter m.m. som kan disponeres av arrangører av denne type arrangementer og lånes ut til barn/unge som ønsker å prøve ut nye aktiviteter hvor de ennå ikke selv har utstyr.

At barn og unge får prøvet ut idretter som de ikke har forsøkt før, er ofte en forutsetning for at de kan velge idretten som "sin idrett" senere. Flere av disse klubbene rapporterer om en betydelig rekruttering til sin idrett i 2002. Det er selvsagt vanskelig å vite hva som har kommet på grunn av demonstrasjonsaktivitetene og hva som allikevel ville ha kommet "av seg selv" eller på grunn av andre forhold. Bergen stupeklubb rapporterer at de fikk 105 nye medlemmer i 2002. Vågen taekwondo 85, Fana Kickboxing har fått 71, IL Norna Salhus 104, Bergen snowboard 32, mens Hjeltestad jetskiklubb rapporterer om 20 nye medlemmer.

En slik nyrekruttering til idrettslagene trenger selvsagt ikke nødvendigvis bety at flere barn og unge blir aktive, men at valgmuligheten til de som allikevel er aktive blir større. Det er et empirisk spørsmål om de nye medlemmene har skiftet idrett etter at de har fått prøvd seg på noe nytt, om de aktive blir aktive i enda en idrett, eller om det er tidligere ikke-idrettsaktige som melder seg inn når de ser nye muligheter.

4.3.4 Støtte til etablering av nye idrettslag eller nye aktiviteter

En viktig strategi for NIB har vært å gi støtte til etablering av nye idrettslag. Flaktveit IL som er et breddeidrettslag med store og tradisjonelle idrettsgrener er nevnt ovenfor. NIB har spilt en viktig rolle i forbindelse med etablering av Åsane Amerikansk fotball og Fana Kickboxing. Dessuten er det gitt betydelig støtte til etablering av et motorsporttiltak – som ikke er en idrettsforening, men hvor målet på sikt er å få deltakerne inn i den organiserte motorsporten.

Åsane amerikansk fotball ble etablert som idrettslag i 2000¹⁵, og er en del av Åsane allianseidrettslag. Initiativtaker var en person som tidligere sto sentralt i etableringen av Bergen Storm som var det første laget innen Amerikansk fotball som ble etablert i Bergen. Dette er en person som virkelig brenner for Amerikansk fotball, og som også har stått sentralt i å få utbredt idretten på landsplan. Åsane Amerikansk fotball har siden år 2000, etablert et ungdom-13 lag, et ungdom-16 lag, et ungdom-19 lag, og tre Cheerleading tropper for jenter 8-12 år, 13-15 og for seniorer over 16 år. Idrettslaget har ca. 100 medlemmer ved utgangen av 2003. Idrettslaget forsøker også å promotere idretten gjennom å presentere idretten på skolene blant annet gjennom å arrangere turneringer innen flaggfotball. Dette er en barnevariant av amerikansk fotball hvor det ikke tackles fysisk. I stedet river man av små borrelåsfestede flagg på hoftene til hverandre, og dette fungerer som ”tackling” – derfor flaggfotball.

Et viktig kjennetegn ved både Amerikansk fotball og cheerleading er at ingen foresatte har erfaring med sporten, og at få foresatte engasjerer seg. I Norge er ikke idretten bundet opp av tradisjoner og tunge tradisjonsbærere. Dette betyr at ungdommen selv må ta et ansvar for driften av klubben. Klubben har også brukt noe storbymidler til aktivitetslederkurs for ungdommer, og til kurs for ”ungdom i styret”. Ungdomsrepresentanten i Bergen idrettsråd kommer fra denne klubben.

Amerikansk fotball forutsetter en del utstyr – særlig beskyttelsesutstyr. Et utstyrssett koster ca. kr. 4.000 pr. person. Klubben har fått ca. 25.000 kr. fra NIB hvert år fra år 2000 til innkjøp av nye drakter/utstyr til både fotballen og til cheerleading. For øvrig drives idretten uten noen form for avlønning av verken trenere eller ledere.

¹⁵ Amerikansk fotball er fra 2003 fullverdig medlem av Norges idrettsforbund

Medlemskontingenten holdes på et lavt nivå – fra 300 - 500 kr. pr. år. avhengig av alder, for ikke å ekskludere noen.

Støtten fra NIB har betydd at vi faktisk er et idrettslag i dag. Uten denne støtten hadde vi kanskje klart å etablere et voksenlag hvor deltakerne kjøper utstyr selv, men vi hadde ikke klart å etablere fotballag for ungdom og cheer-leading-lag”. ”Jeg er evig takknemlig overfor (prosjektleder i NIB). Hun gir oss dessuten masse positive tilbakemeldinger på det vi gjør, og på prinsippene i det vi driver med. Og så har Idrettens studieforbund også vært veldig positive overfor oss. (leder Åsane Amerikansk fotball).

*Fana Kickboxing*¹⁶ har en lignende historie som Åsane Amerikansk fotball. Klubben ble etablert i 2002 av en ildsjel som brenner for kickboxing. Han har tidligere stått sentralt i utvikling av idretten i Bergen gjennom Bergen Kickboxing, og har selv vært topputøver innen idretten og dessuten vært landslagstrener i fem år. Fana Kickboxing er i stor grad bygd opp rundt denne personens initiativ og innsats.

Heller ikke innen denne idretten finnes det foresatte med trenererfaring, og svært få foresatte har noe forhold til den. Det betyr at det hittil ikke har vært noe foreldreinnsats å hente ut. Men siden dette er en individuell aktivitet er nok betalingsvilligheten noe større enn i en ny *lagidrett* som amerikansk fotball. Dessuten er kickboxing en kampsport, og innen kampsporter som for eksempel karate, Taekwondo og lignende er det tradisjoner for lønnet instruksjon hvor deltakerne dekker lønn til trener og andre kostnader gjennom trener/deltakeravgift. Medlemsskap i Fana Kickboxing er tett knyttet til deltakelse i trening, og koster kr. 1.100 pr. halvår. Utstyr fram til første gradering koster kun kr. 600¹⁷. Deretter må deltakerne ha personlig beskyttelsesutstyr som koster ca. 2.300 kr. og som må kjøpes av den enkelte (jfr. tannbeskytter, suspensorium, hjelm). Ildsjelen bak idrettslaget fungerer som trener for begge de to partiene som er etablert – til sammen 71 ungdommer. Han gjør dette ulønnet. Begrunnelsen er at han brenner for idretten og at han trives med å instruere. Til daglig er han ansatt i kommunens idrettsavdelings anleggsseksjon.

¹⁶ Fana Kickboxing er medlem i Kick-boxingforbundet som igjen er medlem i Norges idrettsforbund

¹⁷ Graderingene koster kun 100-150 kr. pr. gang siden det nyttes gratis assistanse fra det lokale kick-boxing-miljøet.

Fana kickboxing har ikke vært spesielt avhengig av økonomisk støtte for å komme i gang. Og idrettslaget har da heller ikke mottatt midler for å starte opp. Men laget er avhengig av midler til en del fellesutstyr (skiold, puter og lignende) samt midler til å reise på stevner. Midler til denne type aktiviteter tjener klubben inn gjennom å drive aktiviteter i vinter, påske-, sommer-, høst- og juleferie. Klubben får mellom 7-13.000 kroner pr. ferie fra NIB. Ferieaktivitetene gjennomføres uten at "Ildsjelen" tar ut lønn. Inntektene går til laget. "Ildsjelen" må derimot avspassere eller ta fri fra arbeidet de dagene disse aktivitetene drives.

For en nystartet klubb som drives av en person som brenner for å utbrede sporten, blir det viktig å rekruttere. Selv om ferietilbudet også inneholder aktiviteter som go-cart, fjellklatring, seiling og paintball, står kick-boxingen sentralt som aktivitet. Ferietilbudet er derfor også i høyeste grad en rekrutteringsaktivitet – i tillegg til at det gir nødvendige inntekter som kan brukes på de som vil og kan delta i konkurranser.

"*Ung i farten*" er et motorsporttiltak i Åsane hvor deltakerne deltar i bil-cross. Tiltaket ble startet i år 2000 av en ildsjel som brenner for motorsport, og som samtidig har et sterkt ønske om å hjelpe vanskeligstilte ungdommer inn i en positiv aktivitet. "Ildsjelen" arbeider også i anleggsseksjonen i Idrettsavdelingen i kommunen.

Tiltaket har for tiden fem deltakere som driver bilcross en til to dager pr. uke, i tillegg til at det ofte er stevner i helgene. I løpet av perioden fra år 2000 har 12-13 ungdommer vært innom tiltaket – de fleste for lengre tid.

De fleste deltakerne har blitt formidlet til tiltaket fra Kirkens Bymisjon i Bergen, og de har en historie i forhold til hjelpeapparatet i kommunen. Dette er kanskje det tiltaket i Bergen som er klarest på at unge med atferdsvansker er målgruppen.

Aktiviteten går delvis ut på å kjøre bil under trening og konkurranser. Men minst like mye tid går med til å rette ut bulker etter kjøring og drive med reparasjoner. "Ildsjelen" mener at bilcross er spesielt egnet for unger med atferdsproblemer. Både fordi det gir mye "action", og at de må bruke mye tid på å "mekke" bil. Og mekkingen er en veldig sosial aktivitet hvor deltakerne er mye sammen og hvor de må hjelpe hverandre. Man kan være akseptert og integrert i miljøet selv om man ikke er god til å kjøre, hvis man liker å "snakke bil" og "mekke bil".

Selv om "*Ung i farten*" ikke er et selvstendig idrettslag, er målsettingen at ungdommene når de vokser ut av dette tiltaket kan gå over i organisert motorsport. Deltakerne i "Ung i farten" får sin kjørerlisens

fra Norges Bilsportforbund gjennom KNA. Det betyr at de kan delta i konkurranser.

Bilcross krever en del oppstartkostnader. En bil koster ca. 10-12.000 kr. inkl. sikkerhetsutstyr. Årlig reparasjoner og vedlikehold beløper seg til 5-7.000 kr. pr. bil pr. år. Tiltaket har tre biler. I tillegg trengs en trekkvogn. Leie av hall/garasje koster 2.500 kr. pr. måned. Tiltaket har ikke lønnsutgifter til leder/instruktør. "Ildsjelen" utfører dette som ubetalt arbeid. I uker med konkurranser i helgene, kan det ofte dreie seg om 20-30 timer pr. uke sammen med ungdommene.

"Ildsjelen" har fått noe midler til virksomheten via barnevernet – blant annet støttekontaktmidler, men dette har stort sett ikke engang vært nok til å betale for hall/garasjeleia. Innkjøp av biler og sikkerhetsutstyr har vært mulig gjennom den støtten som tiltaket har fått fra NIB. I løpet av 2000-2003 har tiltaket fått ca. 40.000 kroner fra NIB.

Jeg hadde ikke fått dette til uten støtten fra NIB.
Prosjektleder har vært veldig positiv. Hun ga meg det løftet jeg trengte for å starte opp. I det siste har jeg søkt lite penger i NIB. Jeg mener dette burde være barnevernets ansvar, men pengene der sitter veldig langt inne.

"Ildsjelen" uttrykker at han er skuffet over at barnevernet har vært så lunkne overfor tiltaket. Via Kirkens bymisjon er det tatt kontakt for å få barnevernet til evt. å yte en større del av driftskostnadene til tiltaket – blant annet leie av mekkehall.

4.3.5 Støtte til reform i etablerte idrettslag

Nye idrettslag kan som det er vist ovenfor, bli startet av "ildsjeler" som brenner for en ny aktivitet. Tradisjonelle idrettslag har ofte også ildsjeler som brenner for en aktivitet og som ønsker at denne skal drives slik den alltid har gjort. De kan lett bli en konserverende kraft, og få vil utfordre dem ut i fra en frykt for at hvis de kritiseres vil de trekke sin innsats tilbake. Den som kritiserer risikerer å måtte erstatte den innsats som evt. trekkes tilbake. Og en slik kostnad er det sjelden at potensielle kritikere er villig til å ta. I stedet for å bruke "voice", forholder de seg tause, eller de bruker exit og trekker seg tilbake fra idrettslaget. Den kumulative effekt av slike prosesser kan bli at idrettslaget ikke blir i stand til å fornye seg, og at det følgelig mister mange medlemmer og at det ikke klarer å rekruttere nok nye.

Turn og idrettsforeningen Viking i sentrum av Bergen representerer et slikt tradisjonelt idrettslag med aktiviteter som friidrett, håndball, ski,

orientering, gang, turn og volleyball. Da idrettslaget fylte 100 år i 1992 var laget nede i en bølgedal. Medlemsstallet hadde dalt betydelig og var nede i 650. Det ble sagt at få mennesker i området visste hvor Viking-hallen var – en hall klubben eier i storslått 30-talles arkitektur med to store turnhaller og med en romslig tredje-etasje i tillegg. Rekrutteringen fra barn og unge var laber. Kun 50 medlemmer var under 12 år, og det var knapt noen mellom 12 og 17. Klubben var i ferd med å eldes ut. Som svar på denne utviklingen satte klubben i gang en egen prosess – ”Viking mot år 2000”. Dette resulterte i tre tiltak.

1. Styret ble omstrukturert. Fra å ha en leder, kasserer, sekretær etc. fikk klubben egne ansvarlige for hvert sitt område som mosjon, konkurranseidrett, barneidrett.
2. Barneidretten ble lagt inn under hovedforeningen og ikke særiddrettene.
3. Klubben fikk en daglig leder på heltid.

Utviklingsarbeidet i klubben startet med å rekruttere flere ungdommer. I 1995 ble *fritidsbasen* etablert med støtte fra Barne- og familiedepartementets ”storbymidler”. En av turnhallene i det ærverdige Viking-huset fra 1935 ble holdt åpen etter skoletid, i helger og ferier. I enkelte helger ble det arrangert disco-kvelder med over 400 ungdommer til stede. Ungdom fra idrettslaget var vakter. Fritidsbasen har hatt ”fritidsklubbfunksjoner” som internettkafé, pizza-kvelder, karaokekvelder sammen med lekebetont fysisk aktivitet i hallen, break-dans-oppvisninger m.m. Fritidsbasen drives fortsatt som åpen hall, men de nattåpne arrangementene er avsluttet. Interessen for disse dalte etter hvert. De fysiske aktivitetene i hallen er gratis.

Av andre tiltak som er satt i gang og som fortsatt drives kan nevnes følgende:

Skiturer til Eikedalen – hver tirsdag i vinterhalvåret. Det settes opp en buss. Ca. 50 ungdommer deltar hver tirsdag. Ungdom fra skigruppa gir instruksjon til de som ønsker. Turene koster kr. 100 for buss og skikort, og er noe subsidiert av midler fra NIB.

Sommerturer – som inkluderer unger med atferdsproblemer. Målgruppen er ungdom mellom 14-19 år. På en tur deltar ca. 10 ungdommer som kan karakteriseres som toppidrettsutøvere og som har høy status i ungdomsmiljøene på grunn av deres idrettsprestasjoner. Ca. 20 er helt vanlige idrettsungdommer og ca. 10 stykker har definerte atferdsproblemer. På turene bedrives mye fellesaktiviteter, men det er også rom for spesialisert trening for de

som er topp-motiverte. En sentral idé bak tiltaket er at ungdom med atferdsproblemer skal forsøkes integrert i en pro-sosial setting, og ikke tilbys segregerte aktiviteter.

Tilbake til gym'en – gymtimer for de som ikke liker gymnastikk på skolen. Dette er et samarbeid med Viking og Rothaugen skole. Skolen henvendte seg til idrettslaget for et par år siden med spørsmål om hva en kan gjøre med ungdomsskoleelever som misliker gym-timene så sterkt at de ikke ville delta. Mange av disse har problemer med å innordne seg skolens grenser og er en stadig utfordring for lærerne. For disse ungene har Viking laget et strukturert aktivitetstilbud i Viking-hallen hvor de har store muligheter for å velge aktiviteter som passer dem. Det markeres klart fra idrettsforeningen hvilke grenser som gjelder i hallen og under aktivitet. De oppfører seg bra, trolig fordi dette er gøy og at utvisning fra tilbudet vil "svi". Når ungdommene har trent i Viking-hallen en periode, kan de være modne for å delta på skolens ordinære gym-timer.

Walk and talk – en årlig engangsaktivitet. Viking har en stor gang-avdeling, (og klubbens daglig leder er forøvrig landslagstrener i kappgang). En gang pr. år arrangeres et gå-rebusløp for alle Rothaugen skoles 19 klasser i en seks km. løype. Underveis må elevene besvare 7 oppgaver. Svarene sendes på SMS. Det regnes idealtid, og når klassen går i mål får de resultatet umiddelbart.

"Farmen" på Viking-hytten. Et et-døgns konsept hvor en skoleklasse går 10-12 km (og 589 høydemeter) til Viking-hytten. De får utlevert mat av samme type som var vanlig for 100 år siden. Denne må de selv tilbrede på vedovn. En mentor, en av lagets pensjonister, er med som kan vise dem hvordan de skal klare seg under dette døgnet. Mobiltelefon og snop er forbudt (til gjengjeld lærer de å lage kandissukker).

Treningssenter. Viking åpnet høsten 2002 et fullverdig treningscenter i tredje etasje i Viking-hallen. Senteret konkurrerer med andre kommersielle treningscenter og har førsteklasses treningsapparater, tredemøller, roapparater og ergometersykler, i tillegg til en spinning-sal med 28 sykler og en aerobic-sal. Treningscenteret retter seg delvis mot medlemmer i Viking som føler at tradisjonell idrett ikke passer for dem, mot innbyggere i Vikings nedslagsfelt på østsiden av Vågen som ønsker et rimelig treningstilbud, samt mot bedrifter i området. Treningscenteret kan også tilby fysioterapi og kiropraktikk. Prisen pr. år er kr. 2900,-, noe som er betydelig lavere enn de fleste andre treningscenter. I dette beløpet inkluderes også medlemskap i TIF Viking. Treningscenteret har nå 1000 brukere – som også er medlemmer i Viking. Hvis senteret går med overskudd føres dette

tilbake til idrettslaget eller til nytt utstyr i senteret. Treningssenteret er ikke en del av storbyarbeidet i Bergen, og får da heller ikke storbymidler. Det nevnes her fordi det viser et idrettslag som har klart å sprengte viktige grenser.

Perle- og bruseklubben. Mens foreldrene trener på treningssenteret, tilbyr Viking et aktivitetstilbud til deres barn (2-12 år). Klubben har et eget lekerom i Vikinghallens 1-etasje med direkte utgang til den tilstøtende turnhallen hvor de har masse boltreplass. Barna tas vare på av instruktører innen barneidrett. Klubben har åpent to dager på dagtid, samt hver kveld og i helgene. Deltakelsen er gratis for barn som har foreldre som er medlemmer i Viking – og det er jo de fleste som trener på treningssenteret.

Aktivitetsdager. TIF Viking arrangerer følgende åpne aktiviteter: *Sunn idrett og sunn skole:* En aktivitetsdag for hhv. barne- og ungdomsskolen i november. Elevene får prøve ut aktiviteter i hallen, og det fokuseres på kosthold. *Familiedag:* En årlig foreteelse. Noen ganger er det inne i hallen, andre ganger ute. Sist år ble det arrangert skidag på Torgallmenningen (med mye tilkjørt snø). *Skidag for skolen:* Ansvar for denne har unge utøvere i klubben (16-24 år). *Jentegangen:* En årlig gåtur for damer med ca. 2000 deltakere.

I tillegg til de ovennevnte og tildels utradisjonelle aktivitetene, driver selvsagt Viking helt tradisjonelle aktiviteter – fra barneidrettsskole til trening og konkurranser for utøvere med idrettslige ambisjoner. Viking har ambisjoner om til enhver tid å ha utøvere som hevder seg i Norgestoppen i tre ulike idretter, og i Europatoppen i en. Klubben har derfor mange utøvere som streber mot slike mål. Her dreier det seg om utøvere innen idretter hvor det er lite penger (eks. gang, friidrett, orientering, ski, turn, volleyball). Utøverne må selv tjene inn penger til utstyr, treningsleire, reiser og konkurranser. En god del av inntektene tjenes inn gjennom at unge utøvere (16-24 år) er instruktører på ulike aktiviteter som drives med støtte fra NIB. De tar ikke ut lønn. Inntektene føres tilbake til klubbens avdelinger for å finansiere ”idrett som konkurranse”. Pengene fra NIB brukes derved to ganger. De brukes til å produsere åpne lavterskelaktiviteter for barn og unge, og de brukes som inntekter for å finansiere konkurranseaktivitetene til ungdom med idrettslige ambisjoner.

En heltids lønnet daglig leder vurderes både i klubben selv og i prosjektledelsen i Hordaland idrettskrets som en forutsetning for å ”få til” så mye som Viking har klart.

Viking kjører derfor et to-sporet løp med gratis og ikke-medlemsbaserte lavterskelaktiviteter som delfinansieres med offentlige midler

fra NIB, samt konkurranseaktivitet som drar nytte av de samme midlene.

Utviklingsarbeidet i Viking ble igangsatt uavhengig av NIB eller storbymidler. I en periode fikk klubben midler fra BFD. Men fra 1997 har klubben fått stadig mer midler fra NIB, og mye moralsk og faglig støtte fra prosjektleder. Fra klubben opplyses det at denne støtten har gjort det mulig å prøve ut aktiviteter og tiltak som en ellers ikke ville ha tort å prøve ut. Flere av disse tiltakene har vist seg å være vellykkede. Støtten fra NIB har derfor forsterket en positiv spiral hvor ting har ballet på seg etter hvert.

Djerv på Møhlenpris. Arbeidet i Viking holdes i Bergen fram som en modell også for andre tradisjonelle idrettslag. Prosjektleder forsøker å stimulere lignende prosesser i blant annet Djerv på Møhlenpris – på motsatt side av Bergen sentrum for Viking. Djerv har tradisjonelt vært et fotballag, men er nå i ferd med å introdusere aktiviteter som basketball, badminton og turn. I tillegg arrangerer klubben åpne aktiviteter i det nyåpnede Vitalitetssenteret. Dette er et kommunalt aktivitetssenter – en kombinasjon av et idrettshus og lokalt kulturbygg. Djerv har disposisjonsretten over det i helgene. Ungdom som besøker senteret annen hver fredag kan i tillegg til idrettsaktiviteter også bruke kaféen, Internett, musikkrom m.m.. Djerv får nå dessuten 2.000 kr. pr. gang for å arrangere åpen hall på lørdager og søndager. På årsbasis dreier det seg om rundt 150.000 kr.. Djerv arrangerer dessuten trening for en somalisk kvinnegruppe og aktiviteter for deres småbarn – med støtte fra NIB og innvandringsetaten i kommunen. Bergen kommunes etablering av det nye Vitalitetssenteret har gitt betydelige endringsimpulser til et tradisjonelt idrettslag med muligheter for å etablere både nye organiserte idrettsgrener, samt åpne leke- og mestringsaktiviteter, og aktiviteter som grenser opp til det fritidsklubbliknende. NIB gir muligheter til å fylle huset med åpne aktiviteter.

Det vurderes å gi midler fra ”Storby” til en aktivitetsleder som kan arbeide med å fylle det nye senteret med aktiviteter. Fra Djerv opplyses det når klubben nå utvider med nye aktiviteter, har den ikke instruktører innen sin medlemsmasse som kan trå til som instruktører eller trenere. De har derfor begynt å gi direkte lønn til instruktører i de nye aktivitetene.

Et interessant trekk ved Djerv er at hovedstyrets leder arbeider som idrettsbyråkrat i Hordaland fylkeskommune.

4.4 Hva kjennetegner arbeidet i Bergen?

Bergen kjennetegnes av en to-sporet satsing. Det ene er en utstrakt åpning av byenes idrettshaller for uorganisert lek og aktivitet. Det andre er å stimulere til etablering av både nye idrettslag og endring av aktivitetstilbudet i etablerte idrettslag. Arbeidet startet i en bydel, men har siden blitt spredd til fire bydeler til, og vil etterhvert trolig også involvere de tre siste bydelene. Bergen kjennetegnes også av at skolene har spilt en beskjeden rolle i arbeidet, mens enkelte idrettslag spiller en nøkkelrolle. Flere av de idrettslag som har tent på visjonene og målsettingen til NIB, har vært idrettslag med noen meget engasjerte ildsjeler som har hatt lett for å kommunisere med prosjektleder. Noen av disse ildsjelene arbeider profesjonelt innen idretten – enten som idrettsbyråkrater, som ansatte på kommunale idrettsanlegg eller som daglig leder av en stor idrettsforening. En stor del av innsatsen som utføres i regi av idrettslagene godtgjøres fra NIB, men det er opp til den enkelte klubb om de vil lønne instruktører og aktivitetsledere personlig. Det synes å være svært utbredt at dette arbeidet gjøres ulønnet, og at inntektene går til idrettslaget eller en bestemt avdeling i idrettslaget. Pengene fra NIB tas som inntektsbringende dugnad og føres dermed inn for å finansiere mer vanlig konkurransebasert idrett. På den annen side skjer svært mye av den aktiviteten vi har beskrevet som rent ulønnet arbeid, hvor heller ikke idrettslaget får penger. Det gjøres med utgangspunkt i det store engasjementet flere av idrettens ildsjeler har.

Hovedhensikten med de fleste tiltakene er å senke terskler for deltakelse, samt åpne opp arenaer for uorganisert lek på flere tidspunkter (helger, ferier). Det er få tiltak som er målrettet mot unger med minoritetsbakgrunn, noe som må forstås ut i fra det faktum at Bergen har en relativt liten prosent med flyktninger og innvandrere sammenlignet med for eksempel Oslo og Drammen. Derimot har enkelte tiltak hatt barn og unge med atferdsproblemer som utgangspunkt, men hvor tiltakene etter hvert har rettet seg mot å aktivisere barn og unge generelt. Dette gjelder spesielt det området hvor ”storbyarbeidet” i Bergen startet – Li-Flaktveit. Utgangspunktet var barne- og ungdomsproblemer, svaret ble å etablere et idrettslag som favner vidt.

Bergen har et ”modell-tiltak” i forhold til barn og unge med atferdsproblemer – New Page som drives gjennom New-Page-stiftelsen, og i et nært samarbeid med blant annet Utekontakten. Dette tiltaket er i liten grad trukket inn under ”storbyparaplyen” i Bergen. Vi har også gitt en beskrivelse av ”Ung i farten” som rekrutterer bevisst ungdom

med atferdsproblemer gjennom Kirkens Bymisjon. Og TIF Viking har et gymnastikk-tiltak rettet inn mot unger som ikke vil ha gymnastikk på skolen. For øvrig rekrutteres barn og unge med atferdsproblemer inn i tiltakene på lik linje med andre barn og unge som søker seg dit.

Mange tiltak egner seg trolig spesielt godt for barn og unge som er sosialt eller økonomisk marginalisert både fordi de har lav teknisk terskel, krever lite penger og lite foreldredeltakelse. Dette gjelder for eksempel Amerikansk fotball, og alle de åpne hall-tiltakene. Men det er vanskelig å vite i hvilken grad idrettslaget faktisk når barn og unge i "risikogruppen" fordi de ikke går med skilt som forkynner at de har evt. problemer. Hvis målet er å integrere utsatte grupper i lek, aktivitet og idrett er det for øvrig ofte nettopp et poeng at de som driver tiltakene ikke kjenner til ungenes diagnose eller mapper. I mange (men ikke alle) tilfeller kan en diagnosebasert rekruttering bidra til å stemple ungene, føre til at ledere og instruktører behandler dem annerledes enn andre, noe som kan forsterke stigmatisering av dem.

Bergens arbeid kjennetegnes derfor av at kommunen har kastet ut et stort garn hvor en gjennom å senke aktivitetstersklene, og gjøre aktiviteter bedre kjent og mer tilgjengelige, forsøker å fange inn alle barn og unge som ønsker mer aktivitet. I dette garnet vil en helt sikkert finne svært mange som er aktive fra før av, men også barn og unge som er mindre aktive. I hvor stor grad en da får med seg de aktuelle målgruppene kan en ikke besvare gjennom en kartleggingsundersøkelse som dette. Det vil kreve helt andre registreringsmetoder.

5 Drammen

5.1 Drammens deltakelse i Storbyarbeidet. Bakgrunn

Drammen er en av de nye kommunene i ”Idrettens Storbyarbeid”. Drammen kommune og Buskerud idrettskrets fikk høsten 2001 en invitasjon fra Norge idrettsforbund om å delta i programmet. Idrettskretsen valgte å overlate ansvaret til Drammen idrettsråd. Det ble umiddelbart satt ned ei arbeidsgruppe bestående av idrettskretsens organisasjonssjef, en idrettskonsulent i kretsen, Drammen idrettsråds daglige leder, og fra Drammen kommune hhv. virksomhetsleder for park, og idrett, kultursjef, idrettskonsulent og leder for nærmiljøkontoret på Fjell.

Drammen kommune valgte å starte sitt arbeid i bydelen Fjell. Grunnen til dette er at bydelen i stor grad rommer ”Idrettens Storbyarbeids målgrupper”. I Drammens kommunes bydelsinndeling og SSB’s statistikker heter bydelen Danvik/Fjell. Ca. halvparten av befolkningen bor på Fjell, en drabantby med en stor andel innvandrere, lavinntektsfamilier og en god del kjente problemer forbundet med sosial marginalisering. Drabantbyen med sine ca. 4000 innbyggere er en sosial og topografisk klar enhet. Men drabantbyen er omgitt av et middelklasseområde med ca. 3500 innbyggere kjennetegnet av eneboligbebyggelse og relativt store inntekter (Danvik, Austad, Galterud). Til tross for den store andelen med middelklasse i området utenfor drabantbyen, har bydelen Danvik-Fjell like store levekårsproblemer som Oslo indre øst og de nye drabantbyene i Oslo (Daugstad 2003: 11). På Fjell barneskole utgjør 72 prosent av elevene av barn med etnisk minoritetsbakgrunn, og på Galterud ungdomskole

utgjør minoritetselvene 50 prosent¹⁸. I drabantbyen Fjell har antakelig 85-90 prosent av barn og unge minoritetsbakgrunn. Skolene har tidvis slitt med meget tung atferdsproblematikk (jf. Carlsson 2002:76 – for en konkretisering).

Fjell har i ca. 20 år vært definert som et satsingsområde i Drammen – for å motvirke en sosial nedtursspiral (Carlsson 1991). Bydelen har vært en gjenganger i en rekke større forsøks- og utviklingsprogrammer fra blant annet Miljøverndepartementet, Kommunaldepartementet, Barne- og familiedepartementet, Sosial- og helsedepartementet og Utlendingsdirektoratet. Slik deltakelse har støttet opp under Drammen kommunes egen satsing på området. Et fellestrekk for flere av disse programmene har vært en satsing på ulike typer fritidsaktiviteter for barn og unge – både ute og inne. Galterud ungdomsskole begynte allerede på 1980-tallet med fysiske aktiviteter på skolen etter skoletid. Ski- og ballklubben Drafn startet med økonomisk støtte fra Utlendingsdirektoratet i 1996 et prosjekt de kalte ”Idretten er fargeblind” for å få flere barn (og foreldre) med minoritetsbakgrunn til å delta i idrettsaktiviteter. De statlige midlene til dette prosjektet opphørte i år 2000. Derved falt også mange av aktivitetene – som hadde vært produsert med lønnede trenere/instruktører – sammen. Drammen kommune deltok dessuten i årene 1999, 2000 og 2001 i Barne- og familiedepartementets ”Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet”. Også fra dette programmet ble det kanalisert ressurser til aktiviteter på Fjell, men disse midlene opphørte i 2001.

Invitasjonen til Drammen om å delta i ”Idrettens Storbyarbeid” muliggjorde derfor en fortsatt satsing på Fjell – med tilførsel av statlige midler som et supplement til kommunale ressurser. Storbymidlene fra Kultur- og kirke departementet via NIF ble sugd inn i et vakuum skapt av at andre statlige forsøks- og utviklingsmidler var trukket ut.

Den lokale prosjektgruppen som ble nedsatt i 2001 besto av flere personer som har stått sentralt i arbeidet for å bedre oppvekstforholdene på Fjell. Det er verdt å nevne at idrettskretsens organisasjonssjef i 2000-2001 var FAU-leder på nettopp Galterud ungdomsskole på Fjell, at idrettskonsulenten i idrettskretsen (som nå er leder av styringsgruppen) i perioden 1996-2000 var lønnet leder av ”Idretten er fargeblind” i bydelen. I tillegg ble leder av nærmiljøkontoret på Fjell med i prosjektgruppen. Prosjektgruppen besto derved av flere

¹⁸ Grunnen til at andelen fremmespråklige synker på ungdomsskolen, er at ungdomsskolen også tar imot elever fra jordbruksbygda Skoger. Her er så og så alle etnisk norske.

personer med detaljert kunnskap om hvordan en kunne bruke 250.000 kr. i statlige ”storbymidler” og tilsvarende 250.000 kroner som ble bevilget fra kommunens kultursektor for å fylle det vakuum som var skapt.

Satsingen mot Galterud ungdomsskole var ikke bare preget av et ønske om å putte inn nye friske statlige midler for å erstatte statlige midler som var trukket ut. Buskerud idrettskrets startet i 2000 å prøve ut den såkalte Bunkeflo-modellen hvor idrettslaget ”går inn i skolen” og legger til rette for mer fysisk aktivitet i skoletiden og rett etter skoletiden. Prosjektet var satt i gang i en skole i Mjøndalen, Vestfossen og på Gol. Organisasjonssjef i Buskerud idrettskrets hadde dessuten på nasjonalt plan markert seg som en pådriver for å få norske skoler og idrettslag til å implementere Bunkleflo-modellen. Når samme person også var FAU-leder på Galterud var det ikke vanskelig å få gehør for slike tanker der – på en skole som i over 20 år hadde drevet med fysisk aktivitet langt utover det gymnastikk-timene ga rom for.

Når idrettskretsens egne visjoner og modeller matcher kommunens

Skolesektor i Drammen kommune gjorde på 1990-tallet flere forsøk på å få mer fysisk aktivitet inn i barnehagene og skolene. Kommunen var blant annet tidlig ute med å etablere naturbarnehager og uteskoler. Argumentet for satsing på fysisk aktivitet og friluftsliv var delvis begrunnet ut i fra folkehelseargumentet. Det var en bekymring over at elevene stadig ble tyngre med de helsekonsekvenser dette vil få på sikt. Og det var delvis pedagogisk begrunnet. Selv om det ikke var vitenskaplig sikkert fastslått at bedre motorikk bedrer læringsevnen, ble det vurdert som svært sannsynlig at så er tilfelle. I forbindelse med reform 97 ble det laget et eget skoleringsopplegg for Drammens-skolene for å stimulere elevene til mer aktivitet. Dette arbeidet manglet fem år senere entusiasme og ”drive”. I tillegg til dette hadde Drammen kommune inngått en partnerskapsavtale med kommunens to topplag Strømsgodset IF og Drammen Håndballklubb hvor disse fikk 500.000 kroner hver mot at de skulle yte noe i tillegg – blant annet til skolene. Drammen kommune fulgte ikke opp med å stille krav til motytelse fra klubbene. I praksis ble dette et rent driftstilskudd uten at klubbene topputøvere gjorde noe til gjengjeld i skolene.

Drammen kommunes innlemmelse i idrettens storby-arbeid gjorde det mulig å ta opp igjen og vitalisere noen av de idéer som kommunen selv hadde hatt, men ikke klart å gjennomføre. Og flere av disse idéene kom nettopp fra skolesektor – frontet av kommunaldirektøren.

I forbindelse med de innledende diskusjoner om budsjettet for 2003 mellom topp-administrasjonen og formannskapet sommeren 2002, ble folkehelseperspektivet og problemet med barns og unges inaktivitet pånytt drøftet. Ordfører redegjorde for sine erfaringer med å ha eget barn i SFO midt på 90-tallet – hvor de bedrev stillesittende inneaktiviteter til tross for at skolen har idrettsanlegg og haller i umiddelbar nærhet. Og slik var det trolig ved de fleste skolene i byen. De fleste skolene ligger nærme idrettsanlegg – som de ikke evner å utnytte eller som de ikke har råd til¹⁹.

Enden på denne diskusjonen var at *kommunaldirektøren for undervisning*²⁰ foreslo å ta 500.000 kroner fra ”toppen av” skolebudsjettet for å imøtekomme kravet/forventningene fra NIF om en egenandel som skulle matche de 400.000 kronene de fikk i ”storbymidler”. En forutsetning for å bruke midler fra skolebudsjettet til storbyarbeidet, var selvsagt at det skulle stimulere aktiviteter på eller ved skolene, og da i et nært samarbeid med et idrettslag. I tillegg ble det foreslått å ta 100.000 kroner fra kulturbudsjettet til formålet. Det har ikke vært politiske motforestillinger mot disse bevilgningene, men tvert i mot en sterk politisk føring på at dette skal gjennomføres.

En kan dermed fastslå at Drammens innlemmelse i Storbyarbeidet fungerte som en katalysator for en diskusjon i både den administrative og politiske toppledelse om temaet barn og aktivitet, og en påfølgende bevilgning fra skolebudsjettet. Når da også ledende aktører i både Buskerud idrettskrets og daglig leder av Drammen idrettsråd frontet de samme idéer om ”idretten inn i skolen”, er det ikke vanskelig å forstå at arbeidet i Drammen har fått en tydelig skolevinkling.

For 2003 ble det bestemt at ”storbyarbeidet i Drammen skulle utvides fra Fjell barneskole og Galterud ungdomskole til følgende skoler på Strømsø siden i Drammen – Danvik barneskole, Brandenga barneskole og Strømsø ungdomsskole. Dette er de skoler i byen med størst andel elever med minoritetsbakgrunn nest etter Fjell og Galterud. Bydelen Strømsø (som gir elever til både Brandenga og Danvik barneskole og Strømsø Ungdomsskole) har i følge SSB en levekårsindeks og opphopning av levekårsproblemer på samme nivå som Oslo indre øst og Oslos drabantbyer (Daugstad 2003:11). Parallelt med denne satsingen

¹⁹ Skolene må betale halleie. Idrettslagene må også betale halleie i Drammen, men får refundert 70-80 prosent av utgiftene til trening for de under 20 år.

²⁰ Vedkommende har tittel Kommunaldirektør uten spesifisering for ansvarsområde. Den viktigste del av vedkommendes ansvarsområde er det som tidligere het undervisningssektor. Et navn som har blitt borte etter at kommunen gikk over til en såkalt tonivå-modell.

på Strømsø skjer det en egen satsing i Gulskogen bydel etter samme konsept gjennom prosjektet Il@skolen. I forhold til Gulskogen skole (mellomtrinnet) hentes de eksterne midlene fra andre pletter enn de statlige spillemidlene via "storbyarbeidet" (blant annet Stiftelsen Helse- og rehabilitering, Buskerud fylke og Drammen idrettsråd). Skolen har vært tildelt 35.000 kroner fra de 400.000 kronene fra det kommunale skolebudsjettet som ble avsatt til "storbyarbeidet" i Drammen. Rødskog skole (barneskole) på Gulskogen ble trukket inn i storbyarbeidet i oktober/november 2003. Gulskogen og særlig Rødskog har også relativt mange elever med minoritetsbakgrunn, og levekårsindeksen i området skiller seg neppe særlig fra Strømsø.

Ved å velge ut de områder i byen med størst levekårsproblemer og skoler med størst andel minoritetselever, mener kommunen at den favner målgruppene for Storbyordningen. Den viktigste og primære målgruppen er for øvrig elever som er *inaktive* – og dette gjelder både etnisk norske og elever med minoritetsbakgrunn. Relativt mye energi har vært anvendt for å aktivisere jenter med muslimsk bakgrunn.

5.2 Organisering. Krets, idrettsråd vs. kommunens rolle

Hvis vi ser på den formelle styringen av storbyprosjektet i Drammen framgår det at Drammen kommune er i overvekt. Av de ti personene som sitter i styringsgruppen har Drammen kommune seks, og "idretten" har fire. Leder av styringsgruppa kommer riktignok fra idretten.

Daglig leder av Drammen idrettsråd har 1/3 stilling finansiert over "storbymidlene" for å koordinere arbeidet. Samtidig bruker idrettskonsulent i Drammen kommune ca. 1/3 årsverk (som dekkes gjennom kommunens ordinære lønnsbudsjettet) på dette arbeidet. Pådriver- og koordineringsarbeidet utgjør derfor godt over et halvt årsverk.

I styringsgruppa deltar forøvrig leder av Drammen svømmeklubb på vegne av de involverte idrettslag i "skolearbeidet", en idrettskonsulent fra idrettskretsen og daglig leder av idrettsrådet. Fra kommunen deltar kultursjef, virksomhetsleder for park/idret, idrettskonsulent, rektor på Gulskogen skole (representerer skolene), ledende fysioterapeut og leder av nærmiljøkontoret på Fjell.

Kanskje viktigere enn denne sammensetningen er den tette koblingen mellom kommune og idrettslag gjennom dobbeltroller og svingdørs-

roller. Nå er det ikke noe nytt at personer bekler roller innen idrett og forvaltning enten på samme tid, eller suksessivt over tid (jfr. Selle 1995). Det finnes mange ”kombinertløpere” på tvers av skillet sivilsamfunn og offentlig forvaltning – og som dermed trolig har et mer flersidig perspektiv på de utfordringer en står ovenfor og de løsninger som er mulige (Repstad 1998). Vi har allerede nevnt at organisasjonssjefen i Buskerud idrettskrets nylig har vært FAU-leder på Galterud ungdomskole. Idrettskonsulenten i Drammen kommune arbeidet i Buskerud idrettskrets på midten av 90-tallet, i en periode også som fungerende organisasjonssjef. Leder av Drammen svømmeklubb (som representerer klubbene i styringsgruppa) arbeider i Buskerud fylkeskommune med blant annet ansvar for opplærings/undervisning på fylkeskommunale institusjoner og i fengslet. En annen leder/trener i Drammen svømmeklubb var inntil nylig ledende fysioterapeut i kommunen, med lokaler i samme del av tribuneanlegget på Marienlyst stadion som Buskerud idrettskrets/idrettsråd. Kultursjefen er idrettsaktiv i flere idrettsgrener. Kommunaldirektøren for undervisning er lagleder for Skiolds guttelag i fotball (et av Norges beste), og var inntil nylig hovedstyremedlem i Strømsgodset IF. Nylig avgåtte ordfører som har vært en viktig premissleverandør for arbeidet i Drammen, er nå hovedstyremedlem i Strømsgodset, hun er samboende med tidligere idrettsjef og senere kulturdirektør i Drammen (som også har vært fotballtrener på eliteserienivå).²¹ Idrettslaget Skiold som står sentralt i arbeidet har lokaler i Marienlyst stadion – ved siden av idrettskrets og idrettsråd. Og rett over parkeringsplassen for idrettskretsen holder Drammen håndballklubb til i Drammenshallen. De nettverksmessige og fysiske forutsetningene for kommunikasjon er derfor godt til stede.

Arbeidet med Idrettens Storbyarbeid i Drammen preges av et nettverk personer som langt på vei har den samme erfaringsbakgrunn og som har mye av de samme perspektiver på hvordan storbyarbeidet skal utformes. Arbeidet deres preget av betydelig entusiasme.²² For å utvikle aktiviteter i skjæringsfeltet skole/idrett er dette sikkert meget

²¹ Som en kuriositet kan også nevnes at leder av Høyres bystyregruppe (Høyre er nå ”ordførerpartiet” i Drammen) har vært president i Norges skiforbund, og markedskoordinatoren i Drammen Drift som har vedlikeholdsoppgaver på de fleste idrettsanleggene har vært leder i Konnerud idrettslag og visepresident i Norges skiforbund. Sjefen for den nye store forebyggingavdelingen i kommunen (med PPT, barnevern, kriminalitetsforebygging m.m.) var i mer enn ti år generalsekretær i Norges Motorsportforbund.

²² Denne entusiasmen viser de i intervjuer med undertegnede. Den kommer også fram gjennom at det er et stort oppmøte på møtene i prosjektgruppa.

verdfullt. Men – som vi skal komme tilbake til – den store entusiasmen for et konsept bidrar også til å lukke perspektivet i forhold til andre konsept.

5.3 Kort presentasjon av utvalgte prosjekter

I Drammen finnes en klar modell som aktører på begge sider av skillet kommune/idrett har sluttet seg til. Denne modellen gir klare rammer for hva man kan gjøre. For det første skal aktivitetene fortrinnsvis produseres av idrettslaget – dvs. av trenere/instruktører fra idretten. Aktivitetene skal skje i skoletiden, SFO-tiden eller rett etter skoletiden, og forutsetter således et samarbeid med de aktuelle skolene. Aktivitetene kan skje på skolene, eller på idrettsanlegg i nærheten av skolene. Detaljene i samarbeidet må utformes i samarbeid mellom skole og idrettslag, og det ”skal stimuleres til elevmedvirkning i valg av aktiviteter”. Med utgangspunkt i en standardavtale utformes en konkret avtale mellom Drammen kommune, ISAD (Idrettens storbyarbeid i Drammen) og den aktuelle klubb.

Avtalen er klart preget av den ”bestiller-utfører”-modell som stadig flere norske kommuner praktiserer elementer fra. Kommunen bestiller tjenester, andre utfører dem, mens kommunen på sin side kontrollerer at tjenestene utføres som avtalt. I dette tilfellet er det kommunen og Idrettens Storbyarbeid som er bestilleren, mens idrettsforeninger som Drammen svømmeklubb, Drammen kampsportlag, Skiold, Drafn og Drammen håndballklubb er utførere. Fra oktober 2003 er også Strømsgodset Toppfotball utfører på Rødskog og Gulskogen skoler.

5.3.1 Drammen svømmeklubb og Drammen kampsport sine tiltak på Galterud

Samarbeidsavtalen med Drammen svømmeklubb på Galterud/Fjell ser slik ut:

For året 2003 gjelder følgende forpliktende avtale mellom Drammen svømmeklubb, Drammen kommune og ISAD (Idrettens storbyarbeid i Drammen):

Drammen Svømmeklubb arrangerer hver onsdag gjennom skoleåret åpne vannaktiviteter for elever ved Galterud ungdomsskole i Galterudbadet kl. 14.15 – 16.00. I tillegg koordinerer klubben volleyballaktiviteter på tirsdager kl. 14.15 -16 og på torsdager kl. 16-17.45 der lærere fra

skolen hyres inn som instruktører. I tillegg har klubben ansvar for 3 aktivitetsdager på Marienlystbadet. I tillegg arrangerer klubben åpen svømmehall i Galterudbadet i vinter- og høstferiene for elever fra Galterud og Fjell. I samarbeid med Drafn har DSK vannaktiviteter for to kull med Fjellelever innunder idrettsskolen hele året.

Klubben påtar seg et ansvar for å etterkomme skolens ønske om konkrete aktiviteter på de nevnte arenaer og tidspunkt. Hovedvekt settes på faste og ukentlige tilbud overfor de to skolenes elever. Det er viktig med størst mulig kontinuitet blant instruktørene. Det skal stimuleres til elevmedvirkning ved valg av de daglige aktivitetene. Klubben samarbeid nært med skolens idrettskoordinator om ønskede aktiviteter og fordeling av aktivitetsmidler.

Den økonomiske rammen for denne samarbeidsavtalen er kr. 155.000,-

Hoveddelen av avtalen består altså i å produsere aktiviteter, men klubben får også 30.000 kroner for å koordinere de ulike klubbene som deltar i aktiviteter på Galterud/Fjell.

Kontrakten har også en passus om utbetaling av beløp. 1/3 skjer ved kontraktens inngåelse, 1/3 når våraktivitetene er rapportert, og 1/3 ved årets slutt når alle registreringsskjemaer er levert. Sluttbeløpet er avhengig av den reelle aktivitet som har vært gjennom året. Utbetalingen foretas av idrettsrådet.

I vedlegget til samarbeidsavtalen er det spesifisert hvor mange aktiviteter og timepris.

<i>Aktivitet:</i>	<i>Timepris</i>	<i>Sum</i>
<i>I badet: 35 onsdager á 2 timer.</i>	<i>500,-</i>	<i>35.000</i>
<i>Volleyball: 35 tirsdager á 2 timer:</i>	<i>250,-</i>	<i>17.500</i>
<i>Basket/volleyball: 35 torsd. á 2 timer</i>	<i>350,-</i>	<i>24.500</i>
<i>Allidrett: 30 uker á 2 timer</i>	<i>250,-</i>	<i>15.000</i>
<i>Vinter- og høstferie: 20 timer</i>	<i>500,-</i>	<i>10.000</i>
<i>3 aktivitetsdager: 20 timer</i>	<i>600,-</i>	<i>12.000</i>
<i>Sum instruktørhonorar:</i>		<i>114.000</i>
<i>DSK's interne koordinering 2%</i>		<i>2.500</i>
<i>10% stilling som Galterudkoordinator:</i>		<i>30.000</i>
<i>2% nytt utstyr for 2003:</i>		<i>3.000</i>
<i>Diverse uforutsette utgifter</i>		<i>5.500</i>
<i>Stipulert til utbetaling i 2003:</i>		<i>155.000</i>

Som en ser er det litt ulike timepriser. De varierer utfra hvor mange deltakere som forventes på de ulike aktivitetene, og i forhold til når på dagen aktivitetene skjer.

En lignende avtale er utarbeidet med Drammen kampsportlag som på Galterud ungdomsskole tilbyr to timer med aktiviteter på 35 mandager og 35 onsdager, samt i vinter og høstferie, og på tre aktivitetsdager (20 timer). For dette får Kampsportlaget 85.000 kr. hvorav 74.000 kr. er instruktørehonorar. Timeprisene variere mellom 350 til 500 kr..

Med Ski- og ballklubben Drafn er det utarbeidet en avtale hvor klubben tilbyr fotballaktiviteter på Galterud ungdomsskole hver tirsdag i hele skoleåret og innebandy/salaktiviteter hver torsdag i høstsemester. Dessuten skal klubben ha et allidrettstilbud to timer pr. uke i 40 uker, for barn 6-11 år, især for flerkulturelle i klubbens nedslagsfelt, og bandyskole sammen med SBK Skiold. For alle disse aktivitetene mottar klubben kr. 99.000 (stipulert for 2003).

Hvis vi ser disse tiltakene under ett betyr det at elevene på Galterud ungdomsskole har minst ett og opptil to aktivitetstilbud etter skoletid på hver mandag, tirsdag, onsdag og torsdag i skoleåret, samt i vinter og høstferier. Det arrangeres bandyskole, tre aktivitetsdager, samt 40 uker med barneidrettsskolen/allidretten for barneskolebarn. Alle

aktivitetene skjer med lønnet instruktører og er stipulert til 399.000 kr. for 2003 forutsatt at klubbene gjennomfører aktivitetene som forutsatt i avtalene²³.

5.3.2 Skiold og Drammen håndballklubbs aktivitetstilbud i SFO-tid og rett etter skoletid

Med Ski- og ballklubben Skiold er det utarbeidet en avtale med en økonomisk ramme på kr. 95.000 for perioden fra juni til ut desember 2003. For dette beløpet produserer klubben ballaktiviteter og andre uteaktiviteter 2 ganger hver uke for SFO ved Brandenga skole, og for 5-7 klasse på Danvik skole. Aktivitetene gjennomføres rett etter skoletid (kl. 14.30 til 16).

Drammen håndballklubb har gjennom en lignende avtale forpliktet seg til å tilby allaktiviteter for SFO på Danvik skole, mellomtrinnet på Brandenga skole og for ungdomsskoleelevene på Strømsø skole. Klubben yter 8 timer instruksjon/aktivitetsledelse på hver av skolene pr. uke. For SFO og ungdomsskolen dreier dette seg også om aktivitet i tiden mellom 8.30 og 14.00. I tillegg har klubben ansvar for 3 aktivitetsdager. For 15 uker med instruksjon får klubben kr. 250.000, hvorav 228.000 kroner er rent instruksjonshonorar utregnet etter kr. 600 pr. time. Antallet elever pr. time er stipulert til mellom 41-55 (dvs. to skoleklasser). For å kunne instruere så mange, må klubben stille med to personer på hver skole.

5.3.3 Kurs for lærere og SFO-personale

Storbyprosjektet i Drammen har også arrangert kursaktiviteter for lærere, SFO-ansatte og idrettslagsinstruktører. Temaer for kursene har vært miljøtilrettelegging i sal, ute på løkker, på is og ute i naturen. Kursene er moduler fra NIF's aktivitetslederkurs i barneidrett. Målsettingen med disse kursene har vært å skolere ansatte i skoleverket og instruktører i idrettslagene. Forhåpentligvis vil denne kompetansetilførselen kunne føre til mer fysisk aktivitet både i skolen, SFO og ute i idrettslagene.

²³ Det utbetalte beløpet for 2003 vil trolig ligge ca. 50.000 under dette fordi et par av idrettslagene har måttet kutte ut enkelte aktivitetsdager (blant annet pga. vakanser blant instruktørene),

5.3.4 Drafn – 20 års erfaring med å integrere unger med minoritetsbakgrunn

Ski- og ballklubben Drafn er en tradisjonsrik idrettsforening i Drammen. Den ble stiftet i 1910 med ski, fotball og bandy som hovedgrener. Thorleif Haug som vant tre gull i Olympiske leker i Chamonix i 1924 representerte Drafn. I årene fra 1945 til 1980 hadde klubben mange gode skiløpere, klubben tok mange NM i bandy, og klubben duellerte med Strømsgodset IF om å være byens beste fotballag. Drafn nådde opp til datiden 2 divisjon (dagens 1. divisjon) i fotball på slutten av 60-tallet og begynnelsen av 70-tallet. Storhetstiden målt ut i fra konkurranse-idrettslige prestasjoner ebbet ut på begynnelsen av 1980-tallet. Drafn rekrutterte sine medlemmer i byens øvre sosiale skikt, særlig i området Danvik, Austad og Frydenhaug. Drafn har vært Drammens svar på Lyn – for å ta en kjent sammenligning.

På 1980-tallet skjedde det store demografiske endringer i Drafn's rekrutteringsområde. Den nye drabantbyen Fjell ble i årene 1967-74 bygd i det sørlige hjørnet av klubbens nedslagsfelt. Bydelen fikk raskt et negativt stigma. For ungdommer som hadde vokst opp i Drafn og som skulle etablere seg, var det for dyrt å kjøpe enebolig i Drafn's kjerneområde. Å flytte til blokkene på Fjell var ikke ønskelig. Da flyttet heller den oppvoksende middelklasse til andre områder i Drammen. En av nøkkelpersonene i Drafn gjennomførte for et par år siden en undersøkelse av hva som skjedde med de 50 fra årskullene født 1961-1963 som var aktive i Drafn i ungdomsalderen. Kun to var fortsatt med i idrettsforeningen da de var ca. 40 år gamle. I dag finner man mange som deltok i Drafn i ungdomsalderen som ledere i andre Drammensklubber.

På 1980-tallet endret den etniske sammensetningen på Fjell seg betraktelig. Nordmenn flyttet ut og innvandrere og flyktninger flyttet inn. Drafn fikk et jevnt tilsig av barn og unge med minoritetsbakgrunn. På midten av 1990-tallet hadde flere av lagene i barne- og ungdomsidretten et flertall av deltakere med minoritetsbakgrunn. Dette stilte klubben overfor mange utfordringer. I 1996 startet klubben prosjektet "Idretten er fargeblind" hvor klubben ønsket å "bedre den flerkulturelle integrasjon og fjerne fremmedfrykt gjennom målrettet informasjon, nye aktivitetstiltak og bedre sportslige tilbud." Klubben gjennomførte en rekke tiltak for å ta imot unger med minoritetsbakgrunn og for å lette integreringen av dem. Det ble arrangert idrettsskole/allaktivitet, egen fotballskole og en fotballturnering "fargerik fotball" hvor en markerte mot vold og

rasisme. Klubben drev et anti-rasistisk holdningsarbeid, og arbeidet aktivt for å få til et nærmiljøanlegg i den såkalte Drafn-kollen og en kunstgrassbane på Fjell. Klubbavisa hadde informasjon på seks språk.

Drafn fikk en god del offentlige midler, både fra Utlendingsdirektoratet og fra Drammen kommune til integreringsarbeidet. Disse midlene ble blant annet brukt til å lønne to aktivitetsledere på halv-tid. Disse sto for mange aktiviteter, og dekket nok over fraværet av foreldreinnsett. De eksterne midlene tok slutt i 2000.

Etter det har situasjonen blitt vanskeligere. Klubben har fått flere unger med minoritetsbakgrunn inn i både idrettskole og de aldersbestemte fotballag, slik at disse nå utgjør et klart flertall på de fleste alderstrinn. Samtidig har kjerneområdet for Drafn blitt snevret inn. Norske unger som bor i villaområdene i utkanten av kjerneområdet har valgt andre klubber, særlig Skiold og i noen grad Strømsgodset. De siste årene har også mange norske unger midt i Drafn's kjerneområde valgt Skiold som sitt lag. Drafn's kjerneområde flytter seg derfor gradvis mot blokkene på Fjell (ca. 4000 innbyggere), hvor 85-90 prosent av barn og unge har minoritetsbakgrunn.

Vi har ingen informasjon om det er de norske ungene som selv aktivt velger andre klubber, eller om foreldrene støtter opp under dette valget. Det som synes klart er at det også snevres inn på instruktør og ledersiden. Det blir stadig færre norske foreldre til å ta dugnader, trener og laglederoppgaver. De faller fra i takt med at deres barn flytter til andre klubber, eller slutter med idrett. Dette frafallet erstattes ikke av ledere/instruktører med minoritetsbakgrunn. Det betyr at det blir stadig færre norske ledere/instruktører som skal "bære" stadig flere aktiver barn med minoritetsbakgrunn.

Sammenlignet med hvordan mange av de andre klubbene med en stor andel minoritetsbakgrunn som er omtalt i denne rapporten, har allikevel Drafn oppnådd en god del. Manglende kontingentbetaling oppgis ikke å være noe stort problem, til tross for at kontingentene ligger på et nivå som synes å være vanlig i "idretts-Norge". Idrettskolen koster kr. 450 for et år. Aktivitets- og medlemskontingent for aldersbestemte lag utgjør kr. 550,- pr. år. I tillegg må alle betale kr. 400 for ei loddbok, men den enkelte får da inntektene av salget – som en slags påtvungen inntektsbringende aktivitet. Drafn har en fotballformann som selv er innvandrer (fra et europeisk land) som følger svært aktivt opp de som ikke betaler. Han purrer foreldrene direkte og individuelt. Klubben kjører et konsekvent løp – de som ikke betaler får heller ikke delta. Dette er kjent blant barn i området. Erfaringen er

også at foreldre med minoritetsbakgrunn kjører til kamper, til forskjell fra vår beretning fra Oslo.

De aldersbestemte lagene (født fra 1994 til 1986) har knapt noen dugnader utover loddboka. Det har en gitt opp fordi det er få som møter opp. Derfor kan heller ikke klubben delta på for eksempel cup'er med overnatting eller lengre reiser. Det er få med minoritetsbakgrunn som tar på seg leder- eller trenerverv. Ved et par tilfeller har foresatte med minoritetsbakgrunn gjort en jobb. Men det sies at det nok skorter en del på kunnskap i forhold til oppgaven. Å være trener eller lagleder forutsetter en del kunnskap om trening, samt et godt norsk språk, og det er det mange som ikke har.

En informant som har fulgt barne- og ungdomsidretten i Drafn i mange år oppgir at fremmedfiendtligheten blant en del (men slett ikke alle) norske foreldrene har økt. Det sies at dette delvis skyldes at foreldre med minoritetsbakgrunn ikke tar ansvar i klubben, og at enkelte unger med slik bakgrunn har en oppførsel som er ganske grenseløs og provoserende. Dette kan være en medvirkende årsak til at klubben skaller av de norske på leder- og trenersida.

Utfordringen for Drafn er å snu denne onde sirkelen før klubben helt bryter sammen som en klubb for barn og ungdom. Foreløpig klarer klubben å opprettholde idrettskolen/allidretten (1 til 4 klasse) gjennom tilskuddet på kr. 40.000 fra storbyprosjektet i Drammen og lønnet instruktørhjelp. Når det gjelder de aldersbestemte lagene fra 10 år og oppover, står klubben ovenfor store utfordringer på leder- og trenersiden.

5.3.5 Tiltak overfor ”målgruppe-2” finansiert utenfor Storbyprosjektet

Drammen kommune driver også to betydelige aktivitetstiltak rettet mot unger i ”målgruppe to” – unger med atferdsproblemer, eller som av andre årsaker er i kontakt med barnevern eller utekontakt. Disse to tiltakene er ikke finansiert over idrettens storbymidler, og er ikke en definert del av idrettens storbyarbeid i Drammen. Vi nevner dem allikevel her fordi de er finansiert over offentlige midler, og fordi det ofte er tilfeldig ”hvilken pott penger” som slike tiltak finansieres over.

Det ene er aktiviteter i Nøsted-hallen som er et av Norges største skateanlegg. For å rekruttere inn og gi et godt tilbud til unger i målgruppen, er det tilsatt to miljøarbeidere på midler fra fylkesbarnevernet. Noe av hensikten med Nøsted-hallen er å gi et så godt tilbud at det trekker til seg både vanlige ungdommer, og ungdommer med

atferdsproblemer eller som av andre grunner mottar hjelp fra barnevernet. Om tiltaket faktisk fungerer slik, eller om den ene gruppen ekskluderer eller fortrenger den andre, er for tidlig å si.

Det andre er et trial-prosjekt som drives på Barne- og familiedepartementets storbymidler for et år ad gangen. Prosjektet startet i august 2002, og ble forlenget fra august 2003 og et år framover. Det gir et tilbud over et år til hhv. ei gutte- og ei jentegruppe med 5-6 ungdommer (snitt 15 år) i hver gruppe. De er i hovedsak etnisk norske. Ungdommene er rekruttert via barnevernet eller skolenes sosiallærere og formidlet via Uteteamet (Utekontakten). Hver gruppe trener en kveld pr. uke. Instruktør/prosjektleder har lang fartstid fra motorsykkelporten, hvorav tre år som utviklings- og informasjonskonsulent i Norges Motorsportforbund (NMF), i tillegg til flere års erfaring som utekontakt i en nabokommune til Drammen.

Trial krever vanligvis mye foreldreinnsats, til kjøring av motorsykler til stevner, og de må være tilstede på treninger. De må disponere bilhenger til transport av sykkelen. I tillegg koster en sykkel fra 10-45.000 kroner – avhengig om den kjøpes brukt eller ny. Personlig sikkerhetsutstyr koster fra 7-10.000 kroner. I dette tilfellet dekkes utgifter til sykler og utstyr av offentlige midler. Instruktøren/prosjektlederen dekker opp foreldreinnsatsen i forbindelse med transport og tilstedeværelse på trening og konkurranser. Begrunnelsen for dette er at dette er ungdommer som i begrenset grad har foreldre som kan stille med slik innsats.

Deltakerne i prosjektet deltar også i konkurranser, hvertfall på krets nivå. For å delta i konkurranser må deltakerne ha lisens og de må være tilsluttet en klubb. Det finnes ingen NMF-klubb i Drammen. Deltakerne er derfor meldt inn i Eiker trialklubb gjennom prosjektleder i Drammen kommune. Kommunen betaler medlemskap og kjørelisens.

Deltakerne i prosjektet har muligheter til å utvikle habile ferdigheter innen trial. Men de har begrensede muligheter til å bli skikkelig gode. Skal en bli virkelig god, krever dette mye trening og mye deltakelse i konkurranser, som igjen forutsetter mye kjøring fra foreldrenes side. Men deltakerne opplever gleden av å mestre sykkelen. Aktiviteten er spennende, og de utvikler seg stadig ferdighetsmessig. Og sporten har ingen reservebenk.

Vi nevnte innledningsvis at idrettens storbyarbeid i Drammen er utviklet i tette nettverk av personer som har et bein i hhv. idrett og offentlig forvaltning eller politikk. Når det gjelder trial-prosjektet hvor Uteteamet er ”leverandør” av ungdommer, bør det opplyses at

Uteteamets leder er nasjonal dommer i trial, og i sin tid en av initiativtakerne til Eiker trialklubb. Prosjektets leder har som nevnt tidligere vært ansatt i Norges Motorsportforbund og også en av initiativtakerne til Eiker trialklubb. Leder av barnevernet, og fra 1/1-2004 leder av den nye forebyggingsenheten i kommunen (barnevern, PPT, kriminalitetsforebygging m.m), var i en årrekke generalsekretær i Norges Motorsportforbund. De er alle vel kjente med at det opp gjennom årene har vært en rekke trial-prosjekter i Norge som har fungert dårlig, og at det rundt om i norske ungdomshus eller rådhuskjellere står en rekke trialsykler som mangler vedlikehold og reparasjon. Trialprosjekter har vært enkle å sette i gang, særlig fordi en ikke trenger spesielle anlegg. Men de har vært vanskeligere å gjennomføre på en god måte. Det har vært viktig i dette trial-prosjektet i Drammen å ”gjøre det skikkelig” mhp. utstyr, instruksjon og konkurransedeltakelse, slik at de ikke havner i samme grøft som en rekke velmenende ”kateketprosjekter”²⁴ på 80- og 90-tallet.

5.4 Hva kjennetegner arbeidet i Drammen?

Drammen har valgt en modell for sitt arbeid som kjennetegnes av at man har valgt ut de skolene som er overrepresentert ved målgruppene – særlig barn med minoritetsbakgrunn. Slik sett er strategien sammenfallende med Oslo’s. Men når en først har valgt skolene, rettes tiltakene inn mot alle. På Galterud ungdomsskole er aktivitetene spesialisert (volleyball, basketball, vannaktiviteter, kampsport). På de andre skolene har aktivitetene mye mer en allaktivitetskarakter. Selv om det er spesial-idrettslag som produserer dem, skal aktivitetene være varierte. Drammen håndballklubb for eksempel produserer derfor langt flere aktiviteter enn håndballtrening.

Idrettslagene produserer aktivitet på skolene i eller etter skoletid på kontrakt for idrettens storbyarbeid. Kontrakten inneholder en spesifisering av presise ytelser som skal produseres innen et angitt tidspunkt. Prisen pr. time avhenger av hvor mange unger som omfattes av tiltaket, og om de gjennomføres som fastsatt. Siden aktivitetene skjer i eller ved skolene, er det mulig for skolens kontaktperson (aktivitetslærer, sosiallærer) å sjekke opp om de fastsatte aktiviteter

²⁴ Mange trialprosjekter ble igangsatt av kirkens ungdomsarbeider – kateketene, som tilbud til litt uvøren og tildels vanskeligstilt ungdom. De satte velmenende i gang mange prosjekter – som de ofte ikke hadde forutsetningene for å gjennomføre. I NMF er derfor kateket-prosjekter en innarbeidet betegnelse på slike tiltak.

produseres eller ikke. Manglende etterlevelse av kontrakten meldes i så fall til styringsgruppen for storbyarbeidet. Konsekvensene kan bli at klubben "straffes på pungen" ved at midler holdes tilbake, eller at kontrakten ikke fornyes.

Mange av aktivitetene i Drammen ble først igangsatt mens dette kartleggingsarbeidet pågikk. Det er derfor for tidlig å ha noen mening med hvordan opplegget har fungert.

Idrettslagene inn i en profesjonell kontekst – med profesjonelle utøvere

Så å si alle aktivitetene som produseres i storbyarbeidet i Drammen skjer gjennom lønnet personale. Flere av klubbene har funnet personer som kan ta på seg instruktøroppgaver i eller rett etter skoletid – og så tilbudt dem timelønn for arbeidet. Dette er personer som enten avspasserer i sin ordinære jobb, eller som går ned til 80 eller 90% stillingsbrøk for å få mulighet til å gjennomføre et slikt oppdrag. Dette gjelder blant annet personale fra Skiold og Drafn. På den annen side skjer det en god del organiseringsarbeid i idrettslagene rundt "storbyaktivitetene" som gjøres ulønnet. Klubbene får godtgjort noe for administrasjonskostnader, men dette står ikke i forhold til den reelle innsatsen – sies det.

Noen av klubbene har personale på sine lønningslister, enten hel- eller semiprofesjonelle utøvere eller trenere, med en del ledig tid som kan settes inn i instruksjonsarbeidet på skolene. De er allerede betalt for sin innsats, men klubben (eks. DHK) får inntekter som bidrar til at den lettere kan tilby spillere semi- eller helprofesjonelle kontrakter. Kontraktørvirksomheten veier opp for en del av svikten i sponsor-markedet eller publikumsoppslutningen. Instruksjonsoppgaver på skolene kan for eksempel føre til at en utøver som ellers ville ha hatt 70 prosent lønn som trener eller utøver, kan få 100 prosent. Idrettsrådet i Drammen har kunnet utvide sin lederstilling fra 70 til 100 prosent gjennom at vedkommende har 30% koordineringsstilling for storbyarbeidet. Og i et tilfelle styrker tilskuddet en "idrettsgründer" som har etablert et formelt kampsportlag. I det siste tilfellet representerer tilskuddet fra storbyarbeidet en viktig inntekt sammen med tilskudd fra barnevern/kriminalitetsforebygging.

Drammen skiller seg derved klart fra for eksempel Bergen hvor mange av aktivitetene som produseres av idrettslagene gjennomføres av instruktører som ikke får betalt, men hvor "lønnstilskuddet" går til klubben som produserer nye aktiviteter for pengene. I Bergen produseres mange av aktivitetene i en "idrettslagskontekst" hvor det ikke er vanlig å ta ut lønn. Idrettslagene gjør det for sin egen del – som

en integrert del av sitt eget arbeid. I Drammen går idrettslagene inn i en skole- og SFO-kontekst som er lønnet og profesjonalisert i utgangspunktet. Det forutsettes dessuten i kontrakten med idrettslagene at det skal være kontinuitet blant instruktørene. De kan ikke rulleres ut i fra ei turnusliste. Instruktørene må forplikte seg over lengre tid til fastsatte tidspunkt på dagtid, og i en kontekst hvor alle andre lønnes. Da blir det vanskelig å organisere dette som en kortvarig dugnad som deles på flere.

Idrettslagenes bidrag til skolene er altså ikke at de stiller opp med gratis arbeidskraft. Men de stiller med kompetanse om fysisk aktivitet som skolene og SFO ikke har, eller som de ikke har tilstrekkelig med. I betydelig grad stiller også idrettslagene opp med personer som også har profesjonell utdanning. Drammen Svømmeklubb's svømmetrener er lærerutdannet, to av instruktørene på Galterud skole etter skoletid er også lærer ved skolen, Drammen Håndballklubb stiller både med en pedagog, en gymlærer og flere høgskolestudenter (som også samler opp praksispoeng). En av instruktørene til Skiold er lærer på en alternativ skole i Drammen med lang erfaring med elever med atferdsproblemer.

Deltakelse i aktivitetene i Drammen er gratis og er ikke knyttet til medlemskap i noen forening. Lønnet personale erstatter den frivillige innsats som ellers ville ha vært nødvendig for å arrangere slike aktiviteter. Drammen kommune er også involvert i to tiltak som godt kunne ha vært drevet innen rammen av idrettens storbyarbeid, men hvor midlene hentes fra barnevernet og Barne- og familiedepartementets storbymidler. Også i disse prosjektene går det offentlige inn og lønner instruktører. I tillegg betales medlemskap i klubb, samt nødvendig utstyr for å drive aktiviteten.

6 Kristiansand

6.1 Kristiansands deltakelse i storbyarbeidet – bakgrunn

Kristiansand er med sine 75000 innbyggere den største av de nye byene som ble innlemmet i storbyprosjektet i 2001. Trolig til manges overraskelse er Kristiansand den av byene som deltar i storbyprosjektet som har kommet dårligst ut på SSB's levekårsindeks, betraktelig dårligere enn Stavanger, Oslo og Bergen som er de som kommer best ut. Byen har et geografisk område som kommer spesielt dårlig ut – nemlig Sentrum bydel som har en levekårsindeks på linje med Oslo øst og Oslos drabantbyer. For øvrig er byens sosiale problemer relativt godt spredd. Kristiansand har i løpet av de siste 15-20 årene tatt imot mange flyktninger, men har få tradisjonelle arbeidsinnvandrere. Den ikke-europeiske minoritetsbefolkningen utgjør ca. 7% av totalbefolkningen og 13 prosent av barn og ungdomspopulasjonen. Bare Oslo og Drammen av de større byene har en større andel enn Kristiansand. Med unntak av et mindre område (Øvre Slettheia) er minoritetsbefolkningen i kommunen relativt godt spredd. Det betyr også at det ikke finnes lokalsamfunnsbaserte fler-idrettslag hvor minoritetsunger utgjør over 20% av medlemmene – til forskjell fra for eksempel situasjonen i Gamle Oslo, Furuset, Holmlia og Fjell (Drammen).

Kristiansand er også en kommune som er en gjenganger i statlige forsøks- og utviklingsordninger. Dette har sammenheng med byens størrelse og problemspekter. Byen har de fleste utfordringer som statlig forsøks- og utviklingsarbeid retter seg mot. Dessuten er kommunen stor nok til å ha et godt fagmiljø på de fleste områder. Samtidig er byen liten nok at det er mulig å få god oversikt. Kristiansand er en kommune som statlige forsøksforvaltere gjerne vil ha med i sine forsøks- og utviklingsprogram.

Da Kristiansand ble invitert til å delta i storbyprosjektet i 2001 var det i gang flere tiltak mot de samme målgrupper som i idrettens storbyarbeid. Dette arbeidet ble støttet med andre statlige forsøks- og utviklingsmidler – hvor midlene var i ferd med å opphøre.

Kristiansand deltok i årene 1999, 2000 og 2001 i Barne- og familiedepartementets utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet – på linje med Drammen. Men Kristiansand nøyte en spesielt begunstiget stilling og fikk mer midler enn de andre kommunene. I de tre årene programmet pågikk fikk kommunen til sammen 2,5 millioner kroner som i stor grad ble anvendt til kultur og idrettsaktiviteter for to av de målgruppene som idrettens storbyarbeid omhandler – barn og unge med hhv. atferdsproblemer og minoritetsbakgrunn. Av de tiltak som nå er innlemmet i Storbyarbeidet hadde Norges Motorsportforbund Kristiansand og basketballklubben KB-Pirates's skoleprosjekter fått midler til aktiviteter. Oddersjø hadde fått oppstartstøtte for å sette i gang sin "Æksjen". Kristiansand innlemmelse i Storbyprosjektet innebar at man fant en ny kilde til å finansiere disse prosjektene.

For året 2003 gikk Kristiansand kommune inn med 500.000 kr. til storbyarbeidet som kom i tillegg til de 400.000 kr. i statlige "storbymidler", slik at totalsummen til fordeling ble 900.000 kr. Utover dette tok kommunen lønns- og arbeidsgiveransvaret for leder av motorcross-prosjektet i hel stilling. Vedkommende er nå ansatt i Idrettsavdelingen med oppgave både å holde bananlegget vedlike og for å drive det igangsatte motorcrossiltaket. Dette er en ressursinnsats som er direkte rette mot storbyprosjektet og dens målgrupper som er verdt ca. 400.000 kroner.

6.2 Organisering: Krets, idrettsråd vs. kommunens rolle

Da Kristiansand ble innlemmet i storbyprosjektet høsten 2001 fikk Vest Agder idrettskrets midlene. Idrettskretsen hadde et ønske om å styre prosjektet omtrent som i Trondheim og i Bergen. Kristiansand idrettsråd mente det var svært urimelig at idrettskretsen skulle forvalte midler som skulle gå til kun av fylkets kommuner. Kristiansand kommune var også klar på at de ikke ville delegere sine midler til idrettskretsen, kun til idrettsrådet. Etter en kort konflikt ble både de statlige og kommunale midler delegert til idrettsrådet. Vest Agder idrettskrets er nå kun et mellomledd for overføring av midlene. I dag er idrettsrådet styringsgruppe for storbyarbeidet.

Ved at midlene forvaltes av idrettsrådet er det mulig å se storbymidlene i sammenheng med spillemidlene til aktivitet. I Kristiansand fordeles halvparten av de 1,8 millioner kroner i aktivitetsmidler som hodestøtte, mens den andre halvparten fordeles til mer spesifikke prosjekter. Det betyr at prosjekter som muligens faller utenfor storbyordningen, kan gis penger fra aktivitetspotten.

Kristiansand idrettsråd bruker for øvrig lite ressurser for å administrere dette arbeidet. Daglig leder bruker ca. 10% av sin arbeidstid til dette (jfr. 30% i Drammen). Det foregår lite kommunikasjon med relevante kommunale aktører. Det er opprettet ei ressursgruppe med blant annet nøkkelpersoner fra Kristiansand kommune, men den har kun hatt et møte på to år, og spiller derfor knapt noen rolle.

Kontaktene til kommunen er derfor av mer uformell karakter, og den går i første rekke til kommunens idrettssjef og i noen grad til den kriminalitetsforebyggende koordinatoren som følger opp en rekke prosjekter overfor utsatte grupper i byen.

De prosjekter som er innlemmet i storbyordningen er initiert og utviklet innenfor et begrenset nettverk av aktører i idrettsbevegelsen. Storbymidlene lyses ut en gang i året slik at alle lag kan søke på dem. Men i praksis er det de lag som er tett knyttet opp til arbeidet i idrettsrådet som har initiert prosjekter og fått midler til dem. Leder av idrettsrådet var tidligere leder i Oddersjø – som har fått midler til ”Æksjen”. Nestleder i idrettsrådet er leder i KB-Pirates som har fått midler til sine skoleprosjekter. Daglig leder i idrettsrådet er ildsjel i Vågsbygd svømme- og livredningsklubb som har fått midler til svømmeprosjekt for innvandrerkvinner. Et av rådets styremedlemmer er også styremedlem i Vigør – som har fått midler til åpen hall. Av nye tiltak er det kun Kristiansand turnforening og Våg barneidrett som har fått midler, og som ikke er en del av dette indre tette nettverket i idrettsrådet. På den annen side er byens så begrenset at idrettsrådets daglige leder kjenner godt til lederne i de fleste større idrettsforeningene i kommunen. Men han mener selv at med en så liten tidsressurs er det begrensede muligheter for å følge opp igangsatte prosjekter og til å drøfte nye prosjekter med potensielt interesserte klubber. På den annen side går det ikke mye ressurser til denne administrasjonen.

6.3 Presentasjon av de viktigste tiltakene/prosjektene

6.3.1 KB-Pirates – eliteklubb med en sosial profil?

Kristiansand Pirates er et allianseidrettslag i Kristiansand Basket. *Krisinsand Pirates* har et herrelag som spiller i basketligaen – BLNO, samt et rekrutteringslag som spiller i den regionale serien. *KB-Bredde* organiserer og driver breddeaktivitetene.

KB Pirates har en klar eliteidrettslig profil – hvor det å hevde seg i BLNO-ligaen står sentralt. Samtidig har klubben et klart ønske om å utbre basketballsporten på både deltaker og tilskuersiden. Med to helprofesjonelle spillere (krav fra BLNO), en heltidsansatt trener og en hjelpetrener i 10 % stilling, og med kun 500 tilskuere i snitt, har klubben både behov for flere tilskuere og større inntekter for å dekke utgiftene til en stadig mer profesjonalisert idrett.

Samtidig har klubben også en mer sosial målsetting formulert under overskriften *Pirates Verdi*. Her finner vi Pirates sosiale aktiviteter som sies å være et ”praktisk utløp for klubbens verdinormer og tankesett”. Det er disse sosiale aktivitetene som Kristiansand Pirates storbyarbeid dreier seg om. De er delfinansiert av storbymidlene.

I 2003 fikk klubben 175.000 kroner fra Storby. I tillegg fikk klubben 15.000 kroner fra skolene..

Skoleprosjektene

Skoleprosjektene til *KB-Verdi* begynte i 2001 som et kriminalitetsforebyggende prosjekt på Grim skole med støtte fra Barne- og familie-departementets Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet. I 2002 ble skoleprosjektet utvidet til å gjelde de andre store ungdomsskolene i byen. Møvik, Fiskå og Hånes har hatt en ukentlig økt gjennom hele skoleåret, på Oddemarka har det vært mer sporadisk.

Basketballaktivitetene på den enkelte skole blir ledet av en spiller fra Pirates. Dette er spillere som er kjente og har en høy offentlig profil. Deltakerne har for en stor del vært plukket ut av skolenes sosiallærere. Et flertall av de som deltar har lære -eller atferdsproblemer. Mange har flyktningbakgrunn. Kapasiteten pr. skole pr. økt er mellom 10-20 elever.

Rekrutteringen av ungdommer med atferdsvansker er ikke uproblematisk. En erfaring er at hvis det kun deltar ungdommer fra denne

gruppen, blir aktiviteten tung å drive. En trenger også annen og mer ”velfungerende ungdom” som kan bidra til en bedre balanse. Ved et par av ungdomsskolene forsøker en derfor å rekruttere noe bredere, men slik at man kan få en viss balanse mellom ungdom med atferdsproblemer og ungdom som ikke har det.

En viktig målsetting er å få ungdommer fra skoleprosjektene inn i den organiserte basketsporten (dvs. til KB-bredde). Det sies at klubben har fått så mange ungdommer med atferdsproblemer og med minoritetsbakgrunn at klubben har stått i fare for å få en sosial og etnisk slagside. I sin tur har dette ført til at en del ”velfungerende” norske ungdommer har søkt seg vekk – blant annet til håndball. De har ikke følt seg hjemme i basketsporten.

Slam-club og skolepresentasjoner

For å motvirke en sosial og etnisk slagside har Kristiansand Basket startet en ”Slam club” som er et rekrutteringstiltak rettet mot alle barn – i barneskolealder. Også dette tiltaket drives med instruktører fra eliteidrettslaget. Men her må den enkelte deltaker selv betale 995 kroner pr. år (som også inkluderer ball og genser), noe som gjør det selvfinansierende.. For å skape interesse for basketsporten generelt og Slam-club spesielt, har de fleste større barne- og ungdomsskoler hatt besøk av KB-Pirates toppspillere. Sporten presenteres gjennom oppvisningskamper, og toppspillerne skriver autografer. Elevene inviteres til å se på neste hjemmekamp i BLNO-ligaen.

Som instruktører ute på skolene – enten det er i demonstrasjonsaktiviteter eller de mer varige og regulære aktivitetene for ungdommer ”i målgruppene”, brukes toppspillerne i Pirates. Dette gjelder i første rekke de fire som er lønnet (inkl. trenere) som er pålagt dette arbeidet i arbeidskontrakten. Men også de 12-13 norske (og lokale) spillerne som ikke får lønn for sitt arbeid, må delta på dette som en inntektsbringende dugnad som bringer penger inn i klubbkassa.

For Kristiansand Basket har dette vært et meget vellykket rekrutteringstiltak. Gjennom 2003 har klubben hatt en økning på 180 medlemmer – en vekst på 90 prosent. Det er neppe mange andre norske idrettslag – uavhengig av idrett, som oppleve en slik tilstrømning i løpet av et år.

Åpen trening

Kristiansand-Pirates praktiserer åpen hall under trening, og det er ofte en god del ungdommer som ser på treningene. Mange av disse har etnisk minoritetsbakgrunn. Etter treningen er ofte noen av elite-spillerne igjen og spiller med ungdom som har bivånet den.

Forutsetningen for å være tilstede under treningen, samt få spille etterpå, er at ungdommene følger KB-Pirates normer for god oppførsel. De skal utvise normal høflighet. Vold og slossing godtas ikke.

New page – tiltak mot ungdommer med store atferdsproblemer

Kristiansand- Pirates og Kristiansand kommune deltar også i New Page-prosjektet hvor enkeltspillere fra Pirates er engasjert som ”støttekontakter” for barn/ungdom som er registrert i barnevernet. Dette tiltaket var ikke med i Kristiansands søknad om tilskudd fra storbymidlene for 2003, men er med i søknaden om midler for 2004. Siden tiltaket i hovedsak har vært finansiert over andre budsjetter, omtales det i kap. 6.4.

Vurdering

For Kristiansand-Pirates som er en klubb med ca. 500 tilskuere på kampene, og med et begrenset sponsorpotensiale sammenlignet med for eksempel fotball, innebærer det å selge tjenester til ”storby-prosjektet” og Kristiansand kommune, en viktig inntekstkilde. I 2003 fikk klubben 175.000 kr. fra ”storby”. I tillegg tjente klubben inn 105.000 kroner for dens innsats på *New Page-prosjektet* og den fikk 15.000 kr. fra ulike skoler som den solgte tjenester til. Det er ikke tvil om at disse midlene utgjør et viktig tilskudd til klubbens drift. Alle elitespillerne i Pirates må delta i arbeidet ute på skolene, også de 12-13 som er amatører og ikke hever noen form for lønn. Dette arbeidet har derfor karakter av inntektsbringende aktivitet. For de fire profesjonelle i klubben (inkl. trenere) er deltakelsen ute på skoler og evt. i ”støttekontaktvirksomhet” overfor barn med store atferdsproblemer, nedfelt i arbeidskontrakten deres, og kan derfor best karakteriseres som lønnet innsats.

Kristiansand-Pirates arbeid overfor ”storbyprosjektets” målgrupper representerer et mix av verdier og motiver. Basketsporten er en del av en internasjonal og kommersielt influert ungdomskultur, hvor produsenter av klær, sko og musikk spiller på en hip ungdomskultur. Pirates er en del av et nasjonalt seriesystem som forutsetter lønnsutbetalinger til noen utvalgte utøvere, og som derfor forutsetter store inntekter. Klubben må derfor forsøke å skape mest mulig blest rundt seg selv – for å trekke flere inn i ”basketfamilien” både som utøvere (i betydningen breddeutøvere) og som tilskuere. Samtidig uttrykker klubben at den skal ta et sosialt ansvar i forhold til utsatte grupper.

Hvor reelt og dypt det sosiale ansvaret stikker, har vi ikke noen mulighet for å sjekke ut. Dette er åpenbart også en god forretningsidé for basketball-sporten. Men samtidig er det en oppfatning blant

nøkkelinformanter i Kristiansand kommune at sporten virkelig er inkluderende både i forhold til unger med atferdsproblemer og spesielt med minoritetsbakgrunn.

Arbeidet til Kristiansand-Pirates har hatt en høy offentlig profil og har vært et ”utstillingsprosjekt” for klubben selv og for storbyarbeidet i Kristiansand.

Moto-cross som virkemiddel overfor utsatt ungdom

Et annet ”utstillingsprosjekt” når det gjelder idrett anvendt som forebyggende virkemiddel har vært moto-crosstiltaket i Randesund som drives i regi av Norsk Motorklubb, Kristiansand. Tiltaket ble igangsatt i 1997 med navnet *Cross-prosjektet på Hånes* og ble drevet ut 2001 som et lokalt bydelsprosjekt i nært samarbeid med blant annet Utekontakt, sosialkontoret, fritidsetaten og bydelspolitiet. I 2002 fikk Norsk Motorklubb, Kristiansand en ny bane med langt bedre muligheter for å utøve sporten enn tidligere, og klubben kunne nå ta imot ungdommer fra hele byen, ikke bare fra Hånes.

Moto-crossprosjektet i Kristiansand vurderes av flere i Kristiansand som svært vellykket. I tillegg til at tiltaket rekrutterer en god del helt vanlige ungdommer, har det også klart å trekke til seg flere ungdommer i alderen 12-20 år med betydelige rus- og atferdsproblemer. Disse er etnisk norske. Erfaringen er at mange av disse sluttet å ruse seg og begå kriminalitet.

De første årene ble motocrossprosjektet i stor grad finansiert med midler fra Utekontakten og fra Rusmiddeldirektoratet. Fra 2000 skjedd det en endring i Rusmiddeldirektoratets praksis for støtte, slik at disse statsmidlene ”tørket ut”. I 2001 ble dessuten Utekontakten lagt ned. Man sto der med et tiltak som hadde vist seg å være svært vellykket, særlig overfor ungdom med atferdsvansker, men som man ikke klarte å finansiere fordi midlene var tørket ut.

På våren 2002 gikk barnevernet inn og tok et økonomisk ansvar for tiltaket. Barnevernet følte seg presset, både av uformelle avtaler som var inngått mellom NMK og kommunen, og av stadige forespørsler fra klubben om penger. Dessuten var visstnok ca. 20 ungdommer rekruttert til tiltaket via barnevernet. I 2002 gikk barnevernet inn med 350.000 kroner i støtte til tiltaket, i tillegg til at storbyprosjektet gikk inn med 50.000 kroner og fritidsetaten med 75.000 kr.. En stor del av midlene gikk med til å lønne instruktøren for tiltaket. Dette var en tidligere profesjonell cross-kjører, som hadde arbeidet på prosjektet siden starten i 1997, og som nøytt stor tillit for sin evne til å motivere og håndtere litt ”rufsete” ungdom.

Men midlene til lønn var ikke tilstrekkelig. Klubben hadde også behov for midler til sykler, personlig sikkerhetsutstyr for deltakerne og til lisenser.

Vi hadde en stadig pågang her fra (leder av prosjektet) og fra foreldre om at vi skulle bidra med penger til sykler, til deler, vedlikehold og sikkerhetsutstyr. Det var forventet at alle ungene skulle ha tipp-topp utstyr og at hver deltaker skulle ha sin egen sykkel. Sporten er så dyr at vanlige folk ikke har råd til å delta uten sponning. Det krever hvertfall et meget stort foreldreengasjement for å være villig til å bære så store utgifter. For barnevernet ble dette for dyrt, særlig da vi samtidig ble pålagt fra våre politikere å kutte utgiftene på barnevernsbudsjettet. Det økte vår skepsis til å bruke så mye penger på dette tiltaket (barnevernssjef).

Vi prøvde å dele på sykler, men det gikk ikke. Det ble bare krangel om hvem som gjør hva av vedlikehold. Enkelte lurer seg unna og skylder på de andre. Å ha en sykkel på deling er bare mulig i rekrutteringsfasen, ellers må de ha sin egen. De vanlige medlemmene har sin egen sykkel. Men de er dyre å kjøpe og dyre å vedlikeholde. De utsettes for en veldig slitasje, og det må stadig byttes stempel, dekk og andre slitasjedeler. (daglig leder)

Ved utgangen av 2002 trakk barnevernet seg økonomisk ut av prosjektet. Men kommunen styrket sin støtte til tiltaket på en annen måte. Stilingen som prosjektleder ble konvertert til daglig leder for motorsykkelanlegget i Randesund og ble tatt inn på Idrettsavdelingens budsjett og gjort til en kommunal stilling. Han kunne derfor drive arbeidet omtrent som tidligere. Men fortsatt mangler klubben midler til utstyr, vedlikehold etc. For 2003 har klubben fått 125.000 kroner i storbymidler. Dette er midler som kan brukes til dette formålet, men det er allikevel ikke tilstrekkelig. Behovet for midler til utstyr og teknisk drift er fortsatt betydelig.

Det rapporteres fra Moto-cross tiltaket i Randesund at de ikke har disiplinproblemer, til tross for at de har deltakere som har utvist betydelige atferdsproblemer på andre arenaer. En viktig grunn til dette er trolig også at tiltaket har en særdeles proff instruktør som har en væremåte og kulturbakgrunn som matcher mange av guttenes.

Flere fagfolk vi har intervjuet mener at tiltaket har hatt svært positive effekter på deltakerne. Også barnevernssjefen som trakk midlene tilbake medgir at folkene bak prosjektet har gjort en god jobb. Overfor

barn og unge med atferdsproblemer er det svært sannsynlig at det foreligger en *aktivitetsmessig match*. Motocross (og andre motorsportsaktiviteter) er (trolig) spesielt velegnet som et forebyggende virkemiddel overfor unger med atferdsproblemer.

Terje Eriksen som er ildsjel og instruktør på tiltaket ble i 2000 tildelt ”Den kriminalitetsforebyggende pris” av det Kriminalitetsforebyggende råd.

Motocrossaktivitetene representerer også noen særegne utfordringer og problemer:

- Betydelige krav til foreldreoppfølging:
- Fram til barna er 12 er det et krav om at foresatte alltid er med på trening. Fra 12-14 forutsettes det at det er en voksen på to deltakere. Deretter trener de fritt.
- Store kostnader til utstyr:
- En ny sykkel koster 50-60.000 kroner. Personlig sikkerhetsutstyr koster ca. 6000 kr. Det må stadig skiftes deler på sykkelen fordi den kjøres så hardt. Erfaringene med å la flere ungdommer dele på en sykkel er dårlige fordi da pulveriseres ansvaret for vedlikehold. Kjøring til konkurranser forutsetter egen tilhenger til bilen.
- Kostnader til instruktører:

De fleste foreldre har ikke erfaring med sporten og kan derfor heller ikke tre inn som trenere/instruktører som for eksempel på samme måte som i fotballen. Alternativet blir da ofte en lønnet instruktør.

Kravet om betydelig oppmøteinnsats fra foreldre utelukker barn (hvertfall under 14 år) fra hjem preget av manglende omsorg eller omsorgssvikt – som ofte er nært forknippet med atferdsproblemer hos barna. Og det utelukker normalt også mange med minoritetsbakgrunn fordi foreldrene ikke har tradisjoner for å stille opp på denne måten. Enda vanskeligere blir det hvis de foresatte skal bekoste eget barns sykkel, sikkerhetsutstyr og vedlikeholdskostnader. Vi snakker her om flere ti-tusentalls kroner pr. år. Slik sett passer aktiviteten bedre til unger med middelklassebakgrunn, god økonomi og svært engasjerte foreldre.

Hvis denne aktiviteten skal kunne anvendes som et forebyggende og integrerende virkemiddel overfor unger med atferdsproblemer og med minoritetsbakgrunn, forutsetter det en betydelig offentlig ressursinnsats på utstyr, til vedlikehold og til lønnsutgifter til gode

instruktører. Gjennom å ansette daglig leder for motorsporttiltaket i kommunen, har Kristiansand kommune bidratt mye for å få til dette. Men dette synes allikevel ikke å være nok. Fortsatt har tiltaket et stort pengebehov. Så stort at barnevernet har meldt pass. Storbymidlene kommer her inn og dekker opp noe av de midler som barnevernet tidligere bidro med. Men heller ikke dette synes å være nok. Tiltaket er derfor hele tiden på jakt etter mer offentlige midler.

6.3.2 ”Æksjen” – Kristiansand Ski- og skøyteklubb Oddersjø

Oddersjø er en gammel og ærverdig idrettsforening. Den ble stiftet i 1871 og er som sådan visstnok den eldste ski- og skøyteklubb i verden. Oddersjø er Kristiansand vinteridrettsklubb og er byomfattende. I tillegg til skøyter, langrenn og skihopping, driver klubben orientering på sommerstid. I tillegg driver klubben varierte allidrettsaktiviteter utendørs hele året.

Etter barneidrettsalderen har alternativet for ungene vært trening og konkurransedeltakelse i tildels treningskrevende kondisjonsidretter. Initiativet til ”Æksjen” kom fra foreldre som hadde hatt unger med i allidretten, og som fortsatt ønsket et bredere spekter med aktiviteter enn en spesialisering i en konkurranseidrett. Ledere i klubben satt seg da ned med de ungene det gjaldt – da ca. 12 år gamle, og drøftet hvilke aktiviteter de kunne ønske seg. Da kom det inn mange tips og idéer. Resultatet av initiativet ble videreutviklet til ”Æksjen”.

”Æksjen” ble etablert i 2001 og er et aktivitetstilbud som ikke er konkurransepreget hvor aktivitetene fortrinnsvis skjer i friluft, og mye i skog og mark. Det drives en ettermiddag i uka høst og våsemester, og deltakerne prøver fortrinnsvis ut en ny aktivitet hver uke. I tillegg arrangeres det tre årlige helgeturer med overnatting – hhv. på vinteren, våren og høsten. En viktig målsetting med tiltaket er at ungene skal ha det gøy, samtidig med at de lærer seg ferdigheter og opparbeider kondisjon på en ”morsom” måte. Målgruppen for tiltaket er all ungdom i alderen 13-16 år (8-10 klasse). En rekrutterer ikke bevisst ungdom i bestemte problemkategorier. En hensikt med tilbudet er å gjøre utendørsaktiviteter interessante og morsomme, og dermed hjelpe ungdommene over 13-16 års-krisa (”frafallsalderen”) slik at de fortsetter å drive idrett.

Tiltaket fikk 100.000 kr. i støtte fra Idrettens Storbyarbeid i 2003. Den enkelte deltaker betaler kr. 300 i deltakeravgift, pluss medlemsavgift i

Oddersjå på 250 kr.. Deltakerne betaler mellom 250 til 350 kr. for en helgetur med overnatting.

De totale utgifter for tiltaket pr. deltaker pr. år er ca. 4.000 kroner pr. deltaker. Ca. 1.000 kroner tas inn i deltakeravgift, og ca. 3.000 kr. er støtte fra ”storbypengene”.

Høsten 2003 har Æksjen 28 påmeldte deltakere. Det er tett opp under deltakertaket på 30 stykker. Mer enn halvparten er jenter. Det sies at jenter i denne alderen ofte er ”tøffere” enn guttene – noe som kan ha sammenheng med at de er tidligere fysisk og mentalt utviklet. Halvparten av deltakerne er rekruttert fra Oddersjås idrettskole fra året før. Ca 1/3 av deltakerne er samtidig også aktive innen Oddersjås idretter. Flere av de resterende 2/3 har dette som sin eneste organiserte fysiske aktivitet. Alle ungene har norsk etnisk bakgrunn. Det sies at mange av aktivitetene er fremmede for unger med flyktning- eller innvandrerbakgrunn.

Et variert og krevende opplegg - organisert av lønnede ledere

Et kjennetegn ved ”Æksjen” er at aktivitetene varierer fra uke til uke. Deltakerne får prøve ut aktiviteter som: Bandy, buldring, frisbee, gjørme-rugby, golf og crazy golf, langrenn, orientering og crazy orientering, fjellklatring m/rappellering, rulleski, seiling, skihopping på plast og snø, skiskyting, rulleskiskyting, rolleblade-orientering, skøyter, snowboard, sparkesykkel, sykkel-skyting og ulike sykkel-aktiviteter.

Et av helge-oppleggene er en helgetur med to overnattinger som ble kalt for 58-grader Nord – etter modell av TV-serien 71-grader Nord. Her måtte deltakerne bevege seg over lange strekninger både til fots og til vanns, med innlagte prøvelser underveis. Opplegget krever betydelig samarbeid deltakerne imellom. Overnatting skjer i telt/lavoer.

I og med at aktivitetene varierer fra uke til uke, med nye øvelser til dels på nye steder, er det mye som må planlegges og forberedes. Til noen av aktivitetene har deltakerne eget personlig utstyr (eks. sykkel, skøyter), men for mange av aktivitetene forutsettes det at de får låne utstyr. Ikke alle har rulleski, gevær, snøbrett, eller hopp-ski. For andre aktiviteter kreves det ”fellesutstyr” som seilbåt eller rappellerings-utstyr. Hver aktivitetsdag forutsetter derfor betydelig planlegging og en komplisert logistikk. Dette er ikke noe en kan organisere blant foreldre etter tur. Det forutsetter en person som har ”grepet” og styringen med det hele. I dette tilfellet har dette vært en ”erfaren” utøver i klubben – midt i tjue-årene - som tar idrett-hovedfag på

Høgskolen i Agder. Han har derfor både et ekte engasjement og en faglig interesse av det. Han får betalt på timebasis, men han bruker nok langt mer tid enn han får betalt for. I tillegg har han tidvis med en lønnet assistent.

En del av storbymidlene er anvendt til å kjøpe inn utstyr til klubbens utstyrspool. Mesteparten av midlene anvendes til å lønne instruktør og assistent.

Et attraktivt opplegg som kan passe noen av de inaktive, men neppe de andre av storbyprosjektets målgrupper.

”Æksjen” er et aktivitetskonsept i grenselandet mellom idrett, speiding og friluftsliv hvor en gir 13-16-åringene en ny fysisk aktivitet hver uke. Flere av aktivitetene har lav terskel – dvs. at de fleste kan klare å utøve dem på et eller annet vis. Andre aktiviteter er sikkert fremmede for de fleste – slik at det er helt greit ”å gå på trynet”. Og de som kanskje ikke lykkes i en ting, klarer trolig noe annet. Dessuten er aktivitetene mye mer humor- og lekebetont enn konkurransebetont. Det er aktivitetene i seg selv, mestring og det å ha det moro som er målet, men hvor de samtidig får kondisjon med på kjøpet. Aktivitetene passer sikkert for de som ikke har deltatt med idrett før. Men de passer trolig spesielt godt for de som er i ferd med å falle fra, eller har falt fra konkurranseidretten. Æksjen er et godt alternativ – uten konkurransepress og treningspress. I tillegg passer helt sikkert også aktivitetene til ungdommer som også deltar i konkurranseidrett – som ønsker å delta på noe morsomt og få mye ”gratistrening”.

Men Æksjen passer ikke unger med atferdsproblemer. Instruktørene er to unge menn – i tjuårene. De er alene med gruppen under aktivitetene. Siden det dreier seg om nye aktiviteter hver gang, er de veldig opptatt med å få tilrettelagt alt det praktiske. Mye av aktivitetene skjer i grupper – og dette forutsetter at gruppene fungerer sosialt. Gruppene forutsetter sjølgående unger. I og med at mye av aktivitetene skjer ute i skog, mark og på veinettet – og ikke på en avgrenset arena, finnes det heller ikke noen ”sidelinje” med voksne som kan trå til hvis noe skulle skjære seg. Fordi aktivitetene endres fra gang til gang, finnes det ikke noe klart innarbeidede normer knyttet til aktivitet og arena. Rammen er foranderlig. Slik sett skiller det seg veldig klart fra både Motocrossen og basketballtreningene. Ungdommer med atferdsproblemer må derfor ha med seg egen støttekontakt/fritidsassistent som kan sette grenser, sies det. Men i og med at aktivitetene skjer ute i skog, mark og utenfor avgrensede arenaer, blir dette også ”dumt”. For da må assistenten bokstavelig talt fotfølge sin ungdom – noe som uungåelig fører til å stigmatisere den som fotfølges. Det er noe annet

når fritidsassistenten/støttekontakten står på sidelinjen som hvilken som helst foresatt eller onkel på arenabaserte aktiviteter.

Æksjen forutsetter sjøgående og sosialt normalt fungerende ungdommer.

Hvis vi skal ta imot ungdommer med atferdsproblemer, vil det kunne ødelegge den gruppa vi har. En person kan ødelegge for alle. Vi kan ikke bruke våre aktiviteter til å løse deres problemer. Det blir for vanskelig for oss. Da må en evt. lage et eget konsept for enten en unge eller ei mindre gruppe. Vi har fått en henvendelse fra *Fritid med bistand* om vi kunne ta imot en. De kunne stille med assistentlønn. Da ga vi beskjed tilbake at da må dere følge opp denne ungdommen. Vi klarer ikke å finne denne type assistent hos oss. (instruktør Æksjen)

Vi er ikke uvillige, men som en frivillig organisasjon kan ikke vi ta over kommunens jobb. Det vi kan er *aktivitet* (daglig leder Oddersjø)

Æksjen representerer derfor et svært nytenkende tilbud – som kan passe til ungdommer som er inaktive, men som kan tenke seg artige aktiviteter ute i friluft, til ungdommer som begynner å gå lei konkurransepresset, men også ungdom innen kondisjonsidrettene som vil ha litt morsom ekstra-trening.

Så langt vi kan se er Æksjen noe av det mest kreative som er forsøkt ut under ”Storbyparaplyen”, og viser at også etablerte idrettslag har muligheter for fornyelse (jfr. Viking i Bergen). Ja, kanskje det nettopp er de etablerte idrettslagene som driver med tradisjonelle aktiviteter utendørs, som har det største potensialet for å gjøre noe nytt. Lokalområdet med sjø, elver, vann, sykkelveier, parkeringsplasser, fjellskrenter etc. etc. gir enorme variasjonsmuligheter for morsom fysisk aktivitet. Men her er det ikke nok med ”fantasi” til å se mulighetene. Man trenger kapasitet og kompetanse på å planlegge og gjennomføre aktivitetene. En sentral problemstilling er hvordan et så komplisert opplegg kan rutineres og overføres til nye ”drivere” hvis eller når vedkommende som har modellen for dette og erfaringen med det, slutter. Spørsmålet er om dette kan gjøres gjennom å utarbeide en egen Æksjenmanual.

6.3.3 Kristiansand Turnforening

Kristiansand turnforening er et stort idrettslag med 1200 medlemmer. Klubben har treningspartier fra 3 år og opp til voksen alder. For de minste har en foreldre- og barnepartier, for 8-10 åringene drives det idrettskole,. Fra barna er 10 år og ut ungdomsalderen finnes det tilbud innen individuell konkurranseturn, rytmisk sportsgymnastikk, salto, jazzdans, freestyle-aerobics og cheerdance. Klubben har svært profesjonelle og populære instruktører på de fleste aktivitetene. Høsten 2003 deltok 25 ungdommer i alderen 13-17 år på Salto-trening, 90 fordelt på tre jazzdanspartier, 24 i freestyle og 27 i cheerdance. For de som ikke når opp i individuell turn, representerer aktivitetene muligheter til å konkurrere på et annet og mer kollektivt nivå. I tillegg kan ungdommene delta uten å konkurrere (eks. aerobics, jazzdans). Aktivitetene drives med lønnede instruktører og den finansieres gjennom deltakeravgiftene som ligger på ca. 1500 kroner pr. semester for de som konkurrerer og 500 for de som ikke konkurrerer. Kravet om foreldreinnsats til instruktøroppgaver er begrenset.

Klubben har en betydelig medlemsvekst de siste årene, og en målsetting er å holde på de barn og unge som en får inn i klubben.

Klubben fikk i 2003 100.000 kroner storbymidler. Disse er delvis brukt på aktiviteter på to SFO'er, til sosiale aktiviteter for ungdom og til kurs for ungdom som vil bli instruktører.

Med støtte fra Storbymidlene driver turnforeningen en ukentlig aktivitetsøkt for to skolefritidsordningen på to skoler. De SFO-ansatte har ansvaret for å følge ungene til hallen, hvor turnforeningens instruktør tar over. Ved den ene skolen hvor det har vært en del atferdsproblemer, er også en fra SFO med på selve aktiviteten. Aktivitetstilbudet innebærer også "modell-læring" for de SFO-ansatte som mangler mye kunnskap om hvordan de kan aktivisere barna i mer utfordrende lek. Turnforeningen kan tilby meget kompetente instruktører – som har tung idrettsfaglig/pedagogisk bakgrunn. Tiltaket har mye til felles med SFO-tiltakene i Drammen.

For å gi ungdommene i klubben et bedre tilbud anvendes det storbymidler til sosiale aktiviteter som ungdommene selv bestemmer. De har valgt å bruke midler til sosiale sammenkomster, videokveld med pizza, halldiskotek, ekstra-trening med overnatting, og en helgetur med til Setesdal med rafting, kanopadling og klatring. Idrettslaget forsøkes å gjøres mer likt en fritidsklubb – hvor også

begge kjønn deltar. Klubbens lavterskelaktiviteter innen dans, aerobics m.m. gjøres på denne måten enda mer attraktive.

En vurdering

Kristiansand Turnforening ønsker å rekruttere flest mulig til sine aktiviteter – og de har lyktes med det. Her er det idrett og aktivitet som egenverdi som står i sentrum, ikke å rekruttere bestemte grupper. Klubben har vært flink til å utvikle aktiviteter uten eller med et lavt konkurransemoment. En viktig målsetting er å få flere med på aktivitetene – og da vil en også kunne få med inaktive, unger med minoritetsbakgrunn, og evt. unger med atferdsproblemer. Strategien er utpreget ”befolkningsaktig”, og lite målgruppeaktig. Samtidig forsøker klubben å la ungdommene selv utvikle sosiale aktivitetene som øker trivselen og lysten til å fortsette både i klubben og med de fysiske aktivitetene. Det er trolig slik Kultur- og kirke departementet mener idretten bør fungere (jfr. kapittel 10) hvor idrettens egenverdi står i sentrum, men hvor deltakelsestersklene minskes og hvor trivselen økes. På den annen side – representerer dette en type tiltak hvor midler som er øremerket til tiltak for spesielle grupper, anvendes i aktiviteter som ligger tett opp til det som er ”vanlig idrettslagsarbeid” og vanlig SFO-arbeid. Spørsmålet er om dette ligger innenfor eller utenfor storbyprosjektets/tilskuddsordningens målgrupper og intensjoner.

IK Våg – barneidrettssatsing i et flerkulturelt område med lønnete instruktører

IK Våg er et allianseidrettslag bestående av barneidrett, fotball, håndball, badminton, tur og friluftskliv. Håndballen for kvinner – Våg Wipers – spiller i eliteserien. Fotballaget er på toppen av 3 divisjon og har videre ambisjoner. Høsten 2003 har klubben 2068 medlemmer, og er en av Norges største. Barneidretten alene har 720 medlemmer (til og med 10-åringene).

Allianseklubben dekker hele Vågsbygd i Kristiansand – et område med over 20.000 innbyggere som strekker seg over sju-åtte kilometer. Området har 5 barneskoler og to ungdomsskoler. Barneidretten er organisert ut i fra barneskolekretsene. For hvert klassetrinn – på hver skole – er det et barneidrettslag. Driften av det enkelte lag er avhengig av at det er foreldre som må ta et ansvar som ledere og instruktører. Ellers blir det ikke noe barneidrettstilbud. Barneidretten har 60 ledere og trenere fordelt på barneskoledistriktene. Ulempen med en slik organisering er at hvis det ikke melder seg noen foresatte til disse viktige oppgavene, blir det heller ikke noen barneidrettsaktivitet. IK Våg besitter ikke et korps med potensielle ledere/instruktører som er

villig til å avsette tid for andres barn – på en annen skole enn hvor deres egne barn går.

Det rapporteres fra IK Våg at det har vært vanskelig å få rekruttert nok foreldre på alle skolene, og en risikerer hele tiden at enkelte klassetrinn blir stående uten barneidrettstilbud. Dette har vært spesielt vanskelig i en av skolekretsene – på Slettheia. Dette er det område i Kristiansand med høyest andel innvandrere og flyktninger, og med en relativt stor andel norske barn med enslige mødre. Barn i området har vært uten noe barneidrettstilbud i mange år. Det siste året klart å få rekruttert to foreldre med minoritetsbakgrunn, samt en norsk, til å ta ansvar for 3. og 4. klassingene. Disse har fått tett oppfølging fra barneidrettsstyret i form av skolering, blant annet hvordan de skal håndtere disiplinproblemer som det er en del av. 1. og 2. klassingene i området er fortsatt uten barneidrettstilbud.

Barneidretten i IK Våg har fått 50.000 kroner fra Storbyprosjektet. Dette beløpet vil de trolig måtte bruke for å kjøpe inn trenere. Høsten 2003 var tanken enten å forsøke å finne egnede ungdommer på idrettslinja på videregående og betale dem, eller spørre fritidsetaten om de har noen som kan ta et slikt ansvar mot betaling. Dette er en strategi som er sammenfallende med den på Fjell, Holmlia og Furuset - hvor lønnet innsats trer inn for å erstatte manglende foreldre innsats.

I de andre skolekretsene i Vågsbygd bor det også barn med innvandrer og flyktningbakgrunn. Men her er ikke prosenten 50-60 som på Øvre Slettheia, men 10-15 prosent. Barneidretten har klart å absorbere disse. Det rapporteres at dette nesten bare er gutter.

Vi får ikke tak i jentene. Vi får stadig tilbakemelding på at de ikke kan fordi de da må gå i bukse, at de må være hjemme og passe mindre søsken og at det er for dyrt. (idrettsleder IK Våg).

Det koster 450 kroner hvert år å delta i barneidretten. I 2002 var det ca. 100 av de 700 som ikke betalte. Erfaringene er at om lag halvparten av de med minoritetsbakgrunn ikke betaler. Inkludert blant disse er barn fra et lokalt asylmottak som åpenbart ikke har betalingssterke foreldre. Dessuten unnlater en del norske foreldre som "sliter" å betale. Barneidretten i Våg ser mellom "fingrene" på dette.

Vi tapte 50.000 kroner i tapte kontingenter i barneidretten i 2002²⁵. Vi har tatt det opp med revisor som sier at dette

²⁵ Men en kontingent på 450 kroner betyr det at ca. 110 av de 700 barna i barneidretten ikke betalte kontingent.

må ansees som tapt. Vi setter derfor "betalt" på dem allikevel, og de får ikke noen purring.

For ikke å støte ut unger med manglende evne eller vilje hos foreldre til å støtte deres deltakelse i barneidretten, aksepteres derfor et betydelig antall gratispassasjerer. De betraktes som medlem til tross for at de ikke har kommet over den laveste medlemsterskelen som er betalt kontingent.

Men når ungene kommer over i for eksempel fotballgruppa, endrer situasjonens seg betraktelig. For lagene over 12 år anvendes hovedsakelig betalte trenere. Hvert lag må finansiere sin trener. Dette er en praksis som har ført til et økonomisk press på lagene. Her er også holdningen til manglende betaling av kontingent annerledes. Manglende betaling fører til en purring. Hvis denne ikke betales, får spilleren ikke lenger delta.

6.3.4 Andre tiltak med støtte fra storbyprosjektet

Vågsbygd svømme- og livredningsklubb driver et svømmeopplæringskurs for kvinner med innvandrer/flyktningebakgrunn og videregående kurs (crawl). Tiltaket har 42 deltakere i 2003. Deltakerne er rekruttert gjennom Røde Kors og Afrikaforeningen. De fleste av deltakerne er somaliske kvinner, men det kommer også deltakere fra Cuba, Thailand, Irak, Vietnam og Serbia. Damene deltar med stor entusiasme. I utgangspunktet var målgruppa for tiltaket yngre jenter, men det kom kun voksne damer på informasjonsmøtet. Det sies nå at kvinnene ser at dette er et all right tiltak, og de har begynt å ta med seg døtrene sine. Tiltaket får i 2003 50.000 kroner fra storbyprosjektet, og midlene går hovedsakelig til å lønne instruktører og til bassengleie.

FK Vigør får i 2003 50.000 kroner i støtte til åpen hall på Tinnheia. Dette er en hall som i mange år har vært stengt fordi den har vært for dyr å holde oppe. For å slippe utgifter og få inntekter på den, ble den i flere år brukt til lager for bilrekvisita. Storbymidlene brukes til å subsidiere driften av hallen, slik at den kan brukes til idrettsformål. I skrivende stund er prosjektet i ferd med å gå over fra å være en åpen hall for alle, til å bli et prosjekt for oppstart av et idrettslag for innvandrere. Bydelen sliter med få aktiviteter og dårlig med anlegg for barn og unge.

6.4 Tiltak overfor storbyprosjektets målgrupper som er finansiert utenfor Storbyprosjektet

6.4.1 New Page²⁶

Kristiansand- Pirates og Kristiansand kommune deltar også i New Page-prosjektet hvor enkeltspillere fra KB-Pirates er engasjert som "støttekontakter" for barn/ungdom som er registrert i barnevernet. Ordet støttekontakt er satt i anførselstegn fordi det dreier seg om mer enn en vanlig støttekontakt. Det dreier seg om 5-6 timer oppfølging ukentlig – hvorav en del innebærer å spille basketball eller delta i basketmiljøet. For et slikt arbeid får Kristiansand-Pirates 5000 kroner pr. måned pr. ungdom pluss en grunnstøtte på 105.000 kroner pr. år. Barnevernet dekker ca. 2/3 av dette beløpet, resten har i Kristiansand vært dekket av et spleiselag mellom skolekontoret, fritidsetat og kriminalitetsforebyggende koordinator.

Det er fire gutter i ungdomsalderen som i skrivende stund deltar i opplegget. Dette er ungdommer med betydelige atferdsproblemer. Et fellestrekk er at de er glade i å spille basket, og at de selv har ønsket basket som fritidsaktivitet. "Støttekontaktene" er to av topp-spillerne til KB-Pirates. Deres jobb har ikke bare vært å aktivisere dem i basketspill og å få dem inn i et positivt miljø, men også være et bindeledd til skole, venner, delta i ansvarsgrupper m.m.

Så langt er ikke barnevernet i Kristiansand fornøyd med hvordan dette har fungert, særlig ikke fra en av spillernes side. De synes at de har fått for lite igjen i forhold til det de betaler for. Barnevernet hadde forventet at de fikk spillere fra Kristiansand-Pirates som nok hadde vært mer skolerte på å arbeide med denne type ungdommer, enn de viste seg å være. På den annen side medgir også barnevernet at de hadde urealistiske forventninger til hva Pirates-spillerne skulle kunne utrette overfor ungdom med svært store atferdsproblemer.

Ved inngangen til 2004 er barnevernets skepsis så stor at det er usikkert om de vil fortsette samarbeidet med New Page og KB Basket.

²⁶ New Page er nå (2004) en del av storbyarbeidet i Kristiansand, men var det ikke i 2003, og plasseres derfor utenfor storbyarbeidet.

6.4.2 Open House på Kvadraturen Vidergående skole

Kvadraturen videregående skole har i hele 33 vært åpen på tirsdag og torsdag fra kl. 18 til 20 fra høsten fram til forsommeren. Hver kveld deltar mellom 50 til 100 ungdommer i aktiviteter i de åpne gymsalene som fotball, basket, styrketrening, og i mer rolige aktiviteter som biljard og sjakk. Om lag 2/3 av deltakerne har minoritetsbakgrunn. Under en stikkprøveregistrering i mars 2003 hadde 53 av de 75 deltakerne ikke-europeisk minoritetsbakgrunn. Tiltaket er åpent for alle, og kun ca. 1/4 av deltakerne kommer fra Kvadraturen skole. De resterende kommer fra andre videregående skoler, fra Kristiansand voksenopplæring. Tiltaket trekker også til seg en del ungdom med minoritetsbakgrunn som er i arbeid. Fram til 2003 har skolen selv dekket personellressursene til dette arbeidet – ca. 80.000 kroner i året. I 2003 signaliserer skolen at den ikke makter å opprettholde tilbudet, og har søkt om eksterne midler for å finansiere det. Skolen har foreløpig fått 40.000 kroner i offentlige midler fra en pengepott til forebyggende arbeid som den kriminalitetsforebyggende koordinatoren disponerer.

6.5 Hva kjennetegner arbeidet i Kristiansand?

Storbyarbeidet i Kristiansand har mer til felles med det som drives i Bergen enn det som drives i Drammen. Kristiansand anvender mer en ”la alle blomster-blomstre-strategi” enn å prøve ut en bestemt modell slik som i Drammen. Også i Kristiansand finnes det idrettslag som arbeider tett opp mot skolen, men her synes nok initiativet og drivkraften å komme mye mer fra idrettslagene selv (jfr. KB-Pirates og Kristiansand turnforening) enn i Drammen. Det er også ganske tydelig at mange av prosjektene i Kristiansand vinkles tydeligere mot barn og unge med atferdsproblemer. Dette kan forklares med at Kristiansand kommune i mange år har drevet et aktivt arbeid overfor denne målgruppen, også delfinansiert gjennom statlige prosjektmidler.

Et fellestrekk ved så å si alle prosjektene er at innsatsen for å få ”marginaliserte grupper” med i fysisk aktivitet – enten det er barn/unge med atferdsproblemer, minoritetsbakgrunn og inaktive, er at det anvendes lønnede trenere/instruktører. For KB-Pirates som utfører mye arbeid i forhold til slike målgrupper gir arbeidet inntekter som i sin tur utgjør en ikke uvesentlig del av det økonomiske fundamentet for å kunne drive med lønnede spillere og trenere. Spillerne kan gis lønn for et arbeid de kan og liker, i stedet for at de må arbeide med noe helt annet (eks. avisbud, kassajobb o.l). Et sannsynlig problem

kan bli at klubben blir avhengig av midlene, noe som kan skape store problemer hvis de kommunale samarbeidspartnerne trekker seg ut av samarbeidet.

Idrettsrådet i Kristiansand bruker lite midler til å koordinere arbeidet i Kristiansand. Dette er en bevisst prioritering for å få mest mulig midler til tiltak. Derimot går det mye frivillige og ubetalte ressurser til å planlegge tiltak og mobilisere deltakere. Dette er en usynlig innsats som det er lett å overse.

7 Nittedal - Gjelleråsen Idrettsforening

Nittedal er en av Oslos randkommune som er innlemmet i idrettens storbyarbeid gjennom Akershus idrettskrets. ”Storbyarbeidet” har vært konsentrert om Gjelleråsen Idrettsforening (GIF) som ligger tett opp til grensa til Oslo.

7.1 Storby i GIF

Gjelleråsen Idrettsforening (GIF) ble etablert i 1935, og har om lag 1000 medlemmer. Klubben har sitt ”oppland” og rekrutteringsbase i søndre del av Nittedal kommune (Slattum og Li). Storbyarbeidet i GIF kom i gang i 2002. Forhistorien er spesiell. Det er også de tiltak som er iverksatt.

Kort historikk

Et viktig (praktisk/økonomisk) utgangspunkt var at Nittedal kommune sommeren 2001 nedla den kommunale fritidsklubben av økonomiske grunner. Samtidig som dette skjedde kunne man konstatere økende problemer i (deler av) ungdomsmiljøet i den storbynære bygda. Mobbing, skoleskulk og (økende) bruk av rusmidler blant ungdomsskoleelever var en del av denne problembeskrivelsen, men også konflikter mellom grupper av ungdom, og gryende rasisme kom til uttrykk som organisert nynazisme. Når forebyggende innsats (fritidsklubb) ble kuttet ut samtidig som ungdomsproblemene økte, måtte noe gjøres!

En av de sentrale pådriverne i nytenkningen var leder i ungdomsskolens FAU, og også tillitsvalgt i GIF. Forståelse av ”problem-situasjonen” var hentet gjennom informasjonen til FAU-rollen, mens ”handlingsmulighetene” åpnet seg gjennom kjennskapen til GIF:

GIF disponerer for eksempel et flott klubbhus med squash-haller og aktivitetsrom. Det er flere fotballbaner, svømmehall og idrettshall. Li ungdomsskole ligger bare et steinkast fra klubbhuset. En stor asfaltert plass ved klubbhuset benyttes om vinteren til skøyter og om sommeren til mange aktiviteter: fra skating til å lære å sykle.

Infrastrukturen i og rundt klubben åpnet altså for å skape nye møteplasser, og gav rom for et bredt spekter av aktiviteter.

Et sentralt utgangspunkt var at klubben hadde mangeårige erfaringer fra å ha drevet et tilbud om sommerleir for barn med litt eldre ungdom som ledere. Erfaringene fra dette arbeidet dannet en form for grunnmur i de planene som ble lagt. Det ble foretatt en rundspørring blant elevene ved den nærliggende ungdomsskolen. De behov og ønsker som elevene her uttrykte, var også et av fundamentene i klubbens satsing.

Første ledd var at GIF tok kontakt med kommunen om videreføring av fritidsklubben i idrettslagets regi. Sommeren 2001 ble det inngått avtale om slik videreføring. GIF fikk et kommunalt tilskudd på kr. 75.000 for dette. I 2003 ble bevilgningen fra kommunen øket til i underkant av kr. 100.000. Kommunen subsidierer også leie av halltid, og bistår i noen grad med fagpersonell fra kulturkontoret. GIF stiller klubbhuset til disposisjon for fritidsklubb ved siden av frivillige mannskaper som inngår i driften av denne (diskjockey er den eneste som mottar lønn, se senere).

Koblingen til Storbymidler kom senere i 2001 da man gjennom Akershus Idrettskrets (AIK) ble gjort oppmerksom på tilskuddsordningen. Fra 2002 har GIF årlig mottatt kr 230 000 fra AIK til storbytiltak.

Organisatorisk utforming

Storby i GIF går under navnet ”Ungdom og Foreldre på samme bane”. Prosjektet er underlagt en styringsgruppe der ordfører og kultursjef i kommunen inngår, sammen med en representant fra Akershus idrettskrets i tillegg til to representanter fra styret i Gjelleråsen Idrettsforening. Disse representantene fra GIF er også daglige (ulønnede) ledere for Storbyarbeidet i klubben.

Organisatorisk kommer Storby som et supplement til eksisterende virksomheter i GIF, men ”storbytilbudet” er innrettet mot alle unge i bygda: de som (fra før) er medlemmer i GIF, og de som er

uorganiserte. Hovedmålene for prosjektet er å *hindre frafall* blant 13-15 åringer fra den organiserte idretten, *aktivisere uorganiserte ungdommer*, samt *bidra til integrering* av innvandrerungdom. Med klubbens egne ord er målformuleringen slik:

Ungdom og foreldre på samme bane skal sammen med barn og ungdom skape en felles arena og sosial trygghet for alle. Spennende og tidsriktige aktiviteter, der foreldre deltar sammen med ungdom, skal hindre frafall og fritidspendling til Oslo. Vi skal være en positiv deltaker i kampen mot mobbing, rus og voldsproblemer, og våre aktiviteter skal integrere organiserte, uorganiserte og flerkulturelle barn og ungdom.

De fire (fem) idrettsgruppene i GIF består som før. Disse gruppene er fotball, svømming, håndball og ski. Fra høsten 2003 er en femte gruppe, innebandy, etablert. Disse gruppene drives som før, og deltakelse forutsetter betalt kontingent og treningsavgift. Den frivillige innsatsen for drift av disse gruppene er beregnet til 27 årsverk.

Storbytiltakene kommer som nevnt til som et tilleggstilbud *åpent for alle*. I tillegg til åpen fritidsklubb en kveld i uken, består Storby av:

- Åpen hall, ukentlige ”løkkepregede” aktiviteter med bl.a. fotball, volleyball, basket, klatrevegg.
- Break-dans. Kurs over fem kvelder.
- Paintball
- Innebandy
- Turer: kvartalsvis (senere månedlig) med alpint, gokart, rafting, juving, villmarksturer
- Temamøter
- Den frivillige innsatsen til storby er delvis hentet fra foreldre. En ”ressurspool” for frivillighet omfatter 20-30 foreldre. Deres årlige innsats er beregnet til 3 årsverk.
- Den viktigste ressursdelen i Storby er å finne i et korps av ca 40 unge aktivitetsledere i alderen 14 til 20 år. Disse er i hovedsak rekruttert gjennom de årlige sommerleirene, og skiller seg fra andre jevnaldrende først og fremst ved lyst til å lede mer enn at de innehar spesielle (idrettsfaglige) ferdigheter. Lederne i GIF framholder overfor oss at disse ca 40 unge er helt sentrale i driften av Storby. Derfor satses det mye på nyrekruttering til denne gruppa, bl.a. gjennom tilbud om kurs og opplæring. Vinteren 2002/2003 deltok 25 ungdommer i alderen 14 til 22 år

fra denne gruppen på leder/instruktørkurs i regi av Akershus Idrettskrets. Det er disse unge som er instruktører i aktivitetene, bl.a. under Åpen hall. De mottar lønn for dette arbeidet. Betalt får også den faste diskjockey i den ukentlige fritidsklubben. Utover dette drives virksomheten i storby med frivillig innsats fra foreldre og tillitsvalgte.

- Den ukentlige fritidsklubben i idrettslagets klubbhus er et viktig bindeledd i storbytiltaket. Medlemmer av idrettslaget har gratis adgang, ikke-medlemmer betaler kr. 15,-. Medlemskap i GIF koster kr. 200,- p.a. Med fritidsklubb 38 uker i året er det lett å se at det lønner seg å tegne medlemskap i GIF framfor å betale ved hvert besøk i fritidsklubben.
- Fritidsklubben et dels ”kommunikasjons-sentrum” for bekjentgjøring av aktivitetsplanene i de ordinære idrettsgruppene og i Storby. Slik bekjentgjøring når også fram til inaktive som bare er brukere av tilbudet om fritidsklubb. Fritidsklubben blir derved en viktig rekrutteringsbase til aktivitet. Dessuten blir fritidsklubben et treffsted på andre premisser enn det idrettslige, et treffsted med tilbud om *samvær* mellom aktive og inaktive, og et tilbud om samvær på tvers av kjønngrensene.

Noen skranker og dilemma

I det geografiske nedslagsområdet til GIF bor det om lag 500 unge i ungdomsskolealder. Storbytiltakene når fram til svært mange av disse. Høsten 2003 (perioden august-oktober) var halvparten av alle ungdomsskoleelevene brukere av storbytiltakene en eller flere ganger. Man har lyktes i å gjøre GIFs klubbhus og idrettsanlegget til det viktigste sosiale treffsted for tenåringer i bygda. Man har i stor grad lyktes med å nå ”de frafalne” og ”de idrettsfremmede”, og som en av lederne i GIF uttrykker det:

...for en tradisjonell idrettsleder fortøner det seg som det reneste kulturkrasj når du ser 15-16-årige deltakere i Åpen hall ta pause fra aktivitetene. Da står mange av dem utenfor inngangspartiet til hallen. Opp stiger ei søyle av tobakksrøyk blandet med damp fra svette kropper...

Når idrettsledere i andre klubber vi har møtt i dette arbeidet hevder at Storbytiltakene har medvirket til at de aktive i større grad avspeiler den sosiale sammensetning av befolkningsunderlaget, kan ovenstående sitat fra GIF tyde på at de aktive der i større grad avspeiler spennvidde i ungdomskulturer.

Men dette gjelder gutter. ”Frafalne” og ”idrettsfremmede” *jenter* er vanskeligere å få med. De inntar tilskuerens rolle. Mange er der som

passive tilskuere til sterkt guttedominerte hallaktiviteter. GIF har derfor kjønnssegregerte aktivitetstilbud til vurdering. Etablering av rene jentetilbud er dels et kapasitetsspørsmål, men man er også i tvil om et slikt tiltak vil være hensiktsmessig. Begrensningene i kapasitet handler først og fremst om anlegg (les: halltid).

Til løpende drift har man lyktes i å mobilisere den nødvendige ekstra frivillige innsats fra foreldre, og på instruktørsiden har man tilstrekkelig kapasitet blant unge ledere. *De foreldre, og mange av de unge instruktørene som stiller opp på Storbytiltak, er folk som tidligere hadde en relativt tilbaketrukket rolle, og som var forholdsvis ukjente i den organiserte idretten.* GIF hevder altså at man her har lyktes med å mobilisere frivillig innsats fra miljøer som tidligere sto utenfor idrettslaget, og at det derfor ikke er konkurranse om frivillig innsats mellom Storbyvirksomheten og den tradisjonelle idretten.

Den kanskje viktigste begrensningen for videre drift (og for videreutvikling) av Idrettens Storbyarbeid ligger på det administrative planet. Alt administrativt arbeid drives på frivillig basis, nå i første rekke av to ildsjeler. Om disse sentrale personene skulle trekke seg, ville virksomheten falle sammen som et korthus. Når aktivitetsmengden øker slik den har gjort de siste par årene, blir belastningene på disse nøkkelpersonene større. Oppgavene med å koordinere instruktører og frivillige voksne i Storbyarbeidet blir mer omfattende. Den videre drift av den samlede storbyinnsatsen blir avhengig av at man kan få opprettet en stilling for koordinering av dette arbeidet.

GIF har nå søkt Helse- og Rehabilitering om de nødvendige midler for avlønning av en slik stilling over en treårs periode. Vedlagt søknaden ligger en garanti fra Nittedal kommune om at stillingen skal videreføres i kommunal regi når treårsperioden er omme.

De lederne i klubben som er våre informanter, framholder at de administrative meroppgavene som følger av Storbytiltakene også henger sammen med det de karakteriserer som tiltakende byråkratisering av idretten. De ulike tilskuddordningene medfører mye arbeid med søknader og rapportering. I særlig grad gjelder dette Storbymidlene. Slikt arbeid er tidkrevende, og kommer i tillegg til all annen innsats tillitsvalgte nedlegger.

7.2 Hva kjennetegner arbeidet i Gjellerårsen idrettsforening?

GIF er som sagt etablert i 1935, og er altså et tradisjonsrikt idrettslag. På mange måter er det som ovenfor er omtalt som ”Storby i GIF” en betydelig omlegging, og ikke minst utvidelse av driften i klubben. *Omleggingen* består i at klubben utvider tilbudet til også å omfatte ikke-medlemmer, og *utvidelsen* i at tilbudet kommer til å omfatte så mye mer enn det vi vanligvis forbinder med idrettsaktiviteter, slik som ukentlig tradisjonell fritidsklubb, kurs i tema som går utover det vi forbinder med idrett (eks. Grafitty), aktivitetstilbud som lite har med idrett å gjøre (eks. bygging av modellfly, paintball-arrangement m.v²⁷). Temakvelder arrangeres, for eksempel i samarbeid med Nittedal Jeger og Fiskeforening, en kveld med fiske, og en med jakt.

Gjennom dette framstår idrettslaget med *et bredt anlagt kulturtilbud til all ungdom i bygda*. Enkelte (halvårlige) arrangementer i samarbeid med kulturkontoret er bokstavelig talt for alle unge i hele kommunen, også unge utenfor det som regnes som GIFs nedslagsfelt. Dette dreier seg for eksempel om aktivitetsuke for tenåringer første uke i sommerferien, om disko/klubbkvelder på ”utsatte dager” (som 1. og 17 mai), og om antirasistisk minifestival over en helg.

Det arbeid som er utført bygger på samarbeid over tradisjonelle sektorgrenser. Gjennom å overta fritidsklubben blir på et vis idrettslaget en form for ”entreprenør” som overtar tjenester vi normalt regner som et kommunalt ansvarsområde. Gjennom dette bygges nettverk. Ordføreren blir medlem av Styringsgruppa for prosjektet, det kommunale kulturkontoret, politietaten og skoleverket trekkes inn som faste medlemmer av referansegruppe. Gjennom slik tverrsektoriell nettverksbygging skapes fora for informasjonsinnhenting- og fortolkning som kan gi grunnlag for en felles virkelighetsoppfatning på tvers av sektorgrenser.

Mye av den omlegging og utvidelse som har funnet sted kan spores tilbake i tiden *før* idrettslaget fikk del av storbymidlene. Mye av det som er etablert ville altså ha vært der selv uten slike prosjektmidler. Det er vårt inntrykk at Storbymidlene har vært en viktig spore til å drive dette arbeidet videre. Det økonomiske tilskuddet en har fått via AIK har vært viktig i seg sjøl, men det virker også som om ideene bak Storby har virket til å *legitimere* at idrettslaget går såpass langt utover det tradisjonelle. At Kultur- og kirke departementet og NIF stiller seg

²⁷ Se nettsiden <http://www.storby.gif.idrett.no>

bak ideene i Storby, har gjort det lettere for pådriverne å argumentere ”stort og utradisjonelt”.

8 Trondheim

Trondheim er en av de byene som hvert år har deltatt i Storbyarbeidet siden ordningen ble etablert tidlig i 1990-årene.

Arbeidet i Trondheim er organisert på en noe annen måte enn det vi har sett i de øvrige kommunene. Sør-Trøndelag Idrettskrets ved prosjektleder for storby – stillingen har for øvrig tittelen *utviklingskonsulent* - spiller en aktiv rolle og en langt friere rolle i *igangsetting, drift og rapportering* av arbeidet enn det kretsene og prosjektlederne andre steder har. I det følgende vil vi derfor gi en mer inngående beskrivelse av utviklingskonsulentens- og kretsens rolle enn det vi har funnet grunn til å gjøre for de øvrige fylkene og kommunens del.

8.1 Organisatorisk forankring

Trondheim kommune er en av i alt 26 kommuner som dekkes av Sør-Trøndelag idrettskrets. Trondheim er den eneste av disse kommunene som er aktive i storbyarbeidet. Det er bare i Trondheim at vi finner prosjekter som finansieres eller støttes med midler fra Storbytilskuddet.

Styret i Sør-Trøndelag idrettskrets er det organ prosjektleder for storbytiltak rapporterer til. Idrettsrådet i Trondheim kommune tar ikke opp spørsmål knyttet til storbyvirksomheten. Det er altså ingen formelle politiske lenker mellom vertskommune og idrettskrets hva Storbytiltak angår²⁸.

Ansvar for *drift* av enkeltprosjekt under ”Storbyraplyen” har i betydelig grad ligget sentralt i kretsen, i mindre grad hos lokale klubber og lag. Fram t.o.m. 1998 er det vårt inntrykk at driftsansvaret

²⁸ Som vi senere skal se, har dette delvis gyldighet for andre kommuner og bydelers vedkommende, men det er da mer snakk om at denne lokale lenken ikke *fungerer*, ikke at den ikke eksisterer.

for enkelttiltak som hovedregel lå til kretsen. Mer av ansvaret er gradvis lagt ut til lokalleddene, og som det heter i årsrapport fra 2000:

En annen milepell er at vi i 2000 ikke har et eneste tiltak som er drevet kun av Storbyprosjektet (i idrettskretsen, vår anmerkning). Alle tiltak har en eller flere allierte som med forskjellig type støtte driver aktivitetene til daglig. Det har tatt to år å få dette til.

Dette innebærer at driftsansvaret for enkeltprosjekt i Trondheim i mindre grad enn andre steder ligger til det enkelte idrettslag. Dette kommer til uttrykk også i 2003 både når det gjelder iverksetting og drift.

Mens fordeling av storbymidler i andre idrettskretser skjer etter kunninggjøring, og forutgående skriftlig søknad fra idrettsforeningene, gjerne med bestemt søknadsfrist, er fordeling av midler i Trondheim langt mer uformelt, og i større grad basert på muntlige dialoger mellom prosjektleder og representanter for lagene. Etter slike dialoger gis det *tilsagn* om et inn-til-beløp for et konkret prosjekt. Men pengene overføres *ikke* til den aktuelle klubben. Alle kostnader som påløper det enkelte prosjekt faktureres idrettskretsen ved prosjektleder. Storbymidlene forlater altså aldri den konto de kom inn på etter overføring fra NIF før de går ut til betaling av en konkret regning i et avtalt prosjekt. Regnskapsførsel skjer sentralt i kretsen.

Etter igangsetting følger prosjektleder driften, og utviklingen i det enkelte prosjekt på nært hold, dog uten å ha ansvaret for daglig drift. Det er prosjektleder selv som forestår rapportering fra enkeltprosjektene til styret i Sør-Trøndelag idrettskrets.

Mens Storbymidlene i andre kommuner i stor grad går til de samme klubbene, og til *drift* av de samme typene tiltak i regi av disse klubbene år etter år, er situasjonen i Trondheim etter vår vurdering en annen. Storbymidlene i Trondheim forvaltes i større grad etter en ”stimuleringsmodell” enn som en ”tilskuddsordning”. Når eller om et enkelttiltak kan komme opp å stå uten tilskudd fra storbymidlene, vil tiltaket miste støtte. (Det finnes unntak. Vi kommer tilbake til disse.)

At storbymidlene forvaltes etter stimuleringsmodellen, innebærer at prosjektporteføljen i Trondheim i større grad enn andre steder er forskjellig fra det ene året til det neste. Prosjektene bærer preg av større diskontinuitet, men også av større dynamikk, enn det vi ellers får inntrykk av i møtet med andre idrettskretser.

Den svært sentrale rollen kretsen spiller i igangsetting og drift av tiltak i Trondheim, og den bredde og dynamikk prosjektarbeidet etter vårt inntrykk har, er trolig langt på vei personavhengig. Prosjektleder har en meget brei personlig kontaktflate til idrettslagene i byen. Kontaktnettet omfatter også andre typer institusjoner og organisasjoner, slik som kommunale etater, flyktningmottak, skoler, velforeninger. På tross av manglende formelle politiske lenker mellom Storbytiltakene på krets nivå, og Trondheim som vertskommune, blir storbyvirksomheten også tildelt kommunale midler som bl.a. gjør det mulig å kjøpe inn personlig utstyr til utøvere, eller som åpner for kjøp av ”rekreative”, mer enn idrettslige tjenester. Vi skal komme tilbake til dette.

8.2 Målgrupper og målområder

Trondheim, i likhet med mange andre større norske byer bærer preg av ganske betydelige segregerte bosettingsmønstre. I den tidligere nevnte oversikten over levekår for ungdom i større byer (Daugstad 2003) er bydelen Saupstad i Trondheim den av alle norske byer og bydeler som kommer dårligst ut. Et annet område, Lademoen nær sentrum av byen, er et avgrenset område i en bydel. I dette området finner man en helt spesiell befolkningssammensetning og et forholdsvis høyt innslag av barn, men med manglende idrettsanlegg og svært knappe aktivitetsmuligheter.

Storbytiltakene i Trondheim besto i 2003 av til sammen 36 enkeltprosjekt med en samlet økonomisk ramme på vel 600.000. Av dette var ca 25 prosent kommunale midler forvaltet av idrettskretsen. Prosjektene er i betydelig grad konsentrert om bydelen Saupstad, og området Lademoen. De målgrupper som storbytiltakene er innrettet mot er særlig overrepresentert i disse områdene. I tillegg finnes byomfattende tiltak for flyktninger, for kvinner med innvandrerbakgrunn, samt unge med rusproblemer.

Vår framstilling vil i det følgende bli konsentrert om noen av prosjektene i området Lademoen, samt i bydelen Saupstad. Framstillingen omfatter bare deler av den samlede prosjektportefølje.

8.2.1 Tiltak i Lademoen

Trondheim Skate Association

I nordre del av området ligger en stor, nedlagt og fredet kommunal trikkehall. Denne ble for få år siden stilt til disposisjon for skatere og

hip'hopere. Det ble opprettet en kommunal stilling som skulle føre tilsyn med virksomheten i huset. Storbymidlene (kr 20.000) ble tatt i bruk i forsøk på å organisere de idrettslige aktivitetene for disse ungdommene. Etter hvert viste ungdommene interesse for å organisere seg som idrettslag. I 2001 ble Trondheim Skate Assosiation stiftet, og innmeldt i NIF. Samme år sto foreningen som arrangør for NM i skating.

Tilskuddet på kr 20.000 i 2001 var en engangsbevilgning. Prosjektleder for Storby har likevel hatt tett oppfølging av foreningen, men nå som konsulent og veileder. Det videre arbeid i Bydelen bygger delvis på det sosiale nettverk prosjektleder har etablert til medlemmer i klubben.

Idrettslaget Buran

I 1998 innledet prosjektleder for Storby et samarbeid med Lademoen Velforening. I utgangspunktet var samarbeidet rent foretningsmessig. Velforeningen disponerte noen av de få tilgjengelige lokalene egnet for idrett i området ("Bydelshuset"), og Storby inngikk avtale om leie av disse. Storby startet "bevegelsesgrupper" for kvinner, innvandrere (flyktninger) og yrkeshemmede i disse lokalene. I 1999 ble tilbudet utvidet til en form for Åpen hall med vekt på balanse og akrobatikk, ledet av instruktør med turnbakgrunn. Parallelt drev man prosjektet Aktiv på Dagtid, også støttet av kommunen, og med fotball som hovedaktivitet. "Ungdomsbasen" etableres. Fotball er hovedaktivitet. Flere lag i aldersbestemte klasser kommer opp og stå.

Denne samlede virksomheten ble støttet med kr. 80.000 fra Helse og Rehabilitering.

Virksomheten som i utgangspunktet er initiert av prosjektleder for Storby, og støttet med midler fra Storbyprogrammet får altså flere "økonomiske bein" å stå på. Virksomheten i Bydelshuset øker i omfang med aktiviteter både på dag- og kveldstid. Lademoen Velforening, som inntil nå har vært samarbeidspart i egenskap av utleier av lokaler, blir nå en mer aktiv medspiller også i selve driften av virksomhetene. Sammen med velforeningen arrangerer prosjektet i Bydelshuset (med prosjektleder for Storby som krumtapp) "Sonefestivalen på Lademoen" i 2001. Fra Sør-Trøndelag idrettskrets ble det lånt ut alle mulige former for mobilt utstyr som ble stilt opp på alle løkker, grøntområder og parker som finnes i området. På "løkkepremisses" ble det arrangert matcher i volleyball, sandvolley, basket, boksing, trampoline, håndball, badminton, amerikansk fotball, og putekrig. Oppslutningen var stor.

Det var under dette arrangementet at tanken om å etablere et lokalt idrettslag dukket opp. Pådriverne for å få dette til, var i tillegg til prosjektleder for Storby, lederen av Lademoen Velforening, samt aktive ildsjeler i denne foreningen. Idrettslaget ble stiftet og offisielt godkjent av NIF i 2002. Ildsjelene i velforeningen er de samme som nå går inn i ledende funksjoner i det nyetablerte idrettslaget. I tillegg til å ta på seg sentrale tillitsverv i klubben, går disse samme personene inn som lagledere, til dels også som trenere. Trondheim kommune støtter arbeidet med å bevilge kr 20.000 til utstyr for den nyetablerte klubben. Disse midlene kan også brukes til personlig utstyr. Det deles for eksempel ut fotballsko til de ungene som ikke har. Trondheim kommune avsetter også midler til en 20-prosent stilling som skal støtte opp under virksomheten.

I 2003 tas det initiativ til å slå sammen Buran IL med Trondheim Skate Association (som holder til i trikkehallen, samme område). Bakgrunnen er dels at sentrale personer er aktive både i Buran og i skateboard-klubben, og dessuten at skateboardklubben i noen grad lider av anarki i ledelsen. For å få en varig organisatorisk løsning inngår Trondheim Skate Association som en avdeling i Buran IL. Den andre avdelingen blir fotballen, som får betegnelsen Inter Buran. Navnet er arvet etter et lag i bedriftsserien i fotball, etablert av aktører i flere kjente rockeband i området (band som Motorpsycho, DumDum-boys, Sanderfinger, Tugboat og Israelvis).

Buran IL er altså en nyskaping. Storbymidlene og ”storbytenkingen” har hatt en sentral plass i legging av grunnmur for denne etableringen. En velforening med tilgang til lokaler og med svært aktive ildsjeler har vært viktige pådrivere og nødvendige lokale alliansepartnere for prosjektleder for storby. Økonomiske bidrag fra Helse og Rehabilitering, og ikke minst fra Trondheim kommune har vært viktige i oppstart og drift.

I Lademoen er innslaget av kommunalt eide boliger stort. Flertallet av disse tildeles på s.k. sosialmedisinsk grunnlag. Flertallet av de ca 250 barna i barneskole-alder bor med alene-forsørger. Økonomien i de fleste husstandene er svak. Under arbeidet med å aktivisere ungene har følgende gjentatte tilbakemelding fra foreldre kommet til initiativtakerne: *Ho får itj' verra me' hvis det kost' pæng!* Det er med bakgrunn i dette at man må se det kommunale bidraget til innkjøp av fotballsko og annet personlig utstyr.

Den ”idrettslige infrastrukturen” i området er svak. Bydelshuset (oppinnelig et bedehus) er den viktigste ”idrettshallen”. Det finnes ei løkke som kan tas i bruk til fotball, men området er så lite at det ikke

gir rom for 7'er-bane med standardmål. Ellers er det en ordinær fotballbane (Buran-banen). Bruken av denne er forbeholdt ungdommer.

Lademoen ligger som en enklave i det sentrale Trondheim. De geografiske avstandene er relativt små, så også til idrettslag og klubber i de tilgrensende bydelene. De *sosiale avstandene* fra Lademoen til disse nabobydelene er derimot store. Lademoen regnes ikke som rekrutteringsområde for klubbene i disse tilgrensende bydelene.

Etableringene av Trondheim Skate Association og Buran IL kunne neppe finne sted uten sterk medvirkning fra idrettskretsen, og da konkret fra prosjektleder for Storby. Viktige føringer var lagt av kommunen (bl.a. gjennom trikkehallen), men det er vårt inntrykk at *koblinger av sosiale nettverk* som i utgangspunktet var atskilte (for eksempel skateboard-folket og aktivistene i den lokale velforeningen) samt enkeltpersoner med idrettsfaglig kompetanse (til instruksjon), er de helt sentrale faktorene bak den suksess Buran IL er et uttrykk for. Det er her snakk om koblinger mellom miljøer som et langt stykke på vei må kalles mot-kulturer. Tydeligst er dette for skaternes vedkommende. Skaterne (les: hip'hopere) var regnet som "utskudd" som drev sine skateboard aktiviteter på marmortrappene til Tinghuset i Trondheim. Skaterne ble regnet som skadeutøvere, dels ved at marmoren i trappene ble skadet, men også fordi de ble forbundet med graffiti og tagging. Også velforeningen har i seg elementer av "mot-kultur", og framstår på mange måter som en lokalpolitisk aktivist-gruppe som markerer indignasjon over materielt og sosialt forfall i området. Å bygge idrettslag av disse miljøene krever *kulturell-* mer enn idrettsfaglig kompetanse. Ved siden av tilskuddsmidlene, tror vi det er dette prosjektleder har kunnet tilby.

8.2.2 Tiltak i Saupstad

Saupstad er en relativt ny drabantby ca 20 minutters kjøring fra Trondheim sentrum. Bydelen har dårlig rykte. Som en lokal idrettsleder uttrykker det: *Det er hit media kommer for å ta bilde for å lage bakgrunn og kuliss når et eller annet sosialt problem skal illustreres, eller når man skal lage elendighetsreportasjer.* Som nevnt scorer bydelen lavest av norske bydeler på Statistisk sentralbyrås indeks over levekår for ungdom (Daugstad 2003) i norske byer.

De viktigste Storbyprosjektene i Saupstad er konsentrert til Kolstad IF, Søndre Nidaros klatreklubb, Trondheim bokseklubb og kampsportforeningen Keum Gang.

Kolstad IF

Kolstad IF har sine anlegg midt i et ca 30 år gammelt boområde med lavblokkbebyggelse. Klubben har klubbhus i en kommunal bygning som også huser fritidsklubb.

Kolstad IF tok initiativ til Fargerik Fotball i ”*Vi bryr oss*”-prosjektet i 2000. Klubben mottok støtte fra Storbymidlene i dette framstøtet. Klubbens aktive stilte opp under ”Rødt kort til rasisme”-kampanjen, og under parolen Fargerik Fotball, lanserte klubben seg som et flerkulturelt idrettslag. Under *Vi bryr oss* ble det også arrangert discoparty, grillkvelder, kompiscup’er, fester for voksne. Anders Krystad fra Norges Fotballforbund deltok på ”folkemøte” i regi av klubben. I tillegg til ”Rødt kort til rasisme”, var kamp mot vold og rus sentrale paroler i kampanjen.

Fra 2000 til 2003 har tallet på aktive utøvere i Kolstad fotball økt fra 240 til 360 spillere. En overvekt av disse nyrekrutterte har innvandrerbakgrunn. Mens klubben før kampanjen kom i gang hadde overvekt av aktive med norsk-etnisk bakgrunn, avspeiler klubben i dag den etniske sammensetningen i rekrutteringsområdet.

Rett utenfor klubbhuset ligger en kunstgressbane med internasjonale mål, samt to 7’er baner. Området er flomlyst. Klubben har aktivt lagt til rette for løkke-fotball organisert av de aktive selv. På bestemte tider i uken har løkkeaktiviteter fortrinnsrett. Om et lag skal trene i denne tiden, er det bare den ene banehalvdelen på kunstgressbanen som kan nyttes. Den andre skal være for dem som driver uten instruksjon og trener.

”*Vi bryr oss*”- prosjektet er videreført i Kolstad IF. Flere andre og mindre storbytiltak i bydelen er i årene 2000-2003 sluset inn under Kolstad IF, og klubben er blitt en sentral støttepilar for storbyarbeidet i bydelen.

Krumtapp i prosjektet *Vi bryr oss* er leder av fotballgruppa i klubben. Han framholder at støtte via storbymidler var viktig for å kunne gjennomføre større og utradisjonelle arrangementer, bla. Under Fargerik fotball, arrangement som ellers ville hatt vanskelig for å finne støtte i en ellers slunken klubbkasse. En del av disse tilskuddene har gått til avvikling av større enkeltarrangement, bl.a. for leie av lydutstyr o.a. Han hevder imidlertid at klubben ville ha gått inn for Fargerik fotball og ”*Vi bryr oss*” også uten støtte fra Storby. Tilskuddet var *økonomisk viktig*, men også symbolsk var det viktig å få del av disse midlene, fordi det virket moralsk legitimerende når idrettskretsen gjennom storby støttet opp om det utradisjonelle

arbeidet som ble gjennomført. Gjennomføring av Fargerik fotball og "Vi bryr oss" skjedde da også helt uten indre motstand fra egne medlemmer.

Klubben hevder altså at man gjennom "Vi bryr oss" i fotballen har rekruttert om lag 50 prosent flere aktive enn det man hadde i basisåret 2000. Innvandrere utgjør flertallet av disse nyankomme.

Vi finner ingen grunn til å tvile på disse tallene. Da vi besøkte klubben i november 2003 var det sesongavslutning for gutter 1990-fotball. 37 13-årige gutter var benket rundt bordet. Vaffel-osen svevet i rommet. Trener snakket, mødre serverte, og guttene satt som lys. Innslaget av "fremmedkulturelle" var tydelig.

Det kan derimot stilles spørsmål med hvilke faktorer som har betydd mest når nye grupper har strømmet til klubben. Kunstgressdekket ble lagt i 2001 med betydelig tilskudd fra borettslagene i området. Før kunstgresset var lagt måtte Kolstad IF spille alle sine "hjemmekamper" på baner som lå langt unna boområdet. Fra første hjemmekamp på den nye banen foreligger det billedokumentasjon på noe som må ha fortonet seg som en folkefest. Banen var omkranset av tilskuere med opprinnelse fra mange nasjoner. Medbrakte campingbord- og stoler, samt termosflasker bar preg av at folk koste seg. Og Kolstads A-lag vant kampen!

Det er klart at det skaper entusiasme når *football's coming home*. Det blir lettere å identifisere seg når klubben blir synlig. Det kan neppe herske tvil om at det Storbystøttede "Vi bryr oss"-prosjektet har bidratt til å "markedsføre" klubben blant innvandrere. Men vi vil også tro at deler av den økte tilstrømningen må tilskrives synliggjøringen av hjemmelaget.

Søndre Nidaros Klatreklubb

Søndre Nidaros Klatreklubb (SNK) er et idrettslag under NIF. Utspringet er en av skolene i bydelen. Skolen er også mottakskole for norskopplæring til asylsøkere. Stifter og krumtapp i SNK er inspektør ved denne skolen. Skolen er SNKs base. Skolens idrettsanlegg- og utstyr står til klubbens eksklusive disposisjon i den forstand at SNK har forrang foran andre klubber og lag i bruk av disse fasilitetene.

Betegnelsen "klatreklubb" er lite dekkende. Klubben driver basket, volley, og fotball med egne gutte- og jentelag. Klubben driver dans og jazzbalett, rulleskøyter, skateboard, sparkesykkel og hockey på rulleskøyter, alt innendørs. I tillegg drives innebandy, trampoline, selvforsvar for jenter, og klatring. Klubben burde altså hete noe slikt som

”Søndre Nidaros Allsidig Ungdomsidrett! Men navnet skjemmer ingen.

Klubben har altså utspring i skolen. Det er elever ved denne som utgjør den dominerende del av medlemsmassen, men også andre fra nærområdene har tegnet medlemskap. En stor del av virksomheten har karakter av ”åpen hall”, og også ikke-medlemmer deltar i aktivitetene. Lokalene er åpne etter skoletid og utover kvelden alle ukedager. Også skolens data-rom er åpent for dem som vil nytte det tilbudet. Blant brukerne den første del av ettermiddagen er innvandrere i flertall.

Tiltaket mottok kr 50.000 til støtte for disse virksomhetene i 2003.

Det som i utgangspunktet var tiltak som helt eller delvis ble drevet i regi av skolen, er altså ”omformet” ved at et idrettslag er etablert, og det er dette som nå har ansvaret for driften. Skolen er fortsatt basen, mens idrettslaget utgjør rammen. Ildsjelen bak dette er å finne blant skolens ansatte. Oppslutningen er betydelig, og antall ”aktivitets-hoder” gjennom året er høyt.

Trondhjem Bokseklubb

Klubben tilbyr et åpent ”drop-in”- opplegg under betegnelsen BoxÅpner. Døra til klubbens lokaler står alltid åpen. Klubben tilbyr nybegynnerkurs i boksing, mosjonsparti (Boxing Fitness), og trening med vekter i sine lokaler. Men klubben arbeider også for å organisere andre tilbud til nærmiljøet. Litt uventet er det f.eks. at en bokseklubb arrangerer kurs i sportsfiske, og legger opp til fisketurer for unge i lokalmiljøet. Dette skjer i nært samarbeid med storbyprosjektet, og vi kommer tilbake til noe av dette til slutt i disse beskrivelsene fra Trondheim.

Arbeidet med det åpne tilbudet i Trondhjem Bokseklubb ble støttet med kr. 20.000 over storbymidlene. I tillegg ble klubben tildelt en 40-prosent stilling fra Trondheim kommune (under ”Kulturløft Saupstad”) for videreføring av sitt arbeid.

Keum Gang

Keum Gang tilbyr opplæring og trening i kampsport for barn, kampsport som valgfag i skolen, samt årlig treningsleir. Aktiviteten er høy. Keum Gang har mottatt mindre summer i støtte over storbymidlene for å legge til rette for åpne kvelder. Keum Gang er i ferd med å endre karakter fra klubb til ”institutt”. Virksomheten er blitt tiltakende kommersialisert, og får ikke lenger støtte.

8.2.3 Byomfattende tiltak

Det blir gitt tilskudd til en rekke byomfattende tiltak. Noen av disse har form av (mindre) tilskudd til punktarrangementer, for eksempel i høst- og vinterferien, og arrangement for avgrensede grupper, for eksempel funksjonshemmede. Det gis også støtte til tiltak som i hovedsak drives av Trondheim kommune for ungdom ”i drift”, det vil si ungdom med rus- og andre former for atferdsproblemer. Slik støtte har til formål å aktivisere disse gruppene til fysisk aktivitet gjennom for eksempel bowling, triatlon, ski, skating, snowboard og innebandy. Lederen for disse tiltakene er kommunalt ansatte (i barnevern og helsestjenester i samarbeid med politiet).

Andre byomfattende tiltak har preg av driftsstøtte til virksomhet for enkeltgrupper, og støtte til disse tiltakene har flerårig historie. Et av de mest omfattende er de såkalte ”bevegelsesgruppene” for innvandrerkvinner og deres barn. Tiltaket drives i samarbeid med Trondheim kommune. Aktivitetene ligger nær opp til folkedans og aerobic. En egen svømmegruppe er etablert. Storbyprosjektet leier et svømmebaseng hos Norske kvinners sanitetsforening. I dette deltar i alt 55 kvinner fra 15 ulike nasjonaliteter. Aktivitetene består av ”rytmisk bevegelse” og det ”å være i vann”. For flertallet av deltakerne er vannaktiviteter en helt ny erfaring. Arbeidet ledes av en kvinne som selv har bakgrunn som flyktning.

Bevegelsesgruppe og svømmegruppe er de eneste tiltak i regi av Sør-Trøndelag idrettskrets som drives med lønnete instruktører. Disse prosjektene er relativt kostnadskrevende. Leie av svømmebaseng og halltid, samt lønn til instruktører beløper seg årlig til ca kr 100 000.-

Samarbeid med Trondheim kommune

Innledningsvis pekte vi på at storbyarbeidet i Trondheim var underlagt styret i Sør-Trøndelag idrettskrets uten noen formelle lenker til idrettsrådet, eller andre styringsorgan der Trondheim kommune formelt er politisk representert.

Ikke desto mindre har vi i det ovenstående sett at det praktiske og økonomiske samarbeidet mellom idrettskretsens storbyarbeid og kommunale myndigheter har stort omfang. Kommunen og idrettskretsen har i en lang rekke prosjekter gitt tilskudd til en rekke enkelttiltak. Noen ganger er slike tilskudd sammenfallende i tid, som for eksempel Kolstad ILs initiativ til ”Vi bryr oss”. Andre ganger er det storbytiltaket som initierer ny virksomhet, som så i ettertid tildeles kommunal støtte, for eksempel kommunens støtte til utstyr for den nyetablerte Buran IL.

Det kommunale tilskuddet til idrettskretsens storbyarbeid kan føres tilbake til 1998, da Trondheim kommune første gang bevilget kr. 150 000 til Aktiv på Døgn. Dette tilskuddet har vært videreført hvert år senere. Men i årene fra 1998 har den kommunale støtten økt. Slik støtte er også gitt ved at det er avsatt kommunale stillingshjemler til drift av enkelttiltak, for eksempel i trikkehallen (Trondheim Skate Association), til Buran IL og til Trondhjem Bokseklubb.

Det kommunale tilskuddet er mer ”fleksibelt” og gir rom for mer uttradisjonelle ”grep” enn det den statlige storbyordningen gir rom for. I enkelttiltak gir de kommunale midlene anledning til å *supplere* storbymidlene. Et godt eksempel er Buran IL, der de kommunale midlene gav rom for innkjøp av personlig utstyr til barna. Et annet eksempel er bygging av en form for felles infrastruktur for storbyvirksomhetene i kommunen. Med kommunale midler har man inngått avtale om leie av *laksevald* i fjorden utenfor byen. Med leieavtalen som gir rett til fiske, følger (ro)båter og muligheter for overnatting. Storby-støttede tiltak bruker dette tilbudet. Bruk av tilbudet koordineres av Trondhjem Bokseklubb (det er bl.a. på denne bakgrunnen vi må se det litt uventede fenomenet at en bokseklubb tilbyr kurs i fiske). Under sesongen brukes tilbudet flittig av mange grupper og lag som har tilknytning til storbyvirksomhetene i Trondheim. Tilbudet har vist seg særlig attraktivt blant grupper av innvandrere.

8.3 Hva kjennetegner arbeidet i Trondheim?

Idrettskretsen spiller en meget framtrødende rolle i storbytiltakene i Trondheim. Tilskudd til tiltak i de ulike klubbene bærer mer preg av ”stimulering” enn av støtte til varig drift. Over tid er ”prosjektporteføljen” preget av variasjon og diskontinuitet mer enn i de øvrige kretsene vi har møtt i dette arbeidet. Arbeidet i Trondheim er ”områdeorientert” i den forstand at mye av satsingen skjer i bydeler med særlig vanskelige oppvekstforhold. Det er i disse områdene man finner særlig store konsentrasjoner av de målgrupper som storbyvirksomheten særlig er tenkt innrettet mot. Man når altså de aktuelle målgruppene ved å være områdeorientert, men områdeorienteringen medfører også at storbytiltakene i byen får mye preg av *nærmiljøarbeid- og lokal organisering*.

Storbyarbeid i idrettslagene i Trondheim skjer uten bruk av lønnsmidler. Lønnede instruktører finnes bare i byomfattende tiltak for flyktninger og innvandrerkvinner.

På tross av manglende lenker til kommunale styringsorgan, skjer Storbyarbeidet i Trondheim i nært samarbeid med kommunale myndigheter og etater. Storbyvirksomheten i idrettskretsen støttes med kommunale midler i form av kommunal arbeidskraft og som direkte overføringer. Den kommunale støtten har gradvis økt år for år etter tusenårsskiftet. Det er grunn til å se dette som et suksesskriterium for storbyarbeidet i Sør-Trøndelag idrettskrets. Slik kommunal støtte forteller at de kommunale politiske og administrative myndighetene ser på arbeidet som verdifullt.

9 Forsøk på en kategorisering av tiltak

9.1 Tiltakstyper/strategier – hva slags og hva er de godt for?

I de forutgående kapitlene 3 til 8 har vi presentert sentrale prosjekter med tilskudd fra Storbymidlene. De tiltak vi har beskrevet ligger i seks ulike kommuner, som inngår i like mange idrettskretser. Noe av det mest slående i disse beskrivelsene er den store *variasjonen* i tiltakstyper, og de store *forskjellene* i lokal organisering av tiltak i kommuner og kretser. Vi tror kanskje leseren – i likhet med oss – vil stille spørsmål om alle disse ulikhetene kan rommes innenfor rammen av samme tilskuddordning? Svaret er nei, det kan de ikke.

Når den store variasjonene fra et ”revisor-ståsted” likevel blir akseptabel, er det fordi storbymidlene er ”skjøtt på” med lokale midler. De seks kommunene vi her har sett på, støttet i 2003 de lokale storbytiltakene med om lag 7 millioner kroner. I tillegg har noen av kommunene avsatt stillingshjemler som har jobbet opp mot storbytiltakene. På toppen av det hele er det i en del tilfeller opprettet stillinger med støtte fra Stiftelsen Helse- og Rehabilitering som helt direkte har gått inn i daglig drift av tiltakene. Det er klart slik mangfoldig ressurs- tilførsel åpner for variasjon.

Når vi i det følgende vil gjøre forsøk på å kategorisere de ulike storbytiltakene, skaper dette mangfoldet i typer ressurser problemer. Hva i tiltaket er det for eksempel som finansieres over storbymidlene, og hva av andre midler? Dette gjør det vanskelig å gruppere de tiltakene vi har gjennomgått i de seks kommunene i meningsfulle og gjensidig utelukkende kategorier. Vi må medgi at vi ikke har funnet noen god måte å gjøre dette på. Det er vanskelig å finne de dimensjoner man skal basere slike kategorier på og som kan fange inn den

store variasjonen av tiltak. Målgruppe kunne vært en slik dimensjon. Men siden kanskje et flertall av tiltakene retter seg mot både unger med atferdsproblemer, inaktive og unger med minoritetsbakgrunn, blir dette umulig. Vi kunne kategorisert tiltakene ut i fra hvem som har det primære ansvaret for gjennomføringen av tiltaket – om det er idrett, skole eller andre kommunale etater. En mer interessant dimensjon vil være om de deltagende barn og unge opptre som medlem (jf. frivillig organisasjon), bruker (jf. offentlig produsert gode), kunde (markedsprodusert gode) eller som borger (åpent for alle). Dette er en dimensjon vi kommer tilbake til i kap. 11.2.

Atter en annen dimensjon kan være hva som er hensikten med tiltaket. Heller ikke dette er en enkel dimensjon fordi de ofte er uklart hva som er den egentlige hensikten med tiltaket. Den offisielle begrunnelse trenger ikke være den reelle. For eksempel holder vi det for sannsynlig at enkelte idrettslag i hovedsak har en ren økonomisk begrunnelse for å gjennomføre tiltak – det gir inntekter som for eksempel kan brukes på klubbens konkurranseidrett. Dette er en hensikt som neppe vil bli kommunisert like sterkt som at klubben har et sosialt engasjement for ”svake grupper”. Men det kan også være slik at motivene i et idrettslag er sammensatte – noen kan ha en sosial begrunnelse, noen en ren idrettslig (eks. få større rekruttering og flere talenter), andre kan ha mer pekuniære motiver. Dessuten kan idrettskrets/ evt. idrettsråd og kommunale instanser ha ulike motiver.

Når vi i det påfølgende opererer med ni ulike typer tiltak, er det ut i fra det vi mener er tiltakets hovedkjennetegn. Dette referer delvis til hva slags funksjon tiltaket har overfor målgruppene. Og med funksjon mener vi ”hva tiltaket” kan være godt for – og hvor det er vi som utenforstående gjør denne fortolkningen. Vi kan ikke si at tiltakene faktisk virker slik som vi antyder i forhold til Idrettens Storbyarbeids målgrupper. Da måtte vi ha gjennomført en evaluering av det enkelte tiltak. Men det finnes gode muligheter for at de gjør det. Vi forsøker mao. å fange inn det målrettede ved virksomheten – slik vi ser det på bakgrunn av gjennomgangen av en lang rekke prosjekter og tiltak. Men vi har også tiltakstyper som referer til den arena hvor de produseres – som åpen hall og skolebaserte tiltak. Dette er ingen gjensidig utelukkende kategorisering. Noen tiltak passer inn under minst to kategorier, mens enkelte tiltak ikke lar seg plassere inn i denne typologien i det hele tatt.

9.2 Integrering av utsatte enkeltindivider i idrettsaktivitet

Før vi startet datainnsamlingen hadde vi en forventning om at vi ville finne mange tiltak hvor ”storbymidler” (dvs. tilskuddsmidlene fra staten/dvs. spillemidler og kommunale midler i en felles pott) ble brukt for å få barn og unge med spesielle behov inn i idrettsaktivitet som enkeltindivider. Spesielt forventet vi at idrettslagene fikk mye midler fra denne potten til å aktivisere barn eller ungdom med atferdsproblemer eller som er kriminelt belastede. Vi har sett mange slike tiltak ute i idrettslagene i de aktuelle kommunene. Den viktigste leverandøren av barn og unge til idrettslaget er barnevernet, skolens sosiallærere, politiet eller utekontakt. Men vårt inntrykk er at det ikke brukes så mye ”storbymidler” til dette formålet. Grunnen til det er at det finnes alternative finansieringsmuligheter. De viktigste er direkte-støtte fra barnevernet, støttekontaktmidler, storbymidler fra Barne- og familiedepartementet og fra stiftelsen Helse- og rehabilitering, samt andre lett tilgjengelige midler i kommunen. Basketballstiftelsen ”New Page” i både Bergen og Kristiansand baserer for eksempel det individrettede arbeidet i stor grad på midler fra barnevernet. Trialprosjektet i Drammen finansieres over storbymidlene fra barne- og familiedepartementet. På Furuset i Oslo anvendes idrett som virkemiddel overfor et par sterkt kriminelt belastede ungdommer – med støtte fra et prosjekt som er samfinansiert mellom Alna bydel, Justisdepartementet og Barne- og familiedepartementet.

Storbymidler synes mer å ha en funksjon som en libero. Når barnevernets, Barne- og familiedepartementets storbymidler, kommunale støttekontaktmidler m.m. ikke kan anvendes eller ikke strekker til, trekker man inn storbymidler. Dette gjelder blant annet bilcrosstilaket ”Ung i Farten” i Bergen, og motocross i NMK Kristiansand, ”tilbake til gym'en” som TIF Viking arrangerer for skoleelever som ikke vil ha gym på skolen, men som får et tilbud i Viking-hallen. Hvis vi for et øyeblikk hever blikket og ser bort ifra hvilken offentlig kasse midlene til individrettet oppfølging av ungdom med atferds- og eller kriminalitetsproblemer kommer fra, viser vår gjennomgang at basketball og motorsport er to idretter som har vært mye brukt for å gi et tilbud til enkeltindivider hvor særlig barnevernet har vært formidler av ungdom med store atferdsproblemer. Selv om denne rapporten ikke har som formål å dokumentere idrettsaktivitetenes forebyggende effekter, framkommer det noe interessant hvis en sammenligner basketball og motorsport.

Vi mener å se at begge idretter har store fortrinn overfor barn og unge i målgruppe når det gjelder deres forebyggende potensiale. Men de økonomiske og organisatoriske forutsetninger for å integrere ungdom med atferdsproblemer og ofte foreldre med svak økonomi, er ulike.

9.2.1 Basketball – aktivitetsmessig- og økonomisk/organisatorisk match

Vi tror vi med rimelighet kan påstå at basketball egner seg spesielt godt til å rekruttere storbyprosjektets målgrupper, både de inaktive, de med minoritetsbakgrunn og de med atferdsproblemer. Idretten har en lav teknisk terskel – slik at de fleste unger raskt kan komme opp på et brukbart ferdighetsnivå. Sporten kan spilles de fleste steder – og en trenger ikke ha fulle lag for å spille. To stykker kan gjerne spille mot en kurv. Den egner seg derfor spesielt godt for egenorganisert aktivitet og egentrening. Basketsporten har også tatt opp i seg en bestemt subkultur – særlig hip-hop-kulturen fra den amerikanske storbyen. Idretten har et anti-rasistisk og flerkulturelt image. Derfor bør idretten være spesielt attraktiv for unger med flyktning- og innvandrerbakgrunn. Basketball er dessuten en idrett med lite kroppskontakt, med uttalte ”gentlemans”-idealer”. Det er grunn til å tro at det er et samsvar mellom de offisielle verdier og den subkultur som dannes rundt idretten. Den bør derfor være egnet til å dempe aggressivitet, og ikke fremme aggressive tendenser hos utsatte barn og unge.

I forhold til unger med minoritetsbakgrunn og med atferdsproblemer foreligger det en ”*aktivitetsmessig match*” – dvs. aktiviteten passer meget godt. Samtidig er sporten rimelig å utøve mhp. personlig utstyr – noe som gjør at den passer godt til målgruppene. Det foreligger en ”*økonomisk match*”. Og det foreligger en *organisatorisk match* – sporten er enkel å organisere, og den har klart innarbeidede regler knyttet til oppførsel på og utenfor banen.

Motorsport: aktivitetsmessig match – og organisatorisk/økonomisk mismatch?

Motorsport – enten det er motocross, trial og bilcross, er egentlig to aktiviteter. For hver dag deltakerne trener eller kjører konkurranser, må de ofte ha en dag med vedlikehold og reparasjoner. De alternerer derfor mellom en aktivitet som gir utfordring og spenning, med en roligere aktivitet. De rolige aktivitetene gir også mye rom for sosialt samvær. Både bilcross og moto-cross som aktivitet er trolig godt egnet til ungdommer som er sensation-seeking og litt ”ville”. Det som er et draw-back i andre sosiale sammenhenger, og som blir negativt

sanksjonert, er her et fortrinn. Sporten er trolig også nært knyttet til en del maskuline og proletære verdier som vågemot, å kunne mekke, fikse, ha møkk under neglene, samt problemstillinger knyttet til hestekrefter og fart. Men sporten går primært ikke ut på å ramme andre som for eksempel kampsport. Sporten er dessuten svært tidkrevende. To dagers kjøring pr. uke må suppleres med ytterligere to dager med vedlikehold. Dette gir mindre tid til å "henge rundt" og ikke gjøre noen ting, og kanskje finne på egenregissert action. Dessuten bruker deltakerne så mye tid på aktiviteten – i samvær med andre, at det lett bygges opp et godt sosialt miljø rundt den. Aktiviteten gir et nytt nettverk. Man kan godt delta og være velansett i miljøet hvis man deltar i vedlikehold, mekking og i motorpraten, selv om man ikke er blant de beste i konkurransen. Sporten har ingen reservebenk. Den har plass til alle. Sporten er også omspunnet av mange regler som overvåkes av voksne ledere. Det er lite "slinger i valsen". Regelbrudd blir møtt med kontante sanksjoner – som for eksempel bortvisning for en dag eller to. Dette svir for de som har gitt seg hen til sporten.

Motorsportens egenskaper i arbeidet med atferdsvanskelige ungdommer er for øvrig vel beskrevet av psykiateren Anders Minken (1998). Gjennom intens og langvarig involvering i sporten, integreres de unge med atferdsproblemer gradvis i et nytt sosialt miljø slik at de kan bygge opp en ny pro-sosial identitet. Dette miljøet vil framstå som et alternativ til en småkriminell jevnaldergruppe.

Problemet med motorsport, og da særlig motocross synes å være:

- Betydelige krav til foreldreoppfølging.
- Fram til barna er 12 er det et krav om at foresatte alltid er med på trening. Fra 12-14 forutsettes det at det er en voksen på to deltakere. Deretter trener de fritt.
- Store kostnader til utstyr.
- En ny motocrosssykkel koster 50-60.000 kr.. Personlig sikkerhetsutstyr koster ca. 6.000 kr. Det må stadig skiftes deler på sykkel fordi den kjøres så hardt. Erfaringene med å la flere ungdommer dele på en sykkel er dårlige fordi da pulveriseres ansvaret for vedlikehold. Kjøring til konkurranser forutsetter egen tilhenger til bilen.
- Trialkjøring er rimeligere. Syklene er noe rimeligere i innkjøp, samtidig som de ikke trenger så ofte kostbart vedlikehold. De holder også lenge. Allikevel er dette en betydelig mer kostbar idrett enn de fleste andre idretter. Bilcross slik vi har beskrevet det i Bergen (jfr. kap. 4.3.4) er ikke så veldig kostbart, og en har

gjort noen interessante ”grep” for å unngå en inflasjon i form av dyrere utstyr.

- Kravet om betydelig oppmøteinnsats fra foreldre til motorsporten utelukker barn (hvertfall under 14 år) fra hjem preget av manglende omsorg eller omsorgssvikt – som ofte er nært forknippet med atferdsproblemer hos barna. Og det utelukker normalt også mange med minoritetsbakgrunn fordi foreldrene ikke har tradisjoner for å stille opp på denne måten. Enda vanskeligere blir det hvis de foresatte skal bekoste eget barns sykkel, sikkerhetsutstyr og vedlikeholdskostnader. Vi snakker her om ti-tusentalls kroner pr. år, særlig i motocrossen. Slik sett passer aktiviteten bedre til unger med middelklassebakgrunn, god økonomi og svært engasjerte foreldre.

Hvis denne aktiviteten skal kunne anvendes som et forebyggende og integrerende virkemiddel overfor unger med atferdsproblemer og med minoritetsbakgrunn, forutsetter det en betydelig offentlig ressursinnsats på utstyr, til vedlikehold og til lønnsutgifter til gode instruktører.

Problemstillingen i dette tilfellet er hvor langt det offentlige skal gå i å finansiere et tiltak som er ganske dyrt pr. person sammenlignet med annen idrett. Dilemmaet er at tiltaket samtidig synes å ha en svært god forebyggende effekt på de unger med atferdsproblemer som deltar. Dette er derfor i stor grad et lokalt politisk prioriteringsspørsmål. Men samtidig representerer dette en idrettspolitisk problemstilling for den enkelte klubb. Dette er knyttet til de reaksjoner som kommer internt i klubben på at noen unger får alt utstyr og alle kostnader dekket av det offentlige, mens unger fra vanlige hjem hvor foreldre stiller opp langt på vei må betale de ti-tusener av kroner som sporten koster årlig.

For Kultur- og kirkedepartementet er problemstillingen om en skal anvende spillemidler til denne type tiltak og målgrupper, eller om dette bør være et direkte ansvar for barnevernsforvaltningen på lokalt og nasjonalt plan.

9.3 Støtte til etablering av nye idrettslag

Noe av begrunnelsen for Idrettens Storbyarbeid da det ble etablert i 1993 var at enkelte områder i de store byene hadde en dårlig utbygd infrastruktur. Dette gjaldt ikke bare på anleggssektoren, men også eksistensen av idrettslag som kunne gi et idrettstilbud til barn og unge

i området. Å gi støtte til etablering av et nytt idrettslag i områder hvor et slikt manglet, er derfor en type tiltak som springer rett ut av Idrettens Storbyarbeids intensjoner.

Idrettens Storbyarbeid og ”tilskuddsordningen” har to typer ressurser som har vært anvendt for å starte opp nye idrettslag. Det ene er direkte pengestøtte, særlig til utstyr som baller, drakter, matter, sikkerhetsutstyr m.m.. Det andre er prosjektleder både som inspirator og delvis gjennom den arbeidsinnsats som prosjektleder har kunnet sette inn. Det er tre idrettslag i de kommunene/bydelene vi har sett på som har fått slik støtte, og som har blitt opprettet siden 1993. Det ene er Flaktveit IK i Åsane i Bergen som ble startet i 1994 og som i dag er et velfungerende fleridrettslag med over 700 medlemmer. Det andre er Bjørndal IF på Søndre Nordstrand i Oslo stiftet i 1996. Laget er tuftet på storbymidler og har i dag 540 medlemmer. Både Flaktveit og Bjørndal er nye og folkerike områder med mellom fem og ti-tusen innbyggere. Behovet for et lokalbasert idrettslag er ofte stort i slike nye områder. Det tredje eksemplet er Buran IL på Lademoen i Trondheim. Lademoen er (jfr. kap. 8.2.1) er et eldre og sentrumsnært område i Trondheim med en stor andel aleneforsørgere og mange kommunale boliger. Buran IL ble stiftet i 2002 etter et betydelig stimulerings- og pådriverarbeid fra prosjektlederen i Sør-Trøndelag idrettskrets. Laget fikk også økonomisk støtte til utstyr.

På samme måte har også både storbymidler til utstyr og direkte støtte fra prosjektleder vært en forutsetning for å danne særvidrettslag innenfor ”nye idretter”.. Eksempler på slike særvidrettslag er Trondheim Skate Association i 2001 (som i 2003 ble integrert som en avdeling i Buran IL), og Åsane Amerikansk fotball. ”Ung i farten” i Åsane er ikke formelt organisert som et idrettslag, men deltakerne deltar gjennom KNA i Norges Bilsportforbund. Tiltaket har fått nødvendig oppstartstøtte fra storbyprosjektet i Bergen. Fana Kickboxing er også en ny klubb. Den har ikke mottatt midler direkte til oppstart, og har neppe vært avhengig av prosjektleder for å bli startet opp. Den ble startet opp av en meget etablert utøver og trener i sporten. Men klubben har gjennom storbymidlene fått gode inntekter gjennom å arrangere ferieaktiviteter i alle skolenes ferier. Disse inntektene har vært en viktig forutsetning for klubbens drift de første to årene.

Med ny idrett menes enten at idretten er ny i den lokale kontekst – dvs. at det ikke finnes mulighet innen samme lokalsamfunn for organisert aktivitet innen idretten. Idrettsgrenen kan godt være organisert i en annen bydel eller sentralt i byen. Men nettopp fordi det her dreier seg om store byer, vil den sosiale og geografiske avstanden

fra en bydel inn til bysentrum, være stor i de aller største byene. Det interessante i de nevnte eksempler er at dette trolig også er idrettsgrener som egner seg godt for målgruppene for storbyarbeidet.

Amerikansk fotball er kanskje det beste eksemplet på en ”ny” idrett som sannsynligvis passer godt for målgruppene. Den har ingen reservebenk. På laget er det også roller for de ”tunge” som ellers lett blir tapere i andre idretter. Ungdom som ikke har lykket i andre idretter – som for eksempel vanlig fotball, vil lett kunne finne en rolle i den mer spesialiserte amerikanske fotballen. Likeledes er cheer-leading for jenter et godt alternativ for de som ikke lenger ønsker å delta i konkurranseturn.

9.4 Støtte til nye aktiviteter i regi av etablerte idrettslag

Flere idrettslag i de seks kommunene har søkt og fått midler til nye aktiviteter – i betydningen aktiviteter de ikke har drevet før. I noen grad dreier det seg om konkurransebasert idrett – som når Vålerenga har fått midler til å etablere VIF-trolls – et amerikansk fotballlag som igjen har fått storbymidler til å starte opp nye lag i aldersbestemte klasser. Det kan også dreie seg om støtte til aktiviteter som normalt er vanlige konkurranseidretter (som eks. ski, skøyter eller snowboard), men som ikke er det i den lokale kontekst. Et eksempel på dette er når idrettslaget bruker storbymidler til å kjøpe inn ski- og skøyter og låne dette ut til unger med minoritetsbakgrunn for at de skal få prøve seg (jfr. Bjørndal i Oslo). Jfr. også når deltakere i Oddersjø's Æksjen i Kristiansand får prøve seg i å spille bandy og skiskyting, idretter som ikke er særlig utbredt i Kristiansand.

De fleste aktivitetene i denne kategorien er allikevel slike som det ikke drives regulær konkurranseidrett innenfor. Aktivitetene er upretensjøs. Hvis det konkurreres er det med mye humor og lite alvor. Et fellestrekk ved dem er at de må planlegges og organiseres på et vis, og ofte trengs det spesielt utstyr som må skaffes til veie, og i noen grad trengs det instruktører. Dette er ikke en type aktiviteter som unger normalt bedriver i egen regi i hall eller på løkka. I vår kommunegjennomgang har vi blant annet beskrevet følgende aktiviteter – enten engangsaktiviteter eller kortvarige kurs over noen få ganger: Break dance (Gjelleråsen IF), paintball (Gjelleråsen IF), crazy golf, rulleskiskyting, rollerbladeorientering, sykkeltskyting (Oddersjø), walk and talk - ”rebusgang” med svar pr. SMS (TIF Viking).

Mange foreninger har også friluftsliv på programmet i form av overnattingsturer, rafting, padling, seiling, juving, fjellklatring etc. Dette gjelder foreninger som er ”uteorienterte” og har idretter som ski, skøyter, orientering, gang, og friidrett på programmet slik som Oddersjø, Viking og Gjelleråsen. Men også foreninger som ikke har dette på programmet, som Kristiansand turnforening, anvender slike aktiviteter. Begrunnelsene for slike aktiviteter er delvis at de er gode aktiviteter i seg selv, de gir muligheter for mestring, de er morsomme, og de fremmer økt samhold. Slike aktiviteter er ment å gjøre idrettslaget mer attraktivt for nye deltakere, men kanskje viktigst – de er ment å gjøre deltakelsen i idrettsforeningen mer attraktivt slik at en forhindrer frafall. I flere av idrettsforeningene spiller ungdommen selv en viktig rolle i å foreslå og gjennomføre slike turer.

En ny friluftsvariant som både er tidsriktig og spennende er modellert fra kjente TV-programmer. Eksempler på dette er en-dags Farmen på Vikinghytten, og tredager 58-grader Nord i regi av Oddersjø.

En annen type tiltak som også har som begrunnelse å fremme rekruttering og forhindre frafall, er sosiale aktiviteter som spinnes rundt idrettsaktiviteten. Dette har form av alt fra enkeltstående pizza og diskotekkvelder i klubbhuset eller idrettshallen, til regelmessige kvelds- eller nattåpent med rom for både fysisk aktivitet, sosiale aktiviteter og kos, og i et tilfelle varig drift av en fritidsklubb. Slike fritidstiltak i idrettslagsregi representerer et treffsted på andre premisser enn det idrettslige. Det blir et treffsted med tilbud om samvær mellom aktive og inaktive, og mellom gutter og jenter. Det siste er ikke minst viktig for en kjønnssegregert idrett som ønsker å holde på ungdommen.

Mange av de ovennevnte aktivitetene er ikke organisert gjennom medlemskapet, men de er enten åpne for alle (evt. mot en beskjeden betaling), eller de er koblet opp mot egenbetaling for den avgrensede ytelsen. Produksjonen av slike aktiviteter skjer i varierende grad med lønnet innsats. De mange og varierte aktivitetene i Oddersjø produseres av en person med spesielle utdanningsmessige forutsetninger for å organisere slike ”action-aktiviteter” og 58-grader nord. Han lønnet gjennom ”storbymidler”. Farmen på Viking-hytta i Bergen organiseres ulønnet av klubbens pensjonister. Walk and talk drives av konkurranseutøvere i idrettslaget mot at de inntektene som kommer i form av storbymidler går til konkurranseutøvers avdelinger – som i neste omgang finansierer konkurranseidretten. I flere tiltak er det en blanding av lønnede og ulønnede vakter eller instruktører. På Gjelleråsen får ungdommer som trår til som instruktører eller vakter lønn, mens foreldrene deres utfører dette som ulønnet innsats.

9.5 Støtte til (demonstrasjons-) aktiviteter på skolenes idrettsdager og i ferier

I antall aktiviteter er dette trolig den mest omfattende kategorien. I alle byene finnes det idrettslag som får penger for å drive aktiviteter i jule-, vinter-, sommer- og høstferie. Og det finnes idrettslag som får penger for å ta ansvar for idrettsdager på skolene. Enkelte steder får også idrettslagene storbymidler for å demonstrere sin idrett i skoletiden, i midttimer eller gymtimer.

I Bergen er for eksempel følgende idrettslag involvert i slike demonstrasjonsaktiviteter i ferier eller på skolene: Bergen stupeklubb, IL Norna Salhus, T&IL Hovding, Åsane sportskyttere, Åsane/Hordvik skytterlag, Åsane Amerikansk fotball, Vågen takwondoklubb, Bergen skøyteklubb, TIF Viking, Hjellestad jetskiklubb, Fana kickboxingklubb, Njörd ro- og kajakkklubb, Bergen snowboardklubb. I Drammen gjelder dette Hellas, Sturla, Drammen håndballklubb, Drammen svømmeklubb, Drammen kampsportlag, Drafn og Skiold. I Kristiansand gjelder det KB-Basket. En artig variant innen denne tiltakskategorien er Oslo's Gatekamp som drives sentralt fra Oslo idrettskrets og er finansiert over storbymidlene og av Oslo kommune. Med en kassebil full av utstyr drar en gruppe instruktører med høy sosial- og idrettsfaglig kompetanse i gang lokale, løkkepregede arrangement på løkker, gater, parker og plasser. Ved disse lokale arrangementene som for en stor grad arrangeres i sommerferien ”markedsføres” lokale idrettslag, ofte på en slik måte at den lokale klubben framstår som (eller oppfattes å være) arrangør av tilbudet.

For idrettslagene er motivet for å produsere slike aktiviteter sannsynlig tosidig. Det gir inntekter til laget – og fungerer som en inntektsbringende aktivitet. Samtidig gir det laget mulighet til å promotere sine aktiviteter for nye deltakergrupper. Ikke minst for ildsjeler i de lokale idrettslag – som brenner for sin idrett, er rekruttering et viktig anliggende. En idrett som ikke klarer å rekruttere, vil over tid miste sin bærekraft og dø ut.

Den viktigste idrettslige funksjonen til slike aktivitetsdager i ferier og på skolene, er at de tilbyr barn og ungdom en presosialisering inn i enkelte idretter. De får instruksjon slik at de kan komme seg over aktivitetens eller idrettsgrenens primære tekniske terskel. Hvis unger med minoritetsbakgrunn skal gå på ski, er det viktig å vite hvordan en får på seg skia, og elementære råd for å holde balanse. Å skyte med gevær er for de fleste nytt og fremmed, men neppe etter å ha fått prøvd seg på skytebanen til Åsane og Hordvik skytterlag. Skal en

padle kajakk, er det en fordel å vite hvordan en holder balanse, og hvordan en håndterer en velt. Slik kunne vi fortsatt eksemplene.

Dagens idrett tilbyr så mange ulike aktiviteter at det er vanskelig for barn og unge å velge. Det er vanskelig å finne fram til hvilken idrettsgren en kan ha spesielle forutsetninger for – fordi en aldri har fått prøvd. Når idrettsaktiviteter føres inn i et ferietilbud eller på skolens aktivitetsdag, blir terskelen mye mindre for å prøve det ut sammenlignet med at en enkeltungdom må søke seg til et idrettslag for å prøve på dets vanlige treningsdager. Dessuten er mange av dagens idrettsgrener svært utstyrskrevene, og få går til innkjøp av dyrt utstyr før de har prøvd ut om dette er en idrettsaktivitet de kan like. Både i Oslo, Trondheim og Bergen finnes det utstyrsdepoer som inneholder kanoer, kajaker, snow-boardbrett med mer. Og enkelte idrettslag har også kjøpt inn utstyr på storbymidler til en spesiell idrettsaktivitet som kan lånes bort. Utprøvingsterskelen gjøres på denne måten mindre.

I kap. 4.3.3 fra Bergen viser vi at flere av idrettslagene som har fått presentert sine idretter på denne måten, har hatt en til dels betydelig økning i medlemstallet – hvis en kan stole på deres egne angivelser. Det er selvsagt vanskelig å bevise i hvor stor grad økningen har sammenheng med den aktive promoteringen. Og flere barn deltakere/medlemmer trenger ikke nødvendigvis bety at flere barn og unge har blitt aktive. Det er et empirisk spørsmål om de nye medlemmene har sluttet med en annen idrettsgren etter at de har fått prøvd seg på noe nytt, om de aktive blir aktive i enda en idrett, eller om det er tidligere ikke-idrettslige aktive som blir aktivisert på denne måten. Sannsynligvis rekrutteres det medlemmer fra alle disse gruppene. Dessuten kan flere av de aktiviteter som ungene får prøve seg i også drives i egenregi utenfor idrettslaget – som ski, snow-board, klatring og padling. Promoteringsens eventuelle effekter kan ikke bare avleses gjennom en evt. medlemsøkning.

9.6 Støtte til tradisjonelle idrettslagsaktiviteter

Idrettens Storbyarbeid inneholder også aktiviteter som kan kalles tradisjonelle idrettslagsaktiviteter for barn og unge. Eksempler på dette er støtte til å etablere et nytt lag i aldersbestemte klasser innen fotball, støtte til lønn i et idrettslag for å forhindre at et lag mister sitt tilbud. Og det gjelder støtte til drift av idrettskoler/allaktivitetstilbud innen barneidretten. Støtte til slike aktiviteter skjer fortrinnsvis i områder med en marginalisert befolkning – hvor lønnede instruktører

går inn og erstatter manglende foreldreinnsats. Eksempel på dette er allidretten til Drafn på Fjell i Drammen, en stor del av virksomheten til Oslo sportsklubb, IL Vågs barneidrett på Slettheia i Kristiansand.

Vi skal komme nærmere tilbake til problemstillinger knyttet til de etniske minoritetsgruppers deltakelse i idretten i kap. 11.3.

9.7 Idrettslagsreform – i nye og etablerte lag

Et fellestrekk ved de fleste av de tiltak og aktiviteter som er nevnt ovenfor er at de har fått støtte enkeltvis. Men noen av de tiltakene vi har nevnt er produsert av idrettslag som for eksempel TIF Viking i Bergen, Bjørndal i Oslo og i Gjelleråsen IF i Nittedal som gjør ”mye rart”. Et fellestrekk ved disse klubbene er at de langt på vei har fått støtte til en prosess. Lagene har gitt til kjenne et spesielt engasjement overfor de målgrupper og målsettinger som er nedfelt i Idrettens Storbyarbeid, og de har fått økonomisk og moralsk støtte til å utvikle dette engasjementet videre.

Vi har i kap. 3.3.1 vist at Bjørndal IF ble tuftet på storbymidler i 1996. Breddeidrett og barneidrett er klubbens viktigste satsingsområde. Til og med anleggende er dimensjonert bevisst for små slik at ikke konkurranseidretter fortrenger de mer løkkepregede aktiviteter. Klubben har et eget klubbhus som også egner som for annet enn idrettslige aktiviteter – og fungerer som et sosialt treffpunkt i området. En viktig grunn til at BIF har kunnet gjøre slike ”grep” er trolig at laget ikke har vært særlig bundet opp av idrettens tradisjoner og innarbeidede interesser.

Men vi ser også at et etablert lag som Gjelleråsen idrettslag med nær 70 års historie bak seg, har gjennomført en betydelig omlegging av virksomheten. Klubben har utvidet sitt aktivitetsreportoar i retning av aktiviteter som går langt utover de idrettslige. Eksempler på dette er grafitti, bygging av modellfly, paintballarrangement, samt tema-kvelder om jakt og fiske. Klubben har overtatt den kommunale fritidsklubb på entreprise fra kommunen. Disse nye aktivitetene kommer i tillegg til idrettslagets tradisjonelle idrettsaktiviteter som fotball, svømming, håndball, ski og siden høsten 2003 innebandy.

Idrettslaget retter således sitt tilbud både til medlemmer og til ikke-medlemmer (fritidsklubben). Men fritidsklubben har en liten egenandel hver gang som fører til at det lønner seg å tegne medlemskap i GIF.

Klubben har klart å kurse mange ungdommer til å bli trenere og ledere. I tillegg har klubben klart å skape mye optimisme slik at også mange foreldre deltar. Mange av foreldrene har ikke noen fortid i idretten, men lar seg mobilisere til frivillig innsats som ligger utenfor den tradisjonelle idretten. Bak denne mobiliseringen ligger det mye frivillig arbeid fra ildsjeler i både klubbens styre og utenfor. Aktivitetsnivået er nå blitt så stort at flaskehalsen synes å være koordineringen. Klubben søker nå midler hos Stiftelsen Helse- og rehabilitering til lønn av en koordinator.

Gjelleråsen IF har et flott klubbhus, svømmehall, idrettshall og flere fotballbaner.

GIF fikk i 2003 230.000 kr. fra Akershus idrettskrets og 100.000 kr. fra kommunen til disse utradisjonelle aktivitetene på utsiden av de tradisjonelle idrettslige. Storbymidlene fra idrettskretsen har støttet opp under en reformprosess som ble startet uavhengig av storbyprosjektet/tilskuddsordningen. Men ”storbymidlene” og idéene bak storbyarbeidet, har bidratt til å legitimere og forsterke den prosess som allerede var satt i gang.

Det tradisjonsrike TIF Viking i Bergen, etablert i 1892, har også vært igjennom en egeninitiert reformprosess i idrettslaget. Etter et par års endringsarbeid fikk laget både økonomisk støtte og faglig oppfølging fra prosjektlederen i Bergen midt på 90-tallet. Denne støtten forsterket en prosess som allerede var i gang. Som vist i kap. 3.3.5 har Viking etter hvert utviklet en rekke ulike aktiviteter for å aktivisere nye grupper. Idrettslaget har aktiviteter for unger som ikke vil ha gymnastikk på skolen, åpen hall, ”walk and talk”, ”Farmen” på Viking-hytten, en rekke aktivitets- og temadager, et kommersielt treningssenter hvor kundene samtidig blir medlem i idrettslaget, og et leketilbud til barn til medlemmer som trener i treningssenteret. Samtidig driver foreningen sine tradisjonelle og konkurranseorienterte idretter videre, hvor klubben også har ambisjoner om å være i norgestoppen.

Klubben fikk i 2003 500.000 kroner fra ”nærmiljøprosjektet –idrett i Bergen” – hvorav ca. 100.000 kroner går direkte til personlig lønn og resten til aktiviteter. Mesteparten av disse midlene konverteres til innteksbringende dugnader for de avdelinger som yter en innsats i forhold til noen av de nevnte aktivitetene.

Viking har klart å forene de åpne og upretensiøse lavterskelaktiviteter med topp konkurranseidrett. En årsak til at klubben har klart å kombinere dette er at klubben driver konkurranseidretter hvor ”det er lite penger”. Gang, friidrett, orientering, turn, ski og volleyball, er ikke

idretter med betalte utøvere på lokalplan. Utøverne må selv i betydelig grad tjene inn penger til utstyr, reiser, treningsleire og konkurranser. Å være instruktør/trener/vakt på lavterskel-aktivitetene som produseres gjennom med storbypenger, gir de nødvendige inntekter. Dette er et godt alternativ til andre og langt mindre interessante og kanskje også langt mindre innbringende dugnader. På denne måten kommer storbypengene til nytte to ganger.

Viking har en unik idrettsbygning – en gammel turnhall fra 30-tallet med to store saler og med enda en tredje etasje.

- En fellesnevner for spesielt Gjelleråsen IF og Viking er at de har fått støtte til en prosess som allerede var på gang i egen regi, men hvor den moralske og økonomiske støtten har forsterket kreativiteten, og viljen til å gi et aktivitetstilbud til nye målgrupper. Dessuten har alle lagene gode idrettsanlegg og klubbhus.
- Hvis det er en viktig nasjonal målsetting å etablere og drive upretensiøse lavterskelaktiviteter som rekrutterer både barn og unge generelt, men også spesifikke målgrupper slik som i Idrettens Storbyarbeid, viser spesielt Gjelleråsen og Viking at gamle idrettslag kan klare å bryte med sterkt innarbeidede tradisjoner og gjøre noe nytt. Dette synes ikke å ha gått utover den tradisjonelle konkurransebaserte idretten. Under gitte forutsetninger synes det som det er mulig å få i både pose og sekk. Sett i et slikt perspektiv burde begge foreninger vært undergitt en mer dyptgående evaluering enn vi har hatt mulighet til i denne studien.

9.8 Skolebaserte tiltak med idrettslaget som medprodusent

Skolen har vært en viktig arena for mange av tiltakene i ”storbyarbeidet”. Vi har ovenfor nevnt demonstrasjons- og aktivitetsdager på skolene. I dette avsnittet dreier det seg om mer langvarige tiltak hvor idrettslaget går inn i SFO og tilbyr aktiviteter i skolens midtime eller etter skoletid. Vi har i kommunekapitelene vist til denne type aktiviteter på Furuset i Oslo, på et par skoler i Kristiansand, men først og fremst er dette en modell som er valgt i Drammen. Idrettslagene trekkes inn som kontraktører for ”Idrettens storbyarbeid i Drammen” hvor de får betalt for å arrangere aktiviteter en eller flere ganger pr. uke pr. skole. Foreløpig begrenser dette seg til seks skoler på Strømssiden i Drammen inklusive bydelen Fjell. På

Galterud ungdomsskole på Fjell har elevene åpne og gratis aktiviteter hver ukedag unntatt fredag hele skoleåret igjennom. For detaljer i Drammensmodellen – se kap. 5.

Det er ikke mulig for oss å gi noen evaluering av hvordan dette tiltaket har virket. Men våre informanter i Drammen både i kommunens toppledelse, i bydelen Fjell og i de involverte idrettslag, peker på følgende positive trekk og ønskede effekter av modellen:

- Aktivitetene skjer på eller i nærheten av skolen, i skoletiden eller rett etter skoletid. Dette er en kontekst som er trygg for ungene, og den er trygg sett fra foreldrenes side. Spesielt en del jenter med minoritetsbakgrunn kan ha vansker med å få lov til å slippe hjemmefra på kveldstid for å drive fysisk aktivitet. Men skjer den i ”skolekonteksten” er det lettere for foreldrene å akseptere slik deltakelse. Hensynet til jenter med minoritetsbakgrunn har vært tillagt stor vekt i arbeidet i Drammen.
- Skolen har arenaer for informasjon, motivasjon og for elevmedvirkning. Dette gjelder både gymtimene, ”klassens timer”, elevråd, samt spesialtimer knyttet til kosthold og helse. Elevene *kan* involveres når det gjelder å bestemme hvilke aktiviteter som de skal delta på. Skolene har muligheter for informasjon og medbestemmelse i større grad enn det som er vanlig i den voksenstyrte idretten. Om elevene faktisk har medbestemmelse – forutsetter en mer inngående evaluering.
- Idrettsanlegg (baner, haller) står stort sett ubenyttet i perioden fra kl. 14-16.
- Unger med atferdsproblemer inkluderes i aktivitetene på lik linje med alle andre unger, blir ikke stigmatisert på noen måte.
- Idrettslagene har kontante, men kortvarige, virkemidler for å markere hvor grensene går for akseptabel atferd som gjør at de er enkle å innordne seg. Jfr. gult kort, utvisning fra aktiviteten for et kort tidsrom eller evt. bortvisning for resten av timen. I og med at dette er aktiviteter som for de fleste sannsynligvis oppleves som noe positivt, har man få problemer med utprøving av grenser.
- Idrettslagene besitter kompetanse på aktiviteter i skjæringsfeltet mellom idrettsaktivitet og lek som mange lærere eller SFO-ansatte ikke har.
- Bare en mer omfattende evaluering kan vise om modellen har disse fordelene og ønskede effekter.

9.9 Åpen hall

Vi har sett mange eksempler på åpen-hall konsepter i de ulike storbyene. Vi har beskrevet kvelds- og nattåpne haller. Noen har åpen hall etter skoletid slik at skolelevne kan dra dit for å utfolde seg. Andre har åpent på formiddager på lørdag og søndager hvor presset fra den organiserte idretten ikke er så stor. De fleste åpne hall-konseptene innebærer at ”leken på løkka” trekkes inn i en hall på de tidsrom av året hvor ”løkkene” ikke kan brukes. Hallene gir både muligheter for egenregissert lek og aktivitet. Noen unge forsøker individuell mestring i hallens apparater eller med tilrettelagte utstyr, tildels aktiviteter som forutsetter stort vågemot. Andre driver egenorganisert ballspill. Men tilstedeværende personale kan også lett tilrettelegge for kollektiv aktivitet – som for eksempel et ”parti” fotball eller innebandy.

- Det er særlig i Bergen at dette åpne-hall-konseptet er mest utviklet. Vi viser derfor nærmere til kap. 4.3.2 for en nærmere beskrivelse. I Bergen holdes en rekke av de store kommunale hallene åpne, samtidig som det gis ”storbymidler til flere lokale idrettslag for at de skal holde sine haller åpne. Til hver hall forutsettes det et par aktivitetsledere som setter ut utstyr, sørger for at noen grunnleggende regler overholdes, og som i noen grad setter barna i gang med aktiviteter. Aktivitetsledere lønnes slik at aktivitetene ikke forutsetter foreldreinnsats, men mange foreldre er allikevel med sine barn i hallen. Barn under seks år må være i følge med en voksen.
- I Bergen har en vært raus med å gi de deltagende barna utstyr i hallen som trehjulssykler, rulleskøyter, sparkesykler, alle typer baller og ei gedigen hoppepute på 81 kvm. Større idrettshaller deles ofte opp i flere deler slik at ungene kan velge aktiviteter.
- Med mange unger aktive i en hall, hvor enkelte deltar i øvelser som forutsetter en viss risiko for skader, har det forsikringsmessige ansvar hvis det hender ulykker vært tatt eksplisitt opp. Kommuneadvokaten i Bergen kan ikke garantere at halleier ikke kan bli stilt juridisk ansvarlig for skader som måtte skje. Men han mener at halleier står sterkere hvis det er tydelig informert i hallen (eks. på et stort skilt) om at all lek skjer på eget ansvar, og at rulleskøytebrukere skal bruke hjelm, og at barn under seks år skal være i følge med voksne.

Spørsmål om forsikring og ansvar ved eventuelle skader som eventuelt oppstår blant unger som er aktive i storbytiltak har vært oppe også i Holmlia SK. I denne, eller andre klubber vi har snakket med, er det så vidt vi forstår ingen som har tatt skritt for å forsikre ikke-medlemmer som er aktive i tiltak støttet med storbymidler. Sør-Trøndelag idrettskrets er et unntak. Idrettskretsen har tegnet forsikringsavtale med If som dekker skader på aktive ikke-medlemmer.

Åpen hall er et aktivitetstiltak som etter vår oppfatning er enkelt tiltak å organisere, og det skaper veldig mye aktivitet. Terskelen er lav når det gjelder personlig utstyr, aktiviteten er gratis og den krever ikke foreldreinnsats. Tiltaket er et typisk generelt tiltak og retter seg mot alle barn og unge herunder barn i storbyarbeidets målgrupper. Hvis målet er å aktivisere flest mulig barn og unge på en billig og enkel måte, er dette trolig noe av det mest effektive man kan tenke seg.

9.10 Anlegg – begrensninger og muligheter.

Vi har blitt anmodet av KKD om å gjøre noen betraktninger om anleggssituasjonen. Det er vel kjent at anleggssituasjonen i de større byene, og kanskje særlig i Oslo, i lang tid har vært vanskelig, selv om situasjonen der nå etter sigende har blitt bedre. Gode anlegg og tilstrekkelig med anlegg, er selvsagt viktig i ”storbyarbeidet” som for alle andre idrettsaktiviteter. Spesielt er det viktig å ha både gode konkurranseanlegg og nærmiljøanlegg ute i lokalsamfunn og nærmiljøer hvor barn og unge faktisk bor.

Det er for eksempel ikke vanskelig å se at nye anlegg, for eksempel nye kunstgressbaner som på Kolstad i Trondheim og på Fjell i Drammen gir bedre muligheter for å aktivisere flest mulig. Likeledes ser vi med referanse til Kristiansand hvor viktig det kan være for enkelte målgrupper at det finnes en arena for motorsport innen overkommelig avstand fra byen. Store idrettshaller har vært viktige både til fysisk aktivitet og til mer sosiale aktiviteter. Eksemplene fra Bergen viser at det er mulig å utvide åpningstidene i hallene på tidspunkter hvor idretten er mer ”sovende”. Dette gjelder om morgenen/formiddagen i helgene, og til og med sent på kvelds og nattestid. Her bør også andre kommuner ha like store muligheter.

Men en økt aktivisering av nye grupper, særlig av grupper som ikke er medlem av laget som eier eller disponerer en hall, kan også medføre økte konflikter rundt disponeringen av et knapt og ettertraktet gode,

noe som særlig var tilfelle i Holmliahallen under storbyarbeidets første år.

Det som kanskje er mer interessant er hvordan naturlige forutsetninger har vært utnyttet. Veier, parkeringsplasser, vann, skog og mark er også viktige arenaer for aktivitet som bare ligger der, og hvor kapasiteten i enkelte tilfeller er uendelig. Seiling, padling, sykling i både tradisjonell og nye og eksperimentelle former, fjellklatring, juving, spennende utflukter ut i skog og mark etter modell av for eksempel 72-grader Nord, er eksempler på at kreativ og tidsriktig bruk av naturlige forutsetninger. Foreningshytter kan anvendes til "Farmen". Asfalterte veier kan egne seg for mye "fun-aktiviteter" som rulleskøyte-orientering, sykkeltskyting og til rebusløp som "walk and talk" med SMS-tilbakemeldinger på rebusene. I skjæringsfeltet mellom idrett og friluftsliv finnes det en rekke muligheter uten behov for spesielle anlegg. På den annen side forutsetter mange slike aktiviteter spesielt utstyr, og god planlegging.

10 Uklare mål og problematiske virkemidler

For å forstå hvordan et program iverksettes lokalt, blir det viktig å få informasjon om hvordan programmet forstås blant de aktører som har ansvar for å formulere målsettingene, og blant de som har det primære ansvar for å iverksette det ut i fra vedtatte målformuleringer. I arbeidet med denne kartleggingen har kommet fram en del uklarheter og ulike oppfatninger om hva som er målene for programmet. De offisielle målene for programmet har blitt presisert for å skape mer klarhet. Storbyarbeidet har vært forsøkt ”målstyrt” fra Kultur- og kirke-departementets side. Samtidig har det blitt stadig klarere at det ikke bare er målene som er det viktige, men også virkemidlene. I storby-arbeidet anvendes det midler som berører viktige idrettspolitiske problemstillinger. I motsetning til mange andre forsøks- og tilskudds-ordninger er det ikke gitt særlige retningslinjer for hvilke midler som kan brukes. Derimot har en forsøkt å styre arbeidet gjennom presise mål og målgrupper. Dette har ført til flere problemer. Vi skal i dette kapitlet forsøke å løfte fram uklarheter i forbindelse med programmets mål, samt noen av de idrettspolitiske problemstillinger som programmet reiser. Dette bør være viktig for både KKD og for NIF i forbindelse med det videre arbeid med programmet.

10.1 Presisering av mål

Stortingsmelding nr 41 (1991-1992) ”Om Idretten” hadde en klar målsetting om ”idrett for alle”. I dette lå det at også grupper som tidligere hadde hatt vansker med å utøve idrettsaktivitet, nå skulle få bedre muligheter. Meldingen omhandlet eksplisitt grupper som kvinner, eldre, arbeidsledige, funksjonshemmede, psykisk utviklingshemmede, psykiatriske pasienter, rusmiddelmissbrukere, fanger i fengslene, uorganiserte, innvandrere og samer. Det ble fremsatt forslag til konkrete virkemidler for hvordan disse gruppene kunne

aktiviseres. Meldingen omtalte eksplisitt situasjonen i storbyene med et spesielt fokus på innvandrere og vanskeligstilte barn og unge, særlig de som var omfattet av barnevernstiltak, som bodde i områder hvor den idrettslige infrastruktur var dårlig utbygd, og hvor det var små og svake idrettslag som kunne fange disse gruppene opp. Storbyprogrammet ble opprettet nettopp for å nå vanskeligstilte grupper i vanskeligstilte områder.

Storbyprogrammet inneholdt spillemidler som idrettskretsene som omfattet storbyene kunne søke på. Signalene fra KKD var at midlene skulle brukes til ”spesielle grupper”, først og fremst barn og unge, og særlig uorganiserte barn og unge²⁹. Midlene skulle anvendes til tiltak i idrettsorganisasjonenes regi. Utover dette ble det ikke lagt flere føringer på bruken av midlene.

Departementet har i liten grad foreslått eller spesifisert *fremgangsmåter* for hvordan idretten skal gripe an utfordringene som eksplisitt og implisitt ligger i Storbyprosjektet. *Hvordan* samarbeidet mellom kommune/bydel og idretten eventuelt skulle komme i stand, og ikke minst *hva* samarbeidet eventuelt skulle bestå i, er ikke konkretisert fra departementets side. I sum kan vi si at det i liten grad fra departementets side er blitt gitt råd om hvordan tiltak skal etableres eller drives. (Eidheim 1998:26).

De involverte idrettskretser og kommune fikk stor grad av frihet til hvordan storbymidlene kunne brukes for å nå målene. Men etter hvert ble det gjort enkelte avgrensninger av hva midlene skulle brukes til, særlig på møter/konferanser for de deltagende storbyene³⁰. I referat fra Storbyforum 01.04.93 framgår det blant annet at midlene skal brukes til å skape aktivitet, og at det skal være en åpning for å kunne dekke utstyr, materiell og leie av lokaler med de tildelte midlene, samtidig som departementet ved flere anledninger understreket at midlene ikke skulle kunne brukes til anlegg. Det ble samtidig anført som et eget punkt at ”idéen om idrettsskoler for barn er viktig”.

I 1994 og 1995 ble det gjort enkelte presiseringer om hva tilskuddet skulle brukes til. De var i stor grad negativt avgrensede – hva en ikke kunne bruke de til. De skulle ikke brukes til ordinær drift av idrettslag (jf. Fargerik idrett i Trondheim). De skulle fortrinnsvis ikke brukes til arbeidsledige (jf. Aktiv på dagtid), ikke idrettsskoler for barn (jf. stikk

²⁹ Jf. Brev av 13/9 1993 fra Kultur- og kirke departementet til Oslo idrettskrets

³⁰ Vi har gått gjennom den viktigste korrespondansen mellom idrettsavdelingen, NIF og de enkelte kretser som underbygger dette.

motsatt av signalet to år tidligere), ikke til å subsidiere skiturer for skolene (jf. Stavanger, brev 10/10-94). Det skulle ikke brukes for mye prosjektmidler til administrasjonskostnader til fortrenghet fra aktiviteter. Men disse presiseringene ble ikke formulert som retningslinjer for ordningen

I stedet for å styre Storbyarbeidet etter relativt mange og detaljerte retningslinjer, forsøkte Kultur- og kirke departementet å styre gjennom krav til søknadene (med et klart mål-middelhierarki) og detaljert rapportering slik at departementet kunne kontrollere at midlene ble brukt som forutsatt.

I årene fra 1996 fram til 1999 skjedde det få endringer i ordningen. Den fortsatte etter mottoet ”same procedure as last year”.

I 1999 utkom Stortingsmelding nr. 14 (1999-2000) ”Idrettslivet i endring – Om statens forhold til idrett og fysisk aktivitet”. Storbyprosjektet (som det kalles i meldingen) foreslås videreført med henvisning til Eidheims evalueringsrapport og til de gode resultatene som ble nådd i perioden 1993-1997.

I 2001 ble navnet på tilskuddsordningen endret til *Fysisk aktivitet og sosial integrasjon – idretten som samarbeidspart*. Den økonomiske rammen ble økt med to millioner kroner til ni millioner kroner. Oppgaven med å fordele midlene ble overført til NIF slik at KKD slapp detaljoppfølgingen. NIF tok fire nye byer opp i tilskuddsordningen nemlig Kristiansand, Drammen, Tromsø, Fredrikstad. I 2001 kom Stavanger med igjen etter å ha vært utenfor programmet fra 1995/1996.

Målene og målgruppene ble gjort tydeligere enn i perioden 1993-1998:

Hovedmål:

Skape lokal tilhørighet og sosial integrasjon gjennom tilbud om idrett og fysisk aktivitet.

Følgende målgrupper skal prioriteres:

- inaktive barn (6-12 år) og ungdom (13-19)
- barn og ungdom med problematferd
- innvandrere.

Til målgruppene knyttes følgende delmål:

Inaktive barn og ungdom

- få flere barn og ungdom fysisk aktive
- skape attraktive idretts- og aktivitetstiltak i nærmiljøet.
- øke antall medlemmer i den organiserte idretten.

Barn og ungdom med problematferd/ i risikogrupper

- utvikle og etablere gode aktivitetstiltak for barn og ungdom med problematferd
- skape arenaer for deltakelse og medbestemmelse
- redusere vold, kriminalitet og rusmisbruk i nærmiljøene gjennom deltakelse i idrett og fysisk aktivitet

Innvandrere

- få flere innvandrerbarn og ungdom med i ordinær idrettsaktivitet
- utvikle og etablere idretts- og aktivitetstiltak i flerkulturelle miljøer.

I 2002 foretas det en ytterligere justering av målsettingene for programmet. Den mest instrumentelt formulerte målsettingen for Tilskuddsordningen om at den skulle *bidra til å redusere vold, kriminalitet og rusmisbruk i nærmiljøene gjennom deltakelse i idrett og fysisk aktivitet*, tas ut. I stedet føyes det på en ny målsetting om å - *øke deltakelsen fra foreldre til barn og ungdom med innvandrerbakgrunn*. Dette var en målsetting som for øvrig følger logisk av ønsket om å øke deltakelsen fra barn og unge med minoritetsbakgrunn i organisert idrett. En slik deltakelse forutsetter også foreldre-deltakelse.

Kultur- og kirkedepartementet fortsatte praksisen ved ikke å gi retningslinjer for hvordan programmets målsettinger og målgrupper burde nås³¹. Departementet ønsket å gi idrettskretsene og de lokale idrettslagene frihet til å finne gode lokale løsninger, og la derfor heller

³¹ Målhierarkiet etterlater også uklarhet i hvilken grad det å skape arenaer for deltakelse og medbestemmelse er noe som kun gjelder barn og unge med problematferd, og ikke de inaktive og de med minoritetsbakgrunn

ikke særlige føringer i forhold til hvilke virkemidler som man ikke kunne akseptere. De signaler som ble gitt under Storbyprosjektets første år gjaldt fortsatt. Midlene skulle ikke brukes til anlegg, ikke til ordinær idrettslagsaktivitet, og ikke til formål og målgrupper som ble nevnt spesielt. En klarere avgrensning av virkemidler ønsket evt. departementet å komme tilbake til etter å ha fått rapport fra NIF for virksomheten i 2002 som var det første driftsåret etter at Tilskuddsordningen ble iverksatt – med ny organisasjonsform og nye byer. Rapporten fra NIF var tiltenkt en viktig rolle for å vurdere hvilke virkemidler som kunne være akseptable for departementet.

10.2 Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité – fortolkninger av departementets mål

I 2001 overførte KKD gjennomførings- og koordineringsansvaret for Tilskuddsordningen til NIF. KKD skulle fortsatt være det øverste ansvarlige forvaltningsorganet som formulerte mål for arbeidet, og som førte tilsyn med at virksomhet og bruk av midler var i samsvar med disse. NIF skulle nå administrere Tilskuddsordningen gjennom å fordele midler til den enkelte idrettskrets etter samlet søknad fra kretsen, sette rammer for virksomheten og følge opp byene. Idrettsforbundet fikk ansvar for samordning av rapport og regnskap over siste års bruk av midlene, og denne rapporten skulle så være utgangspunkt for departementets tilsyn med at NIF forvaltet Tilskuddsordningen som forutsatt.

NIF overførte i 2001 umiddelbart iverksettingen av Tilskuddsordningen til Oslo idrettskrets som en såkalt ”Fellesoppgave Storby”. I NIF var det en praksis på å delegerer gjennomføringsansvaret for enkelte oppgaver ut til en av de mange idrettskretsene. Den tidligere leder for storbyprosjektet i Oslo ble ansatt som koordinator for arbeidet.

Det viktigste styringsdokumentet fra KKD til NIF vedrørende storbyarbeidet/tilskuddsordningen, var tildelingsbrevet av 25/5-2001. Brevet inneholdt presiseringen av mål og målgrupper (som gjengitt på forrige side), krav om hva rapporten skulle inneholde, samt en forventning om at NIF ”samordner arbeidet med utgangspunkt i tidligere erfaringer, samt tar ansvar for den videre utvikling.”

Den viktigste ”føringen” som kunne fortolkes ut av tildelingsbrevet fra KKD til NIF var en sterkere vektlegging av idretten brukt

instrumentelt overfor presist angitte målgrupper, og at arbeidet også skulle forebygge kriminalitet og rus. Tildelingsbrevene fra NIF til de nye storbyer som ble innlemmet i ordningen inneholdt verken for 2001 eller 2002 noen avgrensninger i hva midlene kunne brukes til – utover at idrettslagene skulle stå sentralt i produksjonen av aktivitet, og at aktivitetene skulle iverksettes i et samarbeid med kommunale avdelinger.

NIF har stort sett videreformidlet KKD's målformuleringer og målgrupper til de aktuelle storbyene. I 2003 skjer det derimot et forsøk på å presisere formålet med ordningen. Formålet fortolkes nå slik av NIF:³²:

Formål

Dette tilskuddet skal benyttes for å bevisstgjøre og utvikle norsk idrett som samarbeidspart for det offentlige med hensyn til samfunnsnyttig effekt av idrettsarbeidet på lokalplanet. Midlene skal benyttes til drift og utvikling av aktivitet i de idrettslag dere knytter til denne tilskuddsordningen, samt oppfølging av lagene og tilrettelegging/ressurskobling innen kommunen. Idretten er her et virkemiddel og tiltakene skal rette seg mot uorganiserte i de nedenfor nevnte målgrupper³³.

Selv om formålet er formulert i et tungt språk, etterlater det ingen tvil om at dette er en understreking av idrett anvendt som virkemiddel hvor den ”samfunnsnyttige effekt” er det sentrale, og hvor samarbeid med ”det offentlige” – som her må tolkes som kommunen – står sentralt.³⁴

³² Jf. tildelingsbrev fra Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité til Oslo Idrettskrets datert 30/6-2003.

³³ I årsrapporten for 2002 (utarbeidet i 2003) beskrives det instrumentelle ved arbeidet slik: ”I storbyarbeidet er aktivitet virkemidlet for å nå målene om atferdsendring hos barn og ungdom. Gjennom arbeidet forsøker vi å gjøre de inaktive aktive og å omdanne destruktiv atferd til akseptabel og mer konstruktiv atferd. Innvandrere får en mer konstruktiv kontakt med lokalmiljøet.”

³⁴ Tildelingsbrevet fra NIF til idrettskretsene inneholder ingen avgrensninger til hva midlene ikke skal kunne brukes til. Det eneste er at den frivillige innsats skal stimuleres og ikke erstattes, og at det er idrettslagene ”som skal organisere aktivitetene i storby”. Hvis en med frivillig innsats her mener ulønnet innsats, er dette en avgrensning som går på tvers av den praksis som har vært utviklet i storbyene. Mesteparten av aktivitetene produseres med lønnet innsats. Kravet eller forventningen om at det er idrettslagene som

NIF fortolker KKDs målformuleringer og øvrige signaler i en retning som understreker idretten brukt som virkemiddel, og hvor samarbeid med kommunen står sentralt, og hvor det skal kobles ressurser mellom kommune og idrettslag. Selv om prosjektleder i NIF så sterkt understreker samarbeidet med kommunen, er han skeptisk til et samarbeid hvor kommunen får en for sterk posisjon eller innflytelse på bekostning av idretten. Han er talsmann for et balansert samarbeid – hvor idretten sitter i førersetet og hvor spillemidler ikke brukes på tiltak i kommunal regi. Men det har det ikke vært enkelt å instruere idrettskretser og storby-kommunene til å finne dette balansepunktet – spesielt ikke i forhold til Bergen og Drammen. For her hadde idrettskretsene selv gått inn for en forvaltning av Storbymidlene som ga kommunen betydelig innflytelse.

I Bergen hadde Hordaland idrettskrets helt fra 1993 latt Bergen kommune ha meget stor innflytelse på hva storbymidlene ble brukt til. Og det ville være vanskelig å reversere dette – særlig når Bergen kommune etter hvert brukte egne midler til formålet som klart overskred spillemidlene fra staten. Bergen hadde funnet sin modell – som også innebar en betydelig satsing på tiltak i kommunale idrettshaller uten at de lokale idrettslag trengte å delta.

I Drammen hadde Buskerud idrettskrets satt i gang prosjektet *Idrettslaget i skolen* i noen av fylkets distriktskommuner. Storbymidlene til Drammen, koblet med minst like store midler fra kommunens skolebudsjett, gjorde samme skolesatsing mulig også i Drammen. Idrettslagene kom mer inn som kontraktør i en ressurskobling som var klart skolerelatert og hvor premissene for aktiviteten var satt av aktører utenfor det enkelte idrettslag. Men siden idrettskretsen selv hadde tatt initiativ til dette, var det vanskelig å utdefinere dette fra storbyarbeidet.

Storbyarbeidet ute i kommunene ble derfor drevet ut i fra lokale modeller – tilpasset lokale behov og interesser.

organiserer aktivitetene stemmer mer med praksis ute i kommunene. Men her er det viktige unntak – som driften av de åpne hallene i Bergen.

10.3 Målstyring og rapportering – om høna og egget

10.3.1 Et detaljert og krevende rapporteringssystem

Den prosjektansvarlige for storbyarbeidet i NIF har savnet retningslinjer fra KKD for hvordan disse midlene skal forvaltes siden storbyarbeidet utvilsomt berører flere viktige idrettspolitiske problemstillinger. KKD på sin side har forventet en rapportering på hvilke problemstillinger og dilemmaer dette gjelder – før det gis klarere styringssignaler.

KKDs kontroll med Storbyprosjektet bygget helt fra starten i 1993 på rapporter fra hhv. den enkelte idrettskrets som omfattes av ordningen og de enkelte idrettslag. Rapporten skulle være en kvittering for utført arbeid. Kravet til søknader har vært at de skulle inneholde et klart mål-middelhierarki med hovedmål, delmål, resultatmål og tiltak. Resultatmålene skulle innebære en konkretisering av planene innenfor hvert delmål. De skulle være målbare, slik at man ved rapportering skulle kunne si om målene ble oppnådd eller ikke. Rapporten fra kretsene skulle så inneholde beskrivelse av de gjennomførte tiltak, sammenligning mellom fastsatte mål og oppnådde resultater, dvs. rapportering av avvik. Den skulle inneholde en kvalitativ og kvantitativ vurdering, og av ressursbruk i forhold til de enkelte tiltak. I sin tur førte dette til at kretsene måtte be om lignende rapportering fra de idrettslag (eller kommunale enheter) som fikk midler.

Fra driftsåret 2002 etter at administreringen av storbyarbeidet/tilskuddsordningen var overført til NIF, var forutsetningen at NIF skulle utarbeide en rapport som tok opp i seg rapportene fra hhv. de involverte idrettskretser, fra de enkelte lag og de enkelte tiltak som ble produsert ute i storbyenes bydeler. For å få til dette stilte NIF detaljerte rapporteringskrav til de enkelte kretser og de enkelte lag – med en henvisning til at en var pålagt å gjøre dette fra Kultur- og kirke departementets side³⁵. Men KKD hadde ikke pålagt NIF å gjøre det på akkurat denne måten, men NIF mente selv at for å svare på KKD's rapporteringskrav, måtte kretser og lag gjennomføre en slik detaljert rapportering.

NIF ønsket for det første en oversikt over alle tiltak i byen/kretsen som var omfattet av Storbyarbeidet. Tiltakene skulle summeres for

³⁵ Dette pålegget framkommer i pkt. 2 om kravene til rapportering i tildelingsbrevet fra NIF til kretsene for 2002.

hver av de tre målgruppene (inaktive, atferdsproblemer, minoriteter). For hvert tiltak var det forutsatt en detaljert oversikt over:

- totalt antall deltakelser for kalenderåret (teller antall deltakere på hver økt og summerer)
- antall deltakelser fordelt på de tre målgrupper
- antall nye medlemmer i idrettslaget som driver tiltaket
- totalt antall nye medlemmer.³⁶

På bakgrunn av denne oversikten skulle en vurdere årets arbeid gjennom:

- En samlet gjennomgang av tiltakene under det enkelte mål. (Korte strekpunkter som gjengir det viktigste av helheten i arbeidet med det enkelte mål).
- Resultatvurdering i forhold til mål. Oppnådd/ikke oppnådd og hvorfor. Beskrivelse av status for årets arbeid, og utvikling fra året før.
- Samlet sett skal det være mulig å få en rapport fra 4-6 sider. Dette skal altså være en samler rapport, ikke en rapport på enkelttiltak.

I tillegg til disse rapportkravene på deltakelse og måloppnåelse, inneholdt de også krav om økonomirapportering.

Midt i selve teksten under de detaljerte rapporteringskravene framgår følgende forklaring på detaljeringsgraden:

Vi er pålagt å gjøre dette. Det er komplisert og arbeidskrevende fordi det ikke er snakk om medlemmer. Alle må ha samme system, ellers lar det seg ikke gjengi i en samlende rapport.

NIFs fortolkning av rapporteringskravet fra Kultur- og kirkedepartementet ble en detaljert og kvantitativ rapportering i forhold til mål og målgrupper. Det var et forsøk på å finne noen nøkkeltall som på en enkel og kortfattet måte kunne fange inn deltakelse og deltakelse pr. målgruppe, som deretter kunne summeres opp i NIFs sluttrapport for derigjennom å gi et oversiktlig bilde av en mangslungen virksomhet.

³⁶ Det ble understreket midt inne i teksten at en slik rapportering ikke er enkelt. ”Vi skjønner at dette ikke blir eksakt matematikk. Et lavterskeltilbud rettet mot inaktive kan også fungere under de to andre målgrupper, og summen av antall deltakelser fra hver av de tre målgrupper vil derfor kunne bli høyere enn det tallet som viser det totale antallet deltakelser”

Rapporten for 2002 viser at 938.312 deltakere har deltatt i storby-aktivitetene fordelt på 395 ulike tiltak. Antallet tiltak er trolig ganske korrekt. Kanskje er heller ikke tallet på 938 tusen deltakelsesøker tatt helt ut av lufta. Men vi har tidligere i rapporten stilt spørsmålsteget ved antallet deltakere i de åpne hallene i Bergen. Her har for eksempel ett tiltak, åpen hall i Åstveidshallen, flere deltakelsesøker enn alle de 175 tiltakene i Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Lørenskog, Oppegård, Nittedal og Bærum - til sammen.

Utover å gi et bilde av det totale antallet tiltak, samt et usikkert bilde av øker under "storbyparaplyen", gir denne kvantitative informasjonen lite kunnskap.

10.3.2 En rapportering som er idretten fremmed

Men Tilskuddsordningens viktigste mål er ikke antallet tiltak og deltakelsesøker, men at den skal stimulere til aktivitet hos spesifikke grupper barn og unge som de inaktive, de med problematferd, de med minoritetsbakgrunn, samt få til større deltakelse fra foreldre til barn og unge i den sistnevnte gruppen. I tillegg er det et viktig mål at arbeidet skal gi flere medlemmer til den organiserte idretten.

Det er teknisk mulig å gi svar på om tiltak når spesifikke målgrupper. Men dette forutsetter en type registrering og rapportering som er den organiserte idretten fremmed. Idretten spør ikke eller registrerer ikke om de som deltar har vært inaktive (eller hvor aktive de har vært), om de har atferdsproblemer (evt. hva slags problematferd i hvilket omfang). Det er selvsagt mulig å spørre deltakere om tidligere aktivitetsnivå og problematferd, og så systematisere slik informasjon i medlemslistene. Men dette er slett ikke etisk uproblematisk, og kanskje ikke engang lovlig uten godkjenning fra datatilsynet.

Enda vanskeligere blir det hvis en skal få slik informasjon fra deltakere i åpne lavterskeltak uten krav til medlemskap. Deltakere som spiller basket eller leker i en åpen hall bærer ikke synlig informasjon på at de er "inaktive" eller i noen grad har utvist "problematferd" i en eller annen kontekst. Skal en få vite noe om i hvilken grad et åpent lavterskeltak treffer målgruppene, forutsettes det en systematisk registrering gjennom bruk av forskningslignende metoder³⁷.

³⁷ Dette kan for eksempel være en enquete til skoleelevene i et distrikt eller kommune hvor de oppgir hva slags aktiviteter de deltar i, samt hvor de oppgir nødvendig bakgrunnsinformasjon om seg selv.

Å registrere antallet med minoritetsbakgrunn er enklere. I den organiserte idretten kommer en langt med å telle fremmedartede navn i medlemslistene. Og på åpne tiltak kan en telle de med fremmedartet utseende eller mørk hudfarge. Selv om det finnes en del feilkilder med slike registreringer, gir det allikevel et bilde som er noenlunde pålitelig.

I rapporteringen spørres det også etter nye medlemmer i idrettslaget. Dette er det enkelt å rapportere på. Men det er langt verre å si noe om kausaliteten – om de nye medlemmene kom på grunn av at de først deltok i åpne ”storbyaktiviteter”³⁸.

Selv om det altså er mulig å få en tallmessig oversikt over hvor mange fra hver målgruppe som deltar i de ulike tiltak, forutsette dette en type registrering som ligner forskning. Det er arbeidskrevende og dyrt. For idrettslag som har fått 10.000, 50.000 eller kanskje 100.000 kroner for å drive en type aktivitet, vil det være uaktuelt å bestille en type forskning som trolig vil koste like mye som man får aktivitetsmidler til. Alternativet er å forsøke å gjennomføre egne registreringer og systematiseringer. Flere av de informanter ute i kretser og lag som vi har intervjuet peker på at rapporteringen på ”storbymidlene” er tidkrevende og slitsom, og skiller seg kraftig fra rapporteringen på den langt større pott med aktivitetsmidler som gis som grunnstøtte.

En følge av disse vanskene er det i stor grad er krysset av for alle tre målgruppene i rapporteringen fra det enkelte tiltak. Dette sier ikke annet enn at det i hvert tiltak finnes noen som er tidligere inaktiv, noen med minoritetsbakgrunn og en og annen med problematferd som deltar i aktiviteten. De fleste idrettslag i norske storbyer vil nok bekrefte at de har alle tre målgruppene representert blant sin medlemsmasse. For noen av tiltakene er det gjort et forsøk på å spesifisere i prosentsetser – hvor mange av deltakerne som tilhører hver gruppe (eks. 50% inaktive, 20% med problematferd, og 30% med minoritetsbakgrunn). I noen tilfeller kan kanskje dette være riktig, mens i andre representerer en slik prosenttering trolig et forsøk på å

³⁸ Et for øvrig like relevant spørsmål kunne vært å spørre om hvor mange medlemmer som klubbene mistet i spesifikke alderskategorier. Det er ikke gitt at nye åpne aktiviteter vil føre nye unger inn i idretten. Utfallet kan også bli at flere går ut av idretten, nettopp fordi det kommer attraktive tilbud som ikke forutsetter jevnlig trening, hvor det ikke er konkurransepress, og hvor ungene selv kan regissere sine egne aktiviteter. Nye åpne aktiviteter kan vel så gjerne få samme effekt som nye kommersielle treningsaktiviteter. Men det vil selvsagt også her være vanskelig å si noe om kausalitet – om evt. negative ikke-intenderte effekter av åpne tiltak i forhold til andre faktorer/føringer som virker samtidig.

tilfredsstillende oppdragsgiver med noen tall. Vi noterer at mange tiltak ikke synes å nå unger som allerede er aktive i idretten. Vanligvis vil unger som er fysisk aktive nettopp være storforbrukere av nye aktivitetstiltak som opprettes (jf. Mjaavatn 1999), og slik er det nok også i mange av storbytiltakene. Og det er jo også et viktig poeng å ha ”vanlige unger” å integrere ”de uvanlige” i.

NIF har påpekt noen av disse registreringsproblemene i tildelingsbrevene til kretsene. Og i NIF's årsrapport vises det til at det er første gang en slik rapportering gjennomføres, at det har vært mange problemer i oppstartfasen, og at det har vært noen misforståelser. Men NIF har ikke dratt konsekvensene av denne innsikten – å foreslå å kutte ut slik rituell rapportering. Kultur- og kirkedepartementet har heller ikke gitt signaler om at en ikke ønsker denne type kvantitativ rapportering på mål og delmål.

De tallene som er forsøkt slått sammen i rapporteringen er, etter vår oppfatning, egentlig ikke egnet til å si noe om måloppnåelse. I mangel av tall eller annen verifiserbar dokumentasjon representerer årsrapporten derimot en rekke påstander om gunstige effekter som dette arbeidet har – som den kritiske leser lett vil stille spørsmålstegn ved.

10.3.3 Vår vurdering: Utgangspunktet for rapporteringen er feil

De åpenbare svakhetene ved rapporten kan selvsagt tilskrives dårlig håndverk og at dette er noe nytt, og at en kan forsøke å bedre dette ved å forbedre registreringsrutinene ved neste korsvei. Vi tror at dette vil være et feilgrep.

Hovedproblemet er at utgangspunktet er feil. Når idrett er et virkemiddel for å nå andre mål utover idrettens egenverdi, når en skal anvende en klar målgruppestrategi framfor en bred befolkningsstrategi, fordres det en helt annen rapportering enn når idrettsaktivitet er et mål i seg selv og hvor en skal forsøke å nå ”alle” (eller barn og unge generelt). I den vanlige rapporteringen i forhold til anlegg, tas idrettens positive funksjoner (bedre fysisk helse, bedre samhørighet) for gitt. Når det anvendes spillemidler til idrettanlegg, trenger en ikke begrunne anlegges betydning. Man vet hva et nærmiljøanlegg, en flerbrukshall og et kunstgressanlegg kan brukes til. Noen steder telles nok bruksfrekvensen (for eksempel ved stikkprøvetelling), men en teller ikke hvor mange deltakere fra ulike grupper som bruker anlegget når det er ferdigstilt. Det spørres ikke hvor mange funksjonshemmede, inaktive, innvandrere eller barn med atferdsproblemer som benytter

slike anlegg. Og det spørres ikke hvor mange nye medlemmer til den organiserte idretten dette gir. Anleggenes verdi tas for gitt ut i fra foreliggende kunnskap om slike anlegg. Mye av denne kunnskapen er samlet inn gjennom enkle registreringer, gjennom erfaringsbasert kunnskap og i noen grad gjennom forskningsbasert kunnskap. Kunnskapen om anleggenes gunstige effekt er bygd inn i det kunnskapsgrunnlaget som ligger der forut for etableringen av dem.

Når det gjelder storbyarbeidet og ”tilskuddsordningen” som dreier seg om aktivitet og ikke anlegg, er det ført inn en målgruppestrategi med krav om en målgrupperapportering som er idretten fremmed. I enkelte tilfeller er den så ressurskrevende at det forutsetter en forskningsmessig tilnærming. Svaret på denne type rapporteringskrav blir derfor en meget omtrentlig og rituell rapportering som gir meget lite kunnskap om hva som faktisk skjer der ute. Det blir ikke bedre når mange omtrentligheter forsøkes summert opp. Det gir ikke grunnlag for KKD å gi klarere retningslinjer for hva en kan bruke denne type spillemidler til.

10.4 I det idrettspolitiske ”minefelt” er de kvalitative dimensjonene viktigst

Uten at vi har oversikt over samspillet mellom KKD og NIF på de viktigste saksfeltene, er det ikke urimelig å anta at samspillet nettopp rundt Storbyprosjektet/Tilskuddsordningen er ekstra komplisert. Mens tilskudd til anlegg og aktivitetsmidlene i stor grad holder seg innenfor etablerte opptrukne grenser, de er styrt av klare normer, de er lite instrumentelle, innebærer Storbyprosjektet/ Tilskuddsordning det motsatte. Grensene er uklare og målsettingen er utpreget instrumentell, noe som i sin tur bidrar til at gjennomføringen ute i kretser, kommuner og idrettslag fører en opp i en rekke idrettspolitiske problemstillinger som blant annet:

- Forholdet mellom stat og frivillig organisasjon: Hvilke styring skal staten ha med en frivillig organisasjon, og hvor stor frihet bør den gis? Hvordan skal evt. styringen foregå?
- Forholdet mellom Kultur- og kirke departementet og andre departementer og direktorater: Hvem skal finansiere arbeid hvor idrett og fysisk aktivitet anvendes instrumentelt? I hvilken grad bør en anvende spillemidler til slike formål?
- Forholdet mellom idrettskrets/idrettslag og kommunen når det gjelder drift av aktiviteter: I hvor tett samarbeid med

kommunen bør idrettslagene gå? Hvem skal bestemme der hvor begge parter trår til med betydelige ressurser? Hva skjer med idrettslaget når det blir kontraktør for kommunen eller kommune/idrettsråd?

- Forholdet ulønnet og lønnet innsats: Skal man gjennom statlige midler stimulere mer bruk av lønnet personale, og dermed risikere å undergrave den ulønnede frivillighet? Bør enkelte idrettsaktiviteter, eller idrettsaktivitet i enkelte områder, drives som en ”offentlig finansiert fritidsklubb”? Hva skjer med idretten når en vanner ut medlemsbegrepet og medlemsforpliktelsene?
- Idrettsaktivitet produsert av formelle idrettslag som har mer karakter av privatøkonomiske entrepriser: Bør en anvende midler over statsbudsjettet eller spillemidler for å styrke slike idrettslag når disse viser seg å være velegnede til å nå instrumentelle mål (eks. gi tilbud til ungdom med atferdsvansker)?
- Idrett brukt for å integrere flyktninger og innvandrere: Bør en gi støtte til etnisk segregerte aktiviteter, eller kun aktiviteter hvor minoritetsbefolkningen integreres i ”norske” idrettslag?
- Idrett anvendt som virkemiddel overfor spesifikke grupper: I hvilken grad kan en gi støtte til *tradisjonelle aktiviteter* i lagene, når disse lagene tar opp i seg individer fra ”utsatte grupper” (eks. barn med atferdsvansker eller minoritetsbakgrunn). Når kan en støtte tradisjonell aktivitet, og når kan en ikke?

Målt i idrettspolitiske problemstillinger er trolig Tilskuddsordningen noe av det mest kompliserte som KKD og NIF beskjeftiger seg med. Målt i penger derimot, representerer det kun 0,9 prosent av spillemidlene til idrettsformål, og kun 3% av overføringene til NIF. Målt i offentlig oppmerksomhet er de problemstillinger som storbyarbeidet reiser beskjedne, hvertfall i forhold til idrettslige problemstillinger knyttet til doping, kommersialisering av idretten, kriserammede eliteidrettslag (og av og til et kriserammet idrettsforbund), plassering av nasjonalanlegg eller endog Olympiske leker. De problemstillinger som storbyarbeidet aktualiserer er for ”sære” for avisenes sportssider og TV/radios sportsmagasiner, og de er for ”små” for mediens politiske redaksjoner. Og ute i de enkelte kretser og idrettslag, er neppe disse problemstillingene så viktige. De har en pragmatisk innstilling hvor den praktiske gjennomføring, å skape og få til noe, overskygger de idrettspolitiske dilemmaene.

Det er derfor kanskje ikke så rart at alle de dilemmaer og problemstillinger som storbyarbeidet reiser, har havnet i en skyggetilværelse. I og med at arbeidet også tilsynelatende går så bra, og at det er lite støy forbundet med det, har heller ikke ledelsen i NIF trengt å gå inn det. Kanskje de ikke engang er klar over de mange idrettspolitiske problemstillinger som arbeidet reiser?

Vår konklusjon når det gjelder rapportene som grunnlag for departementets styring med arbeidet, blir lik den som Frøydis Eidheim kom med i evalueringsrapport i 1998. Kretsene rapporterte på formalia, og de ga lite kunnskap om prosesser som:

hvilke utfordringer man har stått overfor i dette arbeidet, hvordan man har gått fram i realiseringen av storbyprosjektets intensjoner, hvilke veivalg man har stått overfor etc. Den informasjon om lokale utforminger av Storbyprosjektet som tilbakeføres i årssrapporten må sies å gi et relativt beskjedent grunnlag for systematisk å fange opp erfaringer som kan være til nytte i en læringsproses der målsettingen også må sies å være å utvikle kunnskap om selve utprøvingen av organisasjonsmodeller i ulike lokale settinger (Eidheim 1998:74)

Rapporteringsrutinene for programmet hadde mye til felles med de som vanligvis brukes også innen statlig finansiert forsøksvirksomhet. De var utarbeidet for å kontrollere og hadde ikke en evaluerende og kritisk drøftende funksjon (jfr. Hagen 1989:60).

Til tross for disse ganske entydige påpekninger i Eidheims evaluering fra 1998, ble det ikke lagt opp til en mer kritisk drøftende vurdering av alle de problemstillinger som storbyarbeidet aktualiserer. Derimot forsterket KKD og NIF den rituelle rapporteringen.

10.5 Et program/tilskuddsordning i utakt med departementets politikk?

Gjennom vårt arbeid med denne evalueringen, har det blitt klart for oss at det tidvis er en forskjell på programmets offisielle målsettinger og de idrettspolitiske oppfatninger som departementet ellers gir uttrykk for. Vi har forståelse for at det nok har vært vanskelig for de prosjektansvarlige i NIF hvordan de skal forholde seg til dette.

Vi har tidligere i kapitlet vist at den instrumentelle vinklingen på storbyarbeidet ble forsterket etter år 2000. Departementet spesifiserte

målgruppene, og trakk inn en målsetting om å redusere vold, kriminalitet og rusbruk. Dette skjedde etter at departementet hadde kommet med Stortingsmelding nr 14 (1999-2000) ”Idrettslivet i endring” som jo nettopp nedtonet bruk av idretten for å nå mål på andre samfunnsområder, og som heller ikke var så opptatt av øremerkede tiltak for marginaliserte grupper. Disse skulle mer nås gjennom generelle tiltak og gjennom anleggspolitikken. Nå ble riktignok den kriminalitetsforebyggende målsettingen tatt ut i 2002 – fordi den ble *for* instrumentell. Men den spesifiserte målgruppefokuseringen fortsatte.

Kultur- og kirkedepartementet har også vært uklar på forholdet mellom idrettsorganisasjonene og kommunen – når det gjelder aktivitetsproduksjon. I Kultur- og kirkedepartementet er man skeptisk til en for sterk institusjonell kobling mellom idrettslag og kommune. Det er viktig at spillemidler – som jo tilskuddsmidlene er – brukes til aktivitet i idrettslagene. Dette er forøvrig i tråd med blant annet St.melding nr. 27 (1996-97) ”Om statens forhold til de frivillige organisasjoner”. Departementet gir der (jfr. s. 36) uttrykk for at forvaltningens rolle er å tilrettelegge for at de frivillige organisasjoner får utfolde seg på sine egne premisser.

Når NIF overfor idrettskretser og lag understreker betydningen av samarbeid og ressurskobling med kommunen, representerer det en målforskjvning, i følge sentrale aktører i KKD. Samtidig forholder de samme aktører seg ikke til hva storbyprogrammet faktisk heter, noe som i og for seg ikke er noe rart. Det offisielle navnet på ordningen er det knapt noen som bruker, og svært få som husker. Arbeidet omtales av alle som enten storbyprosjektet, storbyarbeidet eller storbyprogrammet. Det offisielle navnet er: *Fysisk aktivitet og sosial integrasjon – idretten som samarbeidspart*.

Siden programmet omhandler målgrupper (barn og unge) som i store deler av dagen er brukere av kommunale tilbud (barnehager, skoler, skolefritidsordninger), og hvor en viktig målgruppe (de med problematferd) ofte også er omfattet av kommunale barnevernstiltak, er kommunen den absolutt mest nærliggende samarbeidspart. Siste ledd i programnavnet kan med rimelighet tolkes som *idretten som samarbeidspart til kommunen*, slik NIF har gjort i sin formålsformulering. En rimelig tolkning av dette er igjen at slik *samarbeid bør finne sted* også når det gjelder aktivitetsproduksjon. For prosjektleder i NIF har tilskuddsordningens navn derfor legitimert noe som han har vært spesielt opptatt av – kobling av ressurser mellom idrettslag og kommune.

Vårt poeng er at det slett ikke er så rart at NIF understreker viktigheten av samarbeid mellom idrettslagene og kommunen om produksjon av aktivitet. Departementet signaliserer dette gjennom selve navnet på programmet.

10.6 Et komplisert samspill rundt mål, målstyring og kontroll - oppsummering

Dette kapitlet representerer et forsøk på å forstå samspillet mellom KKD på den ene siden og NIF med de deltagende kretser (evt. Idrettsråd) og lag på den andre siden – rundt forvaltningen av ”storbyprosjektet” eller ”tilskuddsordningen”.

Hvis vi legger de siste tre årene til grunn for vår vurdering, viser det et Kultur- og kirke departement som overfor NIF har gitt et budskap som på enkelte områder er i konflikt med andre deler av den idrettspolitikken som departementet står for. NIF har grepet de instrumentelle signalene, målgruppespesifiseringen og intensjonen om samarbeid rundt målgruppene, og disse har så blitt *forsterket* i de signaler som NIF i sin tur skriftlig har formidlet til de deltagende storbyer/kretser. KKD har gjennom de skriftlige signaler som følger programmet sagt A, og så har NIF sagt B. Dermed har iverksettingen av programmet på viktige punkter beveget seg gradvis bort fra det som for tiden er den offisielle idrettspolitikken, og hvor et sentralt spørsmål er hva en skal bruke spillemidler til.

KKD har delegert selve iverksettingen av storbyprogrammet/tilskuddsordningen til NIF – hvor de viktigste styringsinstrumentene er søknaden fra NIF, tildelingsbrevet til NIF og rapporten fra NIF over virksomheten. Det er en åpenbar *målstyring* en forsøker – hvor NIF skal rapportere /dokumentere om målene nås. Spesielt er det viktig å dokumentere i hvilken grad tiltakene treffer målgruppene slik at det blir klart at ikke midler myntet på ”svake grupper” går til den vanlige idretten, hvilken jo er et forståelig anliggende. For å få til dette pålegger NIF storbykretsene og de involverte lag en meget detaljert rapportering som delvis er umulig, som delvis er svært ressurskrevende og som i hvertfall er idretten fremmed. Resultatet blir en samlerapport som forteller lite om virksomheten og lite om de idrettspolitiske problemstillinger som arbeidet reiser. Den rituelle rapporteringen fortrenger mer overgripende refleksjoner rundt arbeidet.

Denne analysen av dette samspillet må ikke forstås dit hen at vi mener det er ufornuftig eller "dumt" å anvende en målgruppestrategi hvor en prøver ut presise virkemidler for å få aktivisert spesielle grupper. Hvis en skal nå "svake" eller utsatte grupper barn og unge, vil en slik målgruppestrategi være nødvendig i mange tilfeller. Men det viser at målstyrings- og kontrollinstrumentene i liten grad passer på dette feltet. Det målstyringsregime som anvendes passer i utgangspunktet i næringslivet hvor det er en enkel målstruktur og klart hva som er midler og hva som er mål. I neste omgang er dette forsøkt inkorporert i en offentlig forvaltning gjennom virksomhetsplanlegging i staten og kommuneplanlegging i kommunene. Men i både stat og kommunene er det en komplisert målstruktur hvor det er uklart hva som er midler og hva som er mål, og hvor politikken som regel ligger i midlene og ikke i målene (jfr. Kleven 1990, Offerdal 1992). Når det samme målstyringsregimet forsøkes ført videre inn i frivillige foreninger og det sivile rom, som motkrav mot at de får ti eller hundre tusen kroner til et tiltak myntet på spesifikke målgrupper, går det galt. Dette innebærer altså ikke at en bør forlate ambisjonene om å aktivisere spesifikke målgrupper, men en må finne andre måter å forvalte og kontrollere virkemiddelbruken på.

11 Oppsummering og konklusjoner

11.1 En tilskuddsordning som inneholder grensesprengende forsøksvirksomhet

Idrettens Storbyarbeid, storbyprosjektet, storbyprogrammet, *tilskuddsordningen for fysisk aktivitet og sosial integrasjon – idretten som samarbeidspart*, er alle betegnelser som er brukt på det arbeid som er beskrevet i denne rapporten. De mange betegnelse er en god indikator på at dette er en virksomhet med et identitetsproblem. Hva er det nå dette arbeidet går ut på? Det eneste sikre er at dette er et arbeid som gjelder idrett og fysisk aktivitet som skjer i noen av landets største byer. Hva programmet går ut på er mer uklart. Det er ganske vidtfavnende, men en fellesnevner har vært å forsøke å gi marginaliserte grupper – særlig de vi har kalt de idrettsfremmede – i de store byene bedre muligheter til å bedrive idrett og fysisk aktivitet. Dette har skjedd gjennom bruk av mange ulike strategier (jfr. kap. 9). Arbeidet kjennetegnes av stor lokal variasjon både når det gjelder organisasjonsmodeller og innhold. Denne store variasjonen gjør det vanskelig å beskrive programmet på en enkel og kortfattet måte. Det blir dessuten helt umulig å sammenfatte aktiviteten i form av noen nøkkeltall fra aktivitetene som forsøkes lagt sammen, slik som NIF har forsøkt å gjøre i sin rapport tilbake til KKD. Det fine med nøkkeltall er at de på en enkel måte kan samle opp veldig mye informasjon, men det forutsetter sammenlignbare størrelser. Man kan ikke legge sammen hummer, kanari, epler og pærer.

Etter å ha besøkt og intervjuet informanter i et tyvetalls idrettslag i seks av de deltagende kommunene, er vårt hovedinntrykk at storbymidlene har stimulert en masse aktivitet og tiltak. Vi kan selvsagt ikke si hvilke som allikevel ville ha vært der uten tilførsel av storbymidler.

Det vi med større sikkerhet kan si er at storbyarbeidet har stimulert variasjon og kreativitet.

Arbeidet har vært organisert ulikt. Det er store forskjeller fra Bergen og Drammen med en svært aktiv kommune, til Trondheim hvor arbeidet er rent kretsstyrt, til Kristiansand hvor arbeidet er helt styrt fra idrettsrådet, og til Oslo hvor prosjektleder må forholde seg til flere bydeler som langt på vei opererer som selvstendige kommuner. Det er store forskjeller i prosjektlederroller på kretsnivå fra Bergen og Trondheim, med prosjektledere som opererer som virvelvinder ute i bydelene, til Kristiansand hvor prosjektleder har en 10% stilling som i hovedsak må rettes inn mot de formelle sidene ved prosjektdriften. Slike forhold får konsekvenser for hva som skjer ute i de enkelte idrettslag.

Storbyarbeidets virkemidler er ikke bare penger, men det innebærer også faglig oppfølging fra NIF gjennom en prosjektleder som har bred erfaring og kunnskap på dette feltet. Det utveksles erfaringer på tvers mellom kretser og idrettslag – og mellom disse og NIF og Kultur- og kirke departementet. Penger og oppfølging har gitt god grobunn for at en del idrettslag har forsøkt å finne nye måter å løse idrettens utfordringer på. Det er flere som har vist til at storbytiltakene har gitt legitimitet til omforming, omorganisering og nytenkning innad i klubbene. Gjennom nasjonale samlinger og konferanser har ”frontrunnere” fått ros og oppmerksomhet – noe som i sin tur har gitt enda større motivasjon til å gå videre.

Storbyarbeidets viktigste virkemiddel er allikevel pengene. I 2003 ble det brukt ni millioner kroner fra spillemidlene til de 12 deltagende kommunene. I de seks kommunene vi har studert, er det bevilget om lag sju millioner kroner av kommunale midler til aktivitetene. Vi kan ikke med sikkerhet fastslå at storbymidlene har generert de kommunale midler, men det er trolig tilfelle et godt stykke på vei.

Vi har mange steder i denne rapporten pekt på at det fra Kultur- og kirke departementet har vært gitt få og uklare retningslinjer for hva en kan bruke pengene til. Dette antakelig til forskjell fra mange tilskuddsordninger som ledsages av svært konkrete retningslinjer formulert i rundskrivs form. Departementet har ikke ønsket å gi for sterke føringer på hvordan frivillige organisasjoner skal drive arbeidet. Dette har gitt stor lokal frihet til å anvende tilskuddsmidlene ut i fra

lokale forutsetninger og interesser, noe som i sin tur har bidratt til å stimulere fram nye og etter vår mening svært banebrytende prosjekter³⁹.

Andre prosjekter er kanskje ikke nasjonalt banebrytende, men de er hvertfall nye i den lokale kontekst, som når storbymidler har vært anvendt til å starte nye idrettslag, et nytt åpen-halltiltak, og der hvor en har kunnet støtte kreative ildsjeler med et stort hjerte og arbeidskraft. Atter andre prosjekter synes ganske tradisjonelle. De har fått tilskudd til å gjøre noe som er ganske vanlig og lite grensesprengende som å drive en idrettskole eller gi støtte til et allidrettstilbud. Men i den lokale kontekst er selvsagt slike tilbud viktige.

Selv om vi peker på at svært mye av aktivitetsproduksjonen har skjedd med lønnet innsats, betyr dette ikke at alt er det. Bak mye av den lønnede aktivitetsproduksjonen ligger det også mye ulønnet organiseringsarbeid fra idrettslagenes side. Dette er "basisarbeidet" som sjelden sees, men som er en forutsetning for at det faktisk blir produsert aktiviteter (Farner 1988). Hvor omfattende denne basisaktiviteten faktisk er, har vi ikke hatt muligheter til å gå inn i i dette kartleggingsarbeidet.

Tilskuddsordningen har i liten grad vært styrt gjennom detaljerte anvisninger om hva de kan brukes til. Kultur- og kirkedepartementet har stilt idrettskretsene og idrettslagene temmelig fritt. En slik frihet gir normalt mye rom for eksperimentering og utprøving av nye muligheter i et interorganisatorisk samarbeid (jf. Sabatier og Mazmanian 1983, Carlsson 1992), og slik har det vært i forholdet mellom idrettslag og kommunale enheter i storbyarbeidet. Slik sett har storbymidlene – dvs. "Tilskuddsordningen" langt på vei fungert som en forsøksordning. Vår gjennomgang viser at her er det idrettslag som har brutt med etablerte tradisjoner og som viser nye veier, modeller og aktiviteter. Noen grenser er det sikkert helt uproblematisk at en bryter. Andre grenser kan igjen være langt mer problematiske – de innebærer vanskelige prinsipielle spørsmål og idrettspolitiske dilemmaer. Men det ligger ofte i prosjektarbeidets entusiasme og beruselse at slike spørsmål enten ikke sees, eller at de hvertfall ikke tematiseres. I prosjektarbeidet er det den entusiastiske pragmatisme som råder. Vi

³⁹ Som eksempler på dette kan vi nevne både Gjelleråsens arbeid med å utvide idrettslaget til å ivareta en rekke andre sosiale funksjoner for barn og unge, TIF Viking i Bergens svært mange og kreative prosjekter hvor nye grupper trekkes inn i idrettslaget, åpen hall-konseptet i Bergen og på Holmlia, Furuset IL's kobling til SFO og "Æksjen" i Kristiansand hvor helt nye aktiviteter utvikles i skjæringsfeltet mellom idrett, lek og friluftsliv. Og en har Drammensmodellen – som representerer den svenske Bunkeflo-modellen i norsk tapning.

har i denne rapporten vist at flere av prosjektene aktualiserer problemstillinger som befinner seg midt i det idrettspolitiske minefelt.

Problemet med Storbyarbeidet synes å være at det har vært uklart hva dette er. Er det en tilskuddsordning eller en forsøksordning? Den manglende presiseringen av retningslinjer har gitt et stort frihetsrom for de lokale prosjekter til å gjøre hva de vil – noe som har bidratt til mye interessant og grensesprengende. Slik sett ligner det en forsøksordning. Samtidig er ikke arbeidet evaluert på noen dyptpløyende måte – utover to relativt enkle evalueringer (hvorav dette er den ene). Den årlige rapporteringen fra de enkelte prosjekter, kretser og NIF til KKD har havnet i en rituell blindgate. En har ikke klart å tydeliggjøre de modeller som er utviklet. Og en har ikke klart å løfte fram de problemstillinger som dette arbeidet reiser.

Et råd til KKD vil være å gjennomføre en grundigere gjennomgang/evaluering av enkelte av de prosjekter som vi har gjennomgått her – for å løfte fram arbeidsmetoder, modeller, og problemstillinger. Deretter må de løftes fram til en grundigere idrettspolitisk diskusjon. Og dette dreier seg ikke bare om ren idrettspolitikk, men også om forholdet mellom sivilsamfunn, stat og kommune.

11.2 Medlem, bruker eller kunde

En konsekvens av det ”frie” og kreative utviklingsarbeidet flere steder, er at vi synes å se viktige endringer i medlemsrollen. Dette er interessant fordi idrett som aktivitet tradisjonelt har vært produsert i form av et klubb-gode. Det er kun de som er medlem i klubben som har rett til å trene og delta i konkurranser. For idrettsbevegelsen har det vært bekymringsfullt at fysisk aktivitet produseres på et marked hvor utøveren er kunde. Men idretten som medlemsbasert organisasjon står også ovenfor andre utfordringer når det gjelder medlemsrollen. Storbyprogrammet har gitt støtte til nye utøverroller i skjæringsfeltet mellom idrettslagene og det offentlige. Dette trenger en forklaring og utbrodering.

Stortingsmelding nr. 14 (1999-2000) *Idrettslivet i endring* understreker tre forhold når det gjelder aktivitet for barn og unge.

1. Rammevilkårene for den *medlemsbaserte* virksomheten for barn og unge skal bedres.
2. Den statlige idrettspolitikken skal bidra til å støtte *aktivitetstilbud* både innen den medlemsbaserte idretten og gjennom muligheter for egenorganisert aktivitet.

3. En skal ikke med statlige midler (spillemidler) støtte virksomheter eller organisasjonsformer hvor overskuddet kan tas ut av private eiere. Meldingen uttrykker seg også kritisk til virksomheter som organiseres som idrettslag i formell forstand, men hvor virksomhetens aktivitet, organisatoriske oppbygging og drift ikke faller naturlig inn under foreningslivet.

Ut fra dette kan en lese at staten vil støtte to utøverroller – rollene som *medlem* og som *egenorganisert* bruker. Det siste kan være som individuell trimmer eller som deltaker i et egenorganisert lagspill, men uten at det skjer i egenskap av medlemskap i idrettslag. Derimot vil staten via spillemidlene ikke gi støtte til utøvere som er kunder i virksomheter som har karakter av kommersielle virksomheter.

Støtten til både medlemmer og egenorganiserte brukere skjer på to måter – gjennom anleggstøtte og aktivitetsstøtte.

Anleggstøtten går til ordinære anlegg og nærmiljøanlegg. De fleste ordinære anlegg har mål og utforming som er tilpasset konkurranseidrett. Men det finnes også ordinære anlegg som legger til rette for egenorganisert fysisk aktivitet som lysløyper, ballplasser og svømmehaller. Nærmiljøanlegg er anlegg som ikke er spesielt tilrettelagt for konkurranseidrett, men som skal være allment tilgjengelige og beregnet for egenorganisert aktivitet, særlig fra barn og ungdom, hvor aktivitet og det sosiale fellesskap står i forgrunnen, og ikke konkurranse og resultater. De fleste ordinære anlegg er tilpasset medlems-utøveren. Nærmiljøanleggene er tilpasset de egenorganiserte brukere – som bruker et offentlig gode.

Aktivitetsstøtten derimot går, i hovedsak, til den medlemsbaserte aktiviteten. Det er en betydelig sum som overføres til NIF sentralt, særforbund, idrettskretser og idrettslag (samlet rundt 420 millioner kroner i 2003).

Den samme Stortingsmelding fastslår også at det er et stort frafall av ungdom fra den organiserte idretten, og at ...”tiltak som i større grad tilfredsstiller ungdommens behov for variert og utfordrende fysisk aktivitet, vil [derfor] måtte ha høy prioritet” (s. 54).

Meldingen går ikke inn på og drøfter hvordan dette skal skje. En strategi vil være å hindre frafallet fra den organiserte idretten og/eller få ungdommen inn i lagene igjen. En annen strategi vil være at ungdommene søker seg til nærmiljøanleggene og utøver sin aktivitet som individuelle eller gruppevise brukere.

11.2.1 Idrett gjennom medlemskap, og andre utøverroller

Begrepet ”medlem” og ”medlemskap” nyttes om en person som er med i en forening, sammenslutning eller gruppe. Medlemskap kan karakteriseres som ”aktivt” eller ”passivt” avhengig av individets deltakelse. Medlemskap kan være tilskrevet ved fødsel (som for eksempel familietilhørighet og statsborgerskap), eller det kan være oppnådd ved at individet har tatt skritt for å bli tatt opp i gruppa eller foreningen.

Medlemskap i en forening innebærer som hovedregel at individet selv har tatt skritt for å oppnå medlemskap. Ved å søke medlemskap gir søkeren uttrykk for tilslutning til foreningens formål. Medlemskap i en idrettsforening er i idealtypisk forstand *oppnådd*. Det ”ideelle” medlem er et *aktivt individ* som i tillegg til kontingent deltar i arbeidet med å realisere foreningens formål gjennom ubetalt egeninnsats.

Det ”å bli medlem” innebærer at man passerer noen terskler. Den første av disse kan vi kalle *kompetanseterskelen*. Det å søke medlemskap innebærer at man ser sammenhengen og forbindelsene mellom egne interesser og behov, og de mål og virksomhetsformer foreningen representerer. Det handler også om et sosialt, kulturelt og kommunikativt element: Er *jeg* slik at jeg kan inngå i et sosialt fellesskap med *dem*? Vil jeg kjenne meg hjemme i dette fellesskapet?

Den andre terskelen kan vi kalle *ressursterskelen*. Den innebærer at man er villig til å dekke de omkostninger medlemskap representer i form av penger og egeninnsats.

Medlemmet bidrar selv til å betale for organiseringen og instruksjon av egen aktivitet gjennom medlemskontingent, aktivitetskontingent og inntektsbringende aktiviteter. Betaling og frivillig innsats hører til de forpliktelser medlemskapet medfører. Medlemsbasert deltakelse er også forpliktende i den forstand at individets fritid struktureres etter timeplaner fastsatt av foreningen. Trening og konkurranse skjer til fastsatte tider som individet må følge for at fellesskapet skal kunne opprettholdes. Medlemsbasert deltaking kan kombineres med (supplerende) egentrening. Utøvere i konkurranseidrett forutsettes ofte å følge et (individuellt) program tilrettelagt av trener. Utøveren framstår som *egenorganisert bruker* (se nedenfor), men regien og premissene for slik trening legges av klubben, ikke av utøveren selv.

Medlemsbasert deltaking skiller seg på viktige måter fra *kundens*. Kunden betaler for en tjeneste. I et treningsstudio kan det handle om

”kjøpt tid” til å trene med apparater eller med instruktør. Kunden har imidlertid ingen forpliktelser overfor andre, ingen av de andre kundene vil lide under at personen uteblir. Kunden kan dessuten i stor utstrekning selv bestemme når (tid på døgnet) han vil benytte tjenesten. Idrettsaktivitet i kunderollen er altså minimalt forpliktende.

Også *den egenorganiserte utøver* er minimalt forpliktet. Det er individet selv som styrer tid og sted. Egenorganisert idrettsaktivitet er gratis, aktiviteten kan utøves når det passer best med individets egen timeplan, og om det utøves kollektivt slik vi for eksempel ser det i løkkekotball, oppstår aktiviteten gjerne spontant.

Det finnes en fjerde utøverrolle – hvor utøveren ikke er kunde, ikke er medlem og ikke driver egenorganisert. Vi finner den *aktiviserte utøver*.

Skoleeleven er en slik *aktivisert utøver* når kroppsøving står på skolens timeplan. Deltakelse følger av rollen som elev og er obligatorisk. I slike tilfeller organiseres aktivitetene med betalte instruktører lønnet med offentlige midler.

Vi mener å finne varianter av alle disse idealtypiske utøverrollene i storbyaktivitetene. Vi finner hver av variantene i rendyrkede former, og i enkelte tiltak finner vi *hybridvarianter* der elementer fra to eller flere av de fire utøverrollene er kombinert.

Den aktiviserte utøver finner vi i mer rendyrket form i de skolebaserte tiltakene i Drammen, og i et par SFO-tiltak i Kristiansand. Det er også *den aktiviserte utøver* vi finner i de ulike prosjekter for atferdsvanskelige unge (i Trondheim, Kristiansand og Oslo). Det er barnevern og/eller politi som *regisserer* aktivitetene. Idrettens bidrag består i hovedsak av å *selge* instruktørtjenester.

SFO-tilbudet i samarbeid mellom Furuset bydel og Furuset IF hadde denne formen inntil høsten 2003, men ble så ”konvertert” fra *aktivisert- til medlemsbasert utøvelse*. I gjennomgang av storbyarbeidet i Furuset IF pekte vi på at den form for medlemskap som her ble etablert, mangler noen av de idealtypiske kjennetegn vi forbinder med medlemsbegrepet. Kravet om *frivillig egenmedvirkning* i inntektsbringende dugnad og oppfølging av egne barn som forutsetning for å få virksomheten til å gå rundt, er frafalt. Frivillig egeninnsats er erstattet gjennom offentlige SFO-ansatte som forestår kjøring til- og fra, og som virker som tilretteleggere der vi i ordinær medlemsbasert virksomhet ville finne frivillige foreldre. Medlemsbasert utøvelse i Furuset IF er altså en *hybrid*. Vi finner et element av ”koblingssalg” der medlemskap i idrettsforening tilbys som rimelig

tilleggsytelse ved kjøp av plass i SFO, altså et anstrøk av ”kunde”, men også av *aktivisert utøver* (der utøvelse blir tilrettelagt av offentlig ansatte).

Egenaktivserte utøvere finner vi bl.a. i Åpen hall-prosjektene i Bergen, Trondheim, Oslo, og i Nittedal (Gjelleråsen IF). Regien er forskjellig. I Bergen er det kommunen som i stor grad står ansvarlig for Åpen hall. Det er personer på kommunale lønningslister som åpner hallen, og som fører tilsyn, disse samme ”kommunalt lønnede” kan i enkelte sammenhenger også inngå som instruktører og dra i gang aktiviteter som for eksempel innebandy. Elementer fra *aktivisert utøvelse* kan i noen sammenhenger inngå i det egenaktivserte i Bergen.

Andre steder (også i Bergen) er det idrettslagene som har ansvaret for drift av Åpen hall. *Egenaktivsert utøvelse* er den dominerende form. Instruktøren finnes, men spiller en tilbaketrasket rolle. Selv om idrettslagene har regien og det formelle ansvaret, drives disse tiltakene som hovedregel uten å trekke på idrettslagets egne ressurser. Den eneste måten disse tiltakene synes å ”tappe” idrettslagets ressursbeholdning er at Åpen hall må innpasses i lagets (knappe) tilmålte halltid. Lønn til instruktører betales imidlertid med ”storbymidler”. Idrettslagets bidrag med frivillig innsats er stort sett begrenset⁴⁰. Rent organisatorisk er Åpen hall en mer eller mindre integrert del i klubbens virksomhet. Holmlia IF har for eksempel valgt å organisere Åpen hall og andre tiltak støttet med storbymidler som en egen ”avdeling” i klubben. Driften av denne er helt ut avhengig av tilførsel av penger utenfra. *Egenaktivserte utøvere* i storbyfinansierte tiltak i Holmlia oppnår en form for B-medlemskap i klubben, men dette gir ikke adgang til klubbens medlemsbaserte aktiviteter.

I Gjelleråsen IF er dette bildet litt annerledes. I tillegg til de tradisjonelle medlemsbaserte aktivitetene og Åpen hall, tilbyr idrettslaget en *fritidsklubb* for alle unge i sitt nedslagsområde. Klubben blir en fellesbase for medlemmer av laget, så vel som for brukere av Åpen hall. *Medlemskap* i idrettslaget gir gratis adgang til fritidsklubben. På årsbasis vil medlemskap koste bare om lag en tredjedel av det ”enkeltbilletter” vil gjøre. Den som bare vil bruke Åpen hall og fritidsklubben gjør derved lurt i å bli medlem av idrettslaget (uten at bruken av Åpen hall derved kan gis status som *medlemsbasert utøver*). Vi finner et helt parallelt mønster til dette i

⁴⁰ Unntaket her er Gjelleråsen IF som har maktet å mobilisere frivillig foreldrebestand også til storbyarbeidet. Denne innsatsen er imidlertid i første rekke innrettet mot drift av *fritidsklubb*, ikke åpen hall.

Viking IL i Bergen hvor kundeforhold i treningscenteret i Vikinghallen gir medlemskap i klubben.

Andre steder er *medlemsbaserte- og egenaktiviserte utøvere* nokså likestilt. Dette gjelder i Kolstad IL, og i særlig grad i Bjørndal IF. I begge klubbene er egenaktiviserte løkkeaktiviteter for uorganiserte integrert i klubbens målformuleringer. I Bjørndal har dette gått så langt at egenaktiviserte utøvere har deltatt i ekstern representasjon gjennom konkurranse med andre klubber. Slik representasjon er forbeholdt medlemmer. Som vi har sett, har klubben måttet innføre rutiner for kontroll med medlemskap før deltakelse i konkurranser. Det synes likevel slik at den tilnærmede likestilling mellom organiserte og uorganiserte utøvere i Bjørndal IF, i større grad enn andre steder medfører at egenaktiviserte utøvere får del av klubbens *egne ressurser* generert gjennom medlemsavgifter og dugnadsinnsats.

Så langt vi ser, er den rene *kunderollen* fraværende i idrettsutøvelse initiert gjennom storbytiltakene.

11.2.2 Terskler mellom organiserte og uorganiserte

Ovenfor pekte vi på at veien til medlemskap i en organisasjon overskrider terskler. En av disse kalte vi kompetanseterskelen, som enklest kan oversettes med det å kjenne egne interesser, ønsker og behov, og å se samsvar mellom disse og de tilbud ulike organisasjoner har. I sin enkleste form handler dette i idrettssammenheng om å finne ut av hvilke(n) idrettsgren(er) en er interessert i, og så se hvilke klubber som dyrker nettopp disse. Det handler også om å se egne kulturelle og sosiale interesser opp mot den kultur fellesskapet i klubben representerer. Man må se et minimum av sammenfall mellom egne og klubbens preferanser for å bli del av fellesskapet.

Den andre terskelen refererer til ressurser. Man må kunne betale det den medlemsbaserte utøverrollen koster i form av penger, tid til dugnad og oppslutning om fellesskapet.

De idrettsfremmede

I barneidretten er det *foreldrene* som melder barnet inn i organisert idrett. Det er foreldrene som må besitte den kompetanse, og inneha de ressurser som skal til for å overvinne disse tersklene. Foreldre født i andre land enn Norge vil ha dårligere innsikt i norsk idrett og organisasjonskultur enn etnisk norske. Norske vinteridrettsgrener kan fortone seg like eksotiske for dem, som sumobryting er for etnisk norske.

Vår måte å *organisere* idrett på, er ny og ukjent for de fleste innvandrere - i land utenfor Nord-Europa er det gjerne skolen som organiserer idrett for barn. Den norske varianten av å betale kontingent og treningsavgift, og i tillegg bli avkrevd innsats i form av ulønnet arbeid, er fremmed for mange.

Når foreldre med innvandrerbakgrunn i mindre grad enn norske melder barna inn i idrettsforeninger, og når de relativt få innvandrerforeldre som gjør det, i mindre grad enn andre bidrar med frivillig innsats, er det etter vår oppfatning disse to typene terskler som stenger.

Tilegning av kompetanse kan sees som en sosialiseringssprosess. Det å bli kjent med elementene i en idrettsgren ved å få dem demonstrert, la oss ta skiskyting som eksempel, kan med språkbruken til Donnelly og Young (1988) kalles *presosialisering*. Men det "å bli skiskytter" krever en form for *sosialisering* som for det første innebærer mestring av elementene i idretten, innsyn i og etterleving av regler for opptreden på standplass, håndtering av våpen m.v. Men for "å bli skiskytter" må man også mestre *de uskrevne kulturelle koder og kommunikative stilarter* som nyttes i fellesskapet av skiskyttere.

Storbytiltakene kan sees som virkemidler for å kompensere for de tersklene idrettsfremmede og idrettsfravalne støter på.

Tiltakene er trolig meget egnet til å "introdusere" barn og unge til idretten. Deltakerne får demonstrert og prøvd utføring av mange idrettsgrener. I så henseende er Storbytiltakene i flere sammenhenger tilstrekkelige til *presosialisering*.

Konkrete grep for å redusere det vi her har kalt ressursterskelen for medlemskap, er i mange tilfeller selvfølgelig og viktige første skritt for introduksjon i klubben. Vi har i dette arbeidet vist flere eksempler på at svak økonomi for noen er et hinder for medlemskap. Når medlemskontingent og treningsavgift legges lavt, slik vi ser at det bevisst er gjort i Oslo Sportsklubb, i Bjørndal IF og i Buran IL, vil mulighetene for medlemskap øke. Når man i tillegg finner rom for å subsidiere personlig utstyr (med kommunale midler, som i Buran IL), vil ressursterskelen ytterligere senkes.

Vi vil hevde at storbytiltakenes egnethet til *sosialisering* til organisert idrett er svært varierende, og i høy grad avhengig av hvordan klubber og lag har *organisert virksomheten*. Når storbyarbeidet er organisert slik at skillene mellom medlemsbaserte- og egenaktiviserte utøvere reduseres, mener vi at forutsetningene for å sosialisere barn (og deres foreldre) inn i den kulturelle kodeks i foreningen forbedres. Når

utøvere fra begge grupper gis rom i det samme sosiale fellesskapet ved at de likestilles (som i Bjørndal IF og Kolstad IL), eller det etableres felles møteplasser og samværsarenaer som felles fritidsklubb og utenomidrettslige fellesarrangement (Gjelleråsen IF, og Viking IL), øker man mulighetene for at egenaktiviserte utøvere får del av de kulturelle kodene i klubben.

Flere klubber har som et av flere virkemidler i storbyarbeidet gjennomført kampanjer mot rasisme, og markedsført seg selv som idrettslige "fargerike fellesskap". Vi tror slikt arbeid gir viktige inviterende signaler, ikke minst til innvandrerbefolkningen, om at "vår klubb er til for alle", og at "i vår klubb er alle likestilte"! Slike kampanjer er bud om sentrale kulturelle bærebjelker i idrettslaget, og er egnet til å bygge ned mulige forestillinger utenforstående måtte ha om "klubben som lukket fellesskap for norskinger". Kampanjene kan være viktige for å fjerne slik stengsler, åpne for introduksjon til klubben, og derved den sosialisering til klubbens sosiale og kulturelle fellesskap som vi her er opptatt av.

Storbytiltak utenfor idretten

I diskusjonen ovenfor har vi holdt oss til storbytiltak i regi av enkeltklubber og foreninger. Det er da klubbene som har det administrative, økonomiske og driftsmessige ansvaret for å legge aktivitetene til rette.

Vi har i dette arbeidet sett flere eksempler på at storbytiltak drives i *kommunal regi*. Dette er i noen byer avgrenset til byomfattende tiltak for spesielle grupper som innvandrerkvinner og unge med atferdsvansker. I Drammen skjer storbyvirksomhet på kommunale arenaer. Idretten inviteres inn i det kommunalt tilrettelagte som betalte, *idrettsfaglige instruktører*. I Bergen drives de største Åpen-hall virksomhetene i kommunal regi, og med kommunalt lønnede som "tilsynsførere" og tidvise instruktører.

Hvis målet er å aktivisere flest mulig barn og unge, og få introdusert flest mulig barn og unge for ulike idrettsaktiviteter, altså det vi ovenfor har kalt *presosialisering til idrettsgrener*, er dette trolig svært virkningsfulle tiltak. Åpne haller, aktivitet i SFO, i skolens midttimer og rett etter skoletid, er en hovedstrategi til økt fysisk aktivitet.

Hvis målet derimot er å introdusere barn og unge til organisert idrett, er det mer tvilsomt hvor godt egnet en slik strategi er. Det er bare den *aktiviserte- og delvis den egenaktiviserte utøver* disse tiltaksformene åpner for. Tiltakene introduserer ikke ungene til idrettslaget som organisasjon. Deltakerne eksponeres ikke for de krav og forventninger

som stilles til utøverens rolle som medlem. Kravene til regularitet er fraværende, og det stilles ingen krav om bidrag til fellesskapet i form av frivillig arbeid. Dessuten kan denne type aktiviseringstilbud i seg selv konkurrere med de som idrettslagene tilbyr. De kommunalt tilrettelagte aktiviteter kan være mer uforpliktende, mer egenstyrte og mer morsomme. For mange kan dette ”gi mosjon nok”. Slike tiltak kan derfor like gjerne være en erstatning til trening i idrettslaget, og ikke et springbrett inn i det. Om denne type tiltak – og de utøverroller som de fremmer, faktisk bidrar til å øke eller minske deltakelsen i organisert idrett, er et empirisk spørsmål.

11.3 Minoritetsforeldre og deltakelse – ”idretten er fargeblind, men dugnaden er hvit”

Idrettslaget som frivillig organisasjon forutsetter ressurser for å kunne produsere både treninger og konkurransedeltakelse. I teorien kan dette skje på fire måter. Det ene er gjennom egenbetaling – hvor deltakerne betaler for det som det koster å produsere godet, og hvor ”produsentene” får lønn for sin innsats. Innen visse kampsporter, dans og ridning er vistnok dette vanlig, ifølge informanter i idrettskretsene. Det andre er gjennom frivillig og ulønnet innsats. Det tredje er gjennom tilførsel av offentlige midler som kan konverteres til lønnet innsats. Det fjerde er gjennom andre overføringer – eks. sponsor-midler, gaver etc. Idretten drives de fleste steder gjennom et miks av slike ressurser – hvor egenbetaling og den ulønnede innsatsen er den klart dominerende innenfor barne- og ungdomsidretten. Driften av både det enkelte lag og klubb forutsetter innsats fra de foresatte – hvor mange gjør litt, og noen gjør ganske mye. Dette kan illustreres gjennom det vi kan kalle for *aktivitetstrappa* som vi kan utstyre med tre trinn.

Trinn 3 (høyt)

Verv i hovedstyre og på gruppenivå (eks. junioravdeling), lagleder og trener for et lag

Trinn 2 (moderat)

Delta på inntektsbringende aktiviteter noen ganger pr. år.

Kjøre barn til og fra konkurranser og kamper. Delta på foreldremøter for laget.

Trinn 1 (lavt)

Betale medlemskontingent

Trinn 0 (ingen deltakelse)

Gratispassasjer. Barna deltar uten noen form for ytelse fra foreldrene.

Produksjon av idrettsaktiviteter forutsetter at noen er villig til å ta på seg "trinn 3- forpliktelsene". Organisert idrett forutsetter at noen organiserer det. Og jo mer konkurranseorientert idretten blir, desto mer innsats kreves på dette nivået i form av å organisere og lede treninger, bistå under konkurranser i helger etc. Dette er forpliktelser som krever et vedvarende engasjement på et høyt nivå, og det er ikke like lett å få folk til å ta på seg slike krevende verv. Manglende innsats på dette nivået forsøkes noen steder løst gjennom å lønne ledere og trenere. Men også kravene om faglig kompetanse – både på økonomi, regnskap, ledelse og ikke minst trening, fremmer økt bruk av lønnet innsats på dette nivået (Seippel 2002:225). Innen nye idretter mangler en ofte foresatte med de nødvendige faglige kvalifikasjoner til å utøve leder og trenerverv. Da vil alternativet lett bli en lønnet og faglig innsats.

Driften av et lag innen barneidretten eller aldersbestemte klasser forutsetter at en betydelig andel foresatte deltar på nivå 2. Hvor stor andel avhenger fra idrett til idrett ut ifra hvor store kostnader laget har. Mange steder må trolig minst halvparten av de foresatte til de deltagende barn/unge delta på dette nivået for å få virksomheten til "å gå rundt". Og hvis laget må bruke lønnede trenere og ledere for å avlaste frivillig innsats på nivå 3, kreves det enda mer innsats på nivå 2. Om lag 50 prosent av den norske gjennomsnittsklubbens økonomi kommer gjennom slik inntektsbringende dugnad (Enjolras 2001).

Innsatsen på nivå 2 og 3 er de fleste steder viktigere enn medlemskontingenten. Men medlemskontingenten er en viktig markør som skiller mellom de som har rett til å nyte godet, og de som ikke har denne retten.

Vår gjennomgang av et sett utvalgte idrettslag i Oslo, Bergen, Trondheim, Kristiansand og Drammen, viser at innvandrerforeldre i varierende grad kommer opp på trinn 1 i aktivitetstrappa. Noen idrettslag (eks. Drafn i Drammen) har gjennom tett oppfølging klart å få foresatte med minoritetsbakgrunn til å betale "normale kontingenter" – dvs. 500-1000 kroner pr. år. Andre klubber rapporterer at dette er vanskelig, og at de av den grunnen har forsøkt å

finne andre løsninger for ikke å ekskludere barn fra organisert idrettsaktivitet. Det synes å være en norm i mange norske idrettslag – hvertfall på barneidrettsnivået – at en ikke ekskluderer unger hvor de foresatte ikke har evne eller vilje til å betale. Derfor gis det enkelte steder medlemsrettigheter til gratispassasjerer (jfr. Våg i Kristiansand og Djerv i Bergen), og hvor andelen gratispassasjerer med innvandrerbakgrunn oppgis å være langt større enn for de norske. Andre foreninger krever inn symbolske kontingenter (eks. Oslo Sportsklubb). På Furuset I.L. får de minste barna betalt kontingenten gjennom egenandelen på SFO, og på Holmlia har man et ”B-medlemsskap” som ikke koster noe.

Når det gjelder minoritetsforeldrenes deltakelse på trinn to og tre i aktivitetstrappa, rapporterer klubbene høsten 2003 det samme som Frøydis Eidheim (1998) fikk formidlet for seks år siden. Deltakelsen fra foresatte med minoritetsbakgrunn til kjøring, på dugnader og som trenere/lagledere er meget beskjeden, og noen steder helt fraværende. Dette kan spissformuleres gjennom et utsagn fra Fjell i Drammen: ”Idretten er fargeblind, men dugnaden er hvit”.

I klubber med 90 prosent norske foreldre spiller manglende deltakelse fra minoritetsforeldrene liten rolle. Det er nok norske foreldre som går opp til trinn to og tre i aktivitetstrappa. De mange som yter, kan bære de som ikke yter – både norske gratispassasjerer og de med minoritetsbakgrunn. Hvis det er leder eller trenerkrise i laget, har det andre årsaker enn manglende innsats fra foreldre med minoritetsbakgrunn. Selv i idrettslaget Skiold i Drammen med 20-25 prosent med minoritetsbakgrunn, er gratispassasjerproblemet blant innvandrerforeldre ikke noe stort tema. Majoriteten klarer å bære minoriteten. For enkelte idrettslag (jf. Våg i Kristiansand) som dekker flere skolekretser, og hvor de enkelte lag er organisert rundt årstrinnet på den enkelte skole, betyr manglende foreldreinnsats på nivå to og tre, at det ikke etableres lag. På Slettheia i Kristiansand hvor en stor andel av ungene har minoritetsbakgrunn, og mange norske har enslige foreldre, innebærer manglende rekruttering av foreldre til lagleder/trener at enkelte årskull ikke får noe barneidrettstilbud. Ungene der får ikke det samme aktivitetstilbud som ungene i de ”norske” skolekretsene i Vågsbygd har.

I områder med en stor andel barn og unge med innvandrerbakgrunn er regelen en kritisk manglende innsats fra foresatte på nivå 2 og 3. Idrettsforeningen og de enkelte lag er ikke bærekraftige fordi de norske som er i tallmessig minoritet ikke klarer å dekke opp manglende innsats fra de som er i tallmessig majoritet. Alternativet kan enten være at de norske trenere/ledere sliter seg ut, at laget skaller

av (slik som Drafn i Drammen) og kanskje går i oppløsning. Å lønne ledere/trenere innen barneidrett og aldersbestemte lag er et nærliggende middel for igjen å gjøre laget ressursmessig bærekraftig. Storbymidlene har vært en forutsetning for slik avlønning mange steder. Forekomsten av lett tilgjengelige offentlige midler, gir den helt umiddelbare løsningen på problemet: En lønner trener/lagleder, samtidig som man slipper unna nødvendigheten av inntektsbringende dugnader. Noen steder slipper ungene også å betale kontingent eller man klarer seg med en symbolsk betaling. For å inkludere barn med minoritetsbakgrunn er innsatstersklene for deres foresatte gjort helt minimale.

Sett ut i fra målsettingen om idrett for alle er dette positivt. Det gir umiddelbart unger med minoritetsbakgrunn muligheter til å delta i idrett. Dette er viktig fordi idrettsdeltakelse er en verdi i seg selv. Dessuten kan deltakelsen ha positive konsekvenser i forhold til mål utenfor idretten – som integrering i det norske samfunnet.

Åse Strandbu (2002) understreker at det er mindre forskjeller i idrettsdeltakelse mellom ungdom med og uten minoritetsbakgrunn i Norge enn i andre land hvor dette er studert. Strandbu forklarer dette blant annet med at ”organiseringen av ungdoms- og barneidretten kan være mindre elitepreget og mer inkluderende enn i flere av de andre landene den internasjonale forskningen er hentet fra” (Strandbu 2002:132). Vi tror også at storbyprosjektet har bidratt til forskjellene i idrettsdeltakelse er mindre i Norge enn i andre land – siden Storbyprosjektet nå i 10 år har vært drevet i noen av de områdene i Norge med størst tetthet av flyktninger og innvandrere (indre Oslo-øst, Holmlia, Furuset). Fra 2002 har Storbyprosjektet gått inn i enda flere områder med en stor innvandringsbefolkning (etter norske forhold) – blant annet i Kristiansand og Drammen. Storbyprosjektets bidrag har vært å høvle ned ”ressurstersklene” gjennom offentlig finansiering av aktivitetene.

Manglende deltagelse – sammensatte og kompliserte årsaker

Siden denne rapporten representerer en kartlegging skal vi ikke bruke mye plass på å drøfte hva som kan være årsaker til manglende deltagelse fra foreldre med minoritetsbakgrunn. Årsakene er kompliserte og sammensatte. Det har helt sikkert sammenheng med manglende kunnskap om frivillige foreninger og norsk dugnadskultur. Noen tror helt sikkert at idrettsaktivitet produseres med offentlig lønnede trenere som en slags forlengelse av skolens tilbud. For mange har manglende deltagelse trolig sammenheng med dårlig råd. Noen er ikke vant med å prioritere bruk av penger på denne type aktivitet.

Mange har ikke bil og kan ikke kjøre barn til og fra kamper og trening, eller seg selv til dugnader. Noen har flere barn som må passes. En stor del flyktninger og innvandrere har gått inn i skiftarbeids jobber som nordmenn ikke vil ha – blant annet i helse- og serviceyrker med mye kveldsarbeid. De jobber når ungene trener.

Frøydis Eidheim (1998) understreker at frivillig innsats forutsetter et moralsk fellesskap hvor det utvikles normer om hvilken innsats en bør gjøre, og hvor den innsatsen som folk utfører blir husket og arkivert. Hun understreker at slike moralske fellesskap er vanskelig å opparbeide i storbyen hvor folk ofte flytter. Fundament for frivillig innsats er dårlig. Vi mener at Eidheims poeng er viktig. Det er åpenbart kontekster som ikke fremmer frivillig innsats. I en bydel som Gamle Oslo hvor 44 prosent av befolkningen ble skiftet ut i løpet av et år (1999), er fundamentet svært dårlig. Men vi har sett at denne innsatsen heller ikke skjer i ytre bydeler med en gjennomtrekksrate som ligger på halvparten av Gamle Oslos som på Søndre Nordstrand og Furuset hvor hhv. 23 og 21 prosent av befolkningen ble skiftet ut i løpet av et år (1999), og ei heller på Fjell i Drammen som sannsynligvis har en mindre gjennomtrekk enn dette igjen. Vi tror at problemet i disse bydelene er at mange flyktninger og innvandrere ikke er en del av det lokale norske moralske fellesskap som det lokale idrettslag utgjør en viktig del av. De kjenner ikke de norske og de norske kjenner ikke dem. Slik kjennskap blir vanskeliggjort av problemer med språket. Den lette konversasjon og ”small-talk” i de sosiale mellomsoner som idretten har så mange av (eks. praten på sidelinja under kamp og trening), skjer ikke når språkproblemer gjør denne vanskelig, og når personenes bakgrunn og referanserammer blir for forskjellig. En rimelig antagelse er at svært mange innvandrere og flyktninger aldri kommer inn i dette sosiale fellesskapet. Dermed kommer de heller ikke inn i det moralske fellesskap hvor ytelsesnormer bekjentgjøres og prates om, hvor gratispassasjerer baksnakkes som en understreking av hvor normgrensa går, og hvor den enkeltes innsats blir husket og verdsatt.

Og hvis flyktninger/innvandrere deltar på dugnader eller endog som trener/lagleder, risikerer de trolig negative reaksjoner fordi de ikke gjør det ”på vår måte”. Tian Sørhaug (1989) har med referanse til musikkorpset vist hvor lite slingringsmonn som eksisterte når det gjaldt normen om at kake til kakelotteriet skulle være bakt og ikke kjøpt. Hvor stort slingringsmonn gir vi når det gjelder dugnaden i kiosken (jf. koking og servering av pølser)? Minoritetsforeldrene møte med idrettslaget er derfor også et møte med en idrettskultur preget av sterke tradisjoner og oppskrifter på hvordan ting skal gjøres. Det er et møte med strenge normer til punktligheit hvor treningstiden er klart

definert på minuttet, og hvor dugnadskiosken åpner presist på klokkeslettet. Det er også et møte med norske praksiser som utfordrer enkelte gruppers bluferdighetsoppfatning som tettsittende drakter, nakenhet i dusjen eller åpenlys vasking etter våtklut-metoden. Noen ganger innebærer det også møte med de norske foreldres alkoholkultur på turer og cup'er. Kultursjokket kan bli så stort at det er forståelig at mange søker seg vekk fra idrettsmiljøet. Deltakelse i det lokale idrettslag forutsetter langt på vei en assimilering hvor de må gi avkall på mye av sine egne verdier, holdninger og kunnskaper. Enkelte flyktninger og innvandrere ønsker sikkert en slik assimilering, men for mange bidrar nok dette til at de holder seg borte.

Minoritetsforeldrene møter ikke bare de uskrevene regler, praksiser og tradisjoner. De møter også en norsk idrettsbevegelse med en vedtatt politikk som kan være fremmed for mange. Strandbu (2002:142) hevder at flere studier peker på at innvandrere kan ha en mer konkurranseorientering enn vi har her i Skandinavia, og at en del foreldre med minoritetsbakgrunn er fremmed overfor norsk barneidretts vekt på allsidighet, lek og moro, og at de blir irriterte når treneren ikke er opptatt av at laget vinner eller taper.

Vi har blitt fortalt at det finnes enkelte trenere med minoritetsbakgrunn i de idrettslag vi har samlet inn data fra. Blant annet er det enkelte med øst-europeisk bakgrunn – fra ex-Jugoslavia og Russland. De melder seg som trenere for barn og ungdom fordi de har betydelig idretts- og trenerkompetanse. Men samtidig kan de ha et helt annet idrettslig verdisyn enn det som for tiden er gjeldende innenfor norsk barne- og ungdomsidrett som nedtoner konkurranseaspektet og som betoner allsidighet.

Selv om vi også har fått en beretning om en trener/lagledere med minoritetsbakgrunn som virkelig har forstått barneidrettens verdi-grunnlag, og hvor det er norske som presser på for å spesialisere aktiviteten og toppe lagene, er det neppe rart at de innvandrere/flyktninger som kommer fra samfunn med en klar eliteidrettskultur, lett vil komme i konflikt med de verdier som i løpet av de siste 16-17 årene har nedfelt seg i barneidretten i Norge. Problemstillingen er hvor absolutt idretten skal være i forhold til disse verdiene – når en endelig får trenere/ledere med minoritetsbakgrunn. Skal en gi et ekstra slingringsmonn, eller skal en sette krav om at ledere/treneroppgavene skal gjennomføres innenfor noen helt absolutte verdier?

De ovennevnte refleksjonene leder til en foreløpig konklusjon om at det kanskje er naivt å forvente at et flertall minoritetsforeldre både skal skjønne norsk idrett og de forpliktelser for deltakelse som

foreligger, og samtidig ha praktiske muligheter til å delta, føle seg vel sammen med nordmenn som står dem fjernt langs sentrale verdidimensjoner, hvor "de fremmede" har et så dårlig norsk språk at de ikke kan konversere utvungent med nordmenn, og hvor kanskje også de idrettspolitiske verdier spriker. Det blir for mange barrierer som gjør at de klarer å hoppe over idrettslagets deltakelsesterskler. I et slikt perspektiv har avlønning av trenere/lagledere for lag med en stor andel minoritetsunge vært et nærliggende alternativ. Det er et greit og enkelt virkemiddel som slett ikke er idretten fremmed, og som langt på vei løser problemet med manglende foreldredeltakelse.

Ikke problemfritt

Det er selvsagt ikke uproblematisk at produksjonen av idrettslagsaktiviteter i enkelte områder i altoverveiende grad finansieres gjennom offentlige midler. Det kan bidra til at minoritetsbefolkningen blir vant med at idrettsaktivitet er noe som det offentlige finansierer. Når mye idrettsaktivitet legges rett etter skoletid, og ofte også på idrettsanlegg på skolen eller i skolens umiddelbare nærhet, vil det neppe være rart hvis det skapes oppfatninger om at idrett er et offentlig ansvar. Spørsmålet er om idrettslag i områder med en stor innvandrer- eller flyktningebefolkning blir mer lik en kommunal fritidsklubb med lønnede trenere og ledere? Vil dette kunne forsterke en tendens til at mange innvandrere/ flyktinger betrakter idrettsaktivitet som noe de ikke har noe ansvar for? I stedet for å gradvis integrere dem i norsk idrett som dugnadsarbeidere, trenere og ledere, vil de bli avlært en gang for alle?

Dette kan i sin ytterste konsekvens virke til at også majoritetsbefolkningen vil kreve offentlig finansiering av idrettsaktiviteter. På sikt kan dette bidra til å undergrave idrettslagene som frivillige organisasjoner.

Bør en heller støtte etablering og drift av etnisk baserte lag?

Vi har sett flere eksempler på at grupper med ungdom med samme eller likartede etniske bakgrunn danner lag. Noen steder gjør de det kun for å trene og ha det moro, andre steder for å delta i idrettslig konkurranse. På Slettheia i Kristiansand finnes en nystartet idrettsforening med voksen minoritetsungdom. I Oslo har kinesere, vietnamesere og somaliere dannet rene etniske grupper som trener sammen, og som også lager uformelle turneringer der de møtes til konkurranse. Også i Bergen har somaliere dannet egne "lag". Det finnes "etniske" idrettslag innenfor cricket, landhockey, etc. På Furuset har en gruppe unge med pakistansk opprinnelse lenge arbeidet med planer om å etablere en egen "klubb" for landhockey. I mange av

disse tilfellene kan det virke som eksisterende vennskapsnettverk er blitt formalisert til en mer regelmessig gruppering som trener jevnlig. I neste omgang har noen av disse blitt omdannet til formelt idrettslag innen NIF.

Det er et faktum at vi i de større norske byene står overfor et betydelig segregert bosettingsmønster. Etnisitet er en av flere dimensjoner som ligger til grunn for tiltakende sosial segregasjon. Idrettsforeninger har lokal forankring, og i barneidretten er idrett som nærmiljøtilbud særlig vektlagt. Når man er opptatt av idrett som verdi i seg selv – at deltakerne skal oppleve gleden av fysisk aktivitet og av det sosiale fellesskap som genereres ut i fra dette, bør en trolig også akseptere at det blir dannet mer etnisk baserte klubber, eller klubber hvor deltakerne har minoritetsbakgrunnen felles, under Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité. I *noen* lokalsamfunn kan det kanskje være grunn til å *tilskynde* en slik utvikling gjennom en forsterket økonomisk, faglig og praktisk hjelp. Utfordringen blir å få disse lagene til å organisere og drive aktiviteter for *barn og unge* innenfor den etniske gruppen eller de aktuelle etniske gruppene. Kanskje det kan være enklere for foreldre å stille opp med både medlemskontingent, dugnadsinnsats, kjøring og evt. lagleder/treneroppgaver når en blir spurt av folk en kjenner – av en annen pakistaner, tyrker m.m. Og kanskje vil det være enklere å bygge opp moralske fellesskap med klarere normer om foreldretytelse som forutsetning for barns deltakelse.

Det sosiale livet rundt idretten er åpenbart viktig – og er ofte den viktigste grunnen til at både unger og foreldre engasjerer seg. Det sosiale fellesskapet er en av idrettens kjerneverdier. Dette sosiale livet blir ikke attraktivt så lenge det er for store forskjeller i kultur (verdier, holdninger, referanseramme) og språk mellom majoritetsbefolkning og minoritetsbefolkning. For minoritetsforeldrene kan det være bedre å holde seg borte enn å delta. Da vil det være bedre med enten lag basert på en etnisk gruppe (eks. somaliere, tyrkere etc), eventuelt multietniske lag hvor deltakerne har minoritetsbakgrunnen felles, hvor de kan drive idrett sammen med folk som de liker og som de kan prate mer utvungent med enn med nordmenn, og hvor de kan gi hverandre gjensidig bekreftelse. Vi mener at dette kan representere en integrering i idretten. De blir på denne måten en del av den organiserte idrettsbevegelsen med dens institusjonelle rammer, og de vil møte majoritetsbefolkningen i konkurranser og andre idrettslige sammenhenger. De må selv ta ansvar for drift av egen aktivitet. Voksne ledere vil kunne fremstå som gode modeller som barn og unge med tilsvarende bakgrunn kan identifisere seg med. På sikt kan dette føre til at deltakelsen fra 2. generasjons innvandrere og flyktninger, vil

kunne blir mye høyere på hhv. trener, leder og dugnadssiden. For disse vil neppe spranget inn i ”norske lag” som leder, trener eller dugnadsutøver bli så stort.

Vi vet at enkelte lag med kun minoritetsdeltakere i noen tilfeller har representert problemer for idretten – blant annet når det gjelder å forholde seg til regelverk og til dommernes avgjørelser. Det har skjedd enkelte uheldige episoder som har fått mye oppmerksomhet i lokalmedia. Vi tror at dette må tas som et eget og avgrenset problem. Dette er et mindre problem enn at noen få norske foreldre i et lokalsamfunn med et flertall innvandrere/flyktninger skal bære deres deltakelse på sine skuldre – for til slutt å gi opp. Og det er et mye mindre problem enn at store grupper barn og unge med minoritetsbakgrunn blir stående utenfor den organiserte idretten.

Sett ut i fra en integreringspolitisk målsetting er etniske lag neppe en ideell løsning. Det fratrukket minoritetsbarna muligheten for å delta i samme idrettslag med norske barn. Lagene kan bli klart ekskluderende overfor andre som ikke tilhører den etniske gruppen eller ikke snakker språket. Men hvis alternativet er et idrettslag som bryter sammen – og dermed ikke kan gi noe tilbud, eller at idrettslaget må drives med offentlig lønnede trenere/ledere, kan det være et alternativ noen steder. Her står vi uansett oppe i en av de virkelig vanskelige idrettspolitiske problemstillingene som storbyarbeidet tydeliggjør.

11.4 Avsluttende kommentarer

Hensikten med denne rapporten har vært å gi en beskrivelse av aktiviteten i de kommunene som deltar i ”idrettens storbyarbeid”. Hensikten har altså ikke vært å gjennomføre noen dyptpløyende evaluering av dette mangfoldet av tiltak.

I tillegg til å gi en beskrivelse av de viktigste tiltakene i seks utvalgte kommuner, har vi beskrevet en rekke dilemmaer og utfordringer som denne type offentlig støttet virksomhet reiser. Vi har påpekt faren for at medlemsinstitusjonen utvannes og at ungene blir brukere i stedet for medlemmer. Vi ser en fare for at færre barn og unge får anledning til å oppleve idrettslagene som et moralsk forpliktende fellesskap hvor de lærer verdier, regler og holdninger, og hvor de må forholde seg til en formelt demokratisk institusjon. Vi har pekt på at i iveren etter å gi alle et tilbud, bringer en inn lønnet personale for å erstatte manglende foreldredeltakelse. Dette *kan* på sikt undergrave de foresattes vilje til å yte. Vi har spesielt pekt på noen av de utfordringer som idretten står overfor i lokalsamfunn hvor etniske minoriteter faktisk er i majoritet.

Dette er dilemmaer og utfordringer som bør løftes fram til en grundigere idrettspolitisk diskusjon.

Vi har også vist at det har vært mye uklarhet rundt forvaltningen av programmet. Programmet har en instrumentell innretning hvor idrettsaktivitet er tenkt brukt som middel for å nå mål på andre samfunnsområder (integrasjon av flyktninger, motvirke atferdsproblemer og kriminalitet). Programmet har blitt videreutviklet i en slik retning til tross for at departementet (i tråd med idrettsmeldingen fra 1999) understreker idrettens egenverdi sterkere enn et ti-år tidligere, og hvor det er kritisk til den målgruppesatsing som var mer fremtredene på 1990-tallet. Problemet har vært at de offisielle mål og skrevne signaler i forbindelse med programmet fra KKD til NIF, har bygget opp under en virksomhet som på enkelte områder spriker i forhold til departementets politikk. NIF på sin side har tatt de offisielle skrevne signalene og til dels også forsterket disse i den konkrete implementering. Dette gjør enkelte sider av virksomheten trolig enda mer problematisk for departementet. Det samme problemet med manglende samsvar mellom departementets mål og NIFs tolkning av disse målene, finner vi når det gjelder forholdet mellom idretten og kommunene. Selve navnet på tilskuddsordningen har blitt oppfattet som et signal om et samarbeid med kommunen. Dette er et signal som NIF har tatt, forsterket og implementert. Men dette blir problematisk for departementet fordi det egentlig er kritisk til en for sterk kobling mellom idrettslag og kommune når det gjelder aktiviteter. Vårt råd til KKD blir derfor å bringe de skrevne målformuleringer og retningslinjer rundt programmet mer i samsvar med den politikk departementet vil ha gjennomført.

De ovennevnte problemer og uklarheter til tross - denne evalueringen har også vist noe annet viktig. Vi har gjennom arbeidet med denne evalueringen sett at storbyprosjektet/tilskuddsordningen har støttet idrettslag som er meget inkluderende og som tar imot unger uavhengig av medlemsbetaling og foreldreinnsats. Vi har også sett at lag som presses betydelig av "gratispassasjerer" har forsøkt å finne fram til nye veier for å inkludere "utsatte" barn og unge. Vi er vel kjent med at idretten fra 14-15 års-alderen spisses til, konkurransepresst øker, og de som ikke er så gode "presses ut". Men vi har og sett idrettslag som bevisst forsøker å utvikle aktiviteter som kan gi roller til de som ikke er så gode, som utvikler upretensiøse "fun-aktiviteter", og som satser på det sosiale rundt deltakelsen. "Storbyarbeidet" har støttet opp under idrettslag som ikke ønsker å være ekskluderende. Det har gitt penger og legitimitet til motkrefter som finnes innen idrettsbevegelsen. Vi har og sett idrettslag som aktivt stimulerer til presosialisering i nye idretter slik at barn og unge kan finne "noe som passer for dem". Og vi har

sett idrettslag som beveger seg mer i retning av friluftsliv hvor en gir aktivitetene en mer tidsriktig innpakning slik at de blir mer attraktive for barn og unge. I noen grad er dette i form av "ekstremporter" som fjellklarting, juving og rafting, men også i form av "utfordrings-spill" hentet fra fjernsyn (eks. "58-grader-nord" og Farmen-lignende opplegg).

Vi har og sett at skole og idrettslag kan samarbeide om aktiviteter i skoletida og etter. Derved har en gitt muligheter for barn og unge som er idrettsfremmede til å være aktive uavhengig av foreldrenes evne og vilje til å delta. Og vi har sett "løkkeaktiviteter" få plass i store idrettshaller som holdes åpne på tidspunkt de tidligere var stengt.

Vi synes det er viktig avslutningsvis å understreke disse positive elementene. Det kan også være en fare at både forskere og andre blir "ukritisk kritiske". Vi har forståelse for at Kultur- og kirkedepartementet er kritiske til at spillemidler brukes som forebyggende virkemiddel og ovenfor spesifikt utsatte målgrupper. Kultur- og kirkedepartementet har en viktig oppgave å understreke både kulturen og idrettens egenverdi, samt skjerme seg mot andre offentlige instanser som gjerne vil ha en bit av disse midlene til sine formål og målgrupper. Vi vil likevel advare mot at denne kartleggingen anvendes til å trekke tilbake ressurser som kommer utsatte og sårbare barne- og ungdomsgrupper til gode. Gjennom storbyarbeidet har grupper som tidligere har stått overfor betydelige terskler inn til idretten, fått muligheten til å delta.

I stedet for å betrakte storbyarbeidet ut i fra en instrumentell synsvinkel, kan en velge å betrakte det ut i fra en demokratisk og likeverdighetsmessig vinkling. Ut i fra målet om "idrett for alle" bør arbeidet med å få utsatte og marginaliserte grupper inn i både idrettslagene og i egenorganisert fysisk aktivitet, fortsatt stimuleres. En bør ikke trekke tilbake støtteressurser før en evt. har klart å finne alternativer som er bedre, og hvor en klarer å ta høyde for noen av de problemer og dilemmaer vi har reist.

Litteratur

Bakken, Anders (1998): *Ungdomstid i storbyen*. Rapport 7/98 NOVA.

Carlsson, Yngve (1991): *Nordnes bydelshus. Om samarbeidsmuligheter og samarbeidsvansker i driften av et bydelshus*. NIBR-notat 1991:128

Carlsson, Yngve (1992): *Det kompliserte nærmiljøarbeidet. Om muligheter og hindringer i arbeidet med å utvikle lokalsamfunn*. NIBR-rapport 1992-12

Carlsson, Yngve (1994). *Lokalt utviklingsarbeid i storby. En evaluering av tre lokale utviklingsprosjekter i Bergen*. NIBR, upublisert notat o-957

Carlsson, Yngve (2002): *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet. Rapport fra en følgeforsker*. NIBR-notat 2002:125

Daugstad, Gunnlaug (2023): *Levekår for ungdom i store byer*. SSB-notater 2003/55.

Donnelly, Peter og Kevin Young (1988): "The construction and confirmation of identity in sport Subcultures". *Sociology of Sport Journal*, 1988, 5 (223-240).

Emler, Nicolas and Stephen Reicher (1995): *Adolescence and Delinquency*. Oxford 1995.

Enjolras, Bernard (2001): "Kommersialisering av norske frivillige idrettslag". *Sosiologi i dag*, nr 1/2001.

Falk, Hjalmar og Alf Torp (1996): *Etymologisk ordbok over det norske og danske sprog*. Bjørn Ringstrøms Antikvariat, Oslo 1996.

NIBR-rapport 2004:11

- Farner, Asle (1988): Usynlig arbeid og skjulte ressurser. Ressurser i og for lokalt utviklingsarbeid. NIBR-rapport 1988:15
- Grue, Lars (1985): *Bedre enn sitt rykte. En undersøkelse om ungdoms fritidsbruk*. Oslo, Kultur- og vitenskapsdepartementet 1985
- Hagen, Terje P. og Rose, Lawrence E. (1989): *Hvordan organiseres statlige forsøksordninger? En drøfting basert på erfaringer fra 1980-1985*. NIBR-rapport 1989:17.
- Hodne, Bjarne (1986): *Oppvekst I Kristiania*. Universitetsforlaget 1986.
- Haaland, Thomas (2000): *Vold- konflikt og gjengdannelse*. NIBR Prosjektrapport 2000:14.
- Mjaavatn, Per Egil (1999): *Splitthopp, epleslang og fotball*. Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité 1999.
- Kleven, Terje (1990): ”...det rullerer og det går...” *Studie av et forsøk med resultatorientert kommunal planlegging*. NIBR-rapport 1990:23
- Kultur- og kirke departementet og Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité (2003): *Tilstandsrapport 2003*
- Minken, Anders (1998): *Alvorlig moro*. Oslo: Oslo kommune, Rusmildeletaten.
- Offerdal, Audun (1992): *Den politiske kommunen*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Repstad, Pål (1998): Den lokale velferdsblanding: Kombinertløpere og livssynskompromisser. I Repstad, P. (red): *Den lokale velferdsblanding. Når offentlige og frivillige skal samarbeide*. Oslo: Universitetsforlaget
- Sabatier, P.A. og Mazmanian D.A. (1983). Policy implementation. I Nagel (red): *Encyclopedia of Policy studies*. New York: Marcel Dekker.
- Selle, Per (1995): Idretten og det offentlige: Ein familie. I Klaudi Klausen, K. og Selle P. (red): *Frivillig organisering i Norden*. Oslo: Tano

- Sletten, Mira Aaboen (2003): *Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 2002*. Rapport 4/03, NOVA.
- Storingsmelding nr. 41 (1991-1992): *Om idretten. Folkebevegelse og folkeforlystelse*. Oslo: Kulturdepartementet
- Storingsmelding nr. 27 (1996-1997): *Om statens forhold til frivillige organisasjoner*. Oslo: Kulturdepartementet
- Storingsmelding nr. 14 (1999-2000): *Idrettslivet i endring. Om statens forhold til idrett og fysisk aktivitet*. Oslo: Kulturdepartementet
- Strandbu, Åse (2002): Idrettens betydning som flerkulturell integrasjonsarena. I Seippel (red.): *Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Oslo: NOVUS
- Strandbu, Åse og Bjerkeset, Sverre (1998): *Ungdom og idrett i et flerkulturelt samfunn*. NOVA skriftserie 6/1998.
- Sørhaug, Hans Chr. (1989): Kake eller konfekt. Utkast til en teori om frivillige organisasjoners politiske økonomi. I Brox, O. og Gullestad, M. (red): *På norsk grunn*. Oslo: Ad Notam.
- Unstad, Marit og Ytrehus, Siri (1994): *Evaluering av nærmiljøprosjektet i Loddefjord*. Oslo: Byggforsk: Prosjektrapport 1994-159
- Wollebæk, Dag, Per Selle og Håkon Lorenzen (2000): *Frivillig innsats*. Fagbokforlaget 2000.
- Østerud, Engelstad og Selle (2003): *Makten og demokratiet – en sluttbok fra makt- og demokratiutredningen*. Gyldendal Akademika.